

16.

DANI
SPECIJALNIH I
VISOKOŠKOLSKIH
KNJIŽNICA

**16. DANI SPECIJALNIH I
VISOKOŠKOLSKIH KNJIŽNICA**

Hrvatsko knjižničarsko društvo

e-Konferencijska izdanja Hrvatskoga knjižničarskog društva

Knjiga I

Uredništvo

dr. sc. Ivana Dević

Matilda Justinić

dr. sc. Bojan Macan

dr. sc. Lobel Machala

prof. dr. sc. Kornelija Petr-Balog

Glavna urednica

dr. sc. Breza Šalamon-Cindori

16. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica

KNJIŽNICE, OSNIVAČI, ZAJEDNICA: DIJALOG ZA PROMJENE

*Zakonodavstvo
Edukacija knjižničara i mentorski rad
Edukacija korisnika
Komunikacija sa zajednicom*

ZBORNIK RADOVA

*Uredile
Dina Mašina Delija i Kristina Kalanj*

Hrvatsko knjižničarsko društvo
Zagreb, 2023.

*16. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica
Knjižnice, osnivači, zajednica: dijalog za promjene
Louvran, 15. – 18. svibnja 2019.*

Recenzije radova

prof. dr. sc. Tatjana Aparac-Jelušić, Edita Bačić, dr. sc. Štefka Batinić,
Silvija Brkić Midžić, Nataša Daničić, dr. sc. Dejana Golenko,
prof. dr. sc. Aleksandra Horvat, mr. sc. Sofija Konjević,
dr. sc. Tamara Krajna, Ivana Majer, dr. sc. Zagorka Majstorović,
dr. sc. Helena Markulin, Goranka Mitrović,
prof. dr. sc. Kornelija Petr Balog, prof. dr. sc. Jelka Petrak,
dr. sc. Tatijana Petrić, Kristina Polak Bobić,
mr. sc. Snježana Radovanlija Mileusnić, Gordana Ramljak,
dr. sc. Kristina Romić, Tamara Runjak, Marija Šimunović,
dr. sc. Vesna Špac, mr. sc. Ivo Tokić, dr. sc. Ksenija Tokić,
dr. sc. Marina Vinaj, dr. sc. Zrinka Vitković,
prof. dr. sc. Daniela Živković

Lektura i prijevod na engleski jezik

Silvija Vlahovec

Prijevod sa srpskoga jezika

Maja Matković

Lektura

Maja Matković

ISBN 978-953-8176-20-3

SADRŽAJ / CONTENTS

PREDGOVOR.	IX
PREFACE	XI
ZAKONODAVSTVO.	1
Emilia Domazet, Irena Gotal, Vlatka Božičević Kamo su „nestale“ crkvene knjižnice? – stanje i perspektiva crkvenih knjižnica u Republici Hrvatskoj / <i>Where Have Ecclesiastical Libraries “Disappeared”?</i> – <i>The Situation And Perspectives Of Ecclesiastical Libraries In The Republic Of</i> <i>Croatia</i>	3
Anita Katulić Pristup zaštiti osobnih podataka u praksi visokoškolskih i specijalnih knjižnica / <i>Personal Data Protection In The Practice Of Academic And Special</i> <i>Libraries</i>	21
Barbara Kavčič, Violetta Bottazzo Stručni standardi za specijalne knjižnice u Sloveniji (2018. – 2028.) / <i>Professional Standards For Special Libraries In Slovenia (2018 – 2028).</i> . . .	35
Alma Lušetić Knjižnice Hrvatskoga vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“ – knjižnična djelatnost u labirintu zakona / <i>“Dr. Franjo Tuđman” Croatian Defence Academy</i> <i>Libraries – A Library Activity In The Labyrinth Of The Law</i>	49
EDUKACIJA KNJIŽNIČARA I MENTORSKI RAD.	63
Jasna Dolić, Dražen Dujak, Roberta Subjak Edukacija i obrazovanje knjižničara u visokoškolskim knjižnicama Sveučilišta u Osijeku / <i>Educations Of Librarians In The University Libraries Of The</i> <i>University Of Osijek</i>	65

Blaženka Klemar Bubić, Dubravka Luić-Vudrag

Mentorski rad sa studentima u Knjižnici Filozofskoga fakulteta u Zagrebu – očekivanja, realizacija, mogućnosti / *Mentorship Programs In The Library Of The Faculty Of Humanities And Social Sciences In Zagreb – Expectations, Realization, Possibilities* 79

Marina Maruna, Mihaela Anđić

Knjižničar kao mentor studentima Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru – primjer Knjižnice Arheološkoga muzeja Zadar / *Librarian As A Mentor To Students Of The Department Of Information Sciences Of The University Of Zadar – Example Of The Library Of The Archaeological Museum In Zadar* . 93

Vera Petrović, Jelena Smailagić

Ljubica Đorđević (1922. – 1999.) – sveučilišna profesorica / *Ljubica Đorđević (1922–1999) – University Professor* 111

Vesna Župan

Doprinos sveučilišnoga knjižničarstva Srbije problematici ekonomskog razvoja i srodnih disciplina – pogled iz digitalnoga okruženja / *The Contribution Of Serbian Academic Librarianship To The Domain Of An Economic Development And Coherent Disciplines – An Outlook From A Digital Environment* 121

EDUKACIJA KORISNIKA 131

Marija Bulatović

Edukacija korisnika i knjižničara u Univerzitetnoj biblioteci „Svetozar Marković“ / *Education Of Users And Librarians In University Library “Svetozar Marković”* 133

Damjana Frančić

Da, korisno je (ali nije sve domaće) – sadržaj predavanja za studente o informacijskoj pismenosti / *Yes, It’s Useful (But It Isn’t All Local) – Content Of Lectures For Students On Information Literacy* 141

Ljiljana Hajdin, Bernarda Kos, Ladislav Cvetko

Uloga knjižnice u obrazovnome procesu visokoškolske ustanove / *The Role Of The Academic Library In The Educational Process* 163

Alma Lušetić

Knjižnice Hrvatskoga vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“ – edukacija knjižničara za edukaciju korisnika / *“Dr. Franjo Tuđman” Croatian Defence Academy Libraries – Education of Librarians For Users Education* 181

Lovela Machala Poplašen

Uloga knjižničara u visokoškolskom obrazovanju / *The Role Of Librarians In Higher Education* 193

Marina Nedić

Osobe s invaliditetom kao korisnici specijalnih knjižnica u Srbiji / *People With Disabilities As Users Of Special Libraries In Serbia* 207

KOMUNIKACIJA SA ZAJEDNICOM. . . . . 217**Milanka Babić Vukadinov**

Pogled s Kalemegdana – suradnja kao oblik zagovaranja za visokoškolske knjižnice na primjeru Biblioteke grada Beograda / *A View From Kalemegdan – Cooperation As A Form Of Advocacy For Higher Education Libraries On The Example Of The Belgrade City Library* 219

Milena Bušić, Iva Vrkić

Proširena uloga visokoškolskoga i specijalnoga knjižničara – doprinos u izdavačkoj i izložbenoj djelatnosti ustanove / *Extended Role Of The Academic And Special Librarian – Contribution In The Publishing And Exhibition Activities Of The Institution* 231

Melinda Grubišić Reiter

Specijalne knjižnice u Šibeniku / *Special Libraries In Šibenik* 245

Kristina Kalanj

Strukturiranje izložbene djelatnosti muzejske knjižnice radi komunikacije kulturološkoga i informacijskoga potencijala pisane baštine – na primjeru specijalne knjižnice Tehničkoga muzeja Nikola Tesla u Zagrebu / *Structuring Exhibit Production Of Museum Library In Communicating Cultural And Informational Potential Of Written Heritage – As Portrayed On The Example Of Technical Museum Nikola Tesla Special Library In Zagreb* 259

Ivona Milovanović, Ivana Matijević

Institucijski repozitorij kao sredstvo globalne vidljivosti znanstvenih informacija – na primjeru Digitalnoga repozitorija Sveučilišta u Zagrebu / *Institutional Repository As A Means Of Global Visibility Of Scientific Information – On Example Of The University Of Zagreb Repository*. 273

Marijana Mišetić, Nevia Raos

Zbirka koja pripovijeda o sebi – neka zapažanja o komunikaciji s korisnicima u povodu 90. obljetnice osnutka Talijanističke knjižnice i Talijanskoga proseminara Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu / *A Story Of Library Collection Narrating Itself – Some Observations On The Communication With Library Users Inspired By The 90th Anniversary Of The Italian Studies At The Faculty Of Humanities And Social Sciences, University Of Zagreb*. 289

PRILOZI 299

Program skupa

16. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica – Knjižnice, osnivači, zajednica: dijalog za promjene. 301

Sponzori 309

PREDGOVOR

Skup 16. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica održan je u Lovranu od 15. do 18. svibnja 2019. u organizaciji Hrvatskoga knjižničarskog društva – Sekcije za visokoškolske i specijalne knjižnice Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i Sveučilišne knjižnice Rijeka. Osnovna je tema skupa bila *Knjižnice, osnivači, zajednica: dijalog za promjene*, a u zborniku su radova četiri tematske cjeline predstavljene u dvadeset jednom radu.

Prva cjelina, *Zakonodavstvo*, sadržava četiri rada: autorica Anita Katulić u svojem je radu istražila tematiku pristupa zaštiti osobnih podataka u praksi visokoškolskih i specijalnih knjižnica, a Alma Lušetić izložila je problematiku provođenja knjižnične djelatnosti unutar višerazinskih zakonskih okvira Republike Hrvatske koji se primjenjuju u radu Knjižnica Hrvatskoga vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“. Također, autorice Emilia Domazet, Irena Gotal i Vlatka Božičević ispitale su stanje i perspektivu crkvenih knjižnica u Republici Hrvatskoj u vezi s novim zakonodavnim okvirom u knjižničarstvu, a autorice Barbara Kavčič i Violetta Bottazzo predstavile su stručne standarde i strategiju razvoja za specijalne knjižnice u Sloveniji.

Cjelina *Edukacija knjižničara i mentorski rad* sastoji se od pet radova: autori Jasna Dolić, Dražen Dujak i Roberta Subjak predstavili su istraživanje o edukaciji i obrazovanju knjižničara u visokoškolskim knjižnicama Sveučilišta u Osijeku, a autorice Blaženka Klemar Bubić i Dubravka Luić-Vudrag predstavile su spektar očekivanja, realizaciju i mogućnosti u vezi s mentorskim radom sa studentima u Knjižnici Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Marina Maruna i Mihaela Anđić na primjeru Knjižnice Arheološkoga muzeja Zadar obradile su pojam knjižničara kao mentora studentima Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru; autorice Vera Petrović i Jelena Smailagić predstavile su sveučilišnu profesoricu Ljubicu Đorđević i njezin doprinos razvoju Katedre za bibliotekarstvo na Filološkome fakultetu u Srbiji, a Vesna Župan prikazala je doprinos sveučilišnoga knjižničarstva Srbije problematici ekonomskog razvoja i srodnih disciplina u pogledu iz digitalnog okruženja.

Cjelina pod nazivom *Edukacija korisnika* sadržava šest radova. U njoj su autori Ljiljana Hajdin, Bernarda Kos i Ladislav Cvetko predstavili istraživanje o ulozi knjižnice u obrazovnom procesu visokoškolske ustanove. Marina Neđić obradila je temu osoba s invaliditetom kao korisnika specijalnih knjižnica u Srbiji, a Marija Bulatović izložila rad o edukaciji korisnika i knjižničara u Univerzitetској biblioteci „Svetozar Marković“. Damjana Frančić u svom radu prikazuje sadržaj predavanja za studente o informacijskoj pismenosti na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli; Alma Lušetić u svom radu predstavlja praksu edukacije knjižničara potrebnu za unapređenje poslovanja i kvalitetnu uslugu edukacije korisnika na primjeru Knjižnica Hrvatskoga vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“, a Lovela Machala Poplašen prikazuje ulogu knjižničara u visokoškolskom obrazovanju i analizira primjer sudjelovanja i uloge

knjižničara Knjižnice „Andrija Štampar“ Škole narodnog zdravlja „Andrija Štampar“ Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u izvedbi diplomskoga i poslijediplomskoga studija Medicinskoga fakulteta u Zagrebu.

Posljednja cjelina, *Komunikacija sa zajednicom*, obuhvaća šest radova: autorice Ivona Milovanović i Ivana Matijević izlažu istraživanje o institucijskom repozitoriju kao sredstvu globalne vidljivosti znanstvenih informacija na primjeru Digitalnoga repozitorija Sveučilišta u Zagrebu; Kristina Kalanj izlaže strukturiranje izložbene djelatnosti muzejske knjižnice radi komunikacije kulturološkoga i informacijskoga potencijala pisane baštine na primjeru specijalne knjižnice Tehničkoga muzeja Nikola Tesla u Zagrebu, a autorice Marijana Mišetić i Nevia Raos daju pregled zapazanja o komunikaciji s korisnicima u povodu 90. obljetnice osnutka Talijanističke knjižnice i Talijanskoga proseminara Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te prikazuju svoje iskustvo u predstavljanju i promicanju knjižnične zbirke. U svome radu Milanka Babić Vukadinov predstavlja primjere dobre prakse u suradnji knjižnica radi zagovaranja za visokoškolske knjižnice na primjeru Biblioteke grada Beograda; autorice Milena Bušić i Iva Vrkić opisuju doprinos u izdavačkoj i izložbenoj djelatnosti matične ustanove kao proširenoj ulozi visokoškolskoga i specijalnoga knjižničara, a Melinda Grubišić Reiter svoj rad posvećuje prikazu povijesti specijalnih knjižnica u Šibeniku te zagovaranju važnosti očuvanja knjižnica na županijskoj i nacionalnoj razini.

Zahvaljujemo svim autorima koji su pridonijeli realizaciji Zbornika te recenzentima koji su svojom stručnošću i znanjem poduprli održavanje kvalitete radova. Također, zahvaljujemo svim pojedincima i institucijama koji su pomogli pri realizaciji skupa te Ministarstvu kulture i medija Republike Hrvatske i svim sponzorima čija je financijska potpora omogućila njegovo održavanje.

Urednice

PREFACE

16th Days of Special and Academic Libraries, organized by Croatian Library Association – Academic and Special Libraries Section, National and University Library in Zagreb and University Library Rijeka, took place in Lovran, 15th - 18th of May, 2019. The main topic of the conference was *Libraries, Founders, Community: A Dialogue for Change*. The conference proceedings are composed of four thematic units discussed in twenty-one essays.

The first section, *Legislation*, includes four works: in her essay the author Anita Katulić explored the topic of accessing protected personal information in the practice of academic and special libraries, while the author Alma Lušetić discussed the challenges the librarians face when operating within Republic of Croatia's multilayered legal framework, as seen in the daily work of the Croatian Defense Academy "Dr. Franjo Tuđman" Library. The authors Emilia Domazet, Irena Gotal and Vlatka Božičević investigated the state and the perspective of ecclesiastical libraries in Croatia in relation to the new legal framework concerning librarianship, while the authors Barbara Kavčič and Violetta Bottazzo presented the professional standards and the strategy of development of special libraries in Slovenia.

The section called *The Education of Librarians and the Mentor Work* consists of five works: the authors Jasna Dolić, Dražen Dujak and Roberta Subjak presented the research on the training and education of librarians at the University of Osijek's higher education libraries, while the authors Blaženka Klemar Bubić and Dubravka Luić-Vudrag showed the range of expectations, the implementation and the available options regarding the mentor work with students at the University Library of the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb. Marina Maruna and Mihaela Anđić, drawing from the example of the Library of the Archeological Museum in Zadar, examined the role of the librarians as mentors to students studying at the Department of Information Sciences, the University of Zadar; the authors Vera Petrović and Jelena Smailagić presented the university professor Ljubica Đorđević and her contribution to the development of the Department of Library and Science at the Faculty of Philology in Serbia, and Vesna Župan showed the contribution the academic librarianship in Serbia has made to economic development and the related disciplines, from the digital point of view.

The *Users Education* section includes six works. In this section the authors Ljiljana Hajdin, Bernarda Kos and Ladislav Cvetko showed the research on the role of libraries in the educational process of higher education institutions. Marina Neđić examined the topic of people with disabilities as users of special libraries in Serbia, while Marija Bulatović contributed a work describing the education of users and librarians at the University Library "Svetozar Marković". Damjana Frančić's paper presented the content of the IT literacy lecture given to students at the Juraj Dobrila

University in Pula; Alma Lušetić provided the example of the Library of the Croatian Defense Academy “Dr. Franjo Tuđman” to describe the practice of education of librarians needed to improve daily operations and the quality of user education services, while Lovela Machala Poplašen explained the librarians’ role in higher education and analysed the participation and the role of the librarians at Andrija Štampar School on Public Health Library of the School of Medicine in Zagreb in carrying out the graduate and postgraduate programmes of the Zagreb’s School of Medicine.

The last thematic unit, *Communication with the Community*, encompasses six works: the authors Ivona Milovanović and Ivana Matijević presented the research into the institution repository as a mean to achieve global scientific data visibility, based on the example of the Digital Repository of the University of Zagreb; Kristina Kalanj used the example of Technical Museum Nikola Tesla Special Library in Zagreb to describe how the museum library structures the exhibit production in order to communicate cultural and informational potential of the written heritage, while the authors Marijana Mišetić and Nevla Raos presented their observations on the communication with users on the occasion of the 90th anniversary of the foundation of the Italian Studies Department and Collection at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb, and shared their experience in presenting and promoting the library’s collection. In her work, Milanka Babić Vukadinov illustrated the cases of good library collaboration practice whose aim is to advocate university libraries, as seen on the example of the Belgrade City Library; the authors Milena Bušić and Iva Vrkić examined the extended role of academic and special librarians, which includes contributing to publishing and exhibition activities of the parent institution; and Melinda Grubišić Reiter dedicated her work to illustrating the history of special libraries in Šibenik, and to emphasize the importance of preserving libraries on county and national level.

We would like to thank all the authors who contributed to the making of these Proceedings, along with all the reviewers who applied their expertise and knowledge to maintain the quality of works. Furthermore, we would like to express our gratitude to all the individuals and institutions who helped organize the conference, The Ministry of Culture and Media of the Republic of Croatia and to all the sponsors whose financial support made it possible.

Editors

ZAKONODAVSTVO

KAMO SU „NESTALE“ CRKVENE KNJIŽNICE? – STANJE I PERSPEKTIVA CRKVENIH KNJIŽNICA U REPUBLICI HRVATSKOJ

WHERE HAVE ECCLESIASTICAL LIBRARIES “DISAPPEARED”? – THE SITUATION AND PERSPECTIVES OF ECCLESIASTICAL LIBRARIES IN THE REPUBLIC OF CROATIA

Emilia Domazet

edomazet@arhiv.hr

Metropolitanska knjižnica Zagrebačke nadbiskupije, Hrvatski državni arhiv

Irena Gotal

irenagotal@gmail.com

Biskupijska knjižnica Varaždin

Vlatka Božičević

vbozicev@kbf.hr

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Knjižnica

UDK / UDC 027.2:2(497.5)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Prema Upisniku knjižnica, u Republici Hrvatskoj djeluje 50 knjižnica u okrilju Katoličke Crkve (specijalne, školske, visokoškolske, općeznanstvene). Nažalost, mnoge crkvene knjižnice nisu ni upisane u Upisnik, a itekako djeluju. Novi *Zakon o knjižnicama i knjižničarskoj djelatnosti* donosi novosti i promjene u cijeloj knjižničarskoj zajednici, a napose među crkvenom knjižničarskom zajednicom. Neriješen status crkvenih knjižnica nosi brojne poteškoće koje je potrebno jasno odrediti. Stoga je provedeno istraživanje metodom anketnog upitnika od ožujka do svibnja 2019. godine. Rezultati istraživanja pružaju odgovore na pitanja tko su korisnici i zaposlenici crkvenih knjižnica, kako se financiraju, koje su njihove specifičnosti, s kojim se poteškoćama susreću i kakva im je perspektiva s obzirom na nove zakonske propise. Autori članka, prema rezultatima istraživanja među crkvenim knjižnicama, ističu potrebu

promjena u postizanju što kvalitetnijega knjižničarskog standarda. Predstavljaju se rezultati istraživanja koji su pokazali da se za crkvene knjižnice treba skrbiti na dvije razine, državnoj i institucionalnoj. No, iako postoji određena suradnja, nedostaje pravni okvir koji bi pridonio organizaciji rada i reguliranju statusa knjižničara u crkvenim knjižnicama.

Ključne riječi: crkvene knjižnice, istraživanje, knjižničari, kulturna dobra, *Zakon o knjižnicama i knjižničarskoj djelatnosti*

Summary

According to the *Library Accession Register* there are 50 libraries in the Republic of Croatia registered under the patronage of the Catholic Church (specialized libraries, school libraries, academic and scientific libraries). Unfortunately, many ecclesiastical libraries are not signed in the *Register*, but function nevertheless. The new *Law on Library Activities and Libraries* brings some changes to the level of the entire librarian community, especially regarding the ecclesiastical librarian community. The unresolved status of ecclesiastical libraries carries many difficulties that need to be clearly defined. Therefore, an exploratory survey was conducted using the survey questionnaire in the period from March to May 2019. The research results provide answers regarding users and ecclesiastical libraries employees' profile, their financing, specificities, difficulties they meet and their perspective considering new legal regulations. According to the results of research among the ecclesiastical libraries, the authors of the article show the need for changes in achieving the highest possible standard of librarianship. The results of the research presented here show that care for the ecclesiastical libraries should take place on two levels, the state and the institutional. However, while there is some co-operation, there is also a lack of legal framework that would contribute to organizing the work and regulate the status of librarians in the ecclesiastical libraries.

Key words: cultural goods, ecclesiastical libraries, *Law on Libraries and Library Activities*, librarians, research

Uvod

„Kulturna baština je svojevrsna identifikacijska iskaznica, bez obzira je li smještena u lokalne, državne ili granice nekog šire određenog identiteta, kojom se pokazuje i dokazuje da je neka zajednica pribivala ili djelovala na određenom području. To je previše značajan dokument postojanja zajednice da bi ostao zatvoren u okvirima djelovanja ustanova u kulturi ili uskog bavljenja stručnjaka u kulturnim djelatnostima. Predmeti iz prošlosti temelj su razumijevanja sadašnjosti i budućnosti.“¹ Tijekom stoljeća, Katolička Crkva imala je važnu ulogu u sabiranju, oblikovanju

---

¹ Seiter-Šverko, D. Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe i projekt “Hrvatska kulturna baština”. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 55, 2(2012), 2. Dostupno i na: <https://hrcaak.srce.hr/106547> [citirano: 2019-05-07].

i očuvanju kulturne baštine te upravo zbog toga zauzima važno mjesto u povijesti kulture jednog naroda, o čemu svjedoči i to da je prva hrvatska tiskana knjiga bila upravo liturgijska (*Misal po zakonu rimskog dvora*, 1483.). Ono što se Crkva obvezuje čuvati u svojim knjižnicama, danas više nego ikad, bitno je za razvoj kulture, ne samo za bolje poznavanje vjerske i crkvene tradicije već i povijesti, umjetnosti i civilizacije kojoj pripadamo. S obzirom na dugogodišnji neriješen status crkvenih knjižnica, a time i knjižničara koji su u njima zaposleni, provedeno je istraživanje o crkvenim knjižnicama koje su upisane u Upisnik knjižnica² Republike Hrvatske pri Ministarstvu kulture. Rad je podijeljen na dva dijela: istraživački, s rezultatima provedene ankete, i teorijski, koji daje uvid u perspektivu crkvenih knjižnica s obzirom na zakonodavstvo. Cilj je istraživanja utvrditi status crkvenih knjižnica i knjižničara te prikupiti primjedbe i prijedloge radi bolje suradnje sa svjetovnom vlasti.

Osim prikaza statusa crkvenih knjižnica, u radu se donosi i prikaz legislative koja se odnosi na crkvene knjižnice, polazeći, najprije, od crkvenih dokumenata. Također se osvrćemo na novi *Zakon o knjižnicama i knjižničarskoj djelatnosti* (od 28. veljače 2019.), odnosno na pravni položaj crkvenih knjižnica u njemu.

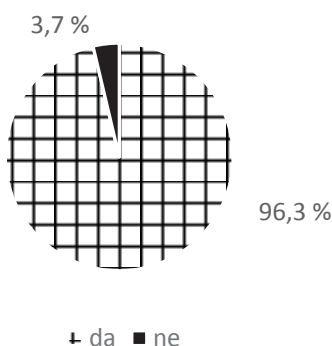
Rezultati istraživanja statusa crkvenih knjižnica u Hrvatskoj

Istraživanje je provedeno od ožujka do svibnja 2019. godine anketnom metodom na uzorku od 27 do 50 knjižnica čiji je osnivač Katolička Crkva, a koje su u Upisniku knjižnica. Anketiranje je provedeno u elektroničkom i tiskanom obliku zato što za pojedine knjižnice nisu pronađene postojeće odgovarajuće e-adrese na njihovim internetskim stanicama, a ni u Upisniku pri Ministarstvu kulture. Upitnik se sastojao od četiri skupine pitanja. Prva skupina odnosila se na općenite podatke o knjižnici, druga na zaštitu knjižnične građe, treća na sredstva za rad knjižnica, koja uključuju stručno osoblje i stručnu obradu građe, a četvrta je skupina davala primjedbe i prijedloge s obzirom na trenutačan zakonskopравни položaj crkvenih knjižnica i knjižničara. Upitnik je ispunilo 27 (54 %) knjižnica od mogućih 50 koje su upisane u Upisnik knjižnica pri Ministarstvu kulture. Prva skupina pitanja odnosila se na općenite podatke o knjižnici.

Rezultati pokazuju da su 24 knjižnice (88,9 %) u sastavu, 2 su knjižnice (7,4 %) u privatnom vlasništvu, a samo se 1 knjižnica (3,7 %) izjasnila da djeluje samostalno. Ukupno su 22 (81,5 %) knjižnice poluotvorenog tipa, 3 (11,1 %) su otvorene

² Upisnik knjižnica pri Ministarstvu kulture sadržava temeljne podatke o svim knjižnicama u Republici Hrvatskoj, bilo da djeluju kao samostalne ustanove ili kao knjižnice u sastavu drugih pravnih osoba. Usp. Pravilnik o upisniku knjižnica i knjižnica u sastavu. // Narodne novine, 139 (1998.), čl. 2. [citirano: 2019-05-07]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1998_10_139_1716.html

za zajednicu, a 2 (7,4 %) zatvorenog su tipa. Zatvorenosti knjižnica doprinijela je njihova izloženost ratnim nedaćama te ostalim nepogodama, kao i nesređenost fonda. Prema namjeni i sadržaju knjižničnoga fonda, 23 (85,2 %) knjižnice specijalne su knjižnice, 3 (11,1 %) visokoškolske te 1 (3,7 %) sveučilišna. Specijalne knjižnice ponajprije zadovoljavaju informacijske potrebe djelatnika matične ustanove. Visokoškolske i sveučilišne knjižnice namijenjene su studentima, nastavnicima i stručnim suradnicima na sveučilištu. S druge pak strane, navedene knjižnice otvorene su i za vanjske korisnike, stručnjake iz svih znanstvenih i srodnih područja. Upisnik knjižnica pri Ministarstvu kulture sadržava temeljne podatke o svim knjižnicama u Republici Hrvatskoj, bilo da djeluju kao samostalne ustanove ili kao knjižnice u sastavu drugih pravnih osoba.³ Ukupno se 26 (96,3 %) knjižnica izjasnilo da su prijavljene u Upisnik knjižnica Republike Hrvatske, a 1 (3,7 %) je navela da nije u njemu (Slika 1.). Međutim, usporedbom Upisnika s knjižničnim katalozima (Aleph, Crolist, Koha, Metel, ZaKi) uočeno je da mnoge crkvene knjižnice nisu ni upisane u Upisnik, a itekako djeluju.

Slika 1. Je li knjižnica prijavljena u Upisnik knjižnica Republike Hrvatske?

Pojedine crkvene knjižnice tvore svoje vlastite skupne kataloge⁴ poput Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda⁵ te su tako ogledan primjer i model organiziranja franjevačkoga knjižničnog zajedništva koji okuplja 20 samostanskih knjižnica provincije. Prema Machali, tri su temeljna cilja skupnog kataloga: „povećanje kakvoće usluga knjižnica i dostupnost svih podataka svim korisnicima, povećanje kakvoće i olakšavanje rada knjižničara te međusobna povezanost i standardiziranost

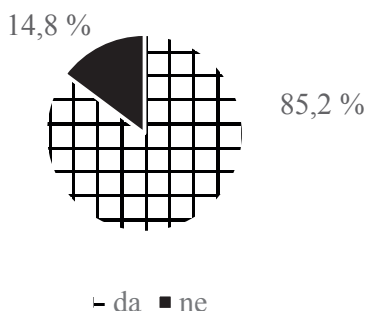
³ Usp. isto.

⁴ Skupni katalog Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda. [citirano: 2019-05-07]. Dostupno na: <http://193.198.9.224/cgi-bin/wero.cgi?q=>

⁵ Knjižnice Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda nalaze se u Upisniku knjižnica.

knjižničnih podataka“.⁶ U skladu s navedenim, skupni katalog Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda ostvaruje sva tri navedena cilja skupnoga kataloga.

„Knjižnična građa koja ima svojstvo kulturnog dobra prisutna je u svim vrstama knjižnica, a najzastupljenija je, uz nacionalnu te općeoznanstvene i sveučilišne knjižnice, u knjižnicama i knjižničnim zbirkama u sastavu crkvenih zajednica.“⁷ Tu tvrdnju potkrepljuju i rezultati dijela istraživanja koji pokazuju kako 23 (85,2 %) knjižnice posjeduju građu registriranu kao kulturno dobro, a 4 (14,8 %) knjižnice ne posjeduju građu koja ima svojstvo kulturnog dobra (Slika 2.).

Slika 2. Knjižnice koje posjeduju građu registriranu kao kulturno dobro

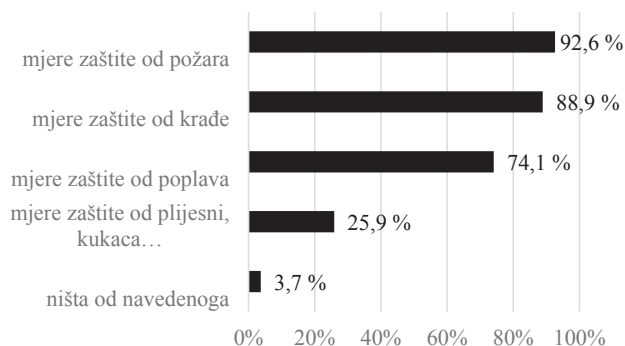
U skladu s time, samo su 24 knjižnice odgovorile na zadnja dva pitanja prve skupine. Istraživanjem je utvrđeno da 18 (79,2 %) knjižnica ima cijelu zbirku registriranu kao kulturno dobro, 3 (12,5 %) samo pojedine primjerke, a samo 2 (8,3 %) imaju cijelu knjižnicu zaštićenu kao kulturno dobro. „Za dobra, za koja se pretpostavlja da imaju svojstva kulturnoga dobra, može se donijeti preventivno rješenje, odnosno *Rješenje o preventivnoj zaštiti*, koje ima ograničen rok trajanja, a najduže tri godine. Na preventivno zaštićena kulturna dobra primjenjuju se sve zakonom propisane mjere koje se odnose na kulturna dobra. Preventivno zaštićeno kulturno dobro upisuje se u *Listu preventivno zaštićenih kulturnih dobara*, koja je posebni dio

⁶ Machala, D. Hrvatski skupni katalog Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu te knjižnica iz sustava znanosti i visokog obrazovanja: problemska pitanja interoperabilnosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 61, 1(2018), 477. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/206815> [citirano: 2019-05-07].

⁷ Katić, T. Program zaštite i očuvanja knjižnične građe koja ima svojstvo kulturnog dobra. [citirano: 2019-05-07]. Dostupno na: <http://www.svkst.unist.hr/wp-content/uploads/2018/09/program-za%C5%A1tite-i-o%C4%8Duvanja-knji%C5%BEni%C4%8Dne-gra%C4%91e-koja-ima-svojstvo-kulturnog-dobra.pdf>

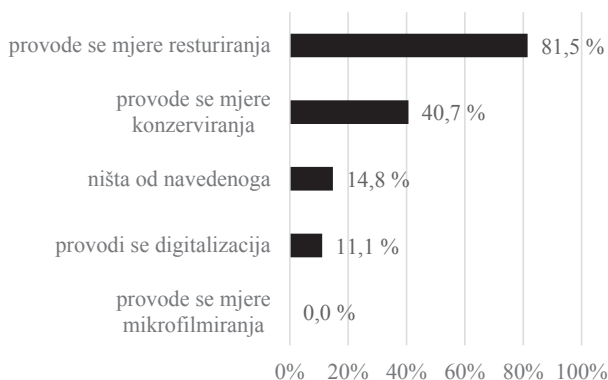
*Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske.*⁴⁸ Građa koja je proglašena kulturnim dobrom upisuje se u *Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske*, a sastoji se od tri liste: *Liste zaštićenih kulturnih dobara*, *Liste kulturnih dobara nacionalnog značenja* i *Liste preventivno zaštićenih dobara*. Ukupno je 21 (90,9%) knjižnica na *Listi zaštićenih kulturnih dobara*, a 2 (9,1 %) na *Listi preventivno zaštićenih kulturnih dobara*. Druga skupina pitanja odnosila se na zaštitu knjižne građe.

S mogućnošću višestruka odgovora, vidljivo je da se od navedenih preventivnih mjera zaštite najviše pozornosti obratilo mjerama zaštite od požara, krađe i poplave, a manje zaštiti od plijesni i kukaca (Slika 3.). Od ostalih vrsta zaštite najviše pozornosti pridaje se restauraciji, konzerviranju i digitalizaciji, a mikrofilmiranjem ne služi se ni jedna knjižnica (Slika 4.). Jedna se pak knjižnica izjasnila da ne poduzima nikakve preventivne mjere zaštite, a čak četiri knjižnice, osim preventivne zaštite, ne provode ostale mjere zaštite.

Slika 3. Preventivne mjere zaštite

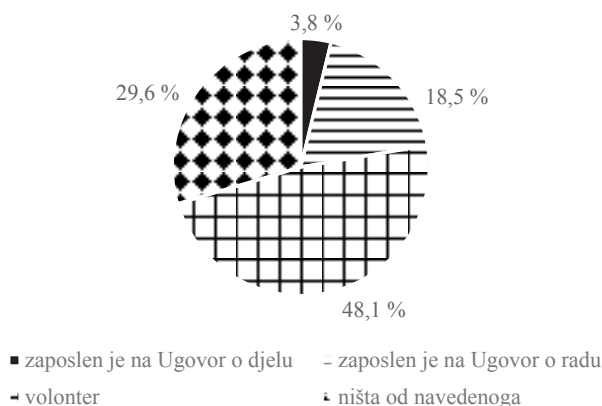
⁴⁸ Šarlah, Lj. Skrb o kulturnoj baštini. // *Diacovensia: teološki prilozi* 13, 1(2005), 92. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/40154> [citirano: 2019-05-08].

Slika 4. Ostale vrste zaštite građe

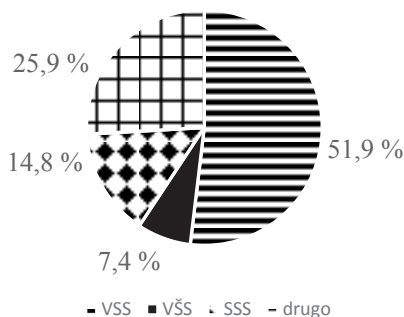
Treća skupina u nizu bavi se sredstvima za rad knjižnica, uključujući stručno osoblje te stručnu obradu knjižne građe. Iz ankete je vidljivo da se knjižnični fond uglavnom popunjava kupnjom i darom, a manje razmjenom te vlastitom nakladom. Većina knjižnica, odnosno njih 19 (70,4 %) financira se vlastitim sredstvima. Pod ostale izvore (pitanje otvorenog tipa) odgovorili su: Ministarstvo kulture, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Nadbiskupija, lokalna uprava i samouprava.

Broj je zaposlenih u crkvenim knjižnicama od ni jednog do pet knjižničnih djelatnika. Utvrđeno je da 6 (22,2 %) knjižnica nema knjižničara. Po jednoga knjižničara ima 17 (63%) knjižnica, a više od jednoga knjižničara ima samo 1 (3,7 %) knjižnica. U knjižnicama najviše rade volonteri (48,1 %), a od njih visoku stručnu spremu ima 51,9 % (Slika 5. i Slika 6.).

Slika 5. Zaposlenici u crkvenim knjižnicama

Slika 6. Stručna sprema djelatnika u crkvenim knjižnicama

Kada je riječ o stručnoj obradi građe koja obuhvaća inventarizaciju i katalogizaciju, utvrđeno je da 26 knjižnica (96,3 %) ima djelomično inventariziranu i 25 (92,6 %) djelomično katalogiziranu građu. S obzirom na vrste kataloga, najviše ih se koristi računalnim katalogom, a od kataloga na listićima abecednim. Vuković tako navodi „potporu i konkretnu pomoć za bibliografsku obradu dali su svojom stručnošću i radom brojni volonteri, ali i lokalna samouprava financijskom pomoći i suradnjom knjižničara iz tamošnjih gradskih i narodnih knjižnica“.⁹

Četvrta, posljednja u nizu skupina, davala je primjedbe i prijedloge s obzirom na trenutačan zakonskopравни položaj crkvenih knjižnica i knjižničara. Glavne poteškoće s kojima se crkvene knjižnice susreću jesu nedostatak stručnoga osoblja, nedostatak financijske i stručne pomoći te neadekvatan knjižnični prostor. No, moguće promjene na bolje vide se u sugestijama koje su na anketnom listiću pribilježili ispitanici: 1) približavanje i usklađivanje želja i potreba crkvenih knjižnica sa zakonodavcem te samim time boljom suradnjom, 2) financiranje svjetovnih vlasti posebnih projekata crkvenih knjižnica (restauracija, konzervacija, digitalizacija, prezentacija), 3) ujednačavanje radnih uvjeta stručnih djelatnika zaposlenih u crkvenim knjižnicama. Poslije prikaza rezultata ankete o statusu crkvenih knjižnica i knjižničara u Republici Hrvatskoj nužno je dati prikaz zakonodavnih okvira koji se odnose na ovu vrstu knjižnica kao polazišta za poboljšanje pravnog položaja crkvenih knjižnica unutar državnog i crkvenog zakonodavstva.

⁹ Vuković, T. Pothvat Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda i Jurja Lokmera: stvaraju se preduvjeti za „knjižnicu svih Hrvata“. [citirano: 2019-05-13]. Dostupno na: <https://www.glas-koncila.hr/pothvat-hrvatske-franjevacke-provincije-sv-cirila-i-metoda-i-jurja-lokmera-stvaraju-se-preduvjeti-za-knjiznicu-svih-hrvata>

Pravni propisi o crkvenim knjižnicama i očuvanju njihove kulturne baštine

Na razini Katoličke Crkve postoji nekoliko crkvenopravnih odredbi koje su opći okvir za crkvene knjižnice i ostalu kulturnu baštinu koju čuvaju. Chenis navodi da je Papinsko povjerenstvo za kulturna dobra Crkve objavilo dokumente koji zacrtavaju programske smjernice vrednovanja kulturnih dobara, a koja se čuvaju u crkvenim knjižnicama, arhivima i muzejima: 1) dokument o Crkvenim knjižnicama (*Le biblioteche ecclesiastiche*, 10. travnja 1994.), 2) okružnica o pastoralnoj ulozi crkvenih arhiva (*La funzione pastorale degli archivi ecclesiastici*, 2. veljače 1997.), 3) dokument o potrebi i žurnosti inventarizacije i katalogiziranja kulturnih dobara Crkve (*Necessita e urgenza della inventarizzazione e catalogazione dei Beni Culturali della Chiesa*, 8. prosinca 1999.), 4) okružnica o pastoralnoj funkciji crkvenih muzeja (*La funzione pastorale dei musei ecclesiastici*, 15. kolovoza 2001.).¹⁰

Na razini odnosa Crkve i države važnu ulogu u očuvanju crkvenih kulturnih dobara ima bilateralni *Ugovor o suradnji na području odgoja i kulture* sklopljen između Svete Stolice i Republike Hrvatske, osobito njegov 13. članak o zaštiti i unapređenju kulturne baštine Katoličke Crkve. Katolička Crkva spremna je omogućiti svima zainteresiranima upoznavanje i proučavanje njezina kulturnog bogatstva, a Republika Hrvatska pritom se obvezuje da će sustavno materijalno pridonositi obnovi i čuvanju spomenika vjerske kulturne baštine i umjetničkih djela u posjedu Crkve.¹¹ Ključan je dokument i *Uredba HBK o crkvenim knjižnicama* (1. listopada 2000.), koju je donijelo Vijeće za kulturu Hrvatske biskupske konferencije. Iste godine Zagrebačka nadbiskupija u Zagrebu organizira Simpozij o inventarizaciji crkvenih kulturnih dobara,¹² kojim je upozoreno na važnost inventarizacije kao najbolje zaštite, kao i sredstva za predavanje kulturnih dobara budućim generacijama.

Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti 2019. i crkvene knjižnice

Poslije dugačke javne rasprave te intervencija Hrvatskoga knjižničarskog društva (HKD) i cijele zainteresirane zajednice, konačan tekst *Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti* u mnogome je različit od njegovog prijedloga. Novi *Zakon* donesen je na 11. sjednici Hrvatskoga sabora 8. veljače 2019. sa 105 glasova „za“ i

---

¹⁰ Chenis, C. Izobrazba arhivista – nove figure i modaliteti. // *Vjesnik istarskog arhiva* 8-10(2007), 27-28. [citirano: 2019-05-13]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/96302>

¹¹ Usp. Eterović, N. Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske. Zagreb: Hrvatska biskupska konferencija: Glas Koncila, 2001. Str. 257–262.

¹² Usp. Simpozij o inventarizaciji crkvenih kulturnih dobara Zagrebačke nadbiskupije. // *Crkvena kulturna dobra: analecta: godišnjak Ureda za kulturna dobra Zagrebačke nadbiskupije* 1(2003), 167.

šest „suzdržanih“.¹³ Analizirajući njegove članke, primjećuje se kako ostavlja mnoge nedorečenosti i nejasnoće kada su posrijedi knjižnice pod okriljem Katoličke Crkve.¹⁴ Od mnogih pitanja koja se nameću knjižničarima koji rade u takvim crkvenim knjižnicama izdvajamo samo glavna na tri razine: 1) pojmovlja, 2) uvjeta za osnivanje, ustrojstvo i upravljanje knjižnicom, 3) zadaća i uloge Nacionalne i sveučilišne knjižnice (NSK) u Zagrebu u odnosu na crkvene knjižnice.

Pojmovlje

Novi *Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti* razlikuje *javne* od *privatnih knjižnica* te takvom podjelom crkvene knjižnice pripadaju tzv. *privatnim knjižnicama* ili knjižnicama kojima „je osnivač druga pravna ili fizička osoba“.¹⁵ Osim toga *Zakon* navodi kako se „prema namjeni i sadržaju knjižničnog fonda razlikuje sljedeće vrste knjižnice: nacionalna, školska, sveučilišna, visokoškolska, znanstvena i specijalna“.¹⁶ Stoga, na razini pojmovlja crkvene knjižnice, izuzevši one koje djeluju u sklopu odgojno-obrazovnog sustava, pripadaju *specijalnim knjižnicama*. Pripadaju i privatnim knjižnicama s obzirom na to da djeluju najčešće u sastavu neke crkvene pravne osobe kao samostalna ustrojstvena jedinica.

Takvim definiranjem i smještajem crkvenih knjižnica postavlja se pitanje hoće li barem stručna zajednica pokušati novim *Standardima za specijalne knjižnice* zaštititi njihovu specifičnost, kao što je to dosad činila za npr. muzejske, galerijske, bolničke i sl. knjižnice? Hoće li i crkvene knjižnice dobiti svoje mjesto unutar velikog spektra specijalnih knjižnica?

Uvjeti za osnivanje knjižnica, ustrojstvo i upravljanje knjižnicom

Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti, navodeći uvjete za osnivanje knjižnice, kaže: „knjižnica se može osnovati ako su, sukladno odredbama standarda za pojedinu vrstu knjižnica, osigurani: knjižnična građa, prostor, oprema i pristup

---

¹³ Usp. Konačni prijedlog zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti: drugo čitanje, p.z. br. 431 / predlagateljica: Vlada Republike Hrvatske. [citirano: 2019-05-03]. Dostupno na: <https://www.sabor.hr/hr/akt/konacni-prijedlog-zakona-o-knjiznicama-i-knjiznicnoj-djelatnosti-drugo-citanje-pz-br-431>

¹⁴ Pritom imamo na umu knjižnice pod okriljem Katoličke Crkve, koje su vidljive iz istraživanja navedena u prvome dijelu izlaganja.

¹⁵ *Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti*. [citirano: 2019-05-03]. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/1925/Zakon-o-knji%C5%BEnicama-i-knji%C5%BEni%C4%8Dnoj-djelatnosti-2019>

¹⁶ Usp. isto, čl. 8.

informacijsko-komunikacijskoj tehnologiji, sredstva za rad, rad stručnih knjižničarskih djelatnika i program rada i razvitka.¹⁷

Neosporno je to kako sve crkvene knjižnice posjeduju razne vrste knjižnične građe te ispunjavaju prvi postavljeni uvjet. Svaka od njih raspolaže manje ili više odgovarajućim prostorom i opremom, no mnoge nemaju pristup informacijskoj i komunikacijskoj tehnologiji. O tome uvjetu govori i okružnica Papinskoga povjerenstva za crkvena kulturna dobra o crkvenim knjižnicama, koja već davne 1994. godine uviđa prednosti informacijsko-komunikacijskih tehnologija u radu crkvenih knjižnica i teži njihovoj uporabi. „Potrebno je da svaka biskupija i svaka ustanova posvećenoga života osiguraju – ako to već nisu učinile – da se sastavi popis i identificiraju različite vrste knjižnica koje su pod njihovom odgovornošću, kako bi se moglo postići, naknadno planiranje zahvata vezanih uz potrebne prostore, kako za korisnike knjižnica, tako i za postojeću knjižničnu građu, te predvidjeti redoviti porast fondova knjižnice i nabavu opreme za radu i pomagala za studij.“¹⁸

Financijska sredstva za rad u crkvenim knjižnicama osigurava isključivo Katolička Crkva, osim kada je riječ o crkvenim školskim i visokoškolskim knjižnicama,¹⁹ koje su obvezne djelovati unutar obrazovnoga sustava i time su i financirane iz javnih sredstava, ali i Metropolitanske knjižnice, tj. Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije koja također „uživa“ posebno mjesto unutar sustava što se tiče financiranja. Novi *Zakon* izrijekom navodi kako sredstva za rad osigurava osnivač, a „sredstva za rad knjižnica uključuju sredstva za plaće, sredstva za nabavu građe, sredstva za program, materijalne izdatke, stalno stručno usavršavanje knjižničarskih djelatnika i sredstva za zaštitu knjižnične građe, kao i sredstva za investicije i investicijsko održavanje...“²⁰ Dodaje i da sredstva za posebne programe mogu osigurati i tijela državne uprave, jedinice lokalne i područne samouprave.²¹ Taj se uvjet vrlo različito ispunjava u crkvenim knjižnicama. Imamo primjera dobro uređenih sustava financiranja, za što su odgovorni osnivači, pa sve do onih koji jednokratnim financijskim potporama pomažu u zaštiti fonda od propadanja ili potpune devastacije. Budući da su crkvene knjižnice većim dijelom baštinske, tj. posjeduju staru i rijetku građu, itekako je potrebno omogućiti im pristup proračunskim sredstvima jer budu li ih financirali samo osnivači, to knjižno blago neće moći biti primjereno sačuvano i zaštićeno.

Rad stručnih knjižničarskih djelatnika, kao bitan preduvjet za osnivanje knjižnice, poznaje i navedena *Uredba HBK o crkvenim knjižnicama* koja propisuje: „U cr-

¹⁷ Usp. isto, čl. 11., st. 1.

¹⁸ Le biblioteche Ecclesiastiche nella missione della Chiesa, t. 4.1. [citirano: 2019-05-07]. Dostupno na: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_commissions/pcehc/documents/rc_com_pcehc_19940319_biblioteche-ecclesiastiche_it.html

¹⁹ Poput Knjižnice HKS-a ili Knjižnice KBF-a.

²⁰ Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti, čl. 31., st. 1. Nav. izv.

²¹ Usp. isto, čl. 31., st. 2.

kvenim knjižnicama sve stručne poslove obavlja knjižničar. (...) nabavlja potrebna nova izdanja, sređuje i čuva knjižni fond i daje ga zainteresiranim osobama na uporabu. (...) Skrbi da cjelokupan knjižni fond bude upisan u inventarne knjige. Nastoji oko oblikovanja kataloga...“²² Papinsko povjerenstvo za crkvena kulturna dobra također ističe važnost primjerena i mjerodavna, pa stoga i stabilna osoblja.²³ U tom smislu spominje se i nastojanje Katoličke Crkve da u svojim školama i sveučilištima omogući „specijalizaciju svećenika i vjernika laika namijenjenih preuzimanju zadatka“.²⁴ Rezultati našega istraživanja ne idu tome u prilog, a najčešće je nedostatak novca uzrok takvu stanju. Mnoge crkvene knjižnice takve stručne djelatnike nemaju. Naravno, postoje i pozitivni primjeri osposobljenih i stručnih djelatnika u crkvenim knjižnicama. U tome je potrebno učiniti važne pozitivne pomake.

Posljednji uvjet za osnivanje knjižnice jest program rada i razvitka. U crkvenim knjižnicama to je najčešće nepoznat pojam. Na partikularnoj razini program rada može se izraditi s obzirom na stupanj crkvene institucije u sklopu koje djeluje knjižnica. Takve bi programe za pojedinu biskupiju i njezine knjižnice mogao donijeti Ordinarij, a za samostanske knjižnice to bi mogla učiniti pojedina redovnička zajednica. Najsretnije rješenje bilo bi da se takav program rada ipak donese pojedinačno za svaku knjižnicu. Nažalost, vrlo je malo takvih crkvenih knjižnica koje zadovoljavaju ovaj uvjet. Tko bi tada bio odgovarajući predlagatelj/donositelj uzmemo li u obzir to da u hrvatskim uvjetima *Uredba HBK* ne poznaje takav dokument? Bi li to bio voditelj knjižnice (ako kao takav u knjižnici postoji), knjižnični odbor (ako kao takav u knjižnici postoji), Ordinarij, vrhovni redovnički poglavar ili njihov opunomoćenik? Svakako je potrebna jasna i nedvosmislena odluka te poštovanje ovoga uvjeta. Ako sve navedene uvjete promotrimo u cjelini i primijenimo ih na crkvene knjižnice koje djeluju danas, uočljivo je kako nezadovoljavanje ili djelomično zadovoljavanje navedenih uvjeta najvećim dijelom ovisi o dostupnim financijskim sredstvima.

Zakon određuje nadležnost za utvrđivanje navedenih uvjeta. Nadležna matična služba izrađuje izvješće i dostavlja ga nadležnu Ministarstvu, a za specijalne knjižnice to je Ministarstvo kulture.²⁵ Na temelju izvješća Ministarstvo utvrđuje postojanje uvjeta i potvrđuje ga rješenjem. Osnivač se na temelju rješenja upisuje u sudski ili drugi registar.²⁶ Dakle, *Zakon* nas upućuje na matičnu službu, koju bi, kad je riječ o crkvenim knjižnicama, koje su većinom baštinske, trebao provoditi NSK u Zagrebu. Dosadašnji i još važeći *Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj* predviđa potrebu potpisivanja ugovora o matičnoj djelatnosti za sve ostale

---

²² Uredba HBK o crkvenim knjižnicama, čl. 7. // Službene vijesti HBK 13, 2(2000), 11-12.

²³ Usp. Le biblioteche Ecclesiastiche nella missione della Chiesa, t. 4.9. Nav. izv.

²⁴ Isto, t. 4.2.

²⁵ Usp. Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti, čl. 11., st. 2. Nav. izv.

²⁶ Usp. isto, čl. 11., st. 3.

knjižnice koje nisu osnovane kao javne ustanove.²⁷ Kako će se uređivati odnosi između takvih knjižnica i matične službe, pokazat će budućnost. Osim toga, crkvene ustanove koje osnivaju knjižnicu nisu obvezne posjedovati dokument kojim dokazuju da se mogu baviti i knjižničnom djelatnošću, poput drugih javnih i privatnih ustanova koje najčešće imaju statute. Civilno zakonodavstvo za crkvene institucije ne predviđa takav dokument kao ni potrebu da bi one svoje djelatnosti upisivale u sudski ili kakav drugi registar, kao što to predviđa *Zakon*.²⁸ Zanimljivo je u ovome kontekstu spomenuti slučaj Biskupijske knjižnice Varaždin koja je pravno utemeljenje za dopuštenu knjižničnu djelatnost dokazivala pozivajući se isključivo na „crkvenu dokumentaciju“. U razgovorima s pravnom službom Ministarstva kulture bilo je potrebno posegnuti za odredbama *Zakonika kanonskog prava*²⁹ koje propisuju i definiraju obvezu i načine brige Katoličke Crkve o svojim vremenitim i kulturnim dobrima, ali i *Uredbom HBK o crkvenim knjižnicama* kako bi se u 21. st. dokazalo zakonodavcu da se Katolička Crkva i njezine ustanove imaju pravo baviti knjižničnom djelatnošću.

Analizirajući sve navedene uvjete, možemo zaključiti kako ih većina crkvenih knjižnica ne ispunjava. To se prije svega odnosi na samostanske knjižnice, koje su najvećim dijelom baštinske. Osnovni je i temeljni razlog neispunjavanja uvjeta prije svega financijski, ali i nedovoljna usklađenost civilnoga i crkvenoga zakonodavstva u vezi s knjižničnom djelatnosti. Nasušna je potreba stoga ojačati komunikaciju između stručne zajednice, Katoličke Crkve i zakonodavca.³⁰ Mogu li se, imajući sve to na umu, samostanske knjižnice nazivati knjižnicama? Već spomenuta *Uputa* Papinskoga povjerenstva za crkvena kulturna dobra u tom smislu ističe: „Dovoljno je prijetiti se utjecaja koji su imale stolne škole, pisarnice (skriptoriji) i monaški studiji, teološki fakulteti, crkvene akademije, ne samo na razvojnu ideju 'knjižnice', već i na razvoju institucija povezanih s proizvodnjom i širenjem znanja.“³¹ Navedena *Uputa* ide korak dalje ističući kako je upravo cistercitski red „napravio prvi značajan prijelaz iz knjižnice za količinsko čuvanje (mnoštvo knjiga zamišljenih isključivo kao baština) u knjižnicu za kvalitativno čuvanje (koja se sastojala od specifičnog odabira knjiga koje treba prikupiti i zadržati)“.³² I stručna je javnost danas podijeljena u toj polemici. Mnogi ih smatraju specijalnim zbirakama iako je riječ o najstarijim hrvatskim knjižnicama s općeznanstvenim fondom. Neke su od njih upisane i u *Upisnik*

²⁷ Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj. [citirano: 2019-07-05]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_05_43_715.html

²⁸ Usp. *Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti*, čl. 11., st. 3. Nav. izv.

²⁹ Usp. *Zakonik kanonskoga prava*. Zagreb: Glas Koncila, 1996. Kanon 1220., st. 2.; kanon 1254., st. 1.; kanon 1283., st. 2.

³⁰ Usp. *Le biblioteche Ecclesiastiche nella missione della Chiesa*, t. 4.9. Nav. izv.

³¹ Isto, t. 2.1.

³² Isto, t. 2.2.

knjižnica. Ostaje nam doznati hoće li na temelju postojeće zakonske regulative biti izbrisane iz Upisnika?

Zadaća i uloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu u odnosu na crkvene knjižnice

Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti iz 2019. navodi široku paletu zadaća povjerenih NSK-u u Zagrebu. U ovome radu posebnu ćemo pozornost obratiti samo onima koje se najuže odnose na crkvene knjižnice. NSK u Zagrebu pozvan je da „koordinira izgradnju nacionalnog sustava zaštite, pohrane i trajnog očuvanja knjižnične kulturne i znanstvene baštine u svim pojavnim oblicima“,³³ ali i da „utvrđuje svojstvo kulturnog dobra za knjižničnu građu sukladno zakonu kojim se uređuje zaštita i očuvanje kulturnih dobara“. ³⁴ Uzevši u obzir to kako su crkvene knjižnice većinom baštinske, tj. posjeduju uglavnom neregistrirana kulturna dobra, i jedne su od važnih čuvara hrvatskoga kulturnoga knjižnog blaga, veza između NSK-a i crkvenih knjižnica ovim bi propisima trebala biti itekako vidljiva i tijesna. No, čl. 44. još dodatno otežava zaštitu blaga u crkvenim knjižnicama. Naime, *Zakon* određuje kako sva građa starija od 1850. iz knjižnica čiji su osnivači Republika Hrvatska, jedinice lokalne i regionalne samouprave, ima status kulturnog dobra, a njihove kataloge s pravom smatra sastavnim dijelom *Registra zaštićenih kulturnih dobara*.³⁵ Budući da crkvene knjižnice nisu javne, nego privatne,³⁶ njihova stara i vrijedna građa, koja sigurno zaslužuje biti uvrštena u *Registar zaštićenih kulturnih dobara*, nije ovdje navedena. Crkvene knjižnice stoga trebaju zatražiti upis u *Registar zaštićenih kulturnih dobara*, za što je potrebno primjereno popisati građu, svaku njezinu jedinicu fotografirati, izraditi elaborat koji potvrđuje nadležni Konzervatorski odjel ili NSK,³⁷ pohraniti podatke i samu građu te na kraju predstaviti podatke javnosti. Za sve navedeno potreban je osposobljen stručni kadar, dobra komunikacija na razini crkvena knjižnica – NSK – Konzervatorski odjel, kao i odgovarajuća infrastruktura za pohranu, čuvanje i prezentaciju podataka te njezino održavanje.

No što crkvene knjižnice trebaju činiti kada njihov fond doista propada zbog neprimjerenih uvjeta čuvanja, zaraženosti insektima, plijesni i sl.? Komu se onda trebaju obratiti? Prema *Zakonu*, tražena adresa trebao bi biti NSK u Zagrebu. Zanimljivo je kako navedeni čl. 44. ističe i kako „knjižnica vjerske zajednice može

---

³³ *Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti*, čl. 24. Nav. izv.

³⁴ Isto.

³⁵ Usp. isto, čl. 42., st. 1.

³⁶ Kako je već protumačeno u poglavlju „Na razini pojmovlja“.

³⁷ O ovom pitanju mjerodavne institucije trenutačno se još nisu složile s obzirom na promjene koje donosi novi *Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti*.

radi osiguranja skrbi sklopiti sporazum s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom u Zagrebu ili drugom javnom ustanovom koja obavlja posao zaštite i očuvanja kulturnih dobara³⁸. Ova formulacija važna je iz dva razloga. Prvi je u tome da je ovo jedino mjesto gdje se u *Zakonu* izrijekom spominje „knjižnica vjerske zajednice“ iako nema dodatna objašnjenja što taj pojam znači, tj. kakve su to knjižnice. Osim toga, nema objašnjenja o kakvu je sporazumu „radi osiguranja skrbi“³⁹ riječ, odnosno kakvu bi skrb na temelju toga sporazuma NSK omogućivao te tko bi financirao takvu vrstu pomoći? Je li potpisivanje takva sporazuma na tragu ugovora koji je potpisan 1914. godine i nanovo nekoliko puta revidiran za Metropolitansku knjižnicu ili je ovdje riječ o nečem sasvim novom i drukčijem? Stoga s pravom *Okružnica* Papinskoga povjerenstva za crkvena kulturna dobra zaključuje: „Ali ako Crkva – dok ostaje vlasnik i upravitelj vlastitih knjižnica – otvara ovu baštinu onima koji je namjeravaju iskoristiti, čini se legitimnim da se taj doprinos instrumenata i kulturne animacije ubraja u kulturnu baštinu nacije, kojoj treba dati odgovarajuću financijsku i organizacijsku potporu.“⁴⁰ *Okružnicom* se potiče biskupe na konvergenciju i suradnju koja će se olakšati „ako crkvene knjižnice kroz nacionalne i računalne mreže sudjeluju u priopćavanju bibliografskih informacija s drugim crkvenim i nacionalnim knjižnicama“.⁴¹ U Republici Hrvatskoj posljednjih su se godina mogli čuti pozivi za osnivanjem skupnoga kataloga svih knjižnica u vlasništvu Katoličke Crkve hrvatskoga govornoga područja, poput onoga što ga je uputio Juraj Lokmer⁴² u svome intervjuu za *Glas Koncila*. Lokmer poziva na osnivanje kataloga *Bibliotheca Croatia Sacra* čime bi se prezentirao ne samo brojem naslova, jedinica i kvalitetom građe impresivan knjižnični fond s oko milijun jedinica samo u Hrvatskoj nego bi se time i iskazalo i dalo na raspolaganje svjetskoj javnosti bogatstvo zaboravljene, sada na različite načine utamničene hrvatske knjižne, kulturne baštine, koja je brojem primjeraka i kvalitetom građe još jedna nacionalna knjižnica svih Hrvata.⁴³

Potrebno je također izdvojiti i čl. 6. novoga *Zakona* koji glasi: „Knjižnice su obvezne prikupljati statističke podatke o svome poslovanju i unositi ih u sustav jedinstvenog elektroničkog prikupljanja statističkih podataka o poslovanju knjižnica pri NSK sukladno standardima...“⁴⁴ Vjerodostojnost takvih podataka potvrđuju nadležne matične službe. Problematika odnosa matične službe i crkvenih knjižnica već je razložena. Osim toga, crkvene knjižnice obvezne su primjenjivati trenutačno važeće

³⁸ Usp. Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti, čl. 42., st. 3. Nav. izv.

³⁹ Isto.

⁴⁰ Le biblioteche Ecclesiastiche nella missione della Chiesa, t. 4.9. Nav. izv.

⁴¹ Isto, t. 1.4.

⁴² Juraj Lokmer kulturni je djelatnik, autor brojnih znanstvenih i stručnih radova o hrvatskoj povijesti i knjižničarstvu.

⁴³ Vuković, T. Nav. dj.

⁴⁴ Usp. Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti, čl. 6., st. 3. Nav. izv.

Hrvatske standarde za specijalne knjižnice, barem dok se ne donesu novi. Važno je istaknuti kako važeći standardi uopće ne navode crkvene knjižnice ni knjižnice vjerskih zajednica, a s druge strane dobro razlikuju bolničke, muzejske, komercijalne, industrijske i sl. knjižnice.⁴⁵

Zaključci

Crkva je oduvijek imala potrebu čuvati kulturno blago. Crkvena zajednica svojim aktima nastoji zaštititi blago koje se čuva u crkvenim knjižnicama ističući njihovu važnost i regulirajući njihov status. O tome svjedoče Papinski dokumenti koji pozivaju mjerodavne crkvene vlasti da sklope sporazume s javnim i privatnim ustanovama radi zajedničkog upravljanja, stvaranja kataloga te pronalaska financijskih sredstava kako bi se građa stručno obradila i prezentirala javnosti. Vidljivo je da se u crkvenim dokumentima ne ističe samo važnost knjižnica već i obrazovanje djelatnika, gdje se navodi da inventarizaciju i katalogizaciju moraju obavljati stručne osobe, bile one klerici ili laici. Mnoge crkvene knjižnice nisu u Upisniku knjižnica Republike Hrvatske pri Ministarstvu kulture, a itekako djeluju, stvarajući čak i svoje skupne kataloge. Rezultati istraživanja među crkvenim knjižnicama pokazuju potrebu promjena u postizanju što kvalitetnijega knjižničarskog standarda. Analiza je pokazala da se za crkvene knjižnice treba skrbiti na dvije razine, državnoj i institucionalnoj. Temeljne prepreke, kako je i očekivano, jesu nedostatak financijskih sredstava te neusklađenost civilnog i crkvenog zakonodavstva. Iako postoji određena suradnja, nedostaje pravni okvir koji bi pridonio organizaciji rada i reguliranju statusa knjižničara u crkvenim knjižnicama. Danas crkvene knjižnice opstaju zahvaljujući razumijevanju pojedinaca unutar biskupija i provincija, suradnji s lokalnom zajednicom i brojnim volonterima. Cijela briga o kulturnom dobru ne bi se trebala svesti samo na crkvenu odgovornost, već također trebaju sudjelovati, ako prilike to dopuštaju, knjižničarska zajednica i svjetovna vlast. Preostaje nam nadati se da će novi podzakonski akti, poput *Pravilnika o matičnoj djelatnosti* i *Standarda za specijalne knjižnice*, ali i stručna zajednica, znati naći odgovarajuće mjesto za crkvene knjižnice poštujući njihovu specifičnost.

---

⁴⁵ Usp. Hrvatski standardi za specijalne knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 35, 3/4(1992), 258.

Literatura

- Chenis, C. Izobrazba arhivista – nove figure i modaliteti. // Vjesnik istarskog arhiva 8-10 (2007), 25-46. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/96302> [citirano: 2019-05-13].
- Eterović, N. Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske. Zagreb: Hrvatska biskupska konferencija: Glas Koncila, 2001.
- Hrvatski standardi za specijalne knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 35, 3/4(1992), 258-269. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/80113> [citirano: 2019-05-08].
- Katić, T. Program zaštite i očuvanja knjižnične građe koja ima svojstvo kulturnog dobra. [citirano: 2019-05-07]. Dostupno na: <http://www.svkst.unist.hr/wp-content/uploads/2018/09/program-za%C5%A1tite-i-o%C4%8Duvanjanja-knji%C5%BEEni%C4%8Dne-gra%C4%91e-koja-ima-svojstvo-kulturnog-dobra.pdf>
- Konačni prijedlog zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti: drugo čitanje, p.z. br. 431 / predlagateljica: Vlada Republike Hrvatske. [citirano: 2019-05-03]. Dostupno na: <https://www.sabor.hr/hr/akt/konacni-prijedlog-zakona-o-knjiznicama-i-knjiznicnoj-djelatnosti-drugo-citanje-pz-br-431>
- Le biblioteche Ecclesiastiche nella missione della Chiesa. [citirano: 2019-05-07]. Dostupno na: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_commissions/pcchc/documents/rc_com_pcchc_19940319_biblioteche-ecclesiastiche_it.html
- Machala, D. Hrvatski skupni katalog Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu te knjižnica iz sustava znanosti i visokog obrazovanja: problemska pitanja interoperabilnosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 61, 1(2018), 469-487. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/206815> [citirano: 2019-05-07].
- Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj. [citirano: 2019-07-05]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_05_43_715.html
- Pravilnik o upisniku knjižnica i knjižnica u sastavu. // Narodne novine 139(1998). [citirano: 2019-05-07]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1998_10_139_1716.html
- Prijedlog Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. [citirano: 2019-05-03]. Dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=7767>
- Seiter-Šverko, D. Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe i projekt „Hrvatska kulturna baština“. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2012), 1-15. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/106547> [citirano: 2019-05-07].
- Simpozij o inventarizaciji crkvenih kulturnih dobara Zagrebačke nadbiskupije. // Crkvena kulturna dobra: analecta: godišnjak Ureda za kulturna dobra Zagrebačke nadbiskupije 1(2003), 167-169.
- Skupni katalog Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda. [citirano: 2019-05-07]. Dostupno na: <http://193.198.9.224/cgi-bin/wero.cgi?q=>
- Šarlah, Lj. Skrb o kulturnoj baštini. // Diacovensia: teološki prilozi 13, 1(2005), 93-96. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/40154> [citirano: 2019-05-08].

Škalabrin, N. Vremenita crkvena dobra. // Bogoslovska smotra 74, 1(2004), 181-199. Dostupno i na: <https://hreak.srce.hr/25695> [citirano: 2019-05-013].

Uredba HBK o crkvenim knjižnicama. // Službene vijesti HBK 13, 2(2000), 11-12.

Vuković, T. Pothvat Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda i Jurja Lokmera: stvaraju se preduvjeti za „knjižnicu svih Hrvata“. [citirano 2019-05-13]. Dostupno na: <https://www.glas-koncila.hr/pothvat-hrvatske-franjevacke-provincije-sv-cirila-i-metoda-i-jurja-lokmera-stvaraju-se-preduvjeti-za-knjiznicu-svih-hrvata>

Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. [citirano: 2019-05-03]. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/1925/Zakon-o-knji%C5%BEnicama-i-knji%C5%BEni%C4%8Dnoj-djelatnosti-2019>

Zakonik kanonskoga prava. Zagreb: Glas Koncila, 1996.

PRISTUP ZAŠTITI OSOBNIH PODATAKA U PRAKSI VISOKOŠKOLSKIH I SPECIJALNIH KNJIŽNICA

PERSONAL DATA PROTECTION IN THE PRACTICE OF ACADEMIC AND SPECIAL LIBRARIES

Anita Katulić
akatulic@nsk.hr

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

UDK / UDC 027.7+026:342.72(497.5)

Pregledni rad / Review paper

Sažetak

Opća uredba o zaštiti podataka navodi temeljna načela obrade osobnih podataka i donosi detaljno razrađene obveze za sve voditelje obrade osobnih podataka. Knjižnice u sastavu ustanova različitim načinima prikupljaju osobne podatke korisnika te obrađuju one dobivene na temelju korisnikove aktivnosti, poput povijesti posudbe. U izlaganju se analiziraju rezultati ankete provedene u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama iz središnje Hrvatske radi istraživanja primjene temeljnih načela zaštite osobnih podataka i ispitivanja prakse postupanja s njima. Anketom se ispituje educiranost knjižničara o zaštiti osobnih podataka i njihovo sudjelovanje u skladu s obvezama u matičnoj ustanovi – na kojoj su razini određeni rokovi čuvanja podataka korisnika te mogućnost ostvarivanja korisnikovih prava. Provedeno istraživanje donosi zaključke da su se knjižničari tek počeli upoznavati s novim propisima i mogućnostima ostvarivanja zaštite osobnih podataka i ne sudjeluju dovoljno u usklađivanju s *Općom uredbom o zaštiti podataka* na razini matične ustanove, niti su upućeni u ispunjavanje temeljnih načela obrade i ostvarivanja prava korisnika. Osim donošenja zaključaka provedena istraživanja, cilj je ovog rada podići svijest o zaštiti osobnih podataka u knjižnicama i donijeti nekoliko smjernica o zaštiti osobnih podataka korisnika u knjižnicama koje djeluju u sastavu matičnih ustanova.

Ključne riječi: osobni podatci, prilagodba na Opću uredbu o zaštiti podataka, specijalne knjižnice, visokoškolske knjižnice, zaštita osobnih podataka

Summary

EU General Data Protection Regulation introduced new obligations and methods of demonstrating compliance for data controllers and processors. Libraries within an institution use a variety of ways to collect personal information from users and process data obtained from user activities, such as borrowing history. The survey analyzes the results of the survey conducted in special and academic libraries from the central Croatian region, with the aim of exploring the application of basic principles of personal data protection and testing of personal data handling practices. This survey examines the education of librarians on personal data protection and the involvement of librarians in compliance activities within the obligations of the parent institution, data retention periods for keeping user data and libraries' ability to help users exercise data subject's rights. The conducted research concludes that librarians are becoming increasingly familiar with new personal data protection regulation and that as a profession they have not been adequately included and involved with *GDPR* compliance efforts in their institutions, especially regarding the application of basic data protection principles on library processing operations and helping patrons/data subjects exercise their data protection rights. Examined libraries are not sufficiently involved in compliance activities within the parent institution, and are not adequately meeting the basic principles of processing and realization of user rights. In addition to drawing the conclusions of the research, the aim of this paper is to raise the level of awareness about the personal data protection in libraries and to bring to attention important guidelines on the personal data protection in libraries dependent on parent institution.

Key words: academic libraries, compliance with General Data Protection Regulation, personal data, personal data protection

Uvod

Knjižnice u svakodnevnu radu prikupljaju i obrađuju osobne podatke svojih korisnika. Dio podataka knjižnici pružaju sami korisnici (obično pri učlanjenju u knjižnicu ili prvim dolaskom u nju), a dio nastaje na temelju korisničke aktivnosti, korištenjem knjižničnim katalozima i uslugama. Prema odgovorima iz ankete može se zaključiti da je specifično za visokoškolske i specijalne knjižnice da se, osim ispunjavanjem pristupnice za učlanjenje u knjižnicu, dio osobnih podataka korisnika prikuplja u sustavu ISVU ili preuzimanjem podataka zaposlenika ustanove (fakulteta, instituta, muzeja) iz kadrovskog odjela ustanove, pri čemu zaposlenici i studenti automatski postaju članovima knjižnice zaposlenjem u ustanovi ili upisom na fakultet.

Opća uredba o zaštiti podataka stavlja više odgovornosti na voditelja obrade osobnih podataka,¹ u smislu dokazivanja primjene načela zaštite osobnih podataka

---

¹ Voditelj obrade osobnih podataka matična je ustanova u čijem je knjižnica sastavu.

i dokazivanja odgovorna postupanja s njima, a pojedincima daje veću kontrolu nad njihovim osobnim podacima.² Knjižnice u sastavu kulturne, obrazovne i istraživačke ustanove imaju stoga važnu ulogu u matičnoj ustanovi u primjeni načela i provođenju tehničkih i organizacijskih mjera zaštite osobnih podataka korisnika.

Etička načela u knjižničarstvu i Opća uredba o zaštiti podataka

Bez obzira na način prikupljanja osobnih podataka korisnika, knjižničari su dužni pridržavati se etičkih načela vezanih za poštovanje privatnosti korisnika. Prema IFLA-inu *Etičkom kodeksu* knjižničari se pozivaju na poštovanje osobne privatnosti i zaštitu osobnih podataka koji se nužno razmjenjuju između pojedinaca i ustanova te na poduzimanje prikladnih mjera kako bi osigurali da se korisničkim podacima koriste isključivo u predviđene svrhe.³ Osobito je zanimljiva i IFLA-ina *Izjava o privatnosti* koja sadržava preporuke vezane uz privatnost u knjižnicama, gdje se navodi kojim se načelima treba voditi u knjižničnom poslovanju kada je riječ o komunikaciji korisnika, podizanju svijesti korisnika o zaštiti osobnih podataka, a daju se i preporuke o edukaciji knjižničara.⁴

Hrvatsko knjižničarsko društvo prihvatilo je prvi *Etički kodeks* 1992. godine. *Kodeks* je bio namijenjen pripadnicima struke, a njegovu je provedbu nadzirao Nadzorni odbor Društva. Novi *Etički kodeks* prihvaćen je na 33. skupštini Hrvatskoga knjižničarskog društva 2002. godine.⁵ Na 6. okruglom stolu o slobodnom pristupu informacijama A. Horvat ističe da je etika usko vezana uz profesionalnost. Profesionalna odgovornost knjižničara obuhvaća osobnu odgovornost, odgovornost prema građi i korisnicima, odgovornost prema kolegama i profesiji te odgovornost prema društvu. Zaštita privatnosti korisnika svakako pripada odgovornosti prema korisnicima.⁶ Među knjižničarima je oduvijek postojalo pravilo o čuvanju podataka o posudbi i čitalačkim navikama korisnika. Kao što navodi A. Horvat, kodeksi Američkoga

² Katulić, A. Obveze knjižnica prema Općoj uredbi o zaštiti podataka. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 61, 2 (2018), 348. DOI:10.30754/vbh.61.2.690

³ IFLA-in Etički kodeks za knjižničare i druge informacijske djelatnike. Str. 3. [citirano: 2019-6-13]. Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/faife/codesofethics/croatiancodeofethicsfull.pdf>

⁴ IFLA-ina Izjava o privatnosti u knjižnici. [citirano: 2019-6-13]. Dostupno na: <https://www.hkdruštvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/IFLA-ina%20Izjava%20o%20privatnosti.pdf>

⁵ Vidi: Belan-Simić, A.; A. Horvat; S. Šolc. Profesionalna etika knjižničara: rezultati istraživanja. // Profesionalna etika knjižničara i društvene etičke norme: 6. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama / ur. I. Marinković-Zenić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007. Str. 19-20.

⁶ Horvat, A. Važnost profesionalne etike. // Profesionalna etika knjižničara i društvene etičke norme: 6. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama / ur. I. Marinković-Zenić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007. Str. 5-10.

knjižničarskog društva iz 2008. i britanske udruge informacijskih stručnjaka CILIP upućuju knjižničare na to da čuvaju pravo korisnika na privatnost informacije i izvora kojima se služio, upita koje je postavio, kao i usluga koje su mu pružene.⁷

Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva navodi poštovanje privatnosti korisnika kao jedno od sedam načela kojima se knjižničari trebaju voditi u radu. Načelo se privatnosti prema *Kodeksu* osigurava zalaganjem za poštovanjem prava na povjerljivost i anonimnost korisnika.⁸ Profesionalno ponašanje knjižničara ne dopušta glasno izgovaranje osobnih podataka, kao i naslova ili informacije koje korisnik traži pred drugim prisutnim korisnicima. Jednako tako nije profesionalno otkrivati kojem je korisniku posuđena koja knjiga.⁹

Osim IFLA-inih izjava i kodeksa knjižničarskih zajednica, ne postoje sveobuhvatne smjernice koje bi odobrila međunarodna knjižničarska zajednica, a uputile bi na to kako i u kojim situacijama osigurati privatnost ili provoditi zaštitu osobnih podataka u knjižnicama te je pred knjižnice postavljen izazov vezan uz primjenu *Opće uredbe o zaštiti podataka* u knjižničnom poslovanju. Temeljna načela za obradu osobnih podataka navedena su u uvodnim poglavljima *Opće uredbe o zaštiti podataka* i mogu služiti kao temelj koji treba preispitivati u organizaciji rada i izradi pravilnika o radu knjižnice.¹⁰

Uloga knjižnice u provođenju sukladnosti s Općom uredbom o zaštiti podataka

Jedna je od primarnih obveza voditelja obrade osobnih podataka u procesu usklađivanja s *Općom uredbom o zaštiti podataka* izrada evidencije o obradi.¹¹

Kako bi ustanova u evidenciji osobnih podataka mogla ispravno navesti sve kategorije osoba čiji se osobni podatci obrađuju (ispitanik), kao i sve kategorije osobnih podataka u ustanovi te pravne temelje za obradu, nužna je suradnja knjižnice i

---

⁷ Horvat, A.; D. Živković. Između javnosti i privatnosti: knjižnice u vremenu e-knjige. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2012. Str. 37.

⁸ Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva. [citirano: 2019-6-13]. Dostupno na: https://www.hkdrustvo.hr/hr/eticki_kodeks

⁹ Horvat, A.; D. Živković. Nav. dj. Str. 57-58.

¹⁰ Vidi: Uredba (EU) 2016/679 Europskoga parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka), recital 39 i čl. 5. [citirano: 2018-08-08]. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0679&from=HR>

¹¹ Vidi: Papaioannou, G.; Sarakinos, I. The General Data Protection Regulation (GDPR, 2016/679/EE) and the (Big) Personal Data in Cultural Institutions: Thoughts on the GDPR Compliance Process. // Maturity and Innovation in Digital Libraries, 20th International Conference on Asia-Pacific Digital Libraries, ICADL 2018, Hamilton, New Zealand, November 19-22, 2018: Proceedings / ed. by M. Dobрева, A. Hinze, M. Žumer. Heidelberg, 2018. Str. 203.

matične ustanove. Manje specijalne i visokoškolske knjižnice katkad vode evidenciju korisnika i posudbe samo u papirnatom obliku i ne služe se modulom cirkulacije u knjižničnom programu, no primjena tehničkih i organizacijskih mjera zaštite podataka neće ih zaobići.

Primjena tehničkih mjera zaštite osobnih podataka u knjižnicama koje se koriste knjižničnim programom za evidenciju korisnika i posudbe ponajviše će ovisiti o razvijenosti programa i mogućnostima njegovih postavki.¹² Novost koju donosi *Opća uredba o zaštiti podataka* jesu odredbe koje uređuju odnos između voditelja obrade osobnih podataka i izvršitelja obrade (davatelj usluge automatizirana knjižničnog sustava). Čl. 28. definira ovaj odnos, pri čemu se navodi obveza potpisivanja ugovora između voditelja i izvršitelja obrade, kao i obveza voditelja da izabere onog izvršitelja obrade koji dovoljno jamči provedbu odgovarajućih tehničkih i organizacijskih mjera u skladu s *Općom uredbom*, te osiguravanje zaštite prava ispitanika.¹³

Uloga je knjižničara stoga ključna u organizaciji odabira izvršitelja obrade jer knjižničar komunicira s upravom ustanove, organizira rad s korisnicima i komunicira s pružateljem automatizirana knjižničnoga sustava, a radi poboljšanja postavki programa prema potrebama knjižnice i korisnika. Kako bi ova komunikacija i rezultati pregovora bili uspješni, knjižničar treba biti upoznat s pravilima zaštite osobnih podataka u ustanovi, educiran o temeljnim načelima zaštite osobnih podataka da bi znao što treba dogovarati s izvršiteljem obrade i kako uspostaviti profesionalan odnos sa službenikom za zaštitu osobnih podataka svoje ustanove. Edukacija knjižničara o mjerama zaštite osobnih podataka u knjižnici izuzetno je važna kako bi se osiguralo poštovanje načela obrade osobnih podataka i provođenje mjera zaštite.¹⁴ Osim toga, knjižničari trebaju biti primjereno educirani unutar matične ustanove kako bi korisnike mogli upoznati s politikom privatnosti ustanove i pravima korisnika na informacije o obradi osobnih podataka.¹⁵

Općom uredbom preporučuje se uvođenje internih politika i provođenje mjera koje imaju pridonijeti ispunjavanju načela cjelovitosti i povjerljivosti podataka.¹⁶

¹² Vidi: Charillon, A.; J. Peachey.; R. Heydecker. *Leading the Way – a guide to privacy for public library staff*. Dunfermline; London; Newcastle upon Tyne: Carnegie UK Trust: City Library, 2018. Str. 28-32. [citirano: 2019-6-13]. Dostupno na: <https://www.carnegieuktrust.org.uk/publications/leading-the-way-a-guide-to-privacy-for-public-library-staff/>

¹³ Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća (...) Opća uredba o zaštiti podataka, čl. 28. Nav. izv.

¹⁴ Charillon, A.; J. Peachey.; R. Heydecker Nav. dj. Str. 24-27.

¹⁵ Bailey, J. *Data Protection in UK Library and Information Services: Are We Ready for GDPR?* // *Legal Information Management* 18(2018), 30. [citirano: 2019-6-13]. Dostupno na: https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/FAF7EE04FA09D0738CB15AD782BB367C/S1472669618000063a.pdf/data_protection_in_uk_library_and_information_services_are_we_ready_for_gdpr.pdf

¹⁶ Uredba (EU) 2016/679 Europskoga parlamenta i Vijeća (...) Opća uredba o zaštiti podataka.

Osim poštovanja načela smanjenja količine podataka, kako bi se poštovala ostala načela obrade osobnih podataka i provele zaštitne mjere, važno je odrediti opseg obrade osobnih podataka, razdoblje pohrane i njihovu dostupnost. Do stupanja na snagu *Opće uredbe* knjižničari su se u vezi s rokovima za čuvanje osobnih podataka često vodili osobnim procjenama ili mogućnostima knjižničnih programa koji više ili manje dopuštaju mjere zaštite podataka o korisnicima, no *Uredba* sada traži uređeniji i sustavniji pristup.

Donošenjem internih pravilnika knjižnice ili na razini ustanove valja odrediti rokove za čuvanje svih osobnih podataka, što će biti ključno za organizaciju postupanja s osobnim podacima u knjižnici i knjižničnom programu.¹⁷ Povijest posudbe članova knjižnice sada su nedvojbeno osobni podatci pa bi i za njih valjalo odrediti rokove čuvanja, ne samo internim pravilnicima već i postavkama u knjižničnom programu.¹⁸

U *Općoj uredbi o zaštiti podataka* istaknuto je načelo transparentnosti obrade osobnih podataka pa je voditelj obrade dužan objaviti *Obavijest o privatnosti* na vidljivu mjestu te osigurati da svaka informacija i komunikacija u vezi s obradom podataka budu lako dostupne i razumljive.¹⁹ Prema *Smjernicama o transparentnosti* takva izjava ili obavijest o privatnosti treba biti dostupna na jednome mjestu ili u cjelovitu dokumentu kojem ispitanici mogu lako pristupiti, npr. na *web*-stranici matične ustanove.²⁰ S tim je u vezi i ispunjavanje prava ispitanika vezanih uz obradu njegovih osobnih podataka: pravo na pristup, ispravak, brisanje, ograničenje, prenosivost i pravo na prigovor na obradu.²¹ Određivanje koja prava ustanova može ispuniti ispitanicima i kada izravno će utjecati na stav knjižnice prema zaštiti podataka, kao i na postavke u knjižničnom programu te *web*-sučelju kataloga knjižnice ako se njime koristi.

Nav. dj., recital 78 i čl. 25.

¹⁷ Vidi: Charillon, A.; J. Peachey; R. Heydecker. Nav. dj. Str. 11.

¹⁸ Vidi: Danielisová, T.; M. Denár; P. Kovářová. Ochrana osobních údajů – Příručka pro knihovny. Poglavlje 6.3. [citirano: 2019-6-13]. Dostupno na: http://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/ochrana-osobnich-udaju/ochrana-osobnich-udaju-prirucka-pro-knihovny

¹⁹ Smjernice o transparentnosti na temelju Uredbe 2016/679. / Radna skupina za zaštitu podataka iz članka 29. Str. 6–9. [citirano: 2019-6-13]. Dostupno na: <https://azop.hr/images/dokumenti/217/smjernice-o-transparentnosti.pdf>

²⁰ Isto. Str. 18.

²¹ Uredba (EU) 2016/679 Europskoga parlamenta i Vijeća (...) Opća uredba o zaštiti podataka, čl. 15.-21. Nav. izv.

Metodologija i rezultati istraživanja

Provedeno je anketno istraživanje na uzorku od 44 visokoškolske i specijalne knjižnice. Anketa je poslana na adrese knjižnica središnje Hrvatske, točnije u visokoškolske i specijalne knjižnice Grada Zagreba, Zagrebačke županije, Krapinsko-zagorske, Varaždinske, Međimurske, Koprivničko-križevačke, Sisačko-moslavačke i Karlovačke županije, a rezultati su prikupljeni od 15. siječnja do 15. veljače 2019. godine.

Kvantitativnom deskriptivnom analizom istražuje se trenutno stanje prilagodbe knjižnica u sastavu novim propisima, educiranost knjižničara i njihova suradnja s matičnom ustanovom u vezi sa zaštitom osobnih podataka korisnika knjižnice. Pretpostavka pri sastavljanju ankete bila je da važnost novih obveza prema *Općoj uredbi o zaštiti podataka* u knjižnicama još nije prepoznata dovoljno pa je naglasak u istraživanju bio na ispitivanju odnosa knjižničara prema matičnoj ustanovi, znanju o prilagodbi knjižničarskoga programa i mogućnostima ostvarivanja korisničkih prava putem knjižničarskoga programa. Anketa se sastojala od 15 pitanja koja sadržajno obuhvaćaju tri skupine pitanja. Jednom skupinom pitanja ispitivala se educiranost knjižničara o zaštiti osobnih podataka i sudjelovanje knjižničara u postupanju u skladu s regulatornim obvezama u matičnoj ustanovi. Drugom vrstom pitanja ispitivalo se na kojoj su razini određeni rokovi čuvanja podataka korisnika pravilnicima ustanove, knjižnice i u knjižničnom programu. Trećom vrstom pitanja ispitivala se mogućnost korisnikova ostvarivanja prava, poput prava na pristup osobnim podacima putem knjižničnog programa i prava na ispravak.

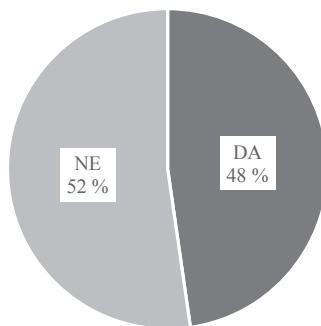
U istraživanju je sudjelovalo 52 % visokoškolskih i 48 % specijalnih knjižnica. Od ukupno 44 knjižnice najviše ih (njih 15) upotrebljava knjižnični program Aleph, od kojih se dvije ne koriste modulom cirkulacije za posudbu, već evidenciju korisnika vode u zasebnoj bazi Access i Filemaker. Deset knjižnica koristi se METEL-om, a njih šest ZAKI-jem. Dvije knjižnice upotrebljavaju CROLIST, dvije program K++, a dvije imaju katalog i evidenciju korisnika u papirnatu obliku. Po jedna knjižnica rabi sljedeće programe: INDIGO platformu, KitLib, Kohu, MEDVED i ISIS. U ukupno 3 ispitane knjižnice radi 5 ili više knjižničara. U 16 knjižnica rade od 2 do 4 knjižnična djelatnika, a u najviše njih, 25, radi po jedan knjižničar. Broj djelatnika knjižnice važan je u određivanju tko ima pristup osobnim podacima korisnika.

Educiranost i sudjelovanje knjižničara u prilagodbi na Opću uredbu o zaštiti podataka u matičnoj ustanovi

U prvoj skupini pitanja vezanih uz educiranost i sudjelovanje knjižničara u postupcima vezanim uz obradu osobnih podataka u matičnoj ustanovi dobiveni su po-

datci da više od polovice (57 %) knjižničara nije pohađalo organiziranu edukaciju vezanu uza zaštitu osobnih podataka, a 43% djelatnika knjižnice bilo je na edukaciji. Sljedeće pitanje bilo je vezano uz neformalnu edukaciju o ovoj temi, pri čemu rezultat pokazuje da 52 % knjižničara u ustanovi nitko nije educirao o osnovama zaštite osobnih podataka, a njih 48 % prošlo je svojevrsnu edukaciju u matičnoj ustanovi (Slika 1.). Na temelju rezultata, tj. odgovora na oba pitanja o vrsti edukacije, razvidno je da 36 % knjižničara nije educirano ni organiziranim predavanjem ni u ustanovi. Budući da se *Opća uredba o zaštiti podataka* počela primjenjivati nepunih godinu dana prije provođenja ovog istraživanja, ne iznenađuju podatci da više od polovice knjižničara nije prošlo edukaciju o zaštiti osobnih podataka.

Je li Vas netko iz Vaše ustanove upoznao s načelima postupanja s osobnim podacima?

Slika 1. Edukacija unutar matične ustanove

S obzirom na to da su u istraživanju sudjelovale uglavnom visokoškolske knjižnice, očekivalo bi se da je matična ustanova imenovala službenika za zaštitu osobnih podataka i da knjižničar s njim surađuje. Tako je 39 % odgovorilo da surađuje ili je surađivalo sa službenikom, a čak 25 % da je primilo na znanje tko je imenovan, ali nisu surađivali u procesu prilagodbe na *Opću uredbu o zaštiti podataka*. Njih 20 % ne zna je li itko imenovan za obnašanje te dužnosti, a 11 % tvrdi da ustanova nije imenovala takvu osobu. Iznenađuje podatak da je 4 %, odnosno 2 knjižničara, dobilo ulogu službenika za zaštitu osobnih podataka. Oba knjižničarska djelatnika koja su imenovana za službenika za zaštitu osobnih podataka prošla su i organiziranu edukaciju o ovoj temi i edukacije unutar ustanove. Jedan od njih radi u specijalnoj knjižnici, a drugi u visokoškolskoj knjižnici.

Iako je 39 % knjižničara odgovorilo da surađuje sa službenikom za zaštitu osobnih podataka, čak ih je 73 % utvrdilo da nisu sudjelovali u prilagodbi ustanove na *Opću uredbu o zaštiti podataka*. Iz toga se može zaključiti da vjerojatno surađuju u

smislu pružanja informacija službeniku o svom radu ili u vezi s nekim drugim pitanjima, ali knjižničari nemaju utjecaja ili ne sudjeluju u procesu prilagodbe na razini ustanove.

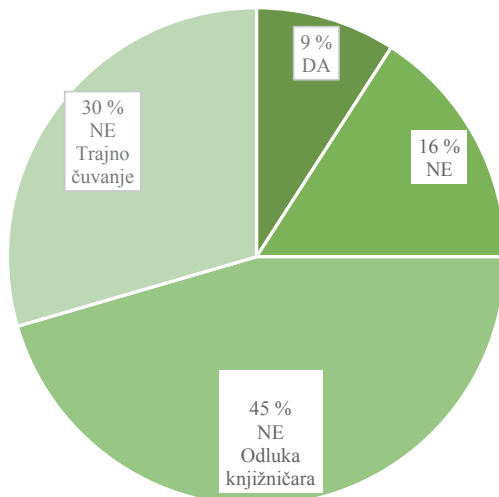
Rokovi čuvanja podataka korisnika pravilnicima ustanove, knjižnice i u knjižničnom programu

Druga vrsta pitanja istražuje na kojoj su razini određeni rokovi čuvanja podataka korisnika pravilnicima ustanove, knjižnice i u knjižničnom programu. Na postupanje s osobnim podacima korisnika utjecat će i način prikupljanja i obrade osobnih podataka. Dvije knjižnice, kako smo već vidjeli, ne služe se knjižničnim programom za obradu korisničkih podataka ni evidencije posudbe. Iako ne provode automatiziranu obradu osobnih podataka, nisu izuzeti od provođenja načela obrade osobnih podataka. Jedan od navedenih knjižničara izjavio je da je pohađao organiziranu edukaciju i educiran je unutar ustanove, a drugi nije educiran. Ni jedan nema definirane rokove čuvanja korisničkih podataka u pravilnicima, s tim da jedan od njih i ne čuva podatke o povijesti posudbe, a možda ni evidenciju posudbe jer djelatnici njegove ustanove imaju otvoreni pristup grafi.

Najviše knjižnica učlanjuje korisnike usmeno dolaskom u knjižnicu (52 %), a poslije toga 9 % kombinirano usmeno prvim dolaskom korisnika u knjižnicu i preuzimanjem podataka iz sustava ISVU. U 7 % knjižnica podatci se preuzimaju samo iz sustava ISVU-a. U ostalim slučajevima korisnici su često zaposlenici (njihovi se podatci preuzimaju iz kadrovske službe ili usmeno) ili studenti pa se često građom koristi samo u čitaonici ili uz polog studentskog indeksa.

Na pitanje je li pravilnikom knjižnice ili ustanove određeno dokad se čuvaju podatci *bivših korisnika* knjižnice (Slika 2.), čak 91% odgovorilo je negativno, a samo ih 9 % ima uređeno pitanje rokova čuvanja podataka bivših članova pravilnikom knjižnice ili ustanove. Od navedenih 91 % knjižnica koje su odgovorile negativno, 50 % njih izjavilo je da knjižničar samostalno odlučuje o rokovima čuvanja podataka bivših korisnika; 32 % knjižnica pak čuva trajno sve podatke o bivšim korisnicima iako to nije uređeno pravilnikom.

Je li pravilnikom knjižnice ili ustanove određeno dokad se čuvaju podaci bivših korisnika?

Slika 2. Rokovi za čuvanje podataka bivših korisnika

Također, na pitanje je li pravilnikom knjižnice ili ustanove određeno dokad se čuvaju podaci o *povijesti posudbe* negativno je odgovorilo 86 %. Njih 5 % ima rokove čuvanja povijesti posudbe određeno u pravilnicima. Iznenađuje podatak da 9 % i ne zna je li čuvanje povijesti posudbe određeno pravilnicima.

Posljednje pitanje iz ove skupine ispituje mogućnosti postavki u programu vezano uz određivanje razdoblja čuvanja povijesti posudbe. Na pitanje postoji li u programu mogućnost da se odredi duljina razdoblja za čuvanje povijesti posudbe, izuzev 2 knjižnice koje se ne koriste programom za posudbu, najviše knjižnica (59 %) odgovorilo je da ne zna. Njih 18 % odgovorilo je da ne postoji takva mogućnost, a 16 % knjižnica da postoji, uz pomoć programera, za svakoga korisnika zasebno. Jedna od 6 knjižnica koje upotrebljavaju ZAKI odgovorila je da je to određeno u navedenu programu. Prema rezultatima se može zaključiti da knjižničari većinom nisu upućeni u mogućnosti programa vezano uz postavke za rokove čuvanja osobnih podataka jer osim većinskih negativnih odgovora kojima izražavaju nepoznavanje mogućnosti, i za iste knjižničarske programe nude različite odgovore.

Mogućnost korisnikova ostvarivanja prava poput prava na pristup osobnim podacima putem knjižničnoga programa i prava na ispravak

Trećom vrstom pitanja ispituje se ispunjavanje načela transparentnosti i mogućnost korisnikova ostvarivanja prava poput onog na pristup osobnim podacima putem knjižničnoga programa i prava na ispravak. Tako se 43 % knjižnica izjasnilo da je na *web*-stranicama matične ustanove postavljen dokument o politici privatnosti (Slika 1.). Ostale su se knjižnice gotovo u jednakom broju izjasnile negativno (30 %) ili da im je ovo nepoznato (27 %).

Slika 1. Objava dokumenta o politici privatnosti matične ustanove

Korisnik ima pravo dobiti od voditelja obrade potvrdu obrađuju li se osobni podaci koji se odnose na njega te ako se to čini, treba mu osigurati uvid u sve njegove osobne podatke koji se obrađuju.²² To će u praksi značiti da korisnik može tražiti popis svih obrađenih podataka, ne samo onih koje je sam dao već i onih koji su kasnije proizišli iz njegovih aktivnosti. U knjižničnom bi poslovanju stoga uvelike pomoglo da se korisnik može prijaviti u online katalog pod svojim imenom i pronaći sve podatke o sebi i podacima o onome što je čitao. Tako je na pitanje može li se korisnik prijaviti u mrežni katalog knjižnice 50 % knjižnica odgovorilo negativno, a 43 % pozitivno. U 7 % knjižnica ne znaju imaju li tu mogućnost. Na pitanje mogu li korisnici putem online sučelja mijenjati svoje podatke, samo 5 % knjižnica odgovorilo je da ima tu mogućnost, njih 80 % nema, a 16 % ne zna. Jedna od knjižnica koja je odgovorila potvrdno upotrebljava knjižnični program Koha, a druga Metel.

²² Isto, čl. 15.

Na pitanje može li knjižnično osoblje vidjeti u knjižničnom sustavu povijest posudbe članova, 69 % knjižnica odgovorilo je potvrdno. Od toga se 29 % izjasnilo da uvid u povijest posudbe ima samo knjižničar koji radi na poslovima posudbe, a u njih 39 % svaki knjižničar ima uvid. U 23 % knjižnica knjižničari ne vide povijest posudbe, a u 9 % se ne zna. Od navedenih 9 % knjižničara koji ne znaju, jedan je knjižničar o ovoj temi prošao edukaciju u ustanovi, dva nisu ni na koji način educirana, a jedan je prošao i organiziranu edukaciju i edukaciju u ustanovi.

Zaključak

Knjižničari se razvojem tehnologije i promjenama u europskome zakonodavstvu suočavaju s velikim izazovom osiguravanja sigurna okruženja za pristup informacijama, pružanja poduke informacijske pismenosti i podrške za korištenje medijima, ali i zalaganja za ispunjavanje prava pojedinaca.²³ Kako bi izvršavali ulogu dinamičnih aktera koji se služe svojim vještinama i ojačali položaj knjižnica u civilnom društvu i akademskoj zajednici, knjižničari moraju poznavati ne samo *Etički kodeks*, IFLA-ine dokumente i preporuke već se moraju i stalno educirati iz područja IT tehnologije te pratiti nacionalno zakonodavstvo vezano uza zaštitu osobnih podataka i primjenjive smjernice u EU-u.

Provedeno istraživanje donosi zaključke da su se knjižničari tek počeli upoznavati s novim propisima i mogućnostima ostvarivanja zaštite osobnih podataka i ne sudjeluju dovoljno u usklađivanju s *Općom uredbom o zaštiti podataka* na razini matične ustanove, pa tako ni u ispunjavanju temeljnih načela obrade i ostvarivanja prava korisnika. Razvidno je da knjižnični programi kojima se koristi u hrvatskim specijalnim i visokoškolskim knjižnicama često ne zadovoljavaju uvjete za provođenje načela zaštite osobnih podataka. Razlog je možda u nedovoljnoj komunikaciji knjižničara i programskih kuća ili su razlozi pak financijski, gdje knjižnice ne mogu nabaviti posljednju, osuvremenjenu inačicu knjižničnog programa koji bi možda mogao ispunjavati viši standard.

Na temelju dobivenih rezultata istraživanja možemo donijeti nekoliko smjernica za prilagodbu poslovanja visokoškolskih i specijalnih knjižnica novim pravilima zaštite osobnih podataka: knjižničari se trebaju upoznati s postojećim pravilima zaštite osobnih podataka u ustanovi, pravilima rukovanja podacima (fizički i u knjižničnom programu), potrebnim mjerama sigurnosti podataka te pravilima privatnosti u matičnoj ustanovi. Također trebaju poticati suradnju s osobom zaduženom za zaštitu osobnih podataka u ustanovi, ažurirati pravilnik knjižnice novim odredbama s utvrđenim rokovima čuvanja svih kategorija osobnih podataka, uključujući povijest

---

²³ IFLA-ina Izjava o knjižnicama i razvitku. Str. 2. [citirano: 2019-6-13]. Dostupno na: <http://kdr.hr/wp-content/uploads/2017/01/IFLA-ina-Izjava-o-knji%C5%BEnicama-i-razvitku.pdf>

posudbe, osigurati da pristup osobnim podacima korisnika ima samo osoblje koje mora imati pristup radi obavljanja posla, pregovarati o poboljšanju postavki knjižničnog programa s izvršiteljima obrade te poštovati prava korisnika i poticati transparentnost obrade osobnih podataka.

Literatura

- Bailey, J. Data Protection in UK Library and Information Services: Are We Ready for GDPR? // *Legal Information Management* 18 (2018). [citirano: 2019-6-13]. Dostupno na: https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/FAF7EE04FA09D-0738CB15AD782BB367C/S147266961800063a.pdf/data_protection_in_uk_library_and_information_services_are_we_ready_for_gdpr.pdf
- Belan-Simić, A.; A. Horvat; S. Šolc. Profesionalna etika knjižničara: rezultati istraživanja. // *Profesionalna etika knjižničara i društvene etičke norme: 6. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama* / ur. I. Marinković-Zenić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007. Str. 19-38.
- Charillon, A.; J. Peachey.; R. Heydecker. *Leading the way – a guide to privacy for public library staff*. Dunfermline; London; Newcastle upon Tyne: Carnegie UK Trust: City Library: CILIP, 2018. [citirano: 2019-6-13]. Dostupno na: <https://www.carnegieuktrust.org.uk/publications/leading-the-way-a-guide-to-privacy-for-public-library-staff>
- Danielisová, T.; M. Denár; P. Kovářová. *Ochrana osobních údajů – Příručka pro knihovny*. [citirano: 2019-6-13]. Dostupno na: http://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/ochrana-osobnich-udaju/ochrana-osobnich-udaju-prirucka-pro-knihovny
- Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva. [citirano: 2019-6-13]. Dostupno na: https://www.hkdrustvo.hr/hr/eticki_kodeks
- Horvat, A. Vážnost profesionalne etike. // *Profesionalna etika knjižničara i društvene etičke norme: 6. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama* / ur. I. Marinković-Zenić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007. Str. 5–10.
- Horvat, A.; D. Živković. *Između javnosti i privatnosti: knjižnice u vremenu e-knjige*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2012.
- IFLA-in Etički kodeks za knjižničare i druge informacijske djelatnike. [citirano: 2019-6-13]. Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/faife/codesofethics/croatiancodeofethicsfull.pdf>
- IFLA-ina Izjava o knjižnicama i razvitku. [citirano: 2019-6-13]. Dostupno na: <http://kdr.hr/wp-content/uploads/2017/01/IFLA-ina-Izjava-o-knji%C5%BEnicama-i-razvitku.pdf>
- IFLA-ina Izjava o privatnosti u knjižnici. [citirano: 2019-6-13]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/IFLA-ina%20Izjava%20o%20privatnosti.pdf>
- Katulić, A. Obveze knjižnica prema Općoj uredbi o zaštiti podataka. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 61, 2(2018), 353-355. DOI:10.30754/vbh.61.2.690
- Papaioannou, G.; I. Sarakinos. *The General Data Protection Regulation (GDPR, 2016/679/EE) and the (Big) Personal Data in Cultural Institutions: Thoughts on the GDPR Compliance Process*. // *Maturity and Innovation in Digital Libraries, 20th International Conference on Asia-Pacific*

Digital Libraries, ICADL 2018, Hamilton, New Zealand, November 19-22, 2018: Proceedings / ed. by M. Dobrev, A. Hinze, M. Žumer. Heidelberg: Springer International Publishing, 2018.

Smjernice o transparentnosti na temelju Uredbe 2016/679. / Radna skupina za zaštitu podataka iz članka 29. [citirano: 2019-6-13]. Dostupno na: <https://azop.hr/images/dokumenti/217/smjernice-o-transparentnosti.pdf>

Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka). [citirano: 2018-08-08]. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0679&from=HR>

STRUČNI STANDARDI ZA SPECIJALNE KNJIŽNICE U SLOVENIJI (2018. – 2028.)

PROFESSIONAL STANDARDS FOR SPECIAL LIBRARIES IN SLOVENIA (2018-2028)

Barbara Kavčič

barbara.kavcic1@gov.si

Ministrstvo za kulturo, Direktorat za kulturno dediščino, INDOK center – knjižnica

Violetta Bottazzo

violetta.bottazzo@gmail.com

Članica IO Sekcije za specialne knjižnice pri ZBDS-u

UDK / UDC 026(083.744)(497.4)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Slovenske specijalne knjižnice važan su dio informacijske infrastrukturne mreže knjižnica u toj zemlji. Možemo ih naći u javnoj upravi, gospodarstvu, kulturi, zdravstvu i drugdje. Većina specijalnih knjižnica nesamostalna je i sastavni su dio matičnih ustanova u kojima imaju važnu ulogu u radnome procesu i u procesu obrazovanja zaposlenih. Svjetski trend razvoja specijalnih knjižnica ističe njihovu stratešku važnost i potrebu za njihovim aktivnim uključivanjem u strukturu sustava za upravljanje znanjem unutar matičnih ustanova, pa nije nevažno po kakvim su standardima organizirane i kako djeluju.

U prvom dijelu rada bit će prikazana povijest standarda za specijalne knjižnice u Sloveniji, sve do aktualnih standarda koji su bili prihvaćeni na Nacionalnom vijeću za knjižničarsku djelatnost 26. studenoga 2018. U drugom dijelu bit će predstavljeno istraživanje slovenskih specijalnih knjižnica koje je bilo provedeno radi pripreme stručnih standarda i upoznavanja Komisije za stručne standarde sa stvarnim stanjem u specijalnom knjižničarstvu. U trećem se dijelu predstavljaju stručni standardi, tj. njihov sadržaj, što obuhvaćaju i kako se primjenjuju u svakodnevnu radu u specijalnim knjižnicama.

Gljučne riječi: povijest razvoja, specijalne knjižnice, standardi, strategija razvoja, Slovenija

Summary

Special libraries in Slovenia are an essential part of information infrastructure of the science ecosystem in Slovenia. They are present in different spheres such as the public sector, culture, healthcare and economy. Special libraries are usually not independent and work as a part of a parent institution. The role special libraries play in the organisational structure is not negligible, as they contribute to a better workflow and a diverse workplace education and development of employees.

World trends in special libraries development are founded in their strategic power and the need for their active role in structuring the knowledge management systems inside the organisations whose existence and advancement they support. As an active part of an institution, they must function following the standards that are implemented in their parent organisation, as well as the standards that regulate and are in place for the special libraries. Compliance to both is crucial and gives special libraries the power to develop and be the critical element for organisational and social flourishing.

In the first part, the history, up until the current standards in of Slovenian special libraries, will be explained. The current standards have been approved and confirmed by the National Council for Library Activities on 26 November 2018, with a time limit of 10 years. In the second part, the Research of Slovenian Special Libraries will be introduced. The Research was the key for the Commission for Professional Standards for Special Libraries, as it revealed the current situation in the field. The third part of the presentation will focus on the standards themselves, their extent, application and use in everyday work in special libraries.

Key words: history review, Slovenia, special libraries, standards, strategic development

Uvod

Slovenske specijalne knjižnice važan su dio informacijske infrastrukturne mreže knjižnica u toj zemlji. Možemo ih naći u javnoj upravi, gospodarstvu, kulturi, zdravstvu i drugdje.¹ Većina je specijalnih knjižnica nesamostalna i sastavni su dio matičnih ustanova u kojima imaju važnu ulogu u radnom procesu i u procesu obrazovanja zaposlenih. Svjetski trend razvoja specijalnih knjižnica ističe njihovu stratešku važnost i potrebu za njihovim aktivnim uključivanjem u strukturu sustava za upravljanje znanjem unutar matičnih ustanova, pa nije nevažno po kakvim su standardima organizirane i kako djeluju.

U prvom dijelu rada bit će prikazana povijest standarda za specijalne knjižnice u Sloveniji sve do aktualnih standarda koji su bili prihvaćeni na Nacionalnom vije-

---

¹ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu (ZKnj-1A). // Uradni list RS 92(2015). [citirano: 2020-08-20]. Dostupno na: <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2015-01-3612>

ću za knjižničarsku djelatnost 26. studenog 2018.² U drugom dijelu bit će predstavljeno istraživanje slovenskih specijalnih knjižnica provedeno radi pripreme stručnih standarda i upoznavanja Komisije za stručne standarde sa stvarnim stanjem u specijalnom knjižničarstvu. U trećem se dijelu predstavljaju stručni standardi: njihov sadržaj, što obuhvaćaju i kako se primjenjuju u svakodnevnu radu u specijalnim knjižnicama.

Povijesni pregled nastanka specijalnih knjižnica u Sloveniji

Nastajanje specijalnih knjižnica u Sloveniji

Prve specijalne knjižnice službeno su se u Sloveniji pojavile između 1962. i 1963.³ godine, a glavni razlog bilo je donošenje *Zakona o knjižnicama* 1962. godine. Prema njemu su se knjižnice, koje su željele biti dio Centralnoga kataloga te imati međuknjižničnu posudbu, morale registrirati. Da bi se knjižnica mogla registrirati, morala je biti stručno organizirana. Istodobno je Centralna tehnička knjižnica (CTK) u svoj godišnji program rada uvrstila evidentiranje i stručno organiziranje knjižnica. Popis knjižnica bio je realiziran 1966. godine, ali je od popisanih 58 knjižnica malo njih odgovaralo današnjoj percepciji specijalne knjižnice – vjerojatno 31, i to one koje su pripadale institutima, zavodima i raznim tvrtkama. U to je vrijeme CTK u registar upisivao i visokoškolske i školske knjižnice, koje je također svrstavao pod specijalne knjižnice. CTK se pri toj kategorizaciji naslanjao na UNESCO-ovu oznaku kako su specijalne knjižnice namijenjene uskom krugu stručnjaka, istraživača i znanstvenika, a njihove se zbirke odnose na određenu materiju specifična stručnog područja.

Najbolje su bile organizirane institutske knjižnice za koje je bilo karakteristično da su već tada imale slobodan pristup knjižničnoj građi. To su bile šezdesete godine dvadesetog stoljeća kada su se posebno razvijale knjižnice velikih tvornica. Za to doba važan je gospodarski razvoj i tehnički razvoj države, što je pogodovalo razvoju specijalnog knjižničarstva.

Rezultati velike anketa provedene 1970. godine pokazali su da specijalne knjižnice čine 62 % od ukupnog broja knjižnica, s 33 % udjela sveukupne knjižnične građe. Većina ih je bila smještena u Ljubljani. Od postojećih 147 specijalnih knjižnica samo je njih 67 bilo stručno organizirano, što je podrazumijevalo da imaju barem osnovni knjižnični katalog, inventarnu knjigu i stručni kadar. U okviru knjižnica po-

---

² Etični kodeks slovenskih knjižničarjev. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društva Slovenije, 1995.

³ Češnovar, N. Development of special libraries in Slovenia. // *Knjižnica* 46, 1/2(2002), 167-177.

čele su se pojavljivati i dokumentacijske službe koje su pripremale sažetke iz stručnih časopisa za uža, specijalna područja.

Mnoge su se specijalne knjižnice od 1984. godine počele uključivati u Znanstveni informacijski sustav Jugoslavije (tzv. sustav znanstveno-tehničkog informiranja), a nazivale su se specijaliziranim informacijskim centrima za pojedina stručna područja. Devedesete godine donose velike promjene na političkom i gospodarskom području, što se odrazilo i na specijalno knjižničarstvo. Od registriranih 186 specijalnih knjižnica mnoge nisu bile aktivne, a mnoga dotad velika poduzeća počela su ukidati svoje specijalne knjižnice, primjerice, Emo (Celje), Hidromontaža (Maribor), Pionir (Novo Mesto), Litostroj (Ljubljana) i mnoga druga.

Sekcija za specijalne knjižnice i stručna savjetovanja

U okviru Zveze bibliotekarskih društva Slovenije (ZBDS) 1983. godine osnovana je Sekcija za specijalne knjižnice kako bi se i dalje podupirao razvoj specijalnih knjižnica te njihovo uključivanje u Znanstveno-informacijski sustav Jugoslavije. Jedna od ideja sekcije bila je i organiziranje stručnih savjetovanja svake dvije godine kako bi pozvani stručnjaci na savjetovanju pomogli specijalnim knjižničarima da dobiju nova znanja za svoj razvoj i rad.

Zajednički nazivnik savjetovanja za specijalne knjižnice od prvog savjetovanja iz 1985.⁴ do onog u 2000. godini bio je: „Uloga specijalnih knjižnica pri ubrzanju društvenog i gospodarskog razvoja“. S godinama su se na savjetovanjima specijalnoga knjižničarstva obrađivala različita, za tu godinu aktualna područja, od pristupanja države Europskoj uniji, strateškog povezivanja specijalnih knjižnica i menadžmenta, kvalitete usluga, do organizacijskog, tehnološkog i komunikacijskog izazova u specijalnoj knjižnici te izgradnje knjižničnih zbirki, moderne informacijske tehnologije i njezine upotrebe u knjižnici i sl.

Organizatori savjetovanja za specijalne knjižnice od 1985. do 1996. godine bili su CTK i Sekcija za specijalne knjižnice u okviru ZBDS-a, a savjetovanja u godinama 1998. i 2000. organizira Sekcija za specijalne knjižnice i Nacionalna i univerzitetna knjižnica NUK. Savjetovanja su se uglavnom financirala iz kotizacija i manjih donacija ministarstva koje bi u tom trenutku bilo zaduženo za područje knjižničarstva. Treba istaknuti da se od prvog savjetovanja izdaje stručni zbornik, koji je obično bio predstavljen na savjetovanju.

---

⁴ Zaključki 1. posvetovanja Sekcije za specialne knjižnice. // Knjižnica 31, 1(1987), 139-140.

Uvod u nastajanje prvih Standarda za specijalne knjižnice Slovenije

Početak razmišljanja o slovenskim standardima za specijalne knjižnice vezan je uz prihvaćanje prvih *Jugoslavenskih standarda za specijalne biblioteke*⁵ u Sarajevu 1975. godine.⁶ Radna skupina koja je oblikovala jugoslavenske standarde bila je stacionirana u CTK-u (Ljubljana). Kako je s velikim zakašnjenjem, tek 1983. godine, ustanovljena Sekcija za specijalne knjižnice Slovenije, također sa sjedištem u CTK-u, ova je Sekcija preporučila upotrebu jedinih tada postojećih standarda za specijalne knjižnice, *Jugoslavenskih standarda za specijalne biblioteke* jer nije raspolagala drugima. Spomenuti standardi imali su veliku ulogu u osnivanju i razvoju specijalnih knjižnica u Sloveniji, ali unatoč tomu u nekim su dijelovima zaostajali za razvojem struke i standardima razvoja informacijske tehnologije. Stoga je oblikovanje slovenskih standarda za specijalne knjižnice postalo imperativ. Do tada su se specijalne knjižnice razvijale neovisno o postojećim standardima, decentralizirano, što se odrazilo i na jugoslavenski *Zakon o knjižničarstvu* iz 1982. godine u kojem se specijalne knjižnice tretiraju jednakopravno s drugim vrstama knjižnica. Usprkos tomu, isticala se važnost specijalnih knjižnica u procesu povezivanja. Ta specifičnost specijalnih knjižnica uzima se u obzir pri njihovu organiziranju te usklađivanju s područjem tadašnjeg društvenog sustava informiranja, istraživačke djelatnosti i ostalim propisima s područja znanstvenih i tehničkih te referalnih informacija.

Zakoni iz područja knjižničarstva i drugi propisi iz područja znanstvenih i tzv. tehničkih informacija poticali su povezivanje specijalnih knjižnica u posebno specijaliziranim stručnim i znanstvenim područjima sa sveučilišnim i visokoškolskim knjižnicama. Isticalo se, tada aktualno, uvođenje moderne informacijsko-komunikacijske tehnologije i umrežavanje specijalnih knjižnica, što bi standardi i trebali određivati. Bilo je i mnogo razmimoilaženja u terminologiji – ponekad termin „specijalna knjižnica“ uključuje i INDOK službe, drugdje se upotrebljava termin INDOK služba, INDOK jedinice, a najčešće se ti termini za knjižnicu upotrebljavaju u proizvodnim i komercijalnim organizacijama. Nasuprot tomu, javljaju se novi termini kao specijalizirani informacijski centri i specijalizirani INDOK centar, koji određuju organizacijski oblik povezivanja specijalnih, sveučilišnih i visokoškolskih knjižnica.

Profili zaposlenih u specijalnim knjižnicama, s obzirom na njihovo područje rada, također su različito definirani, i to za jednaka područja. Tako su se, među ostalim, u Sloveniji zaposlenici u specijalnim knjižnicama nazivali dokumentaristi ili informatori, a po jedinim tadašnjim jugoslavenskim standardima za specijalne knjiž-

⁵ Jugoslavenski standardi za specialne biblioteke. // Šesta skupština Saveza društava bibliotekara Jugoslavije. Sarajevo: Savez društava bibliotekara Jugoslavije, 1975.

⁶ Češnovar, N. Practical application of standards in special libraries. // Knjižnica 42, 2/3(1998), 183-194.

nice nazivali su se „specijalni bibliotekari“. Uza sve spomenuto, informacijski sustavi specijalnih knjižnica dobivali su na važnosti pri uključivanju poslovnih sustava u europske integracijske procese.

Sve navedeno, kao i nerazmjerni razvoj specijalnih knjižnica u Sloveniji, te težnja struke da se potakne brži razvoj i afirmacija specijalnih knjižnica, pridonijelo je potrebi za novim, modernim standardima za ovu vrstu knjižnica. Tako je oformljena radna skupina za izradu novih *Standarda za specijalne knjižnice Slovenije*, koji su bili prihvaćeni na 13. skupštini ZBDS-a, 26. listopada 1990. u Novoj Gorici.⁷ Prihvaćeni standardi pokrivali su sedam područja organizacije i rada u specijalnoj knjižnici kao što su: organizacija u specijalnoj knjižnici, položaj specijalne knjižnice u ustanovi, radnici u specijalnoj knjižnici, knjižnična građa, usluge u specijalnoj knjižnici, prostor i oprema. Slovenski standardi za specijalne knjižnice iz 1990. vrijedili su do prihvaćanja novih *Stručnih standarda za specijalne knjižnice Slovenije 2018*.

Istraživanje o stvarnom stanju specijalnih knjižnica u Sloveniji

Raznolikost specijalnih knjižnica jedna je od najvažnijih karakteristika ovog tipa knjižnica jer je područje njihova djelovanja određeno odredbama matične ustanove. U Sloveniji je mali broj specijalnih knjižnica koje djeluju kao samostalne jedinice. Svim specijalnim knjižnicama u svijetu zajednička je raznolikost, a s tim se izazovom knjižnice nose na različite načine. Dio ih je razvio posebne standarde za specijalne knjižnice općenito, dio je razvio standarde za određen tip specijalnih knjižnica, a neke su se od njih usredotočile na različite aspekte djelovanja specijalnih knjižnica. Pri pripremi *Stručnih standarda za specijalne knjižnice Slovenije* radna se skupina usredotočila na stvarne potrebe specijalnih knjižnica u Sloveniji. Da bi postigli zadani cilj, provedeno je istraživanje o stvarnom stanju specijalnih knjižnica.

Istraživanje slovenskih specijalnih knjižnica⁸

Istraživanje slovenskih specijalnih knjižnica provedeno je u dva dijela. Prvi dio obuhvaćala je anketa upućena voditeljima specijalnih knjižnica, a drugi je dio bio namijenjen voditeljima matičnih ustanova, kojih su specijalne knjižnice sastavni dio. Kao zanimljivost, može se istaknuti sljedeće: prvu anketu ispunila je 91 osoba, a drugu tek 13. Oba puta bila je poslana na adrese 126 knjižnica. Kao problematična, bila su identificirana sljedeća područja:

---

⁷ Slovenski standardi za specialne knjižnice. Ljubljana: Centralna tehniška knjižnica, 1990.

⁸ Raziskava slovenskih specialnih knjižnic. // Dlib. [citirano: 2020-08-01]. Dostupno na: https://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/studije/raziskava_specialnih_knjiznic.pdf

- status specijalnoga knjižničara u matičnoj ustanovi – pokazalo se da status knjižničara često nije jasno definiran ili je izrazito neravnopravan sa statusom zaposlenika u drugim organizacijskim jedinicama u matičnoj ustanovi
- neodgovarajuća evaluacijska djelatnost u specijalnoj knjižnici – kontinuirano praćenje razvoja i djelovanja knjižnice važno je oruđe pri planiranju njezina djelovanja i uvođenju novih usluga
- nedovoljno planiranje razvoja kadra u specijalnoj knjižnici – u središtu razvoja morao bi biti profil modernoga specijalnoga knjižničara.

Istraživanje je pokazalo još neke zanimljivosti:

- neposredna podređenost knjižnice najvišem vodstvu matične ustanove ne utječe nužno na bolju poziciju specijalne knjižnice u matičnoj ustanovi
- nedostatak stručnih kadrova u većini specijalnih knjižnica
- nedostatak komunikacijskih vještina voditelja i nedovoljna suradnja voditelja specijalnih knjižnica s vodstvom matične ustanove, kao i s korisnicima usluga knjižnice te iste matične ustanove.

Ovdje treba spomenuti i proturječnost pri kategorizaciji specijalnih knjižnica u različitim slovenskim izvorima.

Tijekom istraživanja, uzimajući u obzir dobivene rezultate ankete, oblikovao se profil specijalnoga knjižničara. Specijalni bi knjižničar trebao, osim knjižničarske i informacijske znanosti, poznavati i područje rada matične ustanove. Unatoč tomu, istraživanje je pokazalo kako većina specijalnih knjižničara područje rada matične ustanove smatra manje važnim od poznavanja knjižničarskih i informacijskih vještina. Također, većina specijalnih knjižničara daje prednost stručnim sposobnostima i knjižničnom radu pred osobnim karakteristikama knjižničara, koje su itekako važne za vođenje knjižnice, kao i za interakciju s vodstvom matične ustanove.

Pošto je provedeno istraživanje proučena je sva relevantna literatura koja je, uz rezultate istraživanja, dala bolji uvid u potrebe specijalnih knjižnica u Sloveniji. U skladu s rezultatima istraživanja oblikovala su se područja/poglavlja budućih standarda, a svako se područje dijelilo na sadržajni dio, kvalitativne i kvantitativne pokazatelje te preporučenu stručnu literaturu za pojedini sadržajni dio. Na kraju *Stručnih standarda* dodan je i informativni ocjenjivački formular za kvalitativne i kvantitativne pokazatelje te *Prijedlog pokazatelja za knjižničnu djelatnost*, kao i zajednička literatura.

Stručni standardi za specijalne knjižnice u Sloveniji (2018. – 2028.)⁹

Stručni standardi sastoje se od devet tematskih poglavlja koja pokrivaju sav rad specijalnih knjižnica. Ova su poglavlja dopunjena standardima i literaturom koja je sadržajno povezana sa svakim pojedinačnim poglavljem. Sadržajnim poglavljima dodani su prilozi koji sadržavaju niz kvalitativnih i kvantitativnih pokazatelja i prijedlog za odabir pokazatelja kako bi se olakšala evaluacija knjižnične djelatnosti. Standardi sadržavaju i kumulativnu bibliografiju. Tako se stručni standardi sastoje od uvodnog dijela, u kojem se jasno vidi kako i zašto su standardi nastali, namjena standarda, prijedlog upotrebe, prikaz strukture standarda, a dodane su i definicije korištenih stručnih izraza. Poslije uvoda slijede stručni standardi za specijalne knjižnice, koji se sastoje od sljedećih poglavlja, opisanih u nastavku teksta.

Namjena, misija i cilj knjižnice

U ovom poglavlju opisan je položaj specijalne knjižnice u matičnoj ustanovi. Istaknuta je potreba za ravnopravnosti s drugim organizacijskim jedinicama u matičnoj ustanovi jer ona omogućuje bolje rezultate rada i efikasnije djelovanje. Ravnopravnost također omogućuje knjižnici djelovanje radi zajedničkog dobra i postizanja ciljeva matične ustanove. Kada je definiran položaj specijalne knjižnice unutar matične ustanove, tada je moguć i kvalitetan poslovni odnos unutar i izvan matične ustanove, što istodobno pridonosi jačanju položaja knjižnice i postizanju namjene i cilja same knjižnice.

Upravljanje knjižnicom i njezino vođenje

Drugo poglavlje razmatra status knjižnice i njezino funkcioniranje, koje mora biti definirano poslovnikom. Način i djelokrug rada knjižnice moraju biti dobro razrađeni u internim aktima knjižnice, a zadatke i ciljeve specijalne knjižnice potrebno je prilagoditi cilju i razvoju matične ustanove čiji je sastavni dio. Vođenje knjižnice mora biti efikasno iako ovisi o uloženim sredstvima.

---

⁹ Strokovni standardi za specialne knjižnice (26. 11. 2018-25. 11. 2028). [citirano: 2020-08-01]. Dostupno na: https://mreznik.nuk.uni-lj.si/static/IRIS/Zakonski_predpisi/Standardi_za_specialne_knjiznice_2018_2028.pdf

Planiranje, izvještavanje i evaluacija knjižnične djelatnosti

U trećem poglavlju objašnjeni su važnost i način planiranja razvoja knjižnice. Istaknuto je kako se ciljevi specijalne knjižnice moraju uskladiti s ciljevima i strateškim dokumentima matične ustanove. Godišnji izvještaj knjižnice mora biti usklađen s izvještajem matične ustanove te podupirati njezine napore i ciljeve. Pri izradi plana potrebno je definirati ciljeve i metode te način postizanja zadanih ciljeva. Ciljevi se moraju neprestano ažurirati, a podložni su promjenama u okruženju, a to se odnosi i na strateške i na godišnje planove.

Ovo poglavlje donosi i postupke samoevaluacije koji pridonose stvaranju jasnije slike stvarna stanja knjižnice, ali je pri tome potrebno zorno definirati metodologiju (kvalitativni i kvantitativni pokazatelji). Samoevaluacija se provodi u unaprijed određenim razmacima. Bit svih navedenih planova, evaluacije, izvještaja i praćenja razvoja poboljšanje je rada i usluga knjižnice te je potpora matičnoj ustanovi.

Prostori i oprema knjižnice

Četvrto poglavlje posvećeno je stvarnim mogućnostima prostornog razvoja knjižnice i potrebama zaposlenika u njoj, ali i izvan nje. Osim toga, ne smije se zaboraviti na neprestane promjene u informacijskom društvu i sve izazovnije potrebe korisnika za različitim uslugama, koje zahtijevaju promjene u prostoru i opremi knjižnice. U ovom poglavlju jedan je dio posvećen i upravljanju knjižnicama dogodi li se nezgoda. Osim toga, govori se i o važnosti dostupnosti knjižničnih zbirki korisnicima s posebnim potrebama.

Knjižničari i ostali zaposlenici u knjižnici

Zapošljavanje stručnoga kadra u specijalnim knjižnicama predugo je bilo u drugom planu. Peto poglavlje daje jasne smjernice o tome kako treba svakodnevno i kontinuirano razvijati vještine knjižničara i ostalih zaposlenika u specijalnim knjižnicama. Daju se i smjernice kako to sustavno omogućiti ne samo voditelju knjižnice već i ostalim zaposlenicima, uz realno razmatranje trenutačne situacije u knjižnici, kao i uzimanje u obzir potencijala koje imaju knjižnica i matična ustanova.

Financiranje i proračun knjižnice

Ovo poglavlje odnosi se na određivanje visine sredstava potrebnih i utrošenih u knjižnici. Nužno je precizno odrediti potrebnu količinu godišnjih sredstava za rad, nabavu, obrazovanje i investicije. Pri njihovom planiranju mora se uzeti u obzir spe-

cifličnost matične ustanove i okruženja te mogućnost osiguravanja dodatnih sredstava iz drugih izvora, koliko god je to moguće. U ovom se poglavlju ističe redovito izvještavanje o učinkovitu trošenju sredstava upravi matične ustanove, u skladu s internim aktima ustanove.

Knjižnična zbirka

Specijalna knjižnica mora se brinuti o razvoju i izgradnji knjižnične zbirke uzimajući u obzir misiju i ciljeve matične ustanove i razvoj informacijske tehnologije. Knjižnica svakako mora uzeti u obzir i potrebe svojih korisnika. Stručni standardi u ovom poglavlju preporučuju knjižnici posjedovanje pravilnika koji jasno definira prioritet u izgradnji i razvoju knjižnične zbirke. Knjižničnu zbirku preporučljivo je organizirati na način koji omogućuje efikasno čuvanje i dostupnost, vodeći se pritom stručnim standardima za specijalne knjižnice. Pristup knjižničnoj zbirci mora biti definiran u pravilniku koji je dostupan i korisnicima. To se odnosi i na fizičku i na digitalnu zbirku kojom raspolaže specijalna knjižnica.

Knjižnične usluge

Ovo poglavlje definira osnovne usluge u specijalnoj knjižnici. Usluge u specijalnoj knjižnici moraju biti organizirane na takav način da korisnicima omogućuju efikasno korištenje knjižnicom i prilagodbu razvoju informacijske tehnologije. Jedna od usluga koju knjižnica mora pružati svakako je istraživanje vlastitih aktivnosti i objavljivanje u stručnim publikacijama.

Komuniciranje, sudjelovanje i povezivanje

Konkretna i jasna poslovna komunikacija na svim razinama pridonosi efikasnijem radu knjižnice. Stoga je nužno da voditelj knjižnice njeguje dobru komunikaciju na svim razinama sudjelovanja. U skladu s time, knjižnica korisnicima organizira stručno vođene obilaske i predavanja, kao i prezentacije o radu knjižnice i njezinim uslugama. Dobra komunikacija i protok informacija ne bi se trebali ograničiti samo na korisnike knjižnice iz matične ustanove već bi se kontakti, dobro sudjelovanje i komunikacija morali proširiti i na druge srodne ustanove u zemlji i u inozemstvu. Osim toga, ne smije se zaboraviti ni na aktivno sudjelovanje u stručnim udrugama.

Prilozi

Prvi prilog čine Kvalitativni pokazatelji prikazani na Slici 1. Skup kvalitativnih pokazatelja osmišljen je tako da se njima svaka knjižnica može koristiti na svoj način i sama odlučiti koje će aspekte pratiti i razvijati.

Kvalitativni kazalci	DA	NE
7 Knjižnična zbirka		
Knjižnična zbirka po obsegu in kakovosti ustreza potrebam informacijske podpore matične organizacije (7.1, 7.2)		
Knjižnica ima izdelano nabavno politiko knjižničnega gradiva v pisnem dokumentu (7.3)		
Vse knjižnično gradivo, ki ga knjižnica hrani, je ustrezno, ažurno in strokovno obdelano (7.4, 7.5)		
Knjižnica izvaja primerjave knjižnične zbirke z zbirkami sorodnih knjižnic (7.5)		
Knjižnica ima izdelan pisni dokument o pogojih uporabe in izposoje knjižničnega gradiva za vse kategorije uporabnikov (7.6)		
Knjižnica zagotavlja ustrezen fizičen oziroma elektronski dostop do knjižnične zbirke in drugih informacijskih virov (7.6)		
Odpiralni čas knjižnice je usklajen s potrebami uporabnikov knjižnice (7.6)		
Odpiralni čas knjižnice je usklajen z delovnim časom matične organizacije (7.6)		
Knjižnica ima izdelano politiko odpisa knjižničnega gradiva (7.7)		
Zaposleni v matični organizaciji sodelujejo pri oblikovanju, razvoju ter evalvaciji knjižnične zbirke (7.7)		
Knjižnica izvaja evalvacijo knjižnične zbirke in drugih informacijskih virov (7.7)		
Knjižnica zagotavlja hitro in učinkovito medknjižnično izposajo gradiva ter posredovanje dokumentov, ki jih nima v lastni zbirki (7.7)		
Knjižnica pri nabavi elektronskih informacijskih virov sodeluje v konzorcijih (7.8)		
Knjižnica zagotavlja ustrezen nadzor nad uporabo licenciranih informacijskih virov (7.9)		
Če je knjižnica zadolžena za kakršno koli digitalizacijo svoje zbirke, mora poskrbeti, glede na avtorsko pravo, za ustrezno hrambo, zaščito in dostop do takšne zbirke (7.10)		

Slika 1. Primjer odabira kvalitativnih pokazatelja za sedmo poglavje

Kvantitativni pokazatelji (Slika 2.) klasičniji su način praćenja razvoja knjižnica, ali u kombinaciji s kvalitativnima, vrlo su dobar pokazatelj stanja.

Kvantitativni kazalci	VREDNOST
7 Knjižnična zbirka	
Velikost knjižnične zbirke (število enot)	
Letni prirast knjižnične zbirke (število enot)	
Število tekoče naročenih naslovov serijskih publikacij samostojno	
Število tekoče naročenih naslovov serijskih publikacij preko konzorcijev	
Število digitaliziranih naslovov publikacij iz lastne knjižnične zbirke	
Letni prirast digitaliziranega gradiva	

Slika 2. Primjer kvantitativnih pokazatelja za sedmo poglavlje

Dodatci *Standardima za specijalne knjižnice u Sloveniji* ističu potrebu kontinuirana i redovita praćenja razvoja knjižnice. Kvalitativni pokazatelji dodatak su ustaljenijim kvantitativnim mjerenjima koja sama po sebi nisu dostatana. Kombinacijom obaju pokazatelja dobivamo mnogo bolju sliku stanja u specijalnoj knjižnici. Skup pokazatelja također upućuje na to u kojem smjeru treba ići razvoj knjižnice.

Zaključak

Pri pripremama stručnih standarda za specijalne knjižnice u Sloveniji u prvom je planu bila svijest o prijekoj potrebi stvaranja novih standarda, kao i posebnost slovenskih specijalnih knjižnica. Upravo je zato radna skupina za izradu standarda kao formu uzela neobveznu upotrebu stručnih standarda za specijalne knjižnice. Iako upotreba stručnih standarda nije obvezna, već se preporučuje, knjižnice se potiču na primjenu onih kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja koji odgovaraju pojedinoj specijalnoj knjižnici. Sustavno praćenje kvalitativnih i kvantitativnih aspekata rada knjižnice omogućit će voditelju knjižnice donošenje primjerenih odluka na temelju stvarnih podataka, što je i potkrijepljeno opipljivim podacima i iskustvom. Na taj bi se način ispunila glavna svrha i cilj stvaranja novih stručnih standarda, a to je poticanje razvoja specijalnih knjižnica u Sloveniji.

Stručni su standardi nužni kao pomoć i preporuka doprinosu razvoja specijalnih knjižnica u Sloveniji. Svojom strukturom i otvorenim načinom primjene standardi omogućuju jednostavnu i trenutačnu primjenu u svim vrstama specijalnih knjižnica. Usmjereni su na promicanje i razvoj onog najboljeg u specijalnim knjižnicama te za što efikasniji rad. Stručni su standardi vremenski ograničeni, na razdoblje od 2018. do 2028. godine, čime bi se željelo nastaviti zacrtanim putem budućeg razvoja specijalnoga knjižničarstva u Sloveniji.

Uza sve navedeno, potrebno je uzeti u obzir to da ni jedan standard ne može utjecati na razvoj i pridonijeti poboljšanju struke ako ostane mrtvo slovo na papiru. Da bi se specijalno knjižničarstvo nastavilo razvijati, presudna je primjena i testira-

nje stručnih standarda. Jedino tako moguće je utvrditi nedostatke i otkriti područja rada na kojima su potrebna poboljšanja. Uza stalan razvoj i nadogradnju te suradnju svih zainteresiranih strana omogućit će se takav razvoj stručnih standarda koji će zaista biti snažna i dugoročna potpora razvoju specijalnih knjižnica. Stalnom suradnjom i zajedničkim naporima mogu se razviti alate koji će biti od opće koristi i pridonijeti ispunjenju misije svih knjižnica te općem dobru društva.

Literatura

- Češnovar, N. Development of special libraries in Slovenia. // Knjižnica 46, 1/2(2002), 167-177.
- Češnovar, N. Practical application of standards in special libraries. // Knjižnica 42, 2/3(1998), 183-194.
- Etični kodeks slovenskih knjižničarjev. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, 1995.
- Jugoslavenski standardi za specialne biblioteke. // Šesta skupština Saveza društava bibliotekara Jugoslavije. Sarajevo: Savez društava bibliotekara Jugoslavije, 1975.
- Raziskava slovenskih specialnih knjižnic. // Dlib. [citirano: 2020-08-01]. Dostupno na: https://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/studije/raziskava_specialnih_knjiznic.pdf
- Slovenski standardi za specialne knjižnice. Ljubljana: Centralna tehniška knjižnica, 1990.
- Strokovni standardi za specialne knjižnice (26. 11. 2018-25. 11. 2028). [citirano: 2020-08-01]. Dostupno na: https://mreznik.nuk.uni-lj.si/static/IRIS/Zakonski_predpisi/Standardi_za_specialne_knjiznice_2018_2028.pdf
- Zaključki 1. posvetovanja Sekcije za specialne knjižnice. // Knjižnica 31, 1(1987), 139-140.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu (ZKnj-1A). // Uradni list RS 92(2015). [citirano: 2020-08-20]. Dostupno na: <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2015-01-3612>

KNJIŽNICE HRVATSKOGA VOJNOG UČILIŠTA „DR. FRANJO TUĐMAN” – KNJIŽNIČNA DJELATNOST U LABIRINTU ZAKONA

“DR. FRANJO TUĐMAN” CROATIAN DEFENCE ACADEMY LIBRARIES – A LIBRARY ACTIVITY IN THE LABYRINTH OF THE LAW

Alma Lušetić

alusetic@morh.hr

Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“, Knjižnica

UDK / UDC 027.7:378.6:355]:34(497.5)

Pregledni rad / Review paper

Sažetak

Knjižnice Hrvatskoga vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“ centar su knjižnično-informacijske djelatnosti na HVU-u „Dr. Franjo Tuđman“, središnjoj vojnoj obrazovnoj ustanovi Oružanih snaga Republike Hrvatske. Sudjelovanjem u vojnim studijima djeluju kao sastavnica Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišta u Splitu, no istodobno su i knjižnice u sastavu ustrojbene jedinice Ministarstva obrane, odnosno Oružanih snaga Republike Hrvatske. Osim zakona, pravilnika i standarda koji se primjenjuju u knjižničnoj djelatnosti te propisa kojima se uređuje znanost i visoko obrazovanje, Knjižnice HVU-a djeluju i u primjeni niza drugih propisa kao što su *Zakon o obrani*, *Zakon o službi u Oružanim snagama*, *Zakon o tajnosti podataka*, *Zakon o javnoj nabavi* itd. U radu će se prikazati kako svi ti zakoni utječu na svakodnevni rad knjižničara te pokušati odgovoriti na pitanje: je li moguće i kako uskladiti oprečne zahtjeve te omogućiti kvalitetan rad knjižnice radi zadovoljenja potreba korisničke zajednice.

Ključne riječi: Knjižnice Hrvatskoga vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“, Knjižnice Oružanih snaga Republike Hrvatske, knjižnice u sastavu, vojne knjižnice, zakonodavstvo

Summary

“Dr. Franjo Tuđman” CDA Libraries are the core of the library-information activities at the Croatian Defence Academy, the central military training institution of the Armed Forces of the Republic of Croatia. By participating in military studies, they act as a component of the University of Zagreb and the University of Split, and at the same time they are a part of the organizational unit of the Ministry of Defence and the Armed Forces of the Republic of Croatia.

In addition to laws, rulebooks and standards that apply to the field of the library activity and regulations governing science and higher education, the CDA Libraries also function under other regulations, such as the *Law on Defence*, *Law on Service in the Armed Forces*, *Law on Secrecy of Data*, or *Law on Public Procurement*. The paper will show how all of these laws affect the daily work of librarians and try to answer the question: is it possible and how to reconcile the conflicting requirements, and enable the quality of library work in order to meet the needs of the user community.

Key words: libraries of institutions, legislation, Libraries of the Armed Forces of the Republic of Croatia, Libraries of the Croatian Defence Academy “Dr. Franjo Tuđman”, military libraries

Uvod

Tema ovoga rada jest prikazati posebnost i propitati mogućnosti obavljanja suvremene knjižnične djelatnosti u Knjižnicama Hrvatskoga vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“ koje su u sastavu tijela državne uprave, točnije ustrojbene jedinice Ministarstva obrane, odnosno Oružanih snaga Republike Hrvatske. Zakonski okvir u kojemu djeluju Knjižnice HVU-a jedinstven je u Republici Hrvatskoj, oblikuje organizacijski okvir i mogućnosti te postavlja različita ograničenja i izazove u razvoju suvremenih knjižničnih usluga i kvalitetne knjižnice u cjelini radi ispunjenja potreba osnivača, korisničke, ali i šire društvene zajednice.

Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“ (dalje u tekstu HVU) središnja je visokoobrazovna vojna ustanova Oružanih snaga Republike Hrvatske čija je primarna uloga školovanjem pripremati i osposobljavati časnike, dočasnike i državne službenike u Oružanim snagama Republike Hrvatske za provedbu zadaća Oružanih snaga određenih njihovim strateškim dokumentima, misijama i zadaćama.¹

Knjižnice HVU-a centar su knjižnično-informacijske djelatnosti na HVU-u „Dr. Franjo Tuđman“,² ali i cjelokupnih Oružanih snaga Republike Hrvatske (dalje u tekstu OSRH). Njihova su uloga i misija višestruke: visokoškolske su knjižnice koje pružaju potporu u obrazovanju kadeta te razvoju nastavnih procesa i znanstvenoistraživačkog rada na HVU-u kao sastavnici Sveučilišta u Zagrebu od 2014. i Sveučilišta u Splitu od 2018. godine.³ Istodobno pružaju potporu cjeloživotnom

---

¹ Jakopčić, M. Ključni trenutci u razvoju Hrvatskog vojnog učilišta Dr. Franjo Tuđman. // 25 godina Hrvatskog vojnog učilišta Dr. Franjo Tuđman: zbornik / ur. R. Dumančić. Zagreb: Hrvatsko vojno učilište Dr. Franjo Tuđman, 2016. Str. 48. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <https://repozitorij.vojni.unizg.hr/islandora/object/vojni%3A108/datastream/FILE0/view>

² Knjižnice Hrvatskoga vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“. [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: <https://www.morh.hr/knjiznica-i-citaonica/>

³ Isto.

obrazovanju pripadnika OSRH u svim programima rastuće vojne izobrazbe časnika i dočasnika Oružanih snaga Republike Hrvatske koji se provode u Centru vojnih škola „Petar Zrinski“ (Ratna škola, Zapovjedno stožerna škola, Časnička i Dočasnička škola, Škola stranih jezika), ali i unapređuju vojnostručna znanja, nacionalnu i opću kulturu svih pripadnika OSRH.⁴ Ciljna je korisnička populacija Knjižnica HVU-a oko 15 000 pripadnika OSRH-a (uključujući oko 500 kadeta, 700 polaznika raznih vojnih izobrazbi godišnje te 400 djelatnika HVU-a), no važno je reći da su i jedine knjižnice u Republici Hrvatskoj kojima je građa iz područja obrane i vojnih znanosti te znanstvenog polja Vojnoobrambenih i sigurnosno-obavještajnih znanosti i umijeća u žarištu interesa, pa je njihovo djelovanje u široj društvenoj zajednici osobito važno.

Knjižnice HVU-a i zakonski okvir u OSRH-u

Knjižnice HVU-a knjižnice su u sastavu tijela državne uprave, ustrojbene jedinice Oružanih snaga, odnosno Ministarstva obrane Republike Hrvatske (dalje u tekstu MORH). Djeluju u sklopu HVU-a, što je uz MORH i OSRH, uređeno prema *Uredbi o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva obrane*: u okviru Ministarstva ustrojava se Glavni stožer Oružanih snaga kao združeno tijelo Oružanih snaga nadležno za pripremu, zapovijedanje i uporabu Oružanih snaga. Ustroj Glavnoga stožera propisuje Predsjednik Republike Hrvatske i vrhovni zapovjednik Oružanih snaga na prijedlog načelnika Glavnog stožera i uza suglasnost ministra obrane, u skladu sa *Zakonom o obrani*.⁵

Prema propisanom Ustroju HVU-a, Odsjek Knjižnica HVU-a uz Odsjek za izdavaštvo, Odsjek za multimediju i Tiskaru, djeluje u sklopu Odjela za knjižničnu i izdavačku djelatnost koji je pak unutar Zapovjedništva HVU-a. U Odsjeku knjižnica HVU-a djeluju tri knjižnice: Knjižnica Zagreb, Knjižnica Split i Knjižnica Zadar, koje poviješću, organizacijom i knjižničnim fondovima prate podjelu rodova Oružanih snaga RH: Hrvatske kopnene vojske (HKoV), Hrvatske ratne mornarice (HRZ) te Hrvatskoga ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane (HRZ i PZO).

Temeljni zakoni koji se primjenjuju u djelovanju OSRH-a jesu *Zakon o obrani*,⁶ koji uređuje organiziranje za obranu i ostvarenje obrambene funkcije u Republici Hrvatskoj⁷ i *Zakon o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske*,⁸ kojim se ure-

⁴ Isto.

⁵ Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva obrane. // Narodne novine 2 (2017), čl. 3. [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_01_2_26.html

⁶ Zakon o obrani. // Narodne novine 73(2013); 75(2015); 27(2016); 30(2018). [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_06_73_1452.html

⁷ Isto, čl. 1.

⁸ Zakon o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske. // Narodne novine 73(2013); 75(2015);

đuju služba u OSRH, prijam, raspored na ustrojbeno mjesta, činovi i promaknuća u činove, obveze, prava i odgovornosti, izdvajanje i prestanak službe te ostala pitanja pripadnika Oružanih snaga.⁹

Osim navedenih, provodi se i niz drugih propisa (s izmjenama i dopunama na mrežnoj stranici MORH-a objavljeno ih je više od 140), od kojih, zbog izravna utjecaja na knjižničnu djelatnost u OSRH, valja izdvojiti: *Zakon o državnim službenicima*,¹⁰ *Kolektivni ugovor za državne službenike i namještenike*,¹¹ *Zakon o znanosti i visokom obrazovanju*,¹² *Zakon o javnoj nabavi*,¹³ *Zakon o tajnosti podataka*¹⁴ i *Pravilnik o tajnosti podataka obrane*.¹⁵ Primjena svih spomenutih zakona snažno utječe na knjižnično poslovanje u Knjižnicama HVU-a i oblikuje gotovo sve njegove segmente, a posebice sljedeće:

1. status Knjižnica HVU-a i knjižničara u OSRH-u
2. postupanje s građom: nabavu knjižnične građe te kontrolu fonda i upravljanje njime
3. komunikaciju s korisnicima i širom zajednicom (u smislu dostupnosti građe, postupanja s klasificiranim podacima i objave podataka).

Zakon o obrani RH i knjižnična djelatnost u OSRH-u

50(2016); 30(2018). [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_06_73_1453.html

⁹ Isto, čl. 1.

¹⁰ *Zakon o državnim službenicima*. // Narodne novine 49(2012); 37(2013); 38(2013); 1(2015); 61(2017). [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_04_49_1166.html

¹¹ *Kolektivni ugovor za državne službenike i namještenike*. // Narodne novine 112(2017); 12(2018); 2(2019). [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_11_112_2630.html

¹² *Zakon o znanosti i visokom obrazovanju*. // Narodne novine 123(2003); 198(2003); 105(2004); 174(2004); 2(2007) – OUSRH; 46(2007); 45(2009); 63(2011); 94(2013); 139(2013); 101(2014) – O, RUSRH; 60(2015) – OUSRH; 131(2017). [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: <https://narodnenovine.nn.hr/search.aspx?upit=Zakon+o+visokom+obrazovanju&naslovi=da&sortiraj=1&kategorija=1&rpp=10&qtype=3&pretraga=da>

¹³ *Zakon o javnoj nabavi*. // Narodne novine 120(2016). [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2016_12_120_2607.html

¹⁴ *Zakon o tajnosti podataka*. // Narodne novine 79(2007); 86(2012). [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_07_79_2483.html

¹⁵ *Pravilnik o tajnosti podataka obrane*. // Narodne novine 67(2018). [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_07_67_1379.html

Zakon o obrani RH, uz osnovne poslove iz djelokruga Ministarstva obrane koji se odnose na planske, usmjeravajuće, koordinacijske i nadzorne funkcije u obrani,¹⁶ pod sljedećim točkama navodi i poslove MORH-a koji se odnose na: „22. uređenje osnova i osiguranje uvjeta za obrazovnu i znanstvenu djelatnost za potrebe obrane; 23. informativnu, psihološku, kulturnu, muzejsku, arhivsku, sportsku, nakladničku i drugu djelatnost“,¹⁷ te u posljednjoj točki 30. „predlaganje i provedbu informativne, kulturne, sportske i izdavačke djelatnosti u Oružanim snagama“. ¹⁸ Također, uz osnovne poslove iz djelokruga Glavnoga stožera, koji se odnose na pripremu, zapovijedanje i uporabu Oružanih snaga,¹⁹ u posljednjoj (30.) točki navodi predlaganje i provedbu informativne, kulturne, sportske i izdavačke djelatnosti u njima.²⁰ Knjižnična se djelatnost, kao što je vidljivo, ne spominje ni u djelokrugu poslova Ministarstva obrane ni u djelokrugu poslova Glavnoga stožera iako se ona u knjižnicama Oružanih snaga RH obavlja od njihova samog osnutka 1991. godine.²¹

Knjižnična bi se djelatnost u OSRH-u doduše mogla podvesti pod uređenje osnova i osiguranje uvjeta za obrazovnu i znanstvenu djelatnost za potrebe obrane²² (kako je navedeno u točki 22.), a može se uklopiti i u informativnu ili kulturnu djelatnost²³ (u točki 23.). No izrijeком se u ovom zakonu ne spominje i dosad nije bilo moguće utvrditi razlog ispuštanja djelatnosti koja nije zanemariva ni po broju knjižnica (s bogatim knjižničnim fondovima) u sustavu OSRH-a ni po broju djelatnika koji ju obavlja. Zanimljivo je pak da se u *Zakonu o obrani* ipak ističe *nakladnička* djelatnost koja se na HVU-a obavlja u Odsjeku za uredništvo, koji s Odsjekom knjižnica djeluje u sklopu Odjela za knjižničnu i izdavačku djelatnost.

Može se pretpostaviti da je predlagač *Zakona o obrani* smatrao da točka 22. pokriva i knjižničnu djelatnost u OSRH-u, a u prilog tomu ide i to što su 2008. godine, slijedeći razvoj obrazovnog sustava HVU-a, učinjene velike i bitne organizacijske i prostorne promjene i u knjižničnom sustavu OSRH-a: Knjižnica HVU-a ujedinjena je sa Središnjom knjižnicom MORH-a i smještena u novouređen prostor na HVU-u u vojarni „Petar Zrinski“ u Zagrebu. Istodobno, Knjižnica Hrvatske ratne mornarice i Knjižnica Hrvatskoga ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane ulaze u ustroj

¹⁶ Zakon o obrani, čl. 14., st. 1. Nav. izv.

¹⁷ Isto.

¹⁸ Isto.

¹⁹ Isto, čl. 16., st. 1.

²⁰ Isto.

²¹ Lušetić, A. Knjižnice Hrvatskog vojnog učilišta “Dr. Franjo Tuđman” – preobrazba za 21. stoljeće. // 15. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: položaj knjižničarske zajednice u sustavu kulture, visokog obrazovanja i znanosti: knjižnica kao posrednik znanstvenih i stručnih informacija: Knjižnice. Solidarnost. Društvo / ur. D. Mašina Delija i K. Kalanj. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2019. Str. 65–73.

²² Zakon o obrani, čl. 14., st. 1. Nav. izv.

²³ Isto.

HVU-a te postaju Knjižnica HVU-a Split i Knjižnica HVU-a Zadar, a s Knjižnicom HVU-a Zagreb čine Odsjek knjižnica HVU-a.²⁴

No, je li predlagač zakona postupao s takvim intencijama ili se smatralo da se knjižnična djelatnost ne treba posebno navoditi ili je ona pak slučajno izostavljena, ostaje utvrditi. Smatrajući da je navođenje knjižnične djelatnosti ponajprije u *Zakonu o obrani*, a zatim i drugim aktima koji uređuju područje djelovanja osnivača, važno za njezino kvalitetno provođenje, a posebice usklađivanje poslovanja Knjižnica HVU-a i sa *Zakonom o knjižnicama* i drugim propisima o knjižničnoj djelatnosti, pri posljednjoj doradi *Zakona o obrani*, Knjižnice HVU-a odaslale su prijedlog uvrštavanja i *knjižnične*, uza sve gore spomenute djelatnosti. Međutim, kako je vidljivo iz aktualne inačice ovog *Zakona*, prijedlog nije prihvaćen i *knjižnična djelatnost* nije navedena kao djelatnost koja se obavlja u OSRH-u.

Primjena Zakona o knjižnicama u OSRH-u

Razlog navođenja knjižnične djelatnosti u djelokrugu poslova MORH-a i OSRH-a u *Zakonu o obrani*, a zatim i drugim aktima koji uređuju područje djelovanja osnivača, postao je očigledan pri usklađivanju knjižničnog poslovanja Knjižnica HVU-a sa *Zakonom o knjižnicama*. Godine 2012. na HVU-u započele su intenzivne pripreme za ulazak u Sveučilište u Zagrebu te su Knjižnice HVU-a na valu ovih promjena intenzivno radile i na unapređenju knjižničnoga poslovanja. Jedan od najvažnijih ciljeva Knjižnica tako je bilo i usklađivanje knjižničnoga poslovanja i akata osnivača sa *Zakonom o knjižnicama*.²⁵ *Zakon o knjižnicama* do tada, naime, u OSRH nije bio percipiran kao obvezujući i nije se primjenjivao te Knjižnice HVU-a nisu bile upisane ni u Upisnik Ministarstva kulture.²⁶ Inicijativa Knjižnica HVU-a za potrebom njegove provedbe otvorila je nekoliko pitanja: ima li mjesta za primjenu *Zakona o knjižnicama* ako se poslovi u OSRH-u uređuju *Zakonom o obrani* i *Zakonom o službi u Oružanim snagama RH* i koji je od tih zakona mjerodavniji? Je li *Zakon o knjižnicama* nužno primijeniti jer se knjižnična djelatnost u OSRH-u obavlja kao *interna djelatnost*? Ako Knjižnice OSRH-a nisu osnovane prema *Zakonu o knjižnicama*, podliježu li obvezi poštovanja tog *Zakona*? I naposljetku: što nam propisuje *Zakon o knjižnicama* i donosi li neku dobrobit za Knjižnice OSRH-a?

Smatrajući da će primjena *Zakona o knjižnicama* unijeti pravila i kriterije knjižničarske struke u vidokrug i okvir Oružanih snaga odnosno MORH-a te tako podići kvalitetu knjižničnog poslovanja, kako omogućivanjem zapošljavanja stručnih djelatnika u knjižnicama, tako i unapređenjem statusa knjižnica i knjižničara u

---

²⁴ Usp. Lušetić, A. Nav. dj.

²⁵ Usp. isto.

²⁶ Usp. isto.

OSRH-u, kao i skretanjem pozornosti na knjižnične smjernice i standarde, knjižničari Knjižnica HVU-a snažno su i uporno djelovali kako bi se primijenio *Zakon o knjižnicama*. Tako je, unatoč početnu razmimoilaženju knjižničara i osnivača u tumačenju potrebe provedbe *Zakona o knjižnicama*, prihvaćeno mišljenje Ministarstva kulture o nužnosti njegove primjene u svim knjižnicama u Republici Hrvatskoj, pa tako i u knjižnicama OSRH-a. Godine 2015. učinjen je prvi korak u provedbi *Zakona o knjižnicama* u MORH-u i OSRH-u: prema proceduri propisanoj u *Zakonu o knjižnicama*, Knjižnice HVU-a osnovane su kao knjižnice u sastavu i upisane u Upišnik knjižnica Ministarstva kulture. Osnovan je Knjižnični odbor, donesen *Poslovnik o radu Knjižnica HVU-a te Uputa o uvjetima i načinu korištenja knjižnične građe i usluga Odsjeka knjižnica HVU-a „Dr. Franjo Tuđman“*.

Djelatnici Knjižnica HVU-a

Pri zapošljavanju djelatnika MORH-a i pripadnika OSRH-a primjenjuju se, po najprije, spomenuti *Zakon o obrani RH*, *Zakon o službi u OSRH*, *Zakon o znanosti i visokom obrazovanju* i *Kolektivni ugovor za državne službenike i namještenike*. *Zakon o obrani RH* propisuje: „U službu u Ministarstvo obrane raspoređuju se državni službenici i namještenici te djelatne vojne osobe na položaje i radna mjesta utvrđena *Pravilnikom o unutarnjem redu Ministarstva obrane*. U službu u Oružane snage raspoređuju se djelatne vojne osobe i državni službenici i namještenici na ustrojbeni mjesta utvrđena knjigama ustroja stožera, zapovjedništava, postrojbi i ustanova Oružanih snaga.“²⁷

Godine 2013., *Zakon o službi u OSRH-u* uspostavio je i novu kategoriju djelatnika odnosno djelatne vojne osobe: „Vojni specijalist je osoba koja posjeduje specijalizirana znanja i vještine potrebne za obnašanje vojnih dužnosti u rodovima borbene potpore, službama i strukama i koja je raspoređena na poslove određene za vojnog specijalista.“²⁸

I naposljetku, 2015. godine *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o službi u OSRH* donio je nove mogućnosti: „Za provedbu studijskih programa za potrebe Oružanih snaga na Hrvatskom vojnom učilištu ustrojavaju se suradnička, znanstvena, nastavna i znanstveno-nastavna ustrojbeni mjesta u skladu sa zakonom kojim se uređuje znanstvena djelatnost i visoko obrazovanje te odredbama ovoga *Zakona*.“²⁹

²⁷ *Zakon o obrani*, čl. 113., st. 1. i 2. Nav. izv.

²⁸ *Zakon o službi u oružanim snagama Republike Hrvatske*, čl. 4., st. 5. Nav. izv.

²⁹ *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o službi u oružanim snagama Republike Hrvatske*. // Narodne novine 75(2015), čl. 78., st. 2. [citirano: 2019-06-16]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_07_75_1431.html

Od spomenutih, djelatnici Knjižnica HVU-a smješteni su u kategoriju državnih službenika te se raspoređuju na radna mjesta u knjižnicama OSRH-a obavlja prema *Zakonu o državnim službenicima i namještenicima*. Odjel za knjižničnu i izdavačku djelatnost vodi načelnik odjela koji je djelatna vojna osoba (nije propisana obvezna ili poželjna struka za radno mjesto), a Odsjek Knjižnica HVU-a vodi voditelj Odsjeka – državni službenik (knjižničarska struka nije propisana kao obvezna za radno mjesto). Knjižnica Zagreb kao i Knjižnica Split imaju voditelja knjižnice i po tri djelatnika, a Knjižnica Zadar jednog djelatnika i voditelja knjižnice (sve državni službenici). Od jedanaest djelatnika tri su diplomirana knjižničara, tri knjižničara i četiri djelatnika visoke stručne spreme, uglavnom društvenih struka.

Zakon o knjižnicama u ovom se području ne primjenjuje, odnosno obveza zapošljavanja djelatnika knjižničarske struke zasad je upisana isključivo u mjerodavnosti pripremljene u suradnji Odsjeka knjižnica i Dekanata za preustroj HVU-a koji još nije nastupio. Da bi se *Zakon o knjižnicama* mogao primijeniti i na radna mjesta u Knjižnicama HVU-a, potrebno je promijeniti spomenute knjige ustroja u kojima knjižničarska struka ne postoji, a koje, kako je prije navedeno, propisuje Predsjednik Republike Hrvatske i vrhovni zapovjednik Oružanih snaga na prijedlog načelnika Glavnoga stožera i uza suglasnost ministra obrane, u skladu sa *Zakonom o obrani*,³⁰ što nije jednostavna i česta procedura. S obzirom na ustrojbeni položaj knjižnica i hijerarhijskom razinom ograničene mogućnosti predstavljanja knjižnične djelatnosti u tijelima osnivača, što bi trebali činiti knjižničarski djelatnici, Knjižnice dosad nisu uspjele ishoditi promjenu prethodno postavljena okvira.

Izuzetno je zanimljivo da *Uredba o nazivima radnih mjesta i koeficijentima složenosti poslova u državnoj službi*,³¹ prema kojoj se raspoređuju državni službenici i namještenici, u MORH-u predviđa radno mjesto knjižničara i voditelja knjižnica, ali ne i radno mjesto diplomiranoga knjižničara (!). K tome, knjižničar je prema spomenutoj *Uredbi* radno mjesto II. vrste, diplomirani knjižničar smješten je u kategoriju višega stručnog savjetnika – radno mjesto I. vrste za koje su propisani stručni uvjeti završen diplomski sveučilišni studij ili specijalistički diplomski stručni studij i naj-

---

³⁰ Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva obrane, čl. 3. Nav. izv.

³¹ Uredba o nazivima radnih mjesta i koeficijentima složenosti poslova u državnoj službi – neslužbeni pročišćeni tekst. // Narodne novine 37(2001); 38(2001); 71(2001); 89(2001); 112(2001); 7(2002); 17(2003); 197(2003); 21(2004); 25(2004); 66(2005); 131(2005); 11(2007); 47(2007); 109(2007); 58(2008); 32(2009); 140(2009); 21(2010); 38(2010); 77(2010); 113(2010); 22(2011); 142(2011); 31/(2012); 49(2012); 60(2012); 78(2012); 82(2012); 100(2012); 124(2012); 140(2012); 16(2013); 25(2013); 52(2013); 96(2013); 126(2013); 2(2014); 94(2014); 140(2014); 151(2014); 76(2015); 100(2015); 71(2018). [citirano: 2019-06-17]. Dostupno na: <https://uprava.gov.hr/UserDocsImages/Dr%C5%BEavna%20slu%C5%BEba/2014/1214-Uredba%20o%20nazivima%20radnih%20mjesta%20i%20koeficijentima%20slo%C5%BEenosti%20poslova%20u%20dr%C5%BEavnoj%20slu%C5%BEbi%20%20pro%C4%8D%20tekst.pdf>

manje četiri godine radnog iskustva na odgovarajućim poslovima.³² Voditelj knjižnice i voditelj Odsjeka knjižnica na položaju su prve vrste i na istoj su hijerarhijskoj razini unatoč različitoj veličini ustrojbenih cjelina koje vode, kao i opsegu ovlasti i odgovornosti (!).

U središnjoj bazi podataka o djelatnicima, knjižničarsko obrazovanje nema odgovarajuće mjesto: ako je stečena naknadno, knjižničarska se struka *ne* bilježi i ne iskazuje se razlika između djelatnika s knjižničarskim obrazovanjem ili *bez* njega. Za postavljanje na slobodno radno mjesto u Knjižnicama knjižničarsko obrazovanje nije uvjet i ne traži se naknadno stjecanje uvjeta propisano *Zakonom o knjižnicama*. Polaganje stručnoga knjižničarskog ispita obveza je na kojoj ustrajava isključivo vodstvo Knjižnica HVU-a, što MORH prati kada je riječ o knjižničarima, a pri postavljanju djelatnika na mjesta diplomiranoga knjižničara i voditelja knjižnica MORH raspoređuje djelatnike prema važećoj knjizi ustroja kojoj je dovoljan zahtjev visoka stručna sprema i ne daje potporu koja bi odgovarala zahtjevima *Zakona o knjižnicama*. Važno je reći da su svi djelatnici knjižnica dužni položiti državni stručni ispit za državne službenike koji se sastoji od brojnih zakona za područje rada kojim se knjižničari gotovo uopće ne bave.

Postupanje s građom

Pri nabavi sredstava za rad MORH je dužan primjenjivati *Zakon o javnoj nabavi* za sve vrste dobara i za knjižničnu građu. Knjižnice HVU-a zastupa i, kao tehnički nositelj, nabavu provodi Samostalni odjel za odnose s javnošću MORH-a. Budući da je knjižnična građa za Knjižnice HVU-a tek dio robe i usluga koje nabavlja tehnički nositelj te se prema sveukupnoj proračunom odobrenoj količini sredstava za nabavu knjižnične građe, kako za potrebe Knjižnica, tako i za ostale ustrojbene jedinice HVU-a (Dekanat, Centar za strateške i obrambene studije, Škola stranih jezika) i cjelokupnog OSRH-a, provodi postupak natječaja (raspisivanje natječaja, odabir najbolje ponude, potpisivanje ugovora itd.), knjižnična građa uglavnom se nabavlja jednom godišnje. U tako postavljenu poslovanju, razdoblje od dostave zahtjeva za nabavom građe do realizacije slabo odgovara zahtjevima suvremenoga knjižničnog poslovanja.

Postupanje s podatcima

Uz uobičajenu knjižničnu građu, u Knjižnicama HVU-a postoji i građa koja zahtijeva posebnu pozornost u smislu zaštite podataka i dostupnosti korisnicima. Riječ

---

³² Isto.

je o građi iz vojnoobrambenoga i sigurnosno-obavještajnog vojnog područja, koja zbog vrste podataka što ih sadržava može nositi određene stupnjeve tajnosti. Ona može biti neklasificirana – građa bez utvrđena stupnja tajnosti, ali namijenjena isključivo za službene svrhe, ili klasificirana – građa označena stupnjevima tajnosti *ograničeno*, *ovjerljivo*, *tajno* ili *vrlo tajno*. *Zakon o službi u Oružanim snagama RH* propisuje: „Vojna osoba, službenik i namještenik koji ostvari pristup i postupka s klasificiranim podacima dužan je čuvati tajnost podataka za vrijeme i nakon prestanka obavljanja službe u Oružanim snagama sve dok je podatak klasificiran ili dok se odlukom vlasnika podatka ne oslobodi obveze čuvanja tajnosti.“³³

Djelatnici MORH-a i pripadnici OSRH-a u postupanju s podacima dužni su poštovati i *Zakon o tajnosti podataka*³⁴ i *Pravilnik o tajnosti podataka obrane*,³⁵ pa se knjižničari Knjižnica HVU-a suočavaju s dodatnim izazovima u poslovanju. Svi spomenuti moraju imati uvjerenje o sigurnosnoj provjeri (certifikat) za odgovarajući stupanj tajnosti, određen prema dužnosti koju obavljaju, a građa koja nosi neki od navedenih stupnjeva tajnosti s rokom trajanja stupnja tajnosti klasificiranog podatka podliježe (periodično, ovisno o vrsti dokumenta i oznake tajnosti) postupcima deklasifikacije, odnosno smanjivanja ili ukidanja stupnja tajnosti.

Knjižnice HVU-a posjeduju publikacije i završne radove polaznika vojnih obrazovnih programa nastale u vrijeme Domovinskog rata od kojih većina ima neku od spomenutih oznaka tajnosti, pa i one najviše. Međutim, postupci deklasifikacije za ovakvu vrstu dokumenata, odnosno publikacija, dosad nisu obavljani, a istodobno oni sve više zanimaju polaznike Centra vojnih škola koji proučavaju Domovinski rat i važan im je pristup navedenoj građi. Može se pretpostaviti da je većina spornih dokumenata već samim protokom vremena izgubila na aktualnosti, ali formalno još nose dodijeljene oznake i s njima se kao takvima valja i postupati. Osim toga, stupanj certifikata koji se dodjeljuje knjižničarima spušten je na razinu koja omogućuje postupanje s dokumentima označenim tek oznakom *ograničeno* i jedino se voditeljima Knjižnica dodjeljuje viši stupanj certifikata. Upitna je dakle uopće mogućnost postupanja knjižničara s dokumentima označenim stupnjem tajnosti višim od *ograničeno*, kao i ovlast knjižničara za provjeru sigurnosnih certifikata korisnika Knjižnica koji traže pristup takvoj građi. Dodatno, kadetima koji nemaju sigurnosni certifikat odgovarajućeg stupnja pristup ovoj građi nije uvijek omogućen iako je često jedini izvor za pojedinu usko specijaliziranu vojnu temu.

---

³³ *Zakon o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske*, čl. 22. Nav. izv.

³⁴ *Zakon o tajnosti podataka* // Narodne novine 79(2007). [citirano: 2019-06-17]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_07_79_2483.html

³⁵ *Pravilnik o tajnosti podataka obrane*. // Narodne novine 39(2008). [citirano: 2019-06-17]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_04_39_1337.html

Objava podataka

Već spomenuti *Zakon o tajnosti podataka, Pravilnik o tajnosti podataka obrane* i *Zakon o službi u OSRH* uređuju i područje objave podataka i istupanja u javnosti djelatnika MORH-a i pripadnika OSRH-a. „Djelatnim vojnim osobama, službenicima i namještenicima zabranjeno je javno istupanje u vezi sa stanjem i odnosima u Oružanim snagama bez odobrenja ministra obrane ili osobe koju on ovlasti. Iznimno od odredbe stavka 1. ovoga članka, nije potrebno odobrenje ministra obrane ako je djelatna vojna osoba, službenik i namještenik izaslanik ministra obrane ili Predsjednika Republike.“³⁶

Takve odredbe knjižničarima Knjižnica HVU-a postavljaju pitanje: kako omogućiti odgovarajuću dostupnost informacija i ispuniti jednu od temeljnih zadaća knjižnice, a istodobno ostati u okviru pravila vojnog sustava? Jesu li promotivni materijali ili mrežna stranica Knjižnica javno istupanje u smislu gore navedena *Zakona*? Mogu li Knjižnice HVU-a samostalno objavljivati (tehničke) podatke o knjižnicama, knjižničnim uslugama i slično ili pak podatke o klasificiranoj građi u e-katalogu, skupnom katalogu i digitalnom repozitoriju i drugo?

Mrežnu stranicu koja pokriva MORH i OSRH prema dostavljenim podatcima ustrojbenih cjelina uređuje Samostalna služba za odnose s javnošću MORH-a. U njezinu sklopu objavljeni su i podatci o Knjižnicama HVU-a, ali za pristup njima potrebno je više koraka i poznavanje ustroja i logike funkcioniranja OSRH-a. Stranica je statična, a promjena podataka zahtijeva proceduru. Objavom podataka na stranicama e-kataloga Knjižnica HVU-a, do kojeg je pristup moguć jednostavnom pretragom *web*-preglednika, spomenuta ograničenja na neki su način premoštena, ali tu nije riječ o mrežnoj stranici i mogućnostima koje bi ona nudila za suvremenu komunikaciju s korisnicima (brzina, interaktivnost, društvene mreže itd.), a i ovdje Knjižnica djeluje preko posrednika; promjena podataka uključuje proceduru i vrijeme, a okvir je zadan i ima svoje granice.

Zaključak

Zbog mogućnosti osnivanja samostalne visokoobrazovne vojne ustanove, potkraj 2018. godine donesen je *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obrani* koji navodi: „Za provedbu obrazovanja i znanstvene djelatnosti za potrebe obrane mogu se osnivati visoka učilišta u skladu sa zakonom kojim se uređuje znanstvena djelatnost i visoko obrazovanje i s ovim *Zakonom*.“³⁷

³⁶ Zakon o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske, čl. 16., st. 1. i 2. Nav. izv.

³⁷ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obrani. // Narodne novine 30(2018), čl. 84.a. [citirano: 2019-06-17]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_03_30_606.html

S time hoće li se visoko učilište za potrebe obrane osnovati prema *Zakonu o ustanovama*³⁸ ili nekom drugom zakonu (možda prilagođenu *Zakonu o obrani*) knjižničari Knjižnica HVU-a nisu upoznati. No postavljen je kroki ciljeva čija je svrha razriješiti prethodno predstavljene probleme knjižničnog poslovanja nastale u obvezi poštovanja različitih zakonskih okvira, i to ponajprije provedbom *Zakona o knjižnicama*:

- Odjel knjižnica osnovan kao samostalna ustrojbeno jedinica s načelnikom iz knjižničarske struke te mogućnošću predavljanja Knjižnica u upravljajkim tijelima ustanove
- riješeno pitanje dvojne uloge Knjižnica HVU-a kao specijalnih knjižnica OSRH-a i visokoškolskih knjižnica u sklopu Sveučilišta u Zagrebu i Splitu – odgovarajući status i financiranje
- knjižničarska struka upisana u Knjigu ustroja: zapošljavanje djelatnika prema uvjetima propisanim *Zakonom o knjižnicama* te mogućnost vrednovanja napredovanja u struci, znanstvenog ili akademskog stupnja
- nabava knjižnične građe iz ustrojbene jedinice samostalne ustanove – jednostavne i brze procedure
- suvremena komunikacija s korisnicima putem mrežne stranice Knjižnica HVU-a.

Svrha je postavljenih ciljeva jednostavna: kvalitetnije obavljanje knjižnične djelatnosti u OSRH-u na korist cjelokupne korisničke, ali i šire društvene zajednice. Razvoj kvalitetne visokoškolske knjižnice u sastavu sveučilišta nije moguć bez rješavanja statusnih pitanja knjižnica u sastavu te poštovanja kriterija knjižničarstva kao struke.

Literatura

Jakopčić, M. Ključni trenutci u razvoju Hrvatskog vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“. // 25 godina Hrvatskog vojnog učilišta Dr. Franjo Tuđman: zbornik / ur. R. Dumančić. Zagreb: Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“, 2016. Str. 43-51. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <https://repozitorij.vojni.unizg.hr/islandora/object/vojni%3A108/datastream/FILE0/view>

Knjižnice Hrvatskog vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“. [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: <https://www.morh.hr/knjiznica-i-citaonica>

Kolektivni ugovor za državne službenike i namještenike. // Narodne novine 112(2017); 12(2018); 2(2019). [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_11_112_2630.html

---

³⁸ Zakon o ustanovama. // Narodne novine 76(1993); 29(1997); 47(1999); 35(2008). [citirano: 2019-06-17]. Dostupno na: <https://narodne-novine.nn.hr/search.aspx?upit=Zakon+o+ustanovama&naslovi=da&sortiraj=1&kategorija=1&rpp=10&qtype=3&pretraga=da>

- Lušetić, A. Knjižnice Hrvatskog vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“ – preobrazba za 21. stoljeće. // 15. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: položaj knjižničarske zajednice u sustavu kulture, visokog obrazovanja i znanosti: knjižnica kao posrednik znanstvenih i stručnih informacija: Knjižnice. Solidarnost. Društvo / ur. D. Mašina Delija i K. Kalanj. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2019. Str. 65–73.
- Pravilnik o tajnosti podataka obrane. // Narodne novine 39(2008). [citirano: 2019-06-17]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_04_39_1337.html
- Pravilnik o tajnosti podataka obrane. // Narodne novine 67(2018). [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_07_67_1379.html
- Uredba o nazivima radnih mjesta i koeficijentima složenosti poslova u državnoj službi – neslužbeni pročišćeni tekst. // Narodne novine 37(2001); 38(2001); 71(2001); 89(2001); 112(2001); 7(2002); 17(2003); 197(2003); 21(2004); 25(2004); 66(2005); 131(2005); 11(2007); 47(2007); 109(2007); 58(2008); 32(2009); 140(2009); 21(2010); 38(2010); 77(2010); 113(2010); 22(2011); 142(2011); 31/(2012); 49(2012); 60(2012); 78(2012); 82(2012); 100(2012); 124(2012); 140(2012); 16(2013); 25(2013); 52(2013); 96(2013); 126(2013); 2(2014); 94(2014.); 140(2014); 151(2014); 76(2015); 100(2015); 71(2018). [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: <https://uprava.gov.hr/UserDocsImages/Dr%C5%BEavna%20slu%C5%BEba/2014/1214-Uredba%20o%20nazivima%20radnih%20mjesta%20i%20koeficijentima%20slo%C5%BEenosti%20poslova%20u%20dr%C5%BEavnoj%20slu%C5%BEbi%20%20pro%C4%8D%20tekst.pdf>
- Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva obrane. // Narodne novine 2(2017). [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_01_2_26.html
- Zakon o državnim službenicima. // Narodne novine 49(2012); 37(2013); 38(2013); 1(2015); 61(2017). [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_04_49_1166.html
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obrani. // Narodne novine 30(2018), čl. 84.a. [citirano: 2019-06-17]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_03_30_606.html
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o službi u OSRH. // Narodne novine 75(2015), čl. 78., st. 2. [citirano: 2019-06-16]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_07_75_1431.html
- Zakon o javnoj nabavi. // Narodne novine 120(2016). [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2016_12_120_2607.html
- Zakon o obrani. // Narodne novine 73(2013); 75(2015); 27(2016); 30(2018). [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_06_73_1452.html
- Zakon o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske. // Narodne novine 73(2013); 75(2015); 50(2016); 30(2018). [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_06_73_1453.html
- Zakon o tajnosti podataka // Narodne novine 79(2007); 86(2012). [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_07_79_2483.html

Zakon o ustanovama. // Narodne novine 76(1993); 29(1997); 47(1999); 35(2008). [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: <https://narodne-novine.nn.hr/search.aspx?upit=Zakon+o+ustanova-ma&naslovi=da&sortiraj=1&kategorija=1&rpp=10&qtype=3&pretraga=da>

Zakon o znanosti i visokom obrazovanju. // Narodne novine 123(2003); 198(2003); 105(2004); 174(2004); 2(2007) – OUSRH, 46(2007); 45(2009); 63(2011); 94(2013); 139(2013); 101(2014) – O, RUSRH; 60(2015) – OUSRH; 131(2017). [citirano: 2019-06-15]. Dostupno na: <https://narodnenovine.nn.hr/search.aspx?upit=Zakon+o+visokom+obrazovanju&naslovi=da&sortiraj=1&kategorija=1&rpp=10&qtype=3&pretraga=da>

**EDUKACIJA KNJIŽNIČARA
I MENTORSKI RAD**

EDUKACIJA I OBRAZOVANJE KNJIŽNIČARA U VISOKOŠKOLSKIM KNJIŽNICAMA SVEUČILIŠTA U OSIJEKU

EDUCATIONS OF LIBRARIANS IN THE UNIVERSITY LIBRARIES OF THE UNIVERSITY OF OSIJEK

Jasna Dolić

djasna@pravos.hr

Knjižnica Pravnoga fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Dražen Dujak

ddujak@pravos.hr

Knjižnica Pravnoga fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Roberta Subjak

rsubjak@pravos.hr

Knjižnica Pravnoga fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

UDK / UDC 023:37:027.7(497.543)

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

Sažetak

U radu se govori o formalnom obrazovanju knjižničara u Osijeku od njegovih početaka do danas, o kompetencijama, znanjima i vještinama koje se takvim obrazovanjem stječu i o neformalnom obrazovanju i cjeloživotnom učenju kojima bi se formalno stečeno znanje trebalo nadograđivati. Posebno ćemo razmotriti trenutačnu situaciju s knjižnicama i knjižničarima visokoškolskih ustanova Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, njihovu stalnu edukaciju i sudjelovanje u znanstveno-nastavnom procesu, s osvrtom na Knjižnicu Pravnoga fakulteta. Dio rada analiza je provedene ankete cilj koje je bio razmotriti stanje i doći do stavova knjižničara o potrebi i realizaciji formalnog i neformalnog obrazovanja.

Gljučne riječi: edukacija, obrazovanje, Osijek, stručno usavršavanje, visokoškolske knjižnice

Summary

This paper talks about the formal education of librarians in the Osijek area from its beginnings up to the present day, about the competences, knowledge and skills acquired through such education, and about informal education and lifelong learning, whereby formally acquired knowledge should be upgraded. In particular, we will look at the current situation of libraries and librarians of the Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, their continuous education and participation in the scientific/education process, with special reference to the Faculty of Law Library. A part of the paper is the analysis of a survey conducted to look at the situation and to get the views of librarians about the need and the realization of formal and informal education.

Key words: education, higher education libraries, Osijek, vocational training

Uvod

Razvoj i primjena novih informacijsko-komunikacijskih tehnologija, reforma sustava visokog obrazovanja, sve složenije potrebe korisnika, ali i promjene u društvu koje su donijele korjenite promjene u pristupu učenju i pravno-zakonodavnim okvirima obrazovanja postale su uzrok stalna redefiniranja uloga, potreba i kompetencija knjižničara u smislu stjecanja novih, prilagođenih znanja. Kako bi to moglo biti zadovoljeno, od knjižničara se očekuje, osim formalnog obrazovanja, i cjeloživotno učenje i stručno usavršavanje, pa stalna edukacija postaje svakodnevna nužnost i obveza,¹ ali i način kako napredovati u znanju i pružanju usluga. Visokoškolske knjižnice također sudjeluju u promjenama i knjižničari u njima moraju se prilagođavati promjenama u društvenome i akademskome okruženju.

Cjeloživotno učenje i stalno stručno usavršavanje

Danas su sve knjižnice, pa i visokoškolske i specijalne, suočene s konkurencijom svedostupnih snažnih internetskih pretraživača te im se lagano smanjuje broj korisnika,² pa se svakodnevno suočavaju s novim zadacima. Stoga nije čudno da je najprije formalno školovanje, a onda i stalno stručno usavršavanje i cjeloživotno učenje knjižničara, tema o kojoj se mnogo raspravlja posljednjih godina. Cjeloživot-

---

¹ Lazzarich, L. Kontinuirana edukacija informacijskih stručnjaka (ili možete li dobiti posao). // Edukacija korisnika i knjižničnog osoblja / 5. dani specijalnog knjižničarstva Hrvatske, Opatija, 10. i 11. travnja 2003. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 72.

² Horvat, A. Cjeloživotno učenje knjižničara: stanje i mogućnosti. // Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi i fleksibilnost / ur. A. Horvat, D. Machala. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2009. Str. 21.

no učenje definira se kao aktivnost učenja tijekom života radi unapređivanja znanja, vještina i sposobnosti unutar osobne, građanske, društvene i poslovne perspektive,³ odnosno, podrazumijeva stjecanje novih, ali i nadopunjavanje i već stečenih znanja i vještina tijekom cijelog života jer danas knjižničari moraju stalno preispitivati širinu svojih stručnih kompetencija i redefinirati jezgru vlastita knjižničarskog znanja.

Svaki će knjižničar danas reći da uopće nije upitno treba li slijediti novonastale promjene koje podrazumijevaju svladavanje novih vještina, ali će postaviti i pitanje načina na koji to može ostvariti. Jedna je od mogućnosti stalan rad na sebi, druga je postojanje organizirane edukacije. Koncept cjeloživotnog učenja knjižničarska zajednica u Hrvatskoj prihvaća, razumijeva i u njemu sudjeluje, ali je potrebno proširiti krug od pojedinaca koji se odlučuju dobrovoljno usavršavati na sve pripadnike profesije. To pretpostavlja stvaranje zakonskih i stručnih temelja koji odgovaraju današnjem trenutku u visokoškolskom knjižničarstvu (važeci su *Standardi za visokoškolske knjižnice*, doneseni davne 1990., danas neprimjereni jer ne mogu pratiti zahtjeve struke, a osim formalnog, ni jedan drugi oblik obrazovanja/edukacije i ne spominje se),⁴ koji će omogućiti, čak i obvezati pripadnike struke na stalno daljnje učenje.⁵ Korak unaprijed učinjen je nacrtom *Standarda i smjernica razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama*⁶ iz 2008. godine koji je, nažalost, ostao samo na razini prijedloga.

Kratak presjek razvoja formalnoga i neformalnoga obrazovanja knjižničara

Knjižničari su od početaka prepoznavali važnost edukacije, ali ona je zbog nedostatka profesionalnih knjižničara uglavnom bila neformalna. Ako takvoj nedostatnoj edukaciji pribrojimo i studije koji su se osnivali (svaki sa svojim nedostacima) i napredak tehnologije koji nije mogao zaobići ni tradicionalnu disciplinu kao što je knjižničarstvo, dobivamo uvjete za prvo pravo organizirano fakultetsko obrazovanje knjižničara.

Srednjoškolsko obrazovanje knjižničara (suradnika u INDOK djelatnosti) postojalo je od školske godine 1977./1978. u deset centara za usmjereno obrazovanje u Hrvatskoj, što je bio korak naprijed u profesionalizaciji knjižničarske struke, kao i početak redovita školovanja i osposobljavanja za kvalitetniji pristup informacijskoj

³ Maravić, J. Cjeloživotno učenje. // *Edupoint* 3, 17(2003), 34. Dostupno i na: http://edupoint.carnet.hr/casopis/cimages/edupoint/ep_17_1.pdf [citirano: 2019-05-04].

⁴ Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 33, 1/4(1990), 208.

⁵ Horvat, A. Nav. dj. Str. 33.

⁶ Standard i smjernice razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj (listopad 2008.): radna verzija. / Komisija za visokoškolske knjižnice. [citirano: 2021-02-05]. Dostupno na: https://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/10/publikacija/343

djelatnosti u širem smislu.⁷ U visokoškolskom obrazovanju, od početaka 1961. pa do danas, osnivane su katedre za bibliotekarstvo/knjižničarstvo s različitim modusima, a do uvođenja Bolonjske reforme među tim je studijima bilo znatnih razlika. Od 2005. godine, s novim programima, razlike, koje su i dalje prisutne, pokazuju da cilj reforme visokoškolskog obrazovanja nije uvijek bio u prvom planu akademske zajednice te da postoje različite tendencije prema poopćivanju školovanja na razini polja informacijske znanosti.⁸ Sve te promjene u organizaciji poslovanja, uz tradicionalna, zahtijevaju stjecanje odgovarajućih novih i prilagođenih znanja i vještina pa je u obrazovanju knjižničarskoga kadra nužno držati korak s najnovijim dostignućima informacijskoga doba.⁹

Danas će svaki knjižničar reći da uopće nije upitno treba li se prilagođavati promjenama u društvu i svladavati nove vještine, pitanje je samo kako to može ostvariti. Jedan je od načina stalan rad na sebi, drugi je postojanje organizirane edukacije u obliku tečajeva, radionica, seminara, sudjelovanja na kongresima, konferencijama, objavljivanja u stručnim časopisima, mentorstva... Na nacionalnoj razini tu možemo govoriti o Centru za stalno stručno usavršavanje knjižničara pri NSK-u koji je osnovan 2002. godine i koji svoje aktivnosti provodi u obliku tečajeva, radionica, predavanja, a radi usavršavanja i osvježivanja prethodno usvojenih i usvajanja novih knjižničarskih znanja, čime je organizirano stalno stručno usavršavanje kao trajno rješenje za knjižnično osoblje.

Formalno obrazovanje knjižničara u Osijeku

Od školske godine 1977./1978. do 1989./1990. u višim razredima srednje škole, u Centru za usmjereno obrazovanje Braća Ribar u Osijeku provodilo se školovanje suradnika u INDOK djelatnosti (u početnim generacijama zvanje je glasilo knjižničar dokumentarist). Tih 11 generacija i 254 završena knjižničara, i bez obzira na često mijenjanje i izmjene nastavnog plana i programa, dobili su dobru osnovu za rad u knjižnici ili za daljnje školovanje, osobito zbog dobre suradnje s ustanovama u kulturi – Gradskom i sveučilišnom knjižnicom, Muzejom Slavonije i Povijesnim arhivom, koji su, osim stručnih djelatnika koji su predavali knjižničarske predmete, imali i sluha za učeničku praksu.¹⁰

---

⁷ Radman, Lj. Osvrt na školovanje knjižničara u Osijeku od 1977. do 1990. godine. // Knjižničarstvo 1, 1(1997), 64-70.

⁸ Živković, D. Usporedba ciljeva knjižničarskih studija u Hrvatskoj. // Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi i fleksibilnost. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2009. Str. 81–82.

⁹ Erl Šafar, M.; T. Lubina. Formalno obrazovanje knjižničara: kratak povijesni pregled. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 61, 1(2018), 235-236.

¹⁰ Radman, Lj. Nav. dj, 64-70.

Prije organizacije srednjoškolskog, postojali su pokušaji organiziranja nekog oblika visokoškolskog obrazovanja u knjižničarskoj struci. Tako je pri Pedagoškoj akademiji od akademske godine 1968./1969. do 1977./1978. postojao jednosemestralni, jednostavan i jednostran, knjižničarski kolegij u sklopu studijske skupine hrvatskog jezika, kojem je cilj bio „omogućiti uvid u stručno obavljanje knjižničarske djelatnosti u osnovnoj školi“¹¹ i davao je osnovna stručna zvanja budućim nastavnicima. Usto je pružao dodatne mogućnosti za zapošljavanje. Umjesto toga kolegija, akademske godine 1992./1993. uveden je jednosemestralni kolegij informatologije.¹²

Logičan slijed srednjoškolskog obrazovanja i fakultetskih knjižničarskih kolegija, a poslije provedena istraživanja o interesu i potrebama za stručnim knjižničarskim kadrovima, bilo je osnivanje studija bibliotekarstva u Osijeku na Pedagoškome fakultetu, akademske godine 1998./1999., koji postaje drugi dodiplomski studij u Hrvatskoj organiziran na poticaj struke, i to uz potporu Pedagoškoga fakulteta u Osijeku, Društva knjižničara Slavonije i Baranje, Katedre za bibliotekarstvo Filozofskoga fakulteta u Zagrebu te Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek.¹³ Studij je organiziran kao dvopredmetni redoviti četverogodišnji studij knjižničarstva, u kombinaciji Knjižničarstvo i hrvatski jezik i književnost (uvjet je za upis srednja škola općeg usmjerenja i položen razredbeni ispit) te izvanredni dopunski dvogodišnji studij knjižničarstva (uvjet je za upis već stečena visoka stručna sprema i rad u knjižnici). Poslije završena studija studenti stječu zvanje diplomirani knjižničar.¹⁴ Prelaskom na Bolonjski sustav oba su studija ugašena, a Katedra za knjižničarstvo prerasla je u Odsjek za informacijske znanosti Filozofskoga fakulteta. U tih je sedam generacija upisano više od 300 redovitih i gotovo 200 izvanrednih studenata na matičnom fakultetu i dislociranim studijima u Vinkovcima (redovnih) i u Zadru (izvanrednih). Danas Odsjek za informacijske znanosti ima četiri katedre (Katedra za upravljanje knjižnicama i organizaciju informacija, Katedra za teoriju informacijskih znanosti, Katedra za zaštitu pisane baštine i suradnju baštinskih ustanova i Katedra za povijest knjige, nakladništvo i knjižarstvo). Cilj je Odsjeka multi- i interdisciplinarnim pristupom problematici informacijskih znanosti i komparativnim pristupom osigurati i omogućiti studentima da postanu stručnjaci u polju informacijskih znanosti, kao odgovor na izazove društva 21. stoljeća.

Godine 2010. osnovan je Odjel za kulturologiju, kao prvi sveučilišni odjel u interdisciplinarnom znanstvenom području društvenih i humanističkih znanosti s pred-

¹¹ Erl, V.; K. Petr. Studij bibliotekarstva na Pedagoškom fakultetu u Osijeku: da ili ne. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 39, 1/2(1996), 164.

¹² Isto, 165.

¹³ Spomenica Društva knjižničara Slavonije i Baranje: 1975. – 2005. Osijek: Društvo knjižničara Slavonije i Baranje, 2009. Str. 84.

¹⁴ Erl, V. Obrazovanje knjižničara u Hrvatskoj – studij knjižničarstva Osijek. // Knjižničarstvo 8, 1(2004), 61-63.

diplomskim i diplomskim studijem. Odjel je imao tri programska smjera – kulturalni menadžment, medijska kultura i knjižničarstvo. Poslije završena preddiplomskog studija sveučilišni prvostupnici knjižničarstva Kulturologije, smjera Knjižničarstvo (univ. bacc. cult.) i diplomskog studija (mag. cult.) stječu znanja, kompetencije i vještine koje bi im trebale osigurati konkurentnost na tržištu rada i mogućnost zaposlenja u knjižničnoj djelatnosti, osim u knjižnicama, i u drugim javnim ustanovama koje posreduju informacije i znanje.¹⁵ Odjel za kulturologiju od akademske godine 2017./2018. s Umjetničkom akademijom u Osijeku integriran je u novu sveučilišnu sastavnicu, Akademiju za umjetnost i kulturu, pri čijim odsjecima sada postoji Odsjek za kulturu, medije i menadžment, a smjer knjižničarstva ugašen je zbog zasićenosti tržišta rada i izlaznih kompetencija koje su bile vrlo slične kompetencijama magistara informatologije Odjela za informacijske znanosti Filozofskoga fakulteta u Osijeku.

Neformalno obrazovanje knjižničara u Osijeku

Na lokalnoj razini koncept cjeloživotnog obrazovanja jedan je od važnih ciljeva *Strategije Sveučilišta* kojom se u skladu sa *Statutom* i *Pravilnikom o studijima i studiranju na Sveučilištu* mogu osnivati programi stručnog usavršavanja. Programi se provode na poslijediplomskim specijalističkim studijima i njima se omogućuje stjecanje dodatnih kompetencija i dokvalifikacija prema potrebama tržišta. Jedan od programa koji je privukao pozornost šire javnosti bio je i Program za stjecanje znanja u knjižničarskoj struci koji je 2012. godine organizirala Katedra za knjižničarstvo Odjela za kulturologiju i koji su završili polaznici iz cijele države. Program je obuhvaćao četiri temeljna područja u okviru knjižničarske djelatnosti, trajao je šest mjeseci i uspješno su ga završila 42 od 45 polaznika koji su time stekli 30 ECTS bodova, odnosno znanja i vještina potrebnih za uspješno obavljanje knjižničarske profesije.¹⁶

Knjižnica Pravnoga fakulteta u Osijeku

U već spomenutoj *Strategiji* kaže se da je knjižnični sustav Sveučilišta u Osijeku njegov važan čimbenik. Taj sustav čine knjižnice Fakulteta elektrotehnike, računarstva i informacijskih tehnologija (FERIT), Strojarskoga fakulteta u Slavanskom Brodu, Fakulteta za dentalnu medicinu i zdravstvo, Katoličkoga bogoslovnog fakul-

---

¹⁵ Odjel za kulturologiju. // Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. [citirano: 2019-04-21]. Dostupno na: <http://kulturologija.unios.hr/nastava/sveucilisni-preddiplomski-interdisciplinarni-studij-kulturologije>

¹⁶ Isto.

teta u Đakovu, Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti, Građevinskoga fakulteta, Medicinskoga fakulteta, Fakulteta agrobiotehničkih znanosti, Prehrambeno-tehnološkoga fakulteta, Ekonomskoga fakulteta, Filozofskoga i Pravnoga fakulteta, Akademije za umjetnost i kulturu, četiri odjela – odjeli za matematiku, fiziku, biologiju i kemiju,¹⁷ te Gradska i sveučilišna knjižnica.

U knjižnici su trenutačno zaposleni jedna viša knjižničarka, voditeljica knjižnice (mag. bibl., mag. iur.), jedna viša knjižničarka (mag. iur.), jedna diplomirana knjižničarka (mag. oec.), jedan diplomirani knjižničar na radnome mjestu stručnog suradnika (mag. informatol.) i jedna knjižničarka (mag. cult., smjer knjižničarstvo).

Prije Bolonjske reforme zatečeni statusi knjižničnog osoblja jesu dvije diplomirane knjižničarke, dvije pomoćne knjižničarke i jedan stručni suradnik (magistar pravnih znanosti). Prema *Zakonu o bibliotečnoj djelatnosti i bibliotekama*, pomoćni knjižničari i diplomirani knjižničari bili su obvezni položiti stručni ispit kao „najstariji i najprisutniji oblik profesionalne edukacije knjižničara u Hrvatskoj“. Poslije položena stručnog ispita, zaposlenik u knjižnici stjecao je pripadajuće „zvanje u knjižničarstvu“.¹⁸ Kako u svom radu ističe Machala, u praksi „primjena stručnih ispita usporedo s formalnim obrazovanjem na diplomskoj razini studija knjižnične i informacijske znanosti zadržala se u zakonskim okvirima sve do 1999. godine te podržavala usporedni, dvotračni sustav ulaska u struku“.¹⁹ Iz toga je nastao „temeljni problem pri planiranju obrazovne politike kako formalnih tako i neformalnih programa obrazovanja knjižničara“,²⁰ odnosno nejasno stvarno stanje knjižničnog osoblja u pogledu kategorizacije obrazovanja. Važnu promjenu u formalnom obrazovanju knjižničnoga osoblja donosi, već spomenuti, organizirani izvanredni dopunski dvogodišnji Studij knjižničarstva, čime je omogućeno studiranje uz rad na području prebivališta. Potkraj 2006. godine, jedna diplomirana knjižničarka odlazi u mirovinu. Na početku 2007. godine zapošljava se diplomirana knjižničarka s formalnim srednjoškolskim obrazovanjem, završenim Pravnim fakultetom, izvanrednim dopunskim dvogodišnjem studijem Knjižničarstva i položenim stručnim ispitom.

Učinak uvođenja cjeloživotnog učenja najbolje se vidi na primjerima iz prakse *Programa za stjecanje stručnih zvanja u knjižničarskog struci*, pri kojem se stručno

¹⁷ Vodič za buduće studente za akademsku godinu 2018./2019. // Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. [citirano: 2019-04-22]. Dostupno na: <http://www.unios.hr/wp-content/uploads/2017/12/Vodic2017-6.pdf>

¹⁸ Švenda-Radeljak, K. *Obrazovanje i status knjižničara u Hrvatskoj do uvođenja studija bibliotekarstva*. Zagreb: Pravni fakultet, 2018. Str. 125.

¹⁹ Machala, D. *Stalno stručno usavršavanje knjižničara u Hrvatskoj: prigodom desete obljetnice osnutka Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara u RH*. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, 1/2(2013), 16.

²⁰ Isto.

usavršavanje provodi prema *Zakonu o obrazovanju odraslih*.²¹ Tim je *Programom* omogućeno zaposlenicima u knjižnicama (na primjeru djelatnice Knjižnice Pravnoga fakulteta u Osijeku s ukupno 19 godina radnog staža u struci), obrazovati se i dodatno profesionalno usavršiti, steći određene kompetencije u knjižničarskoj struci te, poslije završenog *Programa*, ostvariti uvjet za polaganje stručnog ispita.

U navedenom primjeru bila je riječ o knjižničarima zaposlenim prije reforme visokog obrazovanja koji su se dodatno obrazovali radeći. Tijekom godina, zapošljavaju se jedna knjižničarka srednjoškolskoga formalnog obrazovanja, koja uz rad završava Studij kulturologije, smjera knjižničarstvo, i jedan diplomirani knjižničar, magistar informacijskih znanosti. Od 2013. do 2018. godine knjižnično osoblje Knjižnice Pravnoga fakulteta u Osijeku sudjelovalo je na brojnim stručnim usavršavanjima, u skladu s radnim vremenom (pojedini seminari i radionice bili su organizirani izvan Osijeka), prema stručnim afinitetima, gledajući pri tome komparativne prednosti knjižničnoga osoblja (dajući prednost kompetentnosti pojedinca), odnosno prema segmentima posla koji zaposlenik obavlja. Osim sedam seminara pri Centru za stalno stručno usavršavanje, knjižnično osoblje sudjelovalo je na 13 domaćih i deset inozemnih skupova i radionica.

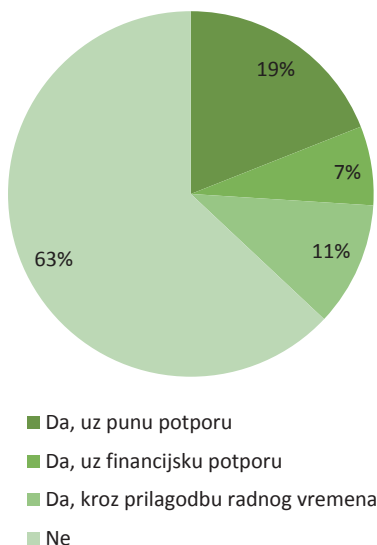
Analiza ankete

Istraživanje je provedeno putem Googleova obrasca u travnju i svibnju 2019. godine anonimnim anketnim upitnikom poslanim svim knjižničarima visokoškolskih knjižnica Sveučilišta u Osijeku. U anketi smo željeli dobiti odgovore o trenutnu stanju, ciljevima, potrebama, razmišljanjima, mogućnostima realizacije, ali i preprekama vezanima za formalno obrazovanje i cjeloživotno učenje. Jednako tako htjeli smo saznati i razinu zadovoljstva temama i kvalitetom posjećenih predavanja, te razloge za odluke o nesudjelovanju na njima. Upitnik je sadržavao 16 pitanja i poslan je na 41 e-adresu. Dobiveno je 27 odgovora, odnosno odaziv je bio 64 %, na temelju čega se mogu donijeti neki konkretni zaključci. Analiza je pokazala da je više od 90 % ispitanika diplomiranih knjižničara, od kojih pola radi u struci između 20 i 30 godina, i da ih se većina (59 %), uz određen oblik potpore poslodavca, i dalje želi formalno obrazovati.

Na pitanje o interesu za daljnjim formalnim usavršavanjem (bez obzira na trenutno postignut stupanj), 59 % ispitanika odgovorilo je pozitivno. Na Slici 1. prikazane su mogućnosti daljnjeg formalnog obrazovanja u odnosu na poslodavca, odnosno zainteresiranost i mogućnosti njegove potpore.

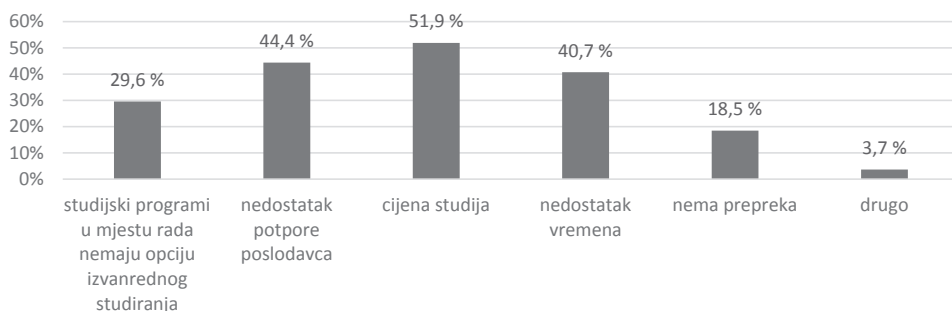
---

²¹ Strategija Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku: 2011. – 2020. // Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. [citirano: 2019-04-28]. Dostupno na http://www.unios.hr/wp-content/uploads/2015/07/SJJS_Strategija_Sveucilista_HR.pdf

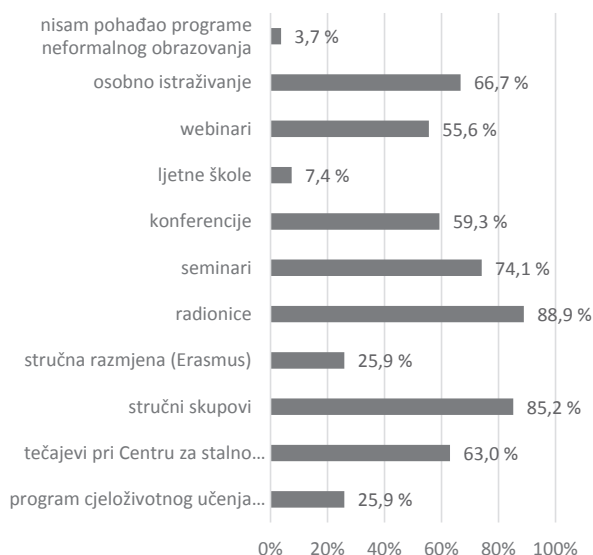
Slika 1. Potpora poslodavca daljnjem formalnom obrazovanju

Pitanja koja su omogućivala višestruke odgovore pokazala su problematična područja u edukaciji visokoškolskih knjižničara Sveučilišta u Osijeku. Vidljivo je da interes za sve oblike obrazovanja / stručnog usavršavanja postoji, ali da postoje i mnoge prepreke o kojima bi trebalo promišljati i javno zagovarati njihova rješenja. Na Slici 2. prikazane su prepreke formalnom obrazovanju knjižničara uz posao, iz kojih je vidljivo da, osim već spomenute nezainteresiranosti poslodavca, ključnu ulogu ima cijena studija i njegova dislociranost izvan mjesta stanovanja.

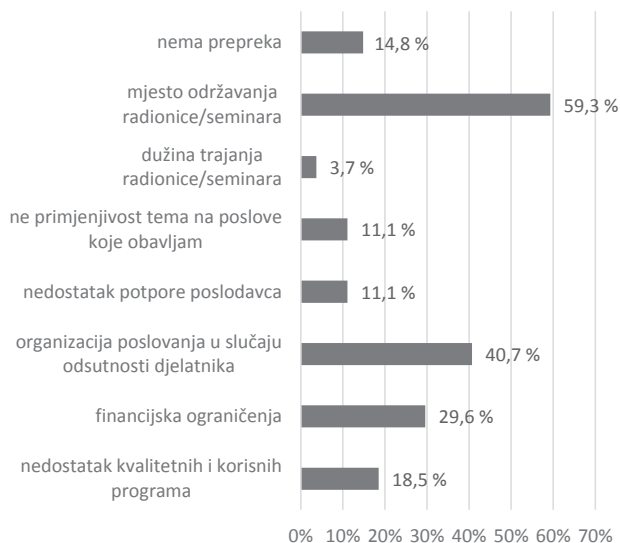
Slika 2. Prepreke formalnom obrazovanju knjižničara uz posao

Slika 3. prikazuje da su knjižničari, uz formalne oblike, vrlo zainteresirani i za neformalne oblike stručnog usavršavanja, posebno za radionice, seminare i stručne skupove, ali su jednako tako spremni i na osobno istraživanje.

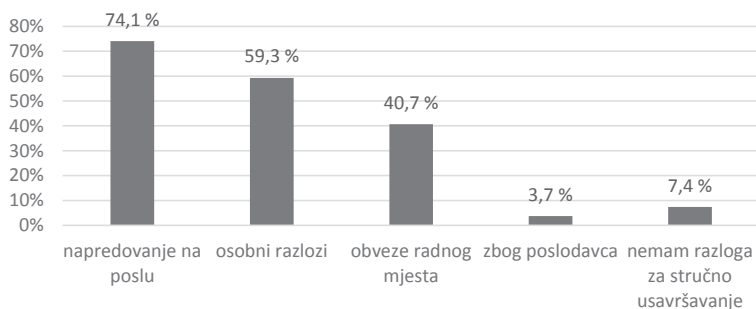
Slika 3. Oblici neformalnog obrazovanja koje su ispitanici pohađali

Kao i iz prethodnih slika, i na Slici 4. može se primijetiti da, iako je slaba zainteresiranost poslodavca za daljnje formalno ili neformalno obrazovanje financijskom i/ili organizacijskom potporom, razlog nezadovoljstva ispitanika, jedna je od najvažnijih prepreka zemljopisna udaljenost od mjesta događanja. Samo dio ispitanika kao razlog neuključivanja navodi teme usavršavanja i (ne)primjenjivost naučenog na radnome mjestu, a za gotovo 15 % ispitanika nema prepreka, ali ni zainteresiranosti.

Slika 4. Prepreke pohađanju programa neformalnoga obrazovanja

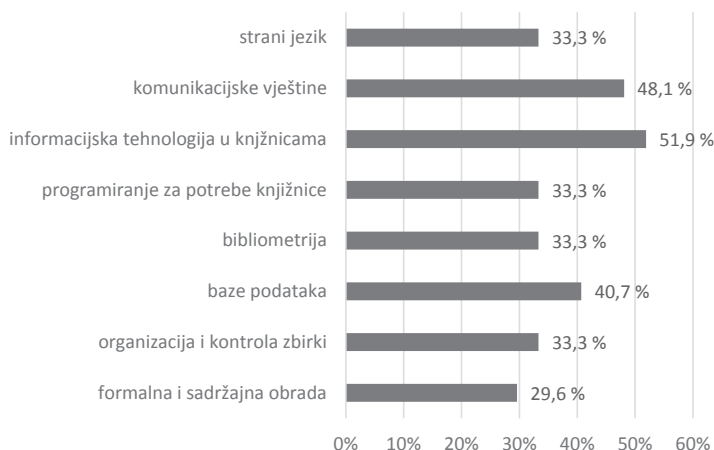
Kao razloge za stručno usavršavanje većina je ispitanika navela napredovanje na poslu (Slika 5.). Pozitivno je iznenađenje to što je više od polovine ispitanika kao razloge za stručno usavršavanje navelo osobne razloge.

Slika 5. Razlozi za stručno usavršavanje

Jedno od posljednjih pitanja bilo je u kojim bi se područjima ispitanici željeli usavršavati (Slika 6.). Iz odgovora je vidljivo da su knjižničari vrlo zainteresirani za sva navedena područja, a posebice ona vezana za informacijsku i komunikacijsku

tehnologiju, baze podataka i komunikacijske vještine, a najmanje su zainteresirani za tzv. tradicionalne knjižničarske vještine poput katalogizacije i klasifikacije.

Slika 6. Zainteresiranost po područjima usavršavanja

Zaključak

Program za održivi razvoj 2030 Ujedinjenih naroda govori o knjižnici kao važnom dijelu razvojnog procesa, kao ustanovi koja je informacijsko i komunikacijsko središte, koje osigurava svakim danom sve složenije informacijske usluge. Stoga možemo reći da je poslanje svakog dobrog (visokoškolskog) knjižničara imati velik raspon znanja i vještina, profesionalnih i osobnih, osigurati da su usluge koje njegova knjižnica pruža relevantne i konkurentne i da je njegov posao svakodnevno se prilagođavati promjenama. To znači da je cjeloživotno učenje jedan od osnovnih preduvjeta za knjižnicu i knjižničara 21. stoljeća, odnosno uvjet uspješna funkcioniranja u globaliziranu svijetu i aktivnijoj osobnoj ulozi pojedinca u njemu. Nameće se pitanje koliko smo mi kao knjižničari svjesni te potrebe, koliko se može provesti, tko je financira, ima li određenih poticaja, odnosno, kolika je osobna zainteresiranost, ali i zainteresiranost poslodavca?

Kako je u *Standardu i smjernicama razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u RH* navedeno, visokoškolski knjižničari imaju prava i obveze stalna stručnog osposobljavanja i usavršavanja, primjenjivanja znanja i vještina i u skladu s tim i napredovanja. Međutim, visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj, pa tako i knjižnice koje djeluju u sastavu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, kako je prikazano i u rezultatima ankete, danas se suočavaju s

nizom problema: nedovoljnom prepoznatljivošću i društvenim vrednovanjem djelatnosti, nedorečenošću knjižnične legislative u pojedinim segmentima, neplanskim, nestabilnim i nedostatnim financiranjem... Sve se to odražava na nepostojanje sustavna ulaganja u stalno obrazovanje knjižničnih djelatnika (i formalno i neformalno), nedostatan broj djelatnika, nedostatne i nefunkcionalne prostore u kojima knjižnice djeluju..., odnosno, kako je već rečeno, dobrovoljno usavršavanje pojedinaca nije dostatno. Trebalo bi stvoriti zakonske uvjete i stručne temelje koji bi omogućili, pa ako treba i obvezali, pripadnike struke i njihove poslodavce, na stalno daljnje učenje.

Literatura

- Erl Šafar, M.; T. Lubina. Formalno obrazovanje knjižničara: kratak povijesni pregled. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 61, 1(2018), 219-239.
- Erl, V. Obrazovanje knjižničara u Hrvatskoj – studij knjižničarstva Osijek. // Knjižničarstvo 8, 1(2004), 57-83.
- Erl, V.; K. Petr. Studij bibliotekarstva na Pedagoškom fakultetu u Osijeku: da ili ne. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 39, 1/2(1996), 163-170.
- Horvat, A. Cjeloživotno učenje knjižničara: stanje i mogućnosti. // Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi i fleksibilnost / ur. A. Horvat, D. Machala. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2009. Str. 21-36.
- Lazzarich, L. Kontinuirana edukacija informacijskih stručnjaka (ili možete li dobiti posao). // Edukacija korisnika i knjižničnog osoblja / 5. dani specijalnog knjižničarstva Hrvatske, Opatija, 10. i 11. travnja 2003. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 56–64.
- Machala, D. Stalno stručno usavršavanje knjižničara u Hrvatskoj: prigodom desete obljetnice osnutka Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara u RH. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 1/2(2013), 13-33.
- Maravić, J. Cjeloživotno učenje. // Edupoint 3, 17(2003), 34-38. Dostupno i na: http://edupoint.carnet.hr/casopis/cimages/edupoint/ep_17_1.pdf [citirano: 2019-05-04].
- Odjel za kulturologiju. // Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. [citirano: 2019-04-21]. Dostupno na: <http://kulturologija.unios.hr/nastava/sveucilisni-preddiplomski-interdisciplinarni-studij-kulturologije>
- Pravilnik o studijima i studiranju na Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. // Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. [citirano: 2019-04-028]. Dostupno na: http://www.mefos.unios.hr/images/dokumenti/pravilnici_i_dokumenti/dokumenti_sveuciliste/Pravilnik_o_studijima_i_studiranju_na_Sveucilistu_Josipa_Jurja_Strossmayera_u_Osijeku1.pdf
- Radman, Lj. Osvrt na školovanje knjižničara u Osijeku od 1977. do 1990. godine. // Knjižničarstvo 1, 1(1997), 64-73.

- Spomenica Društva knjižničara Slavonije i Baranje: 1975.- 2005. Osijek: Društvo knjižničara Slavonije i Baranje, 2009.
- Standard i smjernice razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj (listopad 2008.) – radna verzija / Komisija za visokoškolske knjižnice. [citirano: 2021-02-05]. Dostupno na: https://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/10/publikacija/343
- Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 33, 1/4(1990), 201-210.
- Strategija Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku: 2011.-2020. // Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. [citirano: 2019-04-28]. Dostupno na: http://www.unios.hr/wp-content/uploads/2015/07/SJJS_Strategija_Sveucilista_HR.pdf
- Švenda Radeljak, K. Obrazovanje i status knjižničara u Hrvatskoj do uvođenja studija bibliotekarstva. Zagreb: Pravni fakultet, 2018.
- Vodič za buduće studente za akademsku godinu 2018./2019. // Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. [citirano: 2019-04-22]. Dostupno na: <http://www.unios.hr/wp-content/uploads/2017/12/Vodic2017-6.pdf>
- Živković, D. Usporedba ciljeva knjižničarskih studija u Hrvatskoj. // Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi i fleksibilnost. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2009. Str. 69-82.

MENTORSKI RAD SA STUDENTIMA U KNJIŽNICI FILOZOFSKOGA FAKULTETA U ZAGREBU – OČEKIVANJA, REALIZACIJA, MOGUĆNOSTI

MENTORSHIP PROGRAMS IN THE LIBRARY OF THE FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES IN ZAGREB – EXPECTATIONS, REALIZATION, POSSIBILITIES

Blaženka Klemar Bubić

bklemar@ffzg.hr

Knjižnica Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Dubravka Luić-Vudrag

dlvudrag@ffzg.hr

Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

UDK / UDC 027.7:331.361.3-057.875(497.521.2)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Rad se temelji na višegodišnjem iskustvu izvođenja prakse u Knjižnici Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Prikazana je organizacija prakse, kako je predviđena u nastavnom planu i programu preddiplomskog studija Informacijskih znanosti i diplomskog studija Bibliotekarstva, te kako je realizirana u Knjižnici. Na temelju informativnih razgovora sa studentima na praksi i mentorima saznali smo koja su njihova očekivanja. Prikazana je koncepcija prakse – Praktični dan, rad na pultu i rad s mentorom, te je na primjeru jedne opće zbirke – Zbirke za periodiku, i jedne posebne zbirke – Zbirke za germanistiku, detaljno opisan tijek prakse, a istaknuta je važnost dvopredmetnog studija te mentora – predmetnog stručnjaka. Na temelju rezultata iz informativnih razgovara s mentorima, u radu su prikazane i poteškoće s kojima se oni susreću.

Ključne riječi: mentoriranje, studentska praksa, visokoškolska knjižnica

Summary

The paper is based on years of experience in carrying out library mentoring programs in the Library of the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb. The organization of mentoring practical training is presented, first how it is planned in the curriculum of the undergraduate study of Information Sciences and the graduate study of Librarianship, and then how it is carried out in the Library. Based on the informational interviews with the students, who do practical training, and their mentors, we learned what their expectations were. Furthermore, the paper presents a detailed course of the mentoring program: a practical day, the work at the information/reference desk and the work with a mentor, and then gives the example of practical work in one general collection – the Periodicals Collection, and one special collection – the Collection for German Studies. A special emphasis was placed on the importance of double major studies and having a mentor who is a subject librarian specialized in a particular discipline. The analysis of the results of the informational interviews with the mentors also revealed the difficulties that the mentors encounter.

Key words: academic library, mentorship programs, student practical training

Uvod

Knjižničari Knjižnice Filozofskoga fakulteta svake godine postaju mentori studentima Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti.¹ Svrha prakse jest premostiti jaz između teorije i zahtjeva koji studenta očekuju kada zakorači na tržište rada te mu pružiti sigurnost da se brže i učinkovitije uključi. Kako bi student poslije pohađanja prakse usvojio određena znanja, tj. razvio određene kompetencije, važno je da je praksa dobro strukturirana, da su jasno definirane metode podučavanja te da su unaprijed utvrđena znanja i vještine koje treba usvojiti.

Za preddiplomskog i diplomskog studija svi studenti moraju pohađati redovitu studentsku praksu i u našoj Knjižnici. Obveze su studenata praktikanata, osim sudjelovanja u radionici Praktični dan i rada na pultu, provesti većinu vremena s mentorom – voditeljem zbirke, usluge ili službe. Rad mentora predmetnoga knjižničara sa svakim studentom obilježen je interdisciplinarnim pristupom jer sam studij na Filozofskome fakultetu znači interdisciplinarnost. Uz informacijske i komunikacijske znanosti veže se knjižničarstvo, arhivistika ili muzeologija, a u većeg broja studenata i neka druga studijska grupa s 23² odsjeka i 107 različitih studijskih programa.³ Sva-

---

¹ Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Odluka od 25. veljače 2019. Klasa: 112-04/19-03/29, Ur. broj: 3804-460-19-2.

² Preddiplomski studiji. // Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2020-08-16]. Dostupno na: <http://theta.ffzg.hr/ECTS/Studij/Lista?razinaStudijaID=3>

³ Diplomski studiji. // Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2020-07-03]. Dostupno na: <http://theta.ffzg.hr/ECTS/Studij/Lista?razinaStudijaID=4>

ki mentor,⁴ stručnjak za svoje područje, upoznaje studente s obvezama i zadatcima koji su definirani posebnostima zbirke. Njegova je odgovornost i zadatak pripremiti studenta na izazove struke u svim vrstama knjižnica. Ovaj rad predstaviti će obveze i mogućnosti mentoriranja u visokoškolskoj knjižnici te probleme s kojima se mentori susreću.

Pregled literature

Dosad je u Hrvatskoj napisano vrlo malo radova o mentoriranju, ali i oni se najvećim dijelom odnose na mentoriranje studenata poslijediplomskih studija, poput Žižek, koja objavljuje članak *Izazovi mentoriranja kvalitativnih istraživanja* o mentoriranju doktorskih studenata⁵ koji u svojim istraživanjima primjenjuju kvalitativnu metodologiju. U radu je riječ o procesu mentoriranja, a Žižek napominje kakav bi mentor trebao biti. Te opisane osobine mentora ne razlikuju se mnogo od osobina mentora studenata Informacijskih znanosti/Bibliotekarstva. K tome, Vizek Vidović, Brajdić Vuković i Matić⁶ u *IDIZ-ovu priručniku za mentoriranje mladih istraživača* pišu o ulozi mentora za mlade istraživače, daju smjernice za mentoriranje te primjer evaluacije mentoriranja u obliku upitnika za vrednovanje mentorske potpore i upitnika za samovrednovanje mentorskog rada.

O mentoriranju u knjižnicama pišu Petr Balog, Badurina i Lisek⁷ u radu *How efficient is Croatian government measure for reduction of youth unemployment: example of information and library science sector*. Pišu o mjeri stručnog osposobljavanja za rad bez zasnivanja radnog odnosa u narodnim i sveučilišnim knjižnicama. Mučnjak i Lisek⁸ pišu rad *Mentori – okosnica praktične poduke studenata bibliotekarstva Filozofskog fakulteta u Zagrebu*, o prvom istraživanju u Hrvatskoj koje istražuje važnost studentske prakse te o kompetencijama koje studenti usvajaju u sklopu prakse, ali i o kompetencijama koje mentor treba posjedovati da bi proces mentoriranja bio uspješan. Mučnjak u *A Mentor – from an Inspirer to a friend: librarian*

⁴ Izrazi koji se upotrebljavaju u ovom radu, a imaju rodno značenje, za oba su roda i rodno su neutralni.

⁵ Žižak, A. Izazovi mentoriranja kvalitativnih istraživanja. // Ljetopis socijalnog rada 21, 3(2014), 367-392. [citirano: 2020-08-23]. Dostupno na: <https://doi.org/10.3935/ljsr.v21i3.6>

⁶ Vizek Vidović, V.; M. Brajdić Vuković.; M.Matić. IDIZ-ov priručnik za mentoriranje mladih istraživača. Zagreb: Institut za istraživanja u Zagrebu, 2014. [citirano: 2020-07-03]. Dostupno na: https://www.ffri.uniri.hr/files/dokumentifakulteta/IDIZ-ov_prirucnik_za_mentoriranje.pdf

⁷ Vidi: Petr Balog, K.; B. Badurina.; J. Lisek. How efficient is Croatian government measure for reduction of youth unemployment: example of information and library science sector. // 3. međunarodni znanstveni simpozij Gospodarstvo Istočne Hrvatske: vizija i razvoj / [ur.] A. Mašek Tonković. Osijek: Sveučilište u Osijeku, Ekonomski fakultet, 2014. Str. 660-669.

⁸ Mučnjak, D.; J. Lisek. Mentori – okosnica praktične poduke studenata bibliotekarstva Filozofskog fakulteta u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 61, 2(2018), 155-177.

*mentoring programs in Croatia*⁹ piše o vrstama mentoriranih pojedinaca (volonter, demonstrator, student preddiplomskog/diplomskog studija, stručno osposobljavanje i dr.) i načinima mentoriranja (skupno, individualno, jedan mentor, više mentora...) u hrvatskim knjižnicama.

Očekivanja

Na temelju istraživanja (polustrukturiranog intervjua) provedenog među kolegama mentorima i pomoćnim mentorima te studentima na praksi saznali smo koja su njihova očekivanja. U istraživanju je sudjelovalo sedam knjižničara, jedan je bio muškog roda, jedan pomoćni knjižničar, jedan viši knjižničar i jedan knjižničarski savjetnik, četvero ih je u dobi od 30 do 40 godina, a troje u dobi od 40 do 50 godina. Jedan knjižničar ima do pet godina radnog staža, tri knjižničara od 5 do 15 godina radnog staža, a tri od 15 do 25 godina radnog staža. Skupina ispitanika odgovara strukturi mentora u Knjižnici Filozofskoga fakulteta u Zagrebu.¹⁰ U istraživanju je sudjelovalo troje studenata druge godine diplomskog studija i dvoje studenata treće godine preddiplomskog studija, što je polovina studenata koji su tog mjeseca (ožujak 2019.) pohađali praksu u Knjižnici.

Studenti imaju izrazito visoka očekivanja i točne predodžbe o praksi i o mentoru. Od prakse očekuju: upoznavanje s Knjižnicom, uvid u (stvarni) knjižničarski posao „iza pulta“, rad s korisnicima, ali i zanimljive i neuobičajene primjere iz prakse i postupanje u danom trenutku. Očekuju poboljšati svoje komunikacijske vještine (kako komunicirati s korisnicima, kolegama, nadređenima), nadopunu studijskom programu te uvid u sav posao kako bi u budućnosti točno znali što žele, a što ne žele raditi. Od mentora očekuju da je to osoba s mnogo godina radnog iskustva koja je dobro pripremljena, tj. dobro strukturira i organizira praksu, ima dobro razvijene komunikacijske sposobnosti, odnosno zna prenijeti svoje znanje, pozitivna je i pristupačna, ujedno strpljiva i prilagodljiva, nesebično dijeli svoja znanja i iskustva, otkriva im nevidljive poslove i zanimljive situacije te ih motivira. Mentori od studenata očekuju da budu točni u svojim dolascima jer za njih moraju odvojiti vrijeme, da su zainteresirani, tj. da postavljaju pitanja, da su u izvršavanju danih zadataka pedantni, marljivi i usredotočeni na povjereni zadatak, da posjeduju osnovna stručna i

---

⁹ Vidi: Mučnjak, D. A Mentor – from an inspirer to a friend: librarian mentoring programs in Croatia. // Librarians and information professionals as (pro)motors of change: immersing, including and initiating digital transformation for smart societies, 20-21 August 2019, National and University Library (NUL) Zagreb, Croatia. [citirano: 2020-07-03]. Dostupno na: <http://library.ifla.org/2601/1/s05-2019-mucnjak-en.pdf>

¹⁰ Struktura ispitanika preuzeta od: Mučnjak, D.; J. Lisek. Nav. dj., 162-163.

opća znanja, da imaju organizacijske sposobnosti, da su snalažljivi te da su pred kraj prakse samostalni u radu.

Mentor – iskusna osoba koja savjetuje i pomaže osobi s manje iskustva¹¹

Mentor studentima na praksi u Knjižnici uspješna je i kompetentna osoba s više iskustva od studenta u svim dodirnim područjima, treba biti visoko motivirana za preuzimanje odgovornosti i svojim primjerom pokazati što se od studenta očekuje. Mentor treba dobro strukturirati praksu, prilagoditi se prethodnim znanjima i vještinama studenta i znati prenijeti znanje, biti otvoren za studenta, odnosno pokazati i imati empatiju, tj. kognitivne, emocionalne i odnosne kvalitete, znati studenta izložiti novim zadacima i izazovima, ali i dobro znati odmjeriti vođeni, tj. usmjeravani i samostalni rad. Isto tako, mentor bi trebao biti prijateljski nastrojen, podupirati i ohrabrivati studenta, savjetovati ga, brinuti se i imati strpljenja za njega te odgovoriti na njegove potrebe. Ostvarivanje suradničkoga odnosa studenta i mentora na posljetku je proces uzajamna učenja. Cilj procesa mentoriranja jest podići znanje na višu razinu, podupirati profesionalni razvoj i time olakšati studentu ulazak na tržište rada.¹² To znači da i mentor mora biti spreman na kontinuirano stručno usavršavanje kako bi mogao ići ukorak s novim spoznajama struke i tehnologije potrebne za kvalitetno prenošenje znanja.

U ovom kontekstu važno je skrenuti pozornost na strukturu mentora u Knjižnici. Svi mentori u Knjižnici Filozofskog fakulteta predmetni su stručnjaci, tj. voditelji predmetnih zbirki i djelatnici zajedničkih službi ili usluga – ukupno 32 diplomirana knjižničara. Petero diplomiranih knjižničara ima završen poslijediplomski studij i akademski stupanj doktora znanosti, od kojih dvoje ima zvanje knjižničarskoga savjetnika. Jedna je osoba diplomirani knjižničar i ima zvanje knjižničarskoga savjetnika, jedna osoba ima završen specijalistički postdiplomski studij, a dvoje diplomiranih knjižničara ima zvanje višega knjižničara. Svi mentori uz bibliotekarstvo imaju diplomu najmanje još jednog studija, a većina ima završene dvije studijske grupe i dodatni studij bibliotekarstva. Trideset dvoje kolega ima završeno ukupno 79 studijskih grupa, a 24 ima završen profesorski smjer, što znači da su i sami imali praksu radi podučavanja i položili predmete poput metodike, pedagogije, didaktike i psihologije. Pomoćni mentori svi su pomoćni knjižničari, ukupno 18 kolegica i kolega, od kojih desetero ima srednju stručnu spremu i položen stručni ispit za knjižničare, a osmero ih ima visoku stručnu spremu i završilo je zajedno 16 studijskih grupa. Njih petero ima završeno i bibliotekarstvo te četvero ima završen profesor-

---

¹¹ Vidi: Oxford Advanced Learner's Dictionary. Oxford: University Press, 2015. Str. 972.

¹² Žižak, A. Nav. dj., 367-392.

ski smjer.¹³ Tako je u istraživanju provedenom za potrebe rada *Mentori – okosnica praktične poduke studenata bibliotekarstva Filozofskog fakulteta u Zagrebu* jedna studentica rekla: „Fora mi je što je svatko završio još nešto, neko, neku studijsku grupu.“¹⁴ Naposljetku, možemo reći da svatko na temelju svojih osobina i na temelju vlastita iskustva i znanja izabire vlastiti stil mentoriranja.

Mogućnosti koje nudi Filozofski fakultet

Filozofski fakultet prije svega nudi interdisciplinarnost. Na Fakultetu postoje ukupno 23 odsjeka na kojima se može studirati ukupno 107 studijskih programa. Većina knjižničara, diplomiranih i pomoćnih, ima završene barem dvije studijske grupe, a najčešće imaju završene dvije studijske grupe i dodatan studij bibliotekarstva. Knjižnica zbog organizacije rada nudi uvid u sve segmente knjižničarskog posla predmetnog stručnjaka – solo knjižničara, a na taj način studenti, osim premošćivanja jaza između teorije i prakse, dobivaju uvid u stvarnu sliku knjižničarskog posla te cjelokupan put od nabave građe do korisnika. Na praksi se studente priprema za izazove struke, pruža im se osjećaj sigurnosti i trudi se usaditi im ljubavi prema knjižničarskom poslu.

Knjižničar – predmetni stručnjak

Predmetni stručnjak – solo knjižničar – samostalan je u svome radu, odnosno – sve radi sam, od nabave građe do signature. Njegovi su zadatci pratiti rad Odsjeka i razvoj studija i struke te pratiti znanstvenu produkciju kako bi mogao educirati studente o literaturi i savjetovati korisnike pri pronalaženju relevantne literature za seminar, završni i diplomski rad ili doktorsku disertaciju. Treba biti dobro informiran kako bi mogao održavati tekuću bibliografiju matičnog Odsjeka (korištenje katalogizma, bazama podataka, portalom HRČAK; pretraživanje stranih časopisa; kategorizacija radova bez izvornika pred sobom i dr.). Predmetni stručnjaci u sklopu raznih kolegija matičnog Odsjeka često educiraju studente o Knjižnici i relevantnoj literaturi za studij te drže predavanja i radionice o citiranju. Ako netko nije predmetni stručnjak, Odsjek mora imati razumijevanja i biti spreman pomagati. Matična struka + studij bibliotekarstva – najbolji je izbor.

---

¹³ Zaposlenici knjižnice. // Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2020-07-5]. Dostupno na: <http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/knjiznica>

¹⁴ Mučnjak, D.; J. Lisek. Nav. dj., 172.

Realizacija prakse

Na Sveučilištu u Zagrebu studenti preddiplomskog studija Informacijskih znanosti¹⁵ trebaju odraditi ukupno 40 sati prakse ako studiraju dvije studijske grupe, odnosno 80 sati prakse ako studiraju samo informacijske znanosti.¹⁶ Na preddiplomskom studiju nije nužno odraditi praksu u knjižnici, već se može odraditi i u drugoj informacijskoj ustanovi, npr. u muzeju, arhivu ili nekoj udruzi.

Studenti na diplomskom studiju Informacijskih znanosti, na smjeru Bibliotekarstvo, trebaju odraditi 160 sati prakse, od toga 120 sati u tri knjižnice: u Knjižnici Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu i u Knjižnicama grada Zagreba. U svakoj od navedenih knjižnica studenti trebaju odraditi po 40 sati, a izbor je četvrte knjižnice slobodan.¹⁷ Studenti koji nisu iz Zagreba često odabiru knjižnicu iz svoga mjesta stanovanja, bilo narodnu, bilo srednjoškolsku ili osnovnoškolsku. Primijetili smo da se velik dio studenata ponovno vraća u Knjižnicu Filozofskoga fakulteta, najčešće zbog blizine samom fakultetu i radi lakšeg usklađivanja s rasporedom predavanja. Svi studenti na praksi, bez obzira na godinu studija, imaju obvezu sudjelovati na zajedničkoj radionici Praktični dan (četiri sata). Također imaju obvezu raditi na pultu s pomoćnim mentorom (osam sati) i s predmetnim stručnjakom, voditeljem predmetne zbirke, ili knjižničarom/voditeljem zajedničke službe ili usluge (28 ili 68 sati).

Na Sveučilištu Josip Juraj Strossmayer u Osijeku studenti na Odsjeku za informacijske znanosti imaju obvezu odrađivanja prakse na svakoj godini preddiplomskog studija – na prvoj godini 60 sati, na drugoj godini 60 sati, a na trećoj godini 150 sati. Nije nužno da se praksa odradi u knjižnici, već se može odraditi i u drugoj informacijskoj ustanovi (muzeju, arhivu, udruzi...), ali i u drugim ustanovama koje pohranjuju, organiziraju i rabe informacije (banke, bolnice, telekomunikacijske kompanije...). Studenti diplomskog studija informacijskih znanosti ili bibliotekarstva na drugoj godini odrađuju 60 sati prakse, a ako studiraju kombinaciju studijskih grupa

¹⁵ Studijski programi za obrazovanje budućih knjižničara u Hrvatskoj imaju različite nazive. U Zagrebu se upisuje preddiplomski studij informacijskih znanosti i diplomski Studij informacijskih znanosti – smjer bibliotekarstvo. Na Filozofskome fakultetu u Osijeku upisuje se preddiplomski i diplomski studij Informatologije, a u Zadru preddiplomski i diplomski studij Informacijskih znanosti.

¹⁶ Studentska praksa – preddiplomski studij. // Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2020-07-3]. Dostupno na: <http://inf.ffzg.unizg.hr/index.php/hr/studij/preddiplomski-studij/studentska-praksa>

¹⁷ Studentska praksa – diplomski studij. // Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2020-07-3]. Dostupno na: <http://inf.ffzg.unizg.hr/index.php/hr/studij/preddiplomski-studij/studentska-praksa>

Informacijske znanosti i Bibliotekarstvo, trebaju napraviti projekt u informacijskoj ustanovi, no ne nužno u knjižnici.¹⁸

Na Sveučilištu u Zadru studenti Odsjeka za Informacijske znanosti trebaju odrediti praksu u informacijskoj ustanovi, školskoj, narodnoj ili sveučilišnoj knjižnici, ali mogu odabrati i drugu informacijsku ustanovu (muzej, arhiv, udrugu...). Na pred-diplomskom¹⁹ jednopredmetnom studiju Informacijskih znanosti na drugoj godini i trećoj godini odrađuju 60 sati, a studenti diplomskog studija Informacijskih znanosti (redovni ili izvanredni) na prvoj godini 90 sati, na drugoj godini 60 sati prakse i 30 sati rada na projektu u istoj ustanovi.²⁰

Dinamika prakse

Praksa je na Filozofskome fakultetu podijeljena u dva dijela: zajednički i individualni dio. Zajednički dio pod nazivom Praktični dan zbiva se jednom mjesečno za grupu od 10 do 15 studenata koji taj mjesec pohađaju praksu u Knjižnici. Taj dio prakse traje četiri sata, a sastoji se od razgledavanja Knjižnice, predavanja o usluga, ustroju i poslovanju Knjižnice, upoznavanja Zbirke za periodiku i njezine važnosti za znanstveni, nastavni i obrazovni proces, upoznavanja Zbirke e-izvora, međuknjižnične posudbe te od praktična dijela upoznavanja s KOHA integriranim knjižničnim sustavom. Individualna praksa sastoji se od dva dijela. Prvi dio znači osam sati rada na pultu s pomoćnim mentorom gdje se studenti upoznaju s radom s korisnicima, sa sustavom posudbe i rezervacije, s rasporedom građe u Knjižnici te ulaganjem knjiga, kao i odgovaranjem na jednostavnije upite korisnika. Drugi dio radi s mentorom — diplomiranim knjižničarom, 28 ili 68 sati.

Dva su cilja prakse. Na trećoj godini dodiplomskog studija Informacijskih znanosti praksom se želi dati uvid u knjižničarski posao kako bi student procijenio odgovara li mu profesija knjižničara ili bi se radije opredijelio za neki drugi smjer koji se nudi na diplomskome studiju. Na petoj godini studija, tj. drugoj godini diplomskog studija bibliotekarstva, cilj je prakse premostiti jaz između teorije i prakse i dati studentu početna znanja kako bi sigurnije kročio na tržište rada.

---

¹⁸ Studentska praksa. // Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2020-09-4]. Dostupno na: <https://www.ffos.unios.hr/infoznanosti/studentska-praksa>

¹⁹ Preddiplomski revidirani program informacijske znanosti. // Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2020-09-4]. Dostupno na: http://iz.unizd.hr/Portals/70/docs_stari_web/Preddiplomski_revidirani_program_informacijske_znanosti_2015-16_HRV.pdf

²⁰ Diplomski revidirani program informacijske znanosti. // Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2020-09-4]. Dostupno na: http://iz.unizd.hr/Portals/70/docs_stari_web/Diplomski_revidirani_program_informacijske_znanosti_2015-16_HRV.pdf

Tijek prakse s pomoćnim mentorom

Studenti se raspoređuju u predmetne zbirke / zajedničke službe ili usluge prema studijskoj grupi i afinitetima. Praksa s pomoćnim mentorom obavlja se na pulu kata prema smještaju dodijeljene zbirke, službe ili usluge. Student se u početku upoznaje s osnovama rada s korisnicima poput upisivanja novih korisnika, ispisivanja korisnika i kontrole zaduženja diplomiranih studenata. Zatim se upoznaje sa zaduživanjem i razduživanjem građe te izdvajanjem građe za korištenje u čitaonici. Osim toga, uči pružati pomoć korisnicima pri pronalaženju potrebne literature, pretraživati online katalog i online baze podataka, repozitorij i druge izvore informacija. Student se uči snalaženju u knjižnici, komunikaciji s korisnicima i prepoznavanju njihovih potreba. Također, uči se individualnom usmjeravanju i upoznavanju korisnika s vrstama građe, njezinom organizacijom i rasporedom, s uslugama knjižnice i uvjetima i načinima korištenja njome, s nadzorom nad korištenjem građom, kontrolom povrata građe i kontrolom ponašanja korisnika unutar čitaonice te samostalnim rješavanjem upita pretraživanjem online kataloga, baza podataka i literature.

Tijek prakse s mentorom

Koordinatorica prakse raspoređuje studente vodeći računa o drugoj studijskoj grupi studenta ili o njegovim željama. Na početku praksa je koncipirana poput *job shadowinga* – upoznavanja sa zbirkom, službom ili uslugom gdje je student došao na praksu. Poslije obavljanja kratkog „informativnog“ razgovora sa studentom o njegovim predznanjima (jezik, pisma), godini studija, studijskim grupama, afinitetima te o trenutačnim potrebama zbirke, mentori oblikuju daljnji tijek prakse. Prvi dio prakse u predmetnoj zbirci koncipiran je na jednak način – upoznavanje s procesima rada, ustrojem zbirke, prostorom, organizacijom, tj. smještajem građe i korištenjem njome, postupcima i planovima nabave (kupnja, razmjena, dar), primanjem građe, razvrstavanjem i pripremom za obradu, prihvatom i obradom građe, tehničkom obradom i zaštitom građe, inventarizacijom, signiranjem; upoznavanje s klasifikacijom građe i UDK klasifikacijom; upoznavanje s katalogizacijom građe, radom u integriranom knjižničnom sustavu KOHA te formatu MARC 21, predmetnim označavanjem, ulogom signature u smještaju i prezentaciji građe; upoznavanje s postupkom inventure, otpisa i revizije građe, pripremom knjižne građe za otpis i reviziju te izgradnjom zbirke ocjenskih radova – upoznavanje s pripremom i unošenjem radova u digitalni repozitorij. Broj sati koji se posveti pojedinom segmentu rada ovisi o afinitetima studenta i potrebama zbirke. Pred kraj prakse studentu se omogućuje samostalan rad kako bi primijenio naučeno te mu se poslije provjere obavljena zadatka daju smjernice za daljnji rad.

Tijek prakse u općoj zbirci – Zbirka za periodiku

Na početku se student upoznaje s Čitaonicom periodike, načinom kako se kontroliraju naslovi, s postupkom fizičke zaštite (čipiranje RIFD čipovima), sa slaganjem novih sveščića u Čitaonici periodike, kontrolom dubleta i tripleta, izdvajanjem starijih brojeva, provjerom i spuštanjem u Zatvoreno spremište. Student se upoznaje s klasičnim vođenjem inventarne knjige i važnosti vođenja kontrole o pristizanju cjelovitih godišta časopisa, provjerom građe pristigle donacijom, kao i s elementima izgradnje fonda periodike (KUPNJA, ZAMJENA, DAR) i postupcima koji se primjenjuju s novonaručenim naslovima – pripremama za katalogizaciju. Slijedi upoznavanje s programom KOHA Serials i postupkom bilježenja i kontinuiranja novih sveščića u programu, s postupkom narudžbe u programu KOHA Acquisitions; upoznavanje kataložne obrade i samostalno stvaranje kataložnog zapisa u programu KOHA Cataloging; upoznavanje s vođenjem knjige računa, upisom, kontrolom i predajom pristiglih računa na plaćanje u računovodstvo FFZG-a, kontrolom popisa naslova naručene građe domaćih i stranih časopisa, postupkom reklamacije građe koja nedostaje; upoznavanje s katalozima drugih knjižnica, pretraživanjem baza časopisa; upoznavanje s upitima i zahtjevima korisnika; odgovaranje na specifična traženja korisnika; upoznavanje s važnosti praćenja struke kroz periodiku. Bitno je istaknuti da Zbirka za periodiku Filozofskoga fakulteta pokriva sve društvene i humanističke grane koje se predaju na Fakultetu, pa je na istaknutu mjestu u nastavnom, istraživačkom i znanstvenom procesu.

Tijek prakse u predmetnoj zbirci – Zbirka za germanistiku

Student se na početku upoznaje sa zbirkom, njezinom povijesti, nastankom, načinom pristizanja građe, stručnim skupinama koje prate kolegije matičnog Odsjeka. Naglasak je na praćenju matične struke, razvoju Odsjeka i studija. Zatim mu se skreće pozornost na vrste korisnika (znanstvenik, nastavnik, student), što oblikuje politiku izgradnje zbirke i njezinu nabavu (kupnju, razmjenu, dar). Student uči kako postupati s darovima i kako obaviti selekciju. Upoznavajući se s radom u programu KOHA Acquisitions naručivanjem, tj. kupnjom građe, uči zašto je važno praćenje sredstava, koji su naručeni i pristigli naslovi, kako postupati s računima. Upoznaje se s inventarnom knjigom kakva je bila nekad i kakva je danas, katalogizacijom u programu KOHA Cataloging – preuzimanje zapisa Z39.50, dupliciranje zapisa, a pred kraj prakse i samostalno katalogiziranje jednostavnijih naslova. Student se upoznaje s internim indeksom predmetnica i UDK oznaka za Zbirku za germanistiku te važnosti takva indeksa, kao i s pravilima signiranja te kako odrediti u kojoj je skupini određeni naslov. Upoznaje i rad na tehničkoj zaštiti građe RFID čipovima te

kako zaštititi jedini i/ili posljednji primjerak knjige stavljajući joj oznaku ZA RAD U ČITAONICI, kao i način zaštite CD-ROM/DVD – original se nikada ne posuđuje, već se čuva u AV zbirci Knjižnice, kako bi uvijek bio dostupan (zaštita od uništavanja i gubitka). Upoznaje se i s izradom bibliografije nastavnika matičnog Odsjeka, koja je također sastavni dio posla. Student se susreće s raznim pitanjima – Od kuda krenuti?; Kojim se katalozima služiti?; Kojim se bazama podataka koristiti?; Koje strane časopise pretraživati?; Kako pomoći pri pronalaženju relevantne literature za seminar, završni ili diplomski rad?. Student se susreće s problemom kategorizacije radova ako se ne posjeduje izvornik. Edukacija studenata obuhvaća razne segmente – vodstvo po Knjižnici; učenje pravila posudbe; načine pronalaska željene literature; edukaciju o relevantnoj literaturi za studij, bazama podataka, pisanju završnih i diplomskih radova i citiranju; unos radova u Repozitorij FFZG-a (završni i diplomski radovi, doktorske disertacije, važniji radovi zaposlenika Fakulteta – stručni i znanstveni, članci i poglavlja...); izradu popisa obvezne i izborne literature za kolegije u programu KOHA Lists i njihovu prednost. Poslije upoznavanja sa svim poslovima predmetnog stručnjaka, studentima se daju zadatci koje rješavaju samostalno te im se poslije provjere daju smjernice za daljnji rad.

Novi oblik prakse u Knjižnici Filozofskoga fakulteta

U travnju 2019. prvi je put u Knjižnici pokusno proveden novi oblik prakse. Skupina studenata radila je pod mentorstvom jednoga knjižničara na zadatku. Ovoga puta to je bilo ujednačivanje zapisa za doktorske disertacije u sustavu KOHA i povezivanje sa zapisima istih radova u repozitoriju Filozofskog fakulteta. Na temelju starih i novih zapisa, ujednačenih zapisa, mentor je sastavio nove upute za katalogiziranje doktorskih disertacija. Ovakav pristup možda umanjuje osjećaj osamljenosti i nesigurnosti koji neki studenti imaju na početku prakse, osobito na trećoj godini studija.

Zbog pandemije koronavirusa u rujnu 2020. započelo se s novim načinom prakse na daljinu. Mentori sami mogu izabrati kako će komunicirati sa studentima i na koji način provesti praksu: mailom, telefonom, putem programa Skype ili na neki drugi način. Skype se pokazao primjerenim programom zbog mogućnosti *share screen*, uz audio- i videopoziv, kojim se uživo može objasniti posudba građe u KOHA Circulation, upis korisnika u KOHA Patrons, napredno pretraživanje u KOHA Advanced search, popis obvezne literature u KOHA Lists, katalogizacija, signiranje, UDK i predmetnice u KOHA Cataloging, nabava u KOHA Acquisitions. Praksa nije održana u punom opsegu i nedostajao joj je praktični dio u kojem studenti sami mogu katalogizirati, ali su zato dobili zadatke pretražiti podatke i literaturu o određenoj temi kao simulaciju složenijih upita korisnika.

Problemi s kojima se mentori susreću

Na uzorku od sedam mentora napravljeno je istraživanje metodom polustrukturiranog intervjua u dvotjednom razdoblju. U istraživanju su dobiveni sljedeći rezultati:

- *Studenti treće godine bibliotekarstva* – Studenti koji nisu slušali bibliotekarske predmete često se odlučuju za praksu u Knjižnici kako bi vidjeli žele li se opredijeliti za studij bibliotekarstva ili izabrati neki drugi smjer. Studentima treće godine treba pripremiti posebne ili jednostavnije zadatke te mentori navode da im takva priprema oduzima dosta vremena. Studenti pete godine mogu studirati bibliotekarstvo kao jednopredmetan ili dvopredmetan studij.
- *Studenti jednopredmetnog studija bibliotekarstva* – Mentori primjećuju da studenti jednopredmetnog studija bibliotekarstva bolje poznaju stručni dio posla. Kako oni imaju i više sati prakse, može im se dati konkretniji posao. Ističu da im vrlo često nedostaje znanje drugih jezika i pisama, što smatraju jednim od nedostataka.
- *Studenti dvopredmetnog studija bibliotekarstva* – Studentima se nastoji omogućiti da praksu obavljaju u predmetnoj zbirci njihove druge studijske grupe. Mentori ističu da ti studenti bolje ispunjavaju očekivanja mentora te da su u obavljanju zadataka, ali i u dogovorima o dolascima na praksu, bolje organizirani, imaju šire znanje koje lakše nadograđuju, spremniji su na usvajanje novih vještina, jezika i pisama. Lakše se snalaze u određivanju predmetnica i UDK oznaka te lakše odgovaraju na složenije upite korisnika. Poznavanje jezika i pisama bitno je za sve filološke grupe, ali i za Zbirku za periodiku. Mentori im mogu dati konkretnije poslove jer imaju višu razinu stručnog i općeg znanja.

Problemi koje su naveli mentori

Jedan je od problema kamo smjestiti studente na praksi. U uredima sjedi po nekoliko predmetnih knjižničara. Knjižnica ima jednu prostoriju za obradu građe koja je opremljena s pet računala, a u jednome mjesecu na praksu pristigne do deset studenata, koji najčešće dolaze u ljetnom semestru i željeli bi završiti praksu u što kraćem razdoblju, po mogućnosti radeći osam sati dnevno, kako bi stigli obaviti praksu i u ostalim knjižnicama. Posljedica je toga velika fluktuacija praktikanata u jednom semestru, nedostatak prostora te nedostatak vremena za tekuće poslove predmetnom knjižničaru. Svaki predmetni stručnjak, voditelj službe ili usluge ima obvezu najmanje dva puta godišnje biti mentor, a neki su predmetni stručnjaci mentori i znatno češće zbog učestale kombinacije predmeta njihove predmetne studijske grupe s in-

formacijskim znanostima, tj. Bibliotekarstvom (npr. anglistika, germanistika, kroatistika). Knjižničari mentori na Filozofskome fakultetu jedini su koji ne dobivaju nikakvu naknadu za vođenje prakse, a jedna su od tri obvezne knjižnice u kojima se praksa mora obaviti. Ujedno imaju manje zaposlenika od Nacionalne i sveučilišne knjižnice i Knjižnica grada Zagreba.

Zaključak

Hrvatska knjižničarska zajednica, posebice knjižničari Knjižnice Filozofskoga fakulteta, svjesni su važnosti stručne prakse na studiju Informacijskih znanosti i Bibliotekarstva, premošćivanju jaza između teorije i prakse te dobre pripreme studenata za tržište rada. Knjižnica Filozofskoga fakulteta jedna je od triju obveznih knjižnica u kojima studenti moraju odraditi praksu. S obzirom na njezinu interdisciplinarnost u odnosu na studijske grupe i kombinacije studijskih grupa koje su završili knjižničari na Filozofskome fakultetu u Zagrebu te kompetentnosti za podučavanje (završeni profesorski smjerovi studija), ali i organizaciju rada Knjižnice (solo knjižničar), studenti dobivaju uvid u sve segmente knjižničarskog posla. Iako svake godine koordinatorica prakse provodi anketu o zadovoljstvu praksom i već se godinama od studenata dobivaju izvrsne ocjene, mentori bi trebali bolje komunicirati s Odsjekom i postati priznatiji partneri u obrazovanju knjižničara.

Literatura

- Diplomski revidirani program – Informacijske znanosti. // Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2020-09-4]. Dostupno na: http://iz.unizd.hr/Portals/70/docs_stari_web/Diplomski_revidirani_program_informacijske_znanosti_2015-16_HRV.pdf
- Diplomski studiji. // Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2020-07-3]. Dostupno na: <http://theta.ffzg.hr/ECTS/Studij/Lista?razinaStudijaID=4>
- Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Odluka od 25. veljače 2019. Klasa: 112-04/19-03/29, Urbroj: 3804-460-19-2.
- Mučnjak, D. A Mentor – from an inspirer to a friend: librarian mentoring programs in Croatia. // Librarians and information professionals as (pro)motors of change: immersing, including and initiating digital transformation for smart societies, 20-21 August 2019, National and University Library (NUL) Zagreb, Croatia. [citirano: 2020-09-4]. Dostupno na: <http://library.ifla.org/2601/1/s05-2019-mucnjak-en.pdf>
- Mučnjak, D.; J. Lisek. Mentori – okosnica praktične poduke studenata bibliotekarstva Filozofskog fakulteta u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 61, 2(2018), 155-177.
- Oxford Advanced Learner's Dictionary. Oxford: University Press, 2015.

- Petr Balog, K.; B. Badurina; J. Lisek. How efficient is Croatian government measure for reduction of youth unemployment: example of information and library science sector. // 3. međunarodni znanstveni simpozij Gospodarstvo Istočne Hrvatske: vizija i razvoj / [ur.] A. Mašek Tonković. Osijek : Sveučilište u Osijeku, Ekonomski fakultet, 2014. Str. 660–669.
- Preddiplomski revidirani program – Informacijske znanosti. // Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2020-09-4]. Dostupno na: http://iz.unizd.hr/Portals/70/docs_stari_web/Pred-diplomski_revidirani_program_informacijske_znanosti_2015-16_HRV.pdf
- Preddiplomski studiji. // Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2020-08-16]. <http://theta.ffzg.hr/ECTS/Studij/Lista?razinaStudijaID=3>
- Studentska praksa – diplomski studij. // Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2020-07-3]. Dostupno na: <http://inf.ffzg.unizg.hr/index.php/hr/studij/preddiplomski-studij/student-ska-praksa>
- Studentska praksa – preddiplomski studij. // Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2020-07-3]. Dostupno na: <http://inf.ffzg.unizg.hr/index.php/hr/studij/preddiplomski-studij/studentska-praksa>
- Studentska praksa. // Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2020-09-4]. Dostupno na: <https://www.ffos.unios.hr/infoznanosti/studentska-praksa>
- Vizek Vidović, V.; M. Brajdić Vuković; M. Matić. IDIZ-ov priručnik za mentoriranje mladih istraživača. Institut za istraživanja u Zagrebu, 2014. [citirano: 2020-09-4]. Dostupno na: https://www.ffri.uniri.hr/files/dokumentifakulteta/IDIZ-ov_prirucnik_za_mentoriranje.pdf
- Zaposlenici knjižnice. // Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2020-07-5]. Dostupno na: <http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/knjiznica>
- Žižak, A. Izazovi mentoriranja Kvalitativnih istraživanja. // Ljetopis socijalnog rada 21, 3(2014), 367-392. [citirano: 2020-08-23]. Dostupno na: <https://doi.org/10.3935/ljsr.v21i3>.

**KNJIŽNIČAR KAO MENTOR STUDENTIMA ODJELA ZA
INFORMACIJSKE ZNANOSTI SVEUČILIŠTA U ZADRU
– PRIMJER KNJIŽNICE ARHEOLOŠKOGA MUZEJA
ZADAR**

LIBRARIAN AS A MENTOR TO STUDENTS OF THE
DEPARTMENT OF INFORMATION SCIENCES OF THE
UNIVERSITY OF ZADAR – EXAMPLE OF THE LIBRARY OF
THE ARCHAEOLOGICAL MUSEUM IN ZADAR

Marina Maruna
mmaruna@amzd.hr
Arheološki muzej Zadar, Knjižnica

Mihaela Anđić
mihaela.andic@gmail.com
Arheološki muzej Zadar, Knjižnica

UDK / UDC 026.07+069]: 331.361.3-057.875(497.581.1)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Stručna praksa studenata Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru, tijekom njihova preddiplomskog, ali i diplomskog studija, redovnog ili izvanrednog, obvezan je dio nastavnog procesa. Aktivni su sudionici u provođenju praktičnog dijela nastave knjižnice u okruženju Sveučilišta, odnosno njihovi knjižničari mentori, osobe koje usmjeravaju i nadziru rad studenata te im pomažu usvojena teorijska znanja na fakultetu primijeniti u svakodnevnu radu, tj. u praksi.

Istraživanje, tj. anketa provedena među 45 ispitanika, polaznika stručne prakse u ovoj Knjižnici, pokazali su kako se provodi i ostvaruje stručna praksa studenata u jednoj od specijalnih knjižnica u Zadru, Knjižnici Arheološkoga muzeja Zadar. Istraživanje je provedeno da bi se dobivenim odgovorima studenata potvrdila učinkovitost studentske prakse u procesu obrazovanja budućih knjižničara, a cilj je da se na temelju njihovih mišljenja, stavova i zapazanja analizira uloga knjižničara mentora u tom procesu. Rezultati anketnih pitanja i analiza odgovora potvrdili su tezu da je uloga knjižničara mentora u obavljanju studentske prakse

iznimno važna, a navodi se da su najvažnije kompetencije mentora komunikativnost, stručnost i organizacijske sposobnosti.

Gljučne riječi: edukacija, mentorstvo, muzejska knjižnica, studentska praksa, suradnja

Summary

Practical training of students of the Department of Information Sciences of the University of Zadar, during their undergraduate and graduate studies, full-time or part-time, is a mandatory part of the teaching process. Active participants in the practical part of teaching are libraries in the University environment, or their librarians-mentors, people who guide and supervise the work of students and help them apply the theoretical knowledge acquired at the faculty in everyday work, i.e. practice.

The way in which the professional internship of students is conducted and realized in one of the specialized libraries in Zadar, the Library of the Archaeological Museum in Zadar, was shown in the research, i.e. a survey conducted among 45 respondents, participants in professional internship in this Library. The research was conducted with the purpose of confirming the effectiveness of student practice in the process of educating future librarians, and the goal was to analyze the role of librarians-mentors in this process through their opinions, attitudes and observations. The results of the survey questions and the analysis of the answers confirmed the thesis that the role of librarians-mentors in performing student internships is extremely important, and it is stated that the most important competencies of mentors are communication, expertise and organizational skills.

Key words: collaboration, education, mentoring, museum library, student internship

Uvod

Razvoj informacijske tehnologije uvelike je utjecao na rad knjižnica i na ulogu knjižničara u svijetu informacijskih znanosti. Od knjižničara se tako očekuje neprestano ulaganje u nova znanja i vještine potrebne za prilagodbu sve složenijem i pomalo nepredvidivu okruženju u kojem se nalazi. Poslovanje knjižnica, stoga, nadilazi primarne okvire poslovanja, pa tako one sve više postaju suradnici različitim obrazovnim, kulturnim i drugim ustanovama u ostvarivanju određenih projekata, programa i slično.

Knjižnica je Arheološkoga muzeja Zadar „stručna organizacijska jedinica“¹ u sastavu kulturne ustanove. Ona je specijalna knjižnica kojoj je primarni cilj – u skladu s *Hrvatskim standardima za specijalne knjižnice* – izgradnja i organizacija fondova, i u fizičkom i u informacijskom smislu, čuvanje i zaštita knjižnične građe te pružanje usluga (informacijskih i opskrbe dokumenata) svojim korisnicima. Na

---

¹ Hrvatski standardi za specijalne knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 35, 3/4(1992), 258.

početku 2005. godine Knjižnica Arheološkoga muzeja Zadar započela je višestruku suradnju² s tada novoosnovanim Odjelom za knjižničarstvo³ (danas Odjel za informacijske znanosti) Sveučilišta u Zadru i time napravila iskorak u odnosu na primarne djelatnost kojom se bavi. Početak suradnje označilo je upoznavanje studenata knjižničarstva s Knjižnicom, uključujući njezinu povijest i cjelokupno knjižnično poslovanje. Naime, studenti knjižničarstva u okviru kolegija Informacijske ustanove, prema riječima voditelja studija dr. sc. Srećka Jelušića u obraćanju Knjižnici, „posjećuju ustanove čija je djelatnost pohrana, čuvanje i obrada građe i informacija.“⁴ Cilj je navedena kolegija bio upoznati specifičnosti poslovanja različitih informacijskih ustanova. Knjižnica Arheološkoga muzeja Zadar, kao jedna od specijalnih knjižnica u Zadru, to im je i omogućila.

Osmišljavanjem provedbe stručne studentske prakse nastavljena je suradnja između Odjela za knjižničarstvo i muzejske knjižnice u idućem razdoblju, tj. od 2005. godine. Knjižničar muzejske knjižnice tako je preuzeo ulogu mentora zaduženog da svoja znanja i iskustva prenosi studentima i time pridonosi profesionalnu radu budućih knjižničara. Međutim, želeći doznati što o studentskoj praksi misle studenti koji su odradili praksu u Knjižnici Arheološkoga muzeja Zadar, provedeno je anketno istraživanje. Cilj mu je bio da se dobivenim odgovorima ispitanika, putem njihovih mišljenja, stavova i zapažanja te analize rezultata istraživanja potvrdi učinkovitost i potreba studentske prakse u obrazovanju budućih knjižničara.

Stručna praksa studenata knjižničarstva u Knjižnici Muzeja

Suradnja Odjela za knjižničarstvo (danas Odjel za informacijske znanosti) i Knjižnice Muzeja započeta 2005. godine nastavljena je u obliku obavljanja stručne studentske prakse, u skladu s nastavnim planom i programom studija. U to vrijeme nije postojao pravilnik o stručnoj praksi studenata knjižničarstva unutar kojega bi bili jasno definirani uvjeti i način obavljanja stručne prakse. Usprkos tomu, odrađivanje prakse studenata knjižničarstva započinjalo je slanjem dopisa ustanovi (knjižnici) kojoj se student upućuje. Unutar dopisa (uputnice), osim broja sati koje je student bio dužan odraditi navedeni su bili i poslovi te njihov stupanj složenosti s obzirom na studijsku godinu koju je student pohađao. Tako se npr. u dopisu iz 2006. Odjela za knjižničarstvo Sveučilišta u Zadru za studenta druge godine knjižničarstva, koji je bio dužan obaviti 40 sati prakse, navode poslovi nižeg stupnja složenosti, i to: „uvrštavanje listića u katalog; arhiviranje dokumentacije o knjižničnom

---

² Dopis od 26. rujna 2006. (Dokument iz Pismohrane Knjižnice Arheološkoga muzeja Zadar.).

³ Odjel osnovan odlukom Senata Sveučilišta u Zadru, 20. studenoga 2003. Vidi: O nama. // Odjel za informacijske znanosti. [citirano: 2019-06-18]. Dostupno na: <http://iz.unizd.hr/o-nama>

⁴ Dopis od 11. ožujka 2005. (Dokument iz Pismohrane Knjižnice Arheološkoga muzeja Zadar.).

poslovanju; zaduživanje i razduživanje knjiga; tehnička obrada građe (lijepljenje naljepnica, tiskanje knjižnih listića, umatanje, odnosno, zaštita građe i sl.); evidencija periodike i inventarizacija“.⁵ U dopisu se navodi i da student vodi Dnevnik prakse, a poslije završetka prakse ustanova (knjižnica) izdaje potvrdu o broju odradenih sati. Potvrdu potpisuje (ovjerava) knjižničar mentor.^{6,7} Naposljetku, obveza studenta bila je potvrdu s Dnevnikom prakse dostaviti Odjelu za knjižničarstvo koji ga je i uputio.

Međutim, svjesni važnosti izrade pravilnika za provedbu i praćenja provedbe stručnog dijela nastave, predstavnici Odjela za knjižničarstvo nekoliko su puta održali sastanke s mentorima i ravnateljima ustanova u čijim se knjižnicama provodila praksa sa željom da se program studentske prakse, na obostrano zadovoljstvo, unaprijedi i poboljša. Rezultat tih sastanaka i dogovora bilo je donošenje *Pravilnika o stručnoj praksi studenata preddiplomskog studija knjižničarstva* na sjednici Stručnoga vijeća Odjela za knjižničarstvo, održanoj 3. ožujka 2009.⁸ U idućim godinama, a sve radi dodatna poboljšanja kvalitete izvođenja praktičnog dijela nastave, nekoliko puta, *Pravilnik* će biti revidiran.

Višegodišnja realizacija programa studija, provođenjem studentske prakse, pokazala je potrebu da se odnos između dviju ustanova: Arheološkoga muzeja Zadar i Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru i pravno formalizira. Tako je 25. studenoga 2011. sklopljen *Ugovor o suradnji* na polju informacijskih i komunikacijskih znanosti, grane knjižničarstvo i muzeologija, u okviru zajedničkih interesa potpisnika.⁹ Ovim su *Ugovorom* definirane obveze Odjela za informacijske znanosti i Arheološkoga muzeja Zadar u vezi s obrazovanjem informacijskih stručnjaka te provedbom stručne prakse.¹⁰

⁵ Dopis od 10. svibnja 2006. (Dokument iz Pismohrane Knjižnice Arheološkoga muzeja Zadar.).

⁶ Mentor je, u prenesenu smislu značenja riječi – voditelj, odgojitelj, nastavnik. Vidi: Hrvatski jezični portal. [citirano: 2019-06-18]. Dostupno na: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

⁷ Definicija mentora prema Oxfordskom rječniku engleskog jezika (1750) glasi: „vodič i savjetnik druge osobe, posebno one koja je mlađa i manje iskusna.“ Citirano prema: Ross, K. M. Purposeful mentoring in academic libraries. // *Journal of Library Administration* 53, 7-8(2013), 416. DOI: <https://doi.org/10.1080/01930826.2013.882195>

⁸ *Pravilnik o stručnoj praksi studenata preddiplomskog studija knjižničarstva*. 2009. [citirano: 2019-06-18]. Dostupno na: http://ozk.unizd.hr/wp-content/uploads/2012/05/Pravilnik-o-studentskoj-praksi_finalno_lektorirano.pdf

⁹ *Ugovor o suradnji*: Sveučilište u Zadru, Odjel za informacijske znanosti i Arheološki muzej Zadar, 2011. (Klasa: 602-04/11-07/112, ur. broj 2198-1-79-01/11-01).

¹⁰ Obveza Odjela za informacijske znanosti prema čl. 3 *Ugovora* glasi: „sudjelovati u obrazovanju informacijskih stručnjaka, primjeni novih tehnologija (uključujući i široko polje digitalnih službi i usluga), te razvoju informacijskih sustava i mreža, dok je obveza Arheološkoga muzeja Zadar organizirati studentsku praksu, stručne edukacije te stručna vođenja kroz Muzej.“ Čl. 5., *Studentska praksa*, iz *Ugovora* navodi da se studentska praksa provodi u skladu s *Pravilnikom o stručnoj praksi*, a voditelj kojeg imenuje pročelnik Odjela za informacijske znanosti, dužan je Muzej obavijestiti o početku izvođenja prakse i broju studenata najmanje petnaest dana ranije.

U travnju 2013. godine Stručno vijeće donijelo je *Pravilnik o stručnoj praksi studenata preddiplomskog i diplomskog studija Odjela za informacijske znanosti*¹¹ kojem su pridodani i *Prilozi*,¹² u kojima su navedeni mogući poslovi i zadatci studentske prakse za svaku pojedinu studijsku godinu. Pri provedbi stručne prakse danas se primjenjuje *Pravilnik o stručnoj praksi studenata preddiplomskog i diplomskog studija Odjela za informacijske znanosti*,^{13,14} koji je na snagu, poslije korekcije prethodnog, stupio 1. veljače 2017. godine. U njemu su, uz ostalo, definirane obveze ustanove i mentora¹⁵ te studentove u vezi s Dnevnikom prakse.¹⁶ Koliko je

---

Mentor, kojeg imenuje ravnatelj Muzeja, u kontaktu s voditeljem, odgovoran je za kvalitetno izvođenje prakse. Student vodi Dnevnik prakse koji potpisuje mentor poslije uspješno obavljene prakse.

¹¹ Pravilnik o stručnoj praksi studenata preddiplomskog i diplomskog studija Odjela za informacijske znanosti. 2013. [citirano: 2019-06-18]. Dostupno na: http://ozk.unizd.hr/wpcontent/uploads/2013/10/pravilnik_o_praksi_finalno_17_4_2013_v2.pdf

¹² U *Prilogu VI.*, koji se odnosi na studentsku praksu 1. i 2. godine diplomskog studija, navedeni su i ostali mogući poslovi i zadatci: „*Nakladnička djelatnost* (redakcija, odjel marketinga, skladište-distribucija, rad na sajmovima knjiga...); *Knjižarski poslovi* (rad na blagajni, slaganje knjiga po policama po kategorijama (publicistika, beletristika, stručna izdanja...); *Arhivistika. Odjeli za zaštitu i obradu arhivskog gradiva* (paginiranje i popisivanje gradiva, osnovno razvrstavanje (abecedno, kronološko), prekartoniranje gradiva, prebacivanje starih obavijesnih pomagala u digitalni oblik); *Informacijski sustavi i mreže* (CROSBİ – Hrvatska znanstvena bibliografija, Tko je tko u znanosti u Hrvatskoj, HRČAK – repozitorij hrvatskih časopisa u otvorenom pristupu...)“ Vidi: isto.

¹³ Pravilnik o stručnoj praksi studenata preddiplomskog i diplomskog studija Odjela za informacijske znanosti. 2017. [citirano: 2019-06-18]. Dostupno na: <http://iz.unizd.hr/dokumenti/studentska-praksa/pravilnik-studentske-prakse>. U čl. 4., *Izvođenje*, definiran je broj sati stručne prakse koju student mora obaviti ovisno o godini studija koju pohađa. Tako je navedeno: Preddiplomski studij (1. godina = nema praksu; 2. godina = 60 sati, ljetni semestar; 3. godina = 60 sati, zimski semestar). Diplomski studij (1. godina = 90 sati, zimski semestar; 2. godina = 60 sati, zimski semestar). Izvanredni studij, ako student nije zaposlen u AKM ustanovi, uključuje (1. godina = 90 sati; 2. godina = 60 sati).

¹⁴ U čl. 4. *Pravilnika, Izvođenje*, definiran je broj sati stručne prakse koju student mora obaviti ovisno o godini studija koju pohađa. Tako je navedeno: Preddiplomski studij (1. godina = nema praksu; 2. godina = 60 sati, ljetni semestar; 3. godina = 60 sati, zimski semestar). Diplomski studij (1. godina = 90 sati, zimski semestar; 2. godina = 60 sati, zimski semestar). Izvanredni studij, ako student nije zaposlen u AKM ustanovi, uključuje (1. godina = 90 sati; 2. godina = 60 sati). Vidi: isto.

¹⁵ Čl. 9. *Obveze ustanove i mentora*: „1. Ustanova u kojoj se obavlja praksa definira poslove i zadatke na kojima će studenti raditi i osigurava jednog ili više mentora... 2. Mentor je djelatnik Ustanove s odgovarajućim stručnim obrazovanjem. 3. Mentor osigurava kvalitetno izvođenje prakse, dodjeljuje radne zadatke, nadzire njihovo provođenje te pruža potrebnu podršku studentu.“ Vidi: isto.

¹⁶ Čl. 10. *Dnevnika prakse*: „Svaki student vodi Dnevnik prakse u kojem detaljno opisuje obavljene poslove te vrijeme utrošeno za njihovo obavljanje. Pri tome se potiče kritičko promišljanje studenta koji može iznijeti svoje primjedbe, sugestije i komentare vezane uz unaprjeđivanje

studentska praksa pomogla studentu da lakše razumije i primijeni teorijska znanja stečena na fakultetu, je li knjižnica suradničke ustanove u koju se student upućuje na obavljanje studentske prakse ispunila njegova očekivanja, je li knjižničar mentor uspješno obavio svoju zadaću, koje je kompetencije¹⁷ student očekivao od mentora, koliko je zadovoljan stečenim znanjima i vještinama..., tek su neka od pitanja na čije odgovore nailazimo u zaključnim razmatranjima studenata izraženima u Dnevniku prakse¹⁸ vođenom, u skladu sa spomenutim *Pravilnikom*, tijekom provođenja studentske prakse u Knjižnici Arheološkoga muzeja Zadar.

Uloga mentora u obavljanju stručne prakse

Odabirom knjižnice za izvršavanje praktičnog dijela nastave ostvaruje se, osim suradnje između Muzejske knjižnice i Odjela, i pojedinačna suradnja između studenta i Knjižnice, ali i suradnja između knjižničara (mentora) i studenta. Upravo tom odnosu knjižničar (mentor) – student posljednjih je nekoliko godina obraćena velika pozornost, a mentorstvo je postalo priznat i učinkovit način pomoći početnicima kako bi lakše svladali stres svojih profesija s kojim se suočavaju u prvim godinama rada.¹⁹ Kako je mentorstvo utemeljeno na ljudskom odnosu mentora i studenta, ono

---

poslova na kojima radi. (...) Studenti su dužni mentorima u Ustanovi predati Dnevnik prakse i evidenciju sati.“

¹⁷ „Kompetencije predstavljaju zbroj znanja, vještina, sposobnosti, motivacija, uvjerenja, vrijednosti i interesa; kompetencije se odnose većim dijelom na zaposlenje; one se vežu uz uspješne i/ili najbolje poslovne rezultate; uočljive su i sumjerljive u odnosu na prihvaćene standarde; povezane su budućim strateškim smjernicama; ne posjeduju se u apsolutnom smislu, već se mogu učenjem usvajati i vježbom usavršavati.“ Vidi: Machala, D. Knjižničarske kompetencije: pogled na razvoj profesije. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2015. Str. 12.

¹⁸ Iz Dnevnika prakse: „Praksa mi je pomogla da sve definicije, pojmove koje smo učili na nastavi razumijem bolje. Shvatila sam da je za rad u Knjižnici potrebna stalna komunikacija i kreativnost.“ (M. G.); „Smatram da sam na poslovima koje sam obavljala saznala mnogo o načinu rada ovakve specijalne vrste knjižnice te da će mi to iskustvo dobro doći u nastavku školovanja i u budućem radu.“ (B. M. Đ.); „Mentorica mi je svojim stručnim savjetima pomogla u svim segmentima rada, upućivala me u rad te sam samostalno obavljala zadatke.“ (I. P.); „Praktični dio nastave u knjižnici Muzeja omogućio mi je da znanje stečeno na fakultetu primijenim u praksi.“ (L. B.); „Stečene vještine zasigurno će mi koristiti i u budućem radu ... Želim istaknuti da sam zaista puno toga naučila (...) i da će me iskustvo koje sam stekla pratiti tijekom cijelog životnog rada.“ (J. I.); „Praktični rad u ovoj knjižnici smatram izuzetno važnim iskustvom u svojem budućem radu, posebice zbog toga jer privatno nemam potrebu posjećivati specijalizirane knjižnice, pa tako ni priliku upoznati se s njihovim radom.“ (J. Š.).

¹⁹ Hadi, M. J.; M. Rudyanto. Significance of mentor-mentee relationship and training for effective mentoring outcomes. // Annual International Conference of Islamic Education (1st, Mataram-West Nusa Tenggara, Indonesia, Feb 26, 2017), Str. 1-2. [citirano: 2019-02-25]. Dostupno na: <https://eric.ed.gov/?q=mentee+relationship&ft=on&id=ED588854>

emocionalno povezuje sudionike u želji za profesionalnim razvojem. Odnos zahtijeva dobru komunikaciju, ulaganje vremena, razmjenu ideja, međusobno razumijevanje i povjerenje. Dakle, dobre komunikacijske vještine nužne su za uspješnost ostvarivanja veze mentora i studenta.²⁰

Izgradnja povjerenja smatra se osnovnim temeljem mentorstva i uvelike ovisi o načinu izgradnje i održavanju uspostavljena odnosa. Drugim riječima, prihvaćanjem i pozitivnim odnosom prema mentoru stvara se platforma za primanje praktičnih pouka od mentora i primjenu usvojenog u kasnijem profesionalnom razvoju budućega knjižničara. Naime, dobra radna atmosfera dobitak je ne samo za mentora i studenta već i za knjižnicu koja sudjeluje u postupku mentoriranja.²¹

Mentorstvo je, dakle, vještina koju treba poticati i promicati tijekom vremena.²² Svijest o važnosti mentorstva omogućuje članovima zajednice koja uči, tj. studentima, da razvijaju vlastite vrijednosti. Naime, knjižnice su oduvijek imale snažan utjecaj na obrazovanje i izobrazbu knjižničara. Tako Huckle navodi da je cjeloživotno učenje „proces održavanja i usavršavanja profesionalnih znanja, vještina i kompetencija knjižničara kroz različite aktivnosti učenja koje se pojavljuju tijekom karijere“.²³

---

²⁰ Prema V. Heidi Hassu i Tonyju Whiteu, dobre su komunikacijske vještine mentora aktivno slušanje, parafraziranje, objašnjavanje i povratna informacija. Mentor treba očekivati izvrsnost, potvrditi druge, trenirati, podučavati i pružati znanje drugima, biti potpora i ohrabrenje, promicati rast i kreativnost i dati savjet u teškim situacijama. Vježbenikove su karakteristike i odgovornosti entuzijazam, odanost, posvećenost, snažnu volju za učenjem, inicijativu i dobre slušačke vještine. Vidi: Hass, V. H.; T. White. Mentorship Task Force Report, Professional Development Committee, ARLIS/NA. // *Art Documentation* 24, 2(2005), 49-56. Citirano prema: Lee, M. K. *Mentoring in the library*. Chicago: American Library Association, 2011. Str. 2-3.

²¹ Isto. Str. 3-4.

²² Prema Crispu i suradnicima, identificirana su četiri glavna područja mentorstva: 1. mentorski odnosi usmjereni na rast i razvoj studenta; 2. mentorska iskustva, koja uključuju profesionalnu, karijernu i emocionalnu potporu; 3. mentorski su odnosi osobni i recipročni; 4. u odnosu na studente mentore imaju više iskustva, utjecaja i postignuća u obrazovnom okruženju. Vidi: Crisp, G.; V. L. Baker; K. A. Griffin; L. G. Lunsford; M. J. Pifer. *Mentoring undergraduate students*. // *ASHE Higher Education Report* 43, 1(2017). Citirano prema: Hessenauer, S. L.; K. Law. *Mentoring: a natural role for learning community faculty*. // *Learning Communities Research & Practice* 5, 2(2017), 2. [citirano: 2019-03-01]. Dostupno na: <https://eric.ed.gov/?q=mentee+relationship&ft=on&id=EJ1163142>

²³ Huckle, M. *Value and importance of lifelong learning to the library and information profession*. // *Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost* / ur. A. Horvat, D. Machala. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2009. Str. 37.

Istraživanje o ulozi knjižničara mentora

Istraživanje o ulozi knjižničara mentora u provedbi studentske prakse obuhvatilo je 68 ispitanika koji su tijekom različitih studijskih godina na Odjelu za knjižničarstvo Sveučilišta u Zadru obavili praktični dio nastave u Knjižnici Arheološkoga muzeja Zadar.²⁴ Cilj istraživanja bio je da se dobivenim odgovorima, putem mišljenja studenata, njihovih stavova i zapažanja te analizom rezultata potvrdi učinkovitost, važnost i potreba studentske prakse u obrazovanju budućih knjižničara. Istraživanju se odazvalo 45 studenata. Slično istraživanje provedeno je i među studentima Bibliotekarstva koji su praksu obavljali u Knjižnici Filozofskoga fakulteta u Zagrebu i njihovim knjižničarima mentorima koji su sudjelovali u njezinu provođenju.²⁵ Istraživanje se također bavilo važnošću studentske prakse. Međutim, cilj ovog istraživanja bio je utvrditi mogućnost postojanja različitih stavova o važnosti studentske prakse i kompetencijama studenata, odnosno knjižničara mentora. Jedni i drugi smatraju da je studentska praksa važna i korisna te da su generičke kompetencije knjižničara mentora važnije od stručnih. Rezultati istraživanja pokazali su i da studenti na praksi djelomično razvijaju generičke kompetencije, a utvrđena je i razlika u stavovima studenata i knjižničara. Studenti potvrđuju, a stavovi knjižničara negiraju.

Rezultati istraživanja studenata Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru pokazali su da knjižničar mentor sa svojim znanjem i iskustvom ima važnu ulogu u profesionalnom razvoju studenata knjižničarstva te da je studentska praksa iznimno važna u formalnom obrazovanju knjižničara. Naime, tijekom praktičnog rada u stvarnom okruženju, tj. knjižnici, studentu je omogućeno da uz pomoć mentora svoja teorijska znanja i kompetencije stečene na studiju i primjenjuje.

Metodologija istraživanja

Istraživanje je započelo izradom popisa studenata koji su od 2005. do 2018. godine obavljali studentsku praksu u Knjižnici Muzeja.²⁶ Metoda za provedbu istraživanja anketni je upitnik odaslan studentima elektroničkom poštom, a sadržavao je 12 pitanja, od kojih 7 zatvorenog tipa, 2 otvorenog tipa, a preostala 3 pitanja bila su kombinacija zatvorenog i otvorenog tipa, tj. uključila su mogućnost višestruka odgovora čime su ispitanici mogli svoj odgovor dodatno nadopuniti. Sva su pita-

---

²⁴ Provedena anketa obuhvatila je obavljanje studentske prakse od akademske godine 2005./2006. do 2018./2019.

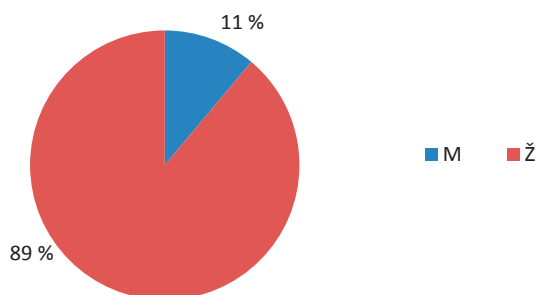
²⁵ Mučnjak, D.; J. Lisek. Mentori – okosnica praktične poduke studenata bibliotekarstva Filozofskog fakulteta u Zagrebu. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 61, 2(2018), 155-177. DOI: <https://doi.org/10.30754/vbh.61.2.661>

²⁶ Ukupno je studentsku praksu obavljalo 78, ali zbog neposjedovanja e-adresa svih studenata, anketni upitnik odaslan je na 68 adresa.

nja grupirana u tri skupine. Prva skupina pitanja odnosila se na općenita obilježja ispitanika (spol, godina obavljanja prakse, broj obavljenih sati). Druga skupina bavila se specifičnostima specijalnih (muzejskih) knjižnica, studentskom praksom te ulogom knjižničara mentora u procesu edukacije. Pitanja treće skupine odnosila su se na mišljenja, stavove i zadovoljstvo ispitanika stečenim znanjima i vještinama tijekom prakse. Anketa, kojom je obuhvaćeno 68 ispitanika, provedena je od 8. do 18. veljače 2019. godine. Broj pristiglih odgovora je 45 ili 66 % te je relevantan za istraživanje.

Analiza rezultata istraživanja

Anketna pitanja iz prve skupine odnosila su se na općenita obilježja ispitanika, i to: spol, studijsku godinu obavljanja prakse te broj obavljenih sati. Uočljivo je da je među ispitanicima koji su obavljali praksu u Knjižnici Arheološkoga muzeja Zadar znatno više osoba ženskog spola nego onih muškog spola (Slika 1.). Tako je od 45 ispitanika 40 osoba ženskog spola (89 %), a 5 muškog (11 %).²⁷

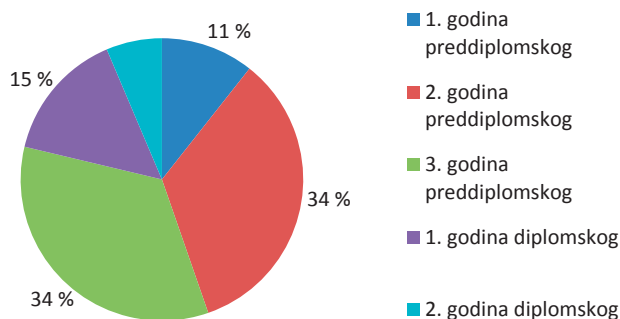

Slika 1. Zastupljenost ispitanika u odnosu na spol

Što se tiče studijske godine tijekom koje su ispitanici bili na stručnoj praksi, najviše je anketiranih praksu obavljalo na drugoj studijskoj godini, njih 16 (34 %). Na trećoj godini preddiplomskog studija, također 16 (34 %). Slijede studenti prve godine diplomskog, njih 7 (15 %), studenti prve godine preddiplomskog studija, njih

²⁷ Na temelju podataka dostupnih na mrežnoj stranici Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru, na kojoj postoje popisi obrana radova od 2009. do 2012. i od 2015. do 2016., uočeno je kako je u navedenom razdoblju rad obranilo 186 studentica i 37 studenata. U skladu s tim, ne iznenađuje i podatak o znatno većoj zastupljenosti studentica nego studenata koji su obavili praksu u Knjižnici Muzeja. Vidi: Obrane radova. // Odjel za informacijske znanosti. [citirano: 2019-07-01]. Dostupno na: <http://www.unizd.hr/iz/studenti/obrane-radova>

5 (11 %), a najmanje je studenata druge godine diplomskog studija, njih 3 (6 %) (Slika 2.). Valja napomenuti da je broj odgovora ispitanika u vezi sa studijskom godinom ukupno 47 te da je veći od broja ispitanih studenata, tj. 45. Razlog je tomu što je pojedinim studentima bilo dopušteno da praksu mogu obaviti u istoj knjižnici tijekom različitih godina studija.²⁸

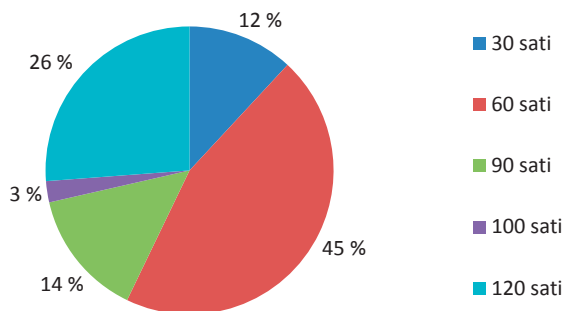

Slika 2. Zastupljenost ispitanika s obzirom na godinu studija

U vezi s brojem obavljenih sati (Slika 3.), najviše je ispitanika obavilo 60 sati prakse, njih 19 (45 %). Njih 11 (26 %) obavilo je 120 sati, 90 sati 6 ispitanika (14 %) te po 30 sati 5 ispitanika (12 %). Jedan ispitanik navodi da je obavio 100 sati, a zasigurno je preostali broj sati (20) obavio u nekoj drugoj knjižnici, što je prema *Pravilniku*²⁹ i dopušteno. Valja napomenuti da odgovor na navedeno pitanje nisu ponudila 3 ispitanika čime je broj odgovora 42 od ukupnih 45.

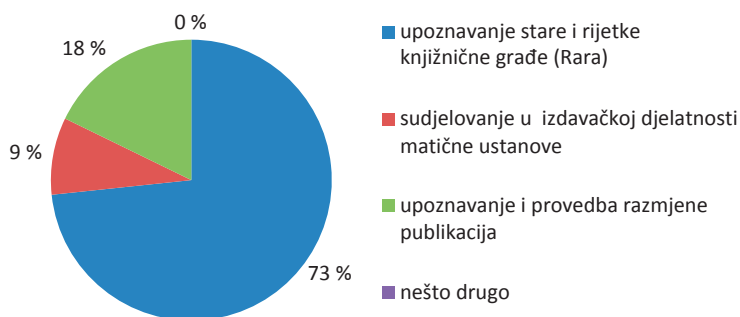
²⁸ Na primjeru Knjižnice Muzeja, navedenu mogućnost imali su studenti koji su tijekom prakse sudjelovali u nekim od projekata knjižnice ili su pokazali izniman interes za rad u spomenutoj knjižnici. Valja napomenuti da konačnu odluku, tj. dopuštenje za obavljanje prakse u toj knjižnici, poslije zamolbe knjižničara mentora Muzeja, daje koordinatore stručne prakse kojeg imenuje Stručno vijeće Odjela.

²⁹ *Odabir ustanove*: „Student može obavljati stručnu praksu u više ustanova u dogovoru s koordinatore prakse.“ Vidi: *Pravilnik o stručnoj praksi studenata preddiplomskog i diplomskog studija Odjela za informacijske znanosti*. 2017., čl. 6. Nav. izv.

Slika 3. Broj odrađenih sati studentske prakse s obzirom na godinu studija

Sljedeća skupina pitanja bavila se odrađivanjem studentske prakse s obzirom na specifičnosti specijalnih knjižnica u odnosu na ostale vrste knjižnica, kao npr. školskoj, narodnoj i sličnima. Prvo pitanje iz ove skupine bilo je zatvorenog tipa, odnosno ispitanicima su bila ponuđena tri odgovora, ali su mogli dopisati i svoj odgovor. Gotovo tri četvrtine ispitanika (73 %) smatra kako je osnovna prednost obavljanja prakse u ovoj vrsti knjižnice upoznavanje stare i rijetke knjižnične građe (Rara). Kao manje važne prednosti 8 ispitanika (18 %) navelo je upoznavanje i provedbu razmjene publikacija, a 4 ispitanika (9 %) sudjelovanje u izdavačkoj djelatnosti (Slika 4.). Ispitanici ističu upoznavanje Rare kao najveću prednost jer je riječ o posebno vrijednoj i specifičnoj vrsti knjižnične građe i njezinoj obradi.

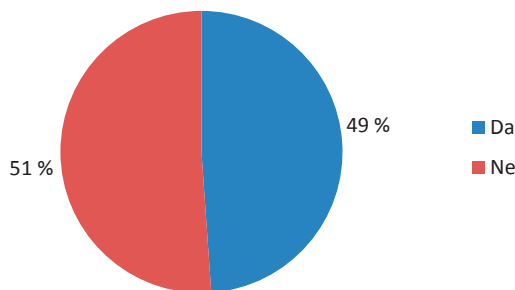
Slika 4. Prednosti odrađivanja prakse u specijalnoj knjižnici prema mišljenju ispitanika

Sljedeće pitanje sastojalo se od pitanja i potpitanja. Na prvo pitanje ispitanici su imali ponuđen odgovor *da* ili *ne*. Oni koji su odgovorili pozitivno mogli su sami opisati kako bi se mogla poboljšati komunikacija specijalne knjižnice sa zajednicom.

U vezi s ovim pitanjem mišljenja su ispitanika podijeljena (Slika 5.). Njih 23 (51 %) smatra nepotrebnim dodatno poboljšavati komunikaciju knjižnice sa zajednicom. Ostali, njih 22 (49 %) smatraju da je potrebno te navode konkretne primjere kako to i postići:

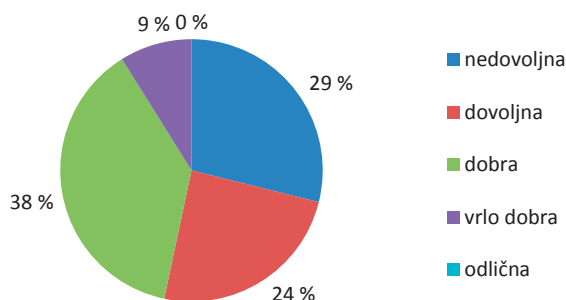
- „predavanjima, javnim tribinama, radionicama, informiranjem javnosti o radu i važnosti specijalnih knjižnica u zajednici“
- „provođenjem boljeg marketinga kako bi javnost bila upućena o radu specijalnih knjižnica, češćim predavanjima u školama i na fakultetima te suradnjom s drugim knjižnicama“
- „iskoristiti trendove komunikacijskih mreža radi predstavljanja knjižničkog djelovanja široj publici“
- „razvoj suradnje s drugim vrstama knjižnica. Povećati vidljivost u knjižničarskoj zajednici.“

Slika 5. Postojanje potrebe poboljšanja komunikacije specijalne knjižnice sa zajednicom prema mišljenju ispitanika

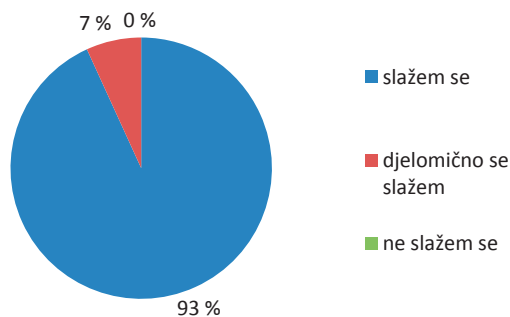
Dakle, većina ispitanika koji navode kako treba povećati vidljivost knjižnice u zajednici najčešće ističu društvene mreže kao način da se to postigne. Također navode organiziranje radionica, češće provođenje predavanja i izložbi te uređivanje *web*-stranice. Specijalna knjižnica, za razliku od, primjerice, narodne, ima uzak krug korisnika. Stoga, kako bi se povezala sa zajednicom, odnosno prikazala u javnosti, neprestano treba osmišljavati načine kako to i postići. Studenti su ponudili neke konkretne primjere koji će zasigurno dobro doći kao pomoć knjižničaru mentoru u osmišljavanju novih aktivnosti. Naime, promatranjem knjižnice „izvana“ studenti su pomogli u shvaćanju vidljivosti knjižnice u zajednici, a svojim prijedlozima za poboljšanjem te vidljivosti potvrdili uzajamnu korist stručne studentske prakse, kako za studenta, tako i za knjižničara mentora, tj. knjižnicu (i ustanovu) u kojoj se praksa provodila.

Kada je riječ o spoznajama o specijalnoj (muzejskoj) knjižnici, koje su ispitanici imali prije dolaska na praksu, ni jedan od njih nije ocijenio svoje prijašnje spoznaje odličnim – 4 ispitanika (9 %) smatra kako su im bile vrlo dobra, 17 (38 %) da su bile dobre, a 11 (24 %) da su bile dovoljne. Ostalih 13 ispitanika (29 %) izrazilo se kako su nedovoljno znali o ovoj knjižnici i njezinu poslovanju prije dolaska na stručnu praksu (Slika 6.). Iz navedenih odgovora, a trećina ispitanika smatra prethodne spoznaje nedovoljnima, može se zaključiti da teorijska znanja o specijalnim knjižnicama nisu dovoljno zastupljena unutar studijskih programa. Stoga dolazak na studentsku praksu u ove knjižnice te neposredno upoznavanje s njihovim radom i stručno vodstvo knjižničara mentora samo su jedan, ali dobar način kako proširiti znanja o statusu i poslovanju specijalnih knjižnica.

Slika 6. Spoznaje ispitanika o specijalnoj (muzejskoj) knjižnici prije dolaska na praksu

Posljednja dva pitanja iz druge skupine (Slika 7. i Slika 8.) odnose se na status, ulogu i kompetencije knjižničara mentora u kontekstu edukacije studenata knjižničarstva u obavljanju studentske prakse. Gotovo svi ispitanici, njih 41 (93 %) smatraju kako su status i uloga knjižničara mentora u kontekstu edukacije studenata knjižničarstva u obavljanju studentske prakse iznimno važni (Slika 7.). Samo 3 ispitanika (7%) djelomično se slažu s ovom tvrdnjom, a ni jedan ispitanik ne navodi kako se ne slaže. Na ovo pitanje jedan ispitanik nije ponudio odgovor te su ukupno 44 odgovora. Odgovori potvrđuju da je knjižničar mentor ključna osoba u educiranju i prenošenju znanja budućim knjižničarima.

Slika 7. Važnost statusa i uloge knjižničara mentora u obavljanju studentske prakse

U sljedećem pitanju, vezano za kompetencije mentora, ispitanicima je bilo ponuđeno 6 odgovora i mogućnost dopisivanja vlastita u rubrici *drugo*. Komunikativnost (43 odgovora), stručnost (42 odgovora) i organizacijske sposobnosti (40 odgovora) kompetencije su koje ispitanici smatraju najvažnijima kod mentora. Gotovo upola manje važnim kompetencijama smatraju informatičku pismenost (27 odgovora), kreativnost (23 odgovora) i pedagoška znanja (22 odgovora), što je vidljivo iz Slike 8. Dakle, najviše ispitanika najvažnijom kompetencijom smatra komunikativnost. Svjesni su da je za prenošenje informacija, iskustava i znanja koje mentor ima izuzetno važna dobro uspostavljena komunikacija. Ona je temelj kvalitetna odnosa knjižničara mentora i studenta. Kako je već navedeno, komunikacija znači povjerenje, aktivno slušanje... O njoj uvelike ovisi uspjeh edukacije.

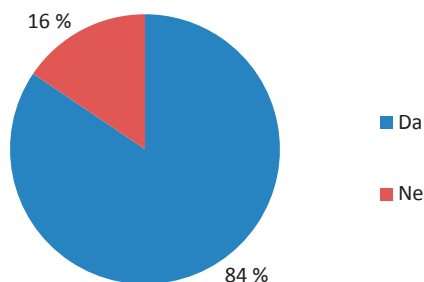

Slika 8. Važnost kompetencija mentora s obzirom na stavove ispitanika

Posljednja (treća) skupina pitanja odnosila se na stavove, mišljenja i zapažanja ispitanika poslije obavljene studentske prakse u Knjižnici Muzeja. Na pitanje – *Jeste li zadovoljni znanjima i vještinama koje ste stekli tijekom odrađivanja studentske*

prakse? 41 ispitanik (91 %) odgovorio je potvrdno, a samo 4 ispitanika (9 %) iskazala su nezadovoljstvo stečenim znanjima i vještinama. Jednak postotak dobiven je i odgovorom na pitanje – *Jeste li studentskom praksom nadopunili stručna znanja stečena tijekom nastave?* Na ovo je pitanje također 41 ispitanik (91 %) ponudio pozitivan odgovor, a samo 4 ispitanika (9 %) smatraju da studentskom praksom nisu nadopunili stručna znanja. Visok postotak pozitivnih odgovora na oba pitanja pridonio je zaključku da je obavljanje studentske prakse bilo uspješno, postignuti su postavljeni ciljevi te je omogućilo studentima lakše razumijevanje i svladavanje teorijskog znanja stečena na fakultetu i njegovu primjenu u praksi. Što se tiče ispitanika koji su iskazali nezadovoljstvo stečenim znanjima i vještinama, nameće se pretpostavka da je riječ o studentima viših godina studija koji teorijska znanja unutar pojedinih kolegija (baze podataka, izgradnja digitalnih zbirki, rudarenje podataka i sl.) nisu mogli primijeniti u Knjižnici Muzeja s obzirom na specifičnosti njezina rada.

Na pitanje *Možete li stečena znanja primijeniti u svom daljnjem profesionalnom radu?* (Slika 9.) 38 ispitanika (84 %) odgovorilo je potvrdno, a njih 7 (16 %) navelo je da stečena znanja ne mogu dalje primjenjivati. Visok postotak pozitivnih odgovora na ovom pitanju potvrđuje da je Knjižnica uspješno odgovorila na zahtjeve studentske prakse te da je studentu, budućem knjižničaru, osigurala stručna znanja potrebna u njegovu daljnjem radu.

Slika 9. Mogućnost primjene stečenih znanja u profesionalnom radu s obzirom na stavove ispitanika

Posljednje pitanje treće skupine glasilo je: *Biste li kome preporučili obavljanje studentske prakse u specijalnoj knjižnici?* Iznimno visok postotak, 98 %, odnosno 44 ispitanika izrazila su zadovoljstvo obavljenom studentskom praksom i rado bi je preporučili i ostalima. Samo 1 ispitanik (2 %) ne bi preporučio obavljanje studentske prakse u specijalnoj knjižnici. Time je potvrđeno da su teorijska znanja stečena na fakultetu uspješno nadopunjena i primijenjena u praksi. Potvrđena je i iznimno važ-

na uloga knjižničara mentora u edukaciji studenata knjižničarstva i stvaranju temelja za njihov budući profesionalni rad.

Zaključak

Stručna praksa studenata knjižničarstva obvezan je dio nastavnog procesa na Odjelu za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru. U Knjižnici Arheološkoga muzeja Zadar, kao suradničkoj ustanovi, uspješno se provodi od akademske godine 2005./2006. do danas. Način provedbe stručne prakse temelji se na *Pravilniku o stručnoj praksi studenata knjižničarstva* unutar kojeg su jasno definirana prava i obveze sudionika praktičnog dijela nastave, tj. knjižničara mentora i studenta.

Obavljanje studentske prakse u Knjižnici Arheološkoga muzeja Zadar tijekom proteklih 13 godina uvelike je pridonijelo profesionalnom razvoju studenata knjižničarstva. To su, uz ostalo, potvrdili rezultati anketnog upitnika provedena tijekom veljače 2019., na koji se odazvalo 45 ispitanika, bivših polaznika stručne prakse u Knjižnici Muzeja. Ključnu ulogu u kvalitetnoj provedbi stručne prakse ima mentor. On je kompetentna osoba, neupitna znanja i radnog iskustva, knjižničar u knjižnici u koju je upućen student na obavljanje praktičnog dijela nastave (studentske prakse), onaj koji vodi, usmjerava, nadzire... studenta, njegov „vodič i savjetnik...“.³⁰ Osim toga, dobar knjižničar mentor svojim komunikacijskim vještinama, stručnošću i organizacijskim sposobnostima postiže i razvija dobar odnos sa studentom koji se temelji na uzajamnu povjerenju. Samo u takvu ozračju polaznik studentske prakse moći će „nadograđivati“ teorijska znanja stečena na Odjelu za knjižničarstvo. Za njega je stručna praksa početak gradnje profesionalne karijere, ulazak u poslovni svijet, a za mentora doprinos knjižničarskoj struci i promocija knjižnice i ustanove u kojoj je zaposlen. Osim toga, mentorstvo je proces u kojem svi sudionici, knjižničari mentori s jedne strane i studenti s druge strane, stječu neprocjenjiva iskustva i znanja koja su doprinos učenju zajednice čiji su sastavni dio.³¹

Literatura

Hadi, M. J.; M. Rudiyanto. Significance of mentor-mentee relationship and training for effective mentoring outcomes. // Annual International Conference of Islamic Education (1st, Mataram-West Nusa Tenggara, Indonesia, Feb 26, 2017). [citirano: 2019-02-25]. Dostupno na: <https://eric.ed.gov/?q=mentee+relationship&ft=on&id=ED588854>

---

³⁰ Lee, M. K. Nav. dj. Str. 1.

³¹ Hessenauer, S. L.; K. Law. Nav. dj., 4.

- Hessenauer, S. L.; K. Law. Mentoring: a natural role for learning community faculty. // *Learning Communities Research & Practice* 5, 2(2017), Article 3. [citirano: 2019-03-01]. Dostupno na: <https://eric.ed.gov/?q=mentee+relationship&ft=on&id=EJ1163142>
- Hrvatski jezični portal. [citirano: 2019-06-18]. Dostupno na: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>
- Hrvatski standardi za specijalne knjižnice. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 35, 3/4(1992), 258-269.
- Huckle, M. Value and importance of lifelong learning to the library and information profession. // *Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost* / ur. A. Horvat, D. Machala. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2009. Str. 37-40.
- Lee, M. K. *Mentoring in the library*. Chicago: American Library Association, 2011.
- Machala, D. *Knjižničarske kompetencije: pogled na razvoj profesije*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2015.
- Mučnjak, D.; J. Lisek. Mentori – okosnica praktične poduke studenata bibliotekarstva Filozofskog fakulteta u Zagrebu. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 61, 2(2018), 155-177. [citirano: 2019-06-18]. Dostupno na: <https://doi.org/10.30754/vbh.61.2.661>
- O nama. // Odjel za informacijske znanosti. [citirano: 2019-06-18]. Dostupno na: http://iz.unizd.hr/Portals/70/docs_stari_web/sa_starog_weba_ZG/SAMOANALIZA_OIZ_FIN_potpis.pdf
- Obrane radova. // Odjel za informacijske znanosti. [citirano: 2019-07-01]. Dostupno na: <http://www.unizd.hr/iz/studenti/obrane-radova>
- Pravilnik o stručnoj praksi studenata preddiplomskog i diplomskog studija Odjela za informacijske znanosti. 2013. [citirano: 2019-06-18]. Dostupno na: http://ozk.unizd.hr/wpcontent/uploads/2013/10/pravilnik_o_praksi_finalno_17_4_2013_v2.pdf
- Pravilnik o stručnoj praksi studenata preddiplomskog i diplomskog studija Odjela za informacijske znanosti. 2017. [citirano: 2019-06-18]. Dostupno na: <http://iz.unizd.hr/dokumenti/student-ska-praksa/pravilnik-studentske-prakse>
- Pravilnik o stručnoj praksi studenata preddiplomskog studija knjižničarstva. 2009. [citirano: 2019-06-18]. Dostupno na: http://ozk.unizd.hr/wp-content/uploads/2012/05/Pravilnik-o-studentskoj-praksi_finalno_lektorirano.pdf
- Ross, K. M. Purposeful mentoring in academic libraries. // *Journal of Library Administration* 53, 7-8(2013), 412-428. [citirano: 2019-06-18]. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/01930826.2013.882195>
- Ugovor o suradnji: Sveučilište u Zadru, Odjel za informacijske znanosti i Arheološki muzej Zadar, 2011. (Klasa: 602-04/11-07/112, ur. broj 2198-1-79-01/11-01).

LJUBICA ĐORĐEVIĆ (1922. – 1999.) – SVEUČILIŠNA PROFESORICA

LJUBICA ĐORĐEVIĆ (1922–1999) – UNIVERSITY PROFESSOR

Vera Petrović

veramilanovicpetrovic@gmail.com

Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“

Jelena Smailagić

jelena.jecaducati.93@gmail.com

Univerzitet Megatrend, Fakultet za kulturu i medije, Beograd

EUDK / UDC 02:37(092)(497.11)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Ljubica Đorđević karijeru bibliotekara započela je na Katedri za jugoslovensku književnost, potom je bila bibliotekar, pa prvi bibliograf s takvim zvanjem, a 1980. godine postala je prvi profesor na tek osnovanu Smeru za bibliotekarstvo na Filološkome fakultetu u Beogradu. Zauzimala se za školovanje bibliotekara i zaslužna je za osnivanje spomenuta Smera za bibliotekarstvo, na kojem je predavala Osnove bibliotekarstva. Na ovom pionirskom poslu imala je potporu i pomoć profesora Miroslava Pantića, Vladana Nedića, Ljubinke Bašović i Vojislava Maksimovića. Kao odličan znalac i pedagog bila je predavačica na postdiplomskim studijima ne samo na Filološkome fakultetu već i na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu, na kojem je predavala Tehniku naučnog rada.

Ključne riječi: bibliotekarstvo, Ljubica Đorđević, profesor

Summary

Ljubica Đorđević began her career as a librarian at the Department of Yugoslav Literature, at first she was a librarian, than the first bibliographer with such a title, and in 1980, she became the first professor at the newly founded Department for Librarianship at the Faculty of Philology in Belgrade. She made a case for educating the library staff and was responsible for the establishment of the aforementioned Seminar for Librarianship, where she taught the course entitled Basics of Librarianship. For this pioneering work, she had the support and

assistance of professors: Miroslav Pantić, Vladan Nedić, Ljubinka Basović and Vojislav Maksimović. As an excellent educator and pedagogue, she was engaged as a lecturer in postgraduate studies not only at the Faculty of Philology, but also at the Faculty of Dramatic Arts in Belgrade, where she taught the course entitled Techniques in Scientific Approach.

Key words: librarianship, Ljubica Đorđević, professor

Uvod

Ljubica Đorđević rođena je 8. listopada 1922. godine¹ u Kragujevcu, kao jedino dijete Mihaila J. Đorđevića (Kragujevac, 1878. – Kragujevac, 1958.) i Stanice Đorđević, rođene Tošnić (selo Slavkovića pokraj Valjeva, 1882. – Beograd, 1969.). Osnovnu školu završila je 1932. godine, prva četiri razreda gimnazije 1936. godine, tri razreda učiteljske škole prije rata, a četvrti završni razred poslije rata. „Svjedočila je tragičnu događaju u Kragujevcu“² te je 22. listopada 1941. godine donijela samostalno prvu životnu odluku: s učeničkom torbom, bez ikakvih priprema, bez oproštaja s roditeljima, uputila se u Kragujevački partizanski odred.³ Ljubica Đorđević sudjelovala je u narodnooslobodilačkoj borbi od 22. listopada 1941. do 28. veljače 1945. godine. Bila je borac, prema potrebi se angažirala kao medicinsko osoblje, a s posebnim je zadovoljstvom prihvatila angažiranje u kulturnoj i obrazovnoj djelatnosti.

Poslije uspješne političke karijere, koja je trajala do 1949. godine, u svijet knjižničarstva ušla je 1. ožujka 1952. godine dobivši posao knjižničara⁴ na Filozofskome

---

¹ Prema podacima u Izvodu iz matične knjige rođenih, datum rođenja je 8., a ne 9. listopada. Vidi: Leksikon pisaca Jugoslavije: Knj. II: Đ-J. Beograd: Matica srpska, 1979. Str. 37.), a navedeno je i ime majke Stana umesto Stanica.

² 21. listopada 1941. godine pred njezinim očima iz učionice i klupa izvedeni su njezini drugovi, đaci, profesori, direktor i svi službenici muškarci, svi strijeljani, a i sama je bila na popisu za egzekuciju.

³ Govoreći iskreno o ovom trenutku, rekla je: „Pobude da odem u partizane bile su ljudske: neposredna opasnost od streljanja ili odvođenja u logor, i svesni način da izbegnem lično očajanje zbog opšte tragedije. Odazvala sam se sudbinskom pozivu mojoj generaciji da se borimo protiv fašizma i za oslobođenje porobljene zemlje. U ono vreme rodoljublje je bilo osećanje najvišeg ranga, a ideali su bili kompatibilni sa iluzijama.“ Vidi: Jevtić, M. Bibliotekari. Beograd: Zajednica bibliotekara Srbije, 1988. Str. 15-20.

⁴ „Poslove knjižničara može da obavlja lice sa stečenim srednjim obrazovanjem u četvorogodišnjem trajanju i položenim stručnim ispitom. Poslove višeg knjižničara može da obavlja lice sa završenim dvogodišnjim studijama na višoj školi u skladu sa ranije važećim propisima i sa položenim stručnim ispitom. Poslove bibliotekara može da obavlja lice sa stečenim visokim obrazovanjem na studijama prvog stepena u trogodišnjem trajanju i položenim stručnim ispitom. Poslove diplomiranog bibliotekara mogu da obavljaju: a) lica sa stečenim visokim obrazovanjem na studijama prvog i drugog stepena u oblasti bibliotekarstva i informatike, u

fakultetu u Beogradu, u biblioteci Seminara za jugoslovensku književnost. Savjesna i odgovorna, poslije pripravničkog staža i stečena iskustva državni je ispit položila 1954. godine u Narodnoj biblioteci Srbije s odličnim uspjehom. Radeći u biblioteci, okružena knjigama, nastavila se obrazovati. Studij književnosti započela je na Filozofskome, a diplomirala na Filološkome fakultetu 1961. godine. Na postdiplomskom studiju obranila je 15. siječnja 1966. godine magistarski rad kod mentora prof. dr. Slobodana Ž. Markovića: *Kritičarsko delo Velibora Gligorića. Period između dva svetska rata*. U knjižnicama njezin magistarski rad nije sačuvan, a nije sačuvan ni u ostavštini prof. dr. Markovića. Svoje formalno obrazovanje završila je izradom doktorske disertacije *Pesničko delo Desanke Maksimović*, koju je obranila 20. studenog 1972. godine, kod mentora prof. dr. Dimitrija Vučenova. Promovirana je u doktora znanosti 3. travnja 1973. godine. Bibliotekarskoj profesiji svestrano se predala radeći na knjižničarskim, bibliotekarskim i bibliografskim poslovima, a od 1980. godine i na obrazovanju budućih bibliotekara.

Ljubica Đorđević kao sveučilišna profesorica

Ljubica Đorđević uvelike je pridonijela osnivanju Smera za bibliotekarstvo na Filološkome fakultetu u Beogradu, na kojem je predavala, kao prva profesorica, Osnove bibliotekarstva od akademske godine 1980./1981. sve do akademske godine 1987./1988. godine, kada je umirovljena. Kako bismo istaknuli važnost doprinosa Ljubice Đorđević u osnivanju Smera za bibliotekarstvo, ukratko ćemo navesti događaje od 1948., kada počinje raditi Srednja bibliotekarska škola, sve do 1979. godine. Inicijativa da se osnuje Odsjek za bibliotekarstvo pokrenuta je 1963. godine, akademske godine 1964./1965. počeo je četverogodišnji studij na Grupi za bibliotekarstvo, koji je ugašen akademske godine 1965./1966., a na kojoj je diplomiralo ukupno 17 studenata. Akademske godine 1975./1976. pokušavalo se organizirati postdiplomski studij, ali se na tome i ostalo.

Važna je reforma visokoškolskih programa iz 1978. godine, kada su stečeni uvjeti za formiranje akademskog programa za bibliotekare. Zaslugom prof. dr. Miodraga Popovića, prof. dr. Miodraga Sibinovića i prof. dr. Ljubice Đorđević, uz razumijevanje i potporu Nastavno-naučnoga veća i Saveta, Filološki fakultet u Beogradu otvorio je Smer za bibliotekarstvo. Prodekan za nastavu, prof. dr. Miodrag Sibinović

---

trajanju od najmanje četiri godine i položenim stručnim ispitom; b) lica sa stečenim visokim obrazovanjem na studijama prvog i drugog stepena u drugim oblastima, u trajanju od najmanje četiri godine i položenim stručnim ispitom.“ Vidi: Zakon o bibliotečko-informacionoj delatnosti. // Službeni glasnik RS 52(2011). [citirano: 2020-05-05]. Dostupno na: <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-bibliotecko-informacionoj-delatnosti.html> (*Zakon* reguliše obrazovna struktura u bibliotečko-informacionoj delatnosti, članom 46.).

i Komisija za nastavni plan i program u sastavu prof. dr. Miodrag Popović, prof. dr. Ljubica Đorđević i mr. Mate Lončar, sa stručnjacima iz svih velikih knjižnica u Srbiji, izradili su plan i program, koji je osim teorijskog znanja zadovoljavao i praktične potrebe u knjižničarskoj djelatnosti.

Smer za bibliotekarstvo počeo je raditi akademske godine 1980./1981., kao redoviti dvogodišnji interkatedarski studij. Administrativno je bio u sastavu Odseka za jugoslavenske književnosti, sve do akademske godine 1988./1989., kada su ukinuti smjerovi. Akademske godine 1990./1991. uspostavljena je Katedra za bibliotekarstvo i informatiku, jedna od 13 na Filološkome fakultetu. Zanimljivo je to da je osnovana prvo za postdiplomski studij, pa tek sljedeće akademske godine, 1991./1992. za osnovne studije. Možemo samo pretpostaviti da je tadašnjem kadru trebalo više vremena za pripremu nastave na osnovnim studijima.

Ljubica Đorđević ostavila nam je u zalog unapređivanje bibliotekarske struke, izobrazbu njezinih djelatnika kako bi mogli pratiti sve inovacije koje nam donosi primjena suvremenih informacijskih tehnologija. U svojim radovima, koje je predstavljala na sastancima i skupovima, kao aktivna članica strukovnih asocijacija, govorila je o aktualnim pitanjima, upozoravala na potrebu pisanja i objavljivanja stručnih radova, magistarskih i doktorskih disertacija.

Proučavajući dostupnu građu, zaključeno je da je Ljubica Đorđević bila izuzetna žena, nadarena, s vizionarskim sposobnostima da spozna i predvidi. Svoj je talent i shvaćanje svijeta umjela podijeliti i prenijeti studentima. U knjižničnoj znanosti prepoznala je potrebe koje su bile relevantne i aktualne za tadašnje bibliotekarstvo naše zemlje, a za probleme je pronalazila moguća rješenja. Znala je spojiti međunarodna pravila i standarde s ondašnjim potrebama. Govorila je o centraliziranoj nabavi i obradi knjižničnoga materijala samo jedanput, uviđajući prednosti takva načina nabave i obrade. Možemo reći da je svojim izlaganjima bila pokretačica konzorcija za ujedinjenu nabavu i centraliziranu obradu knjižničnoga materijala.

Kao sveučilišna profesorica na Smeru za bibliotekarstvo, osim velike zasluge za njegovo osnivanje i regionalnu saradnju s drugim sveučilištima, uspjela je menadžerskim sposobnostima osigurati vrhunski profesorski kadar. Za predmet Istorija knjige i pisma bila je angažirana izvanredna prof. dr. Ljubinka Bašović, a za Naučne informacije i bibliografiju izvanredni prof. dr. Vojislav Maksimović, čime je kvaliteta nastave na novoosnovanom smjeru bila podignuta na najvišu razinu.

Poslije pet godina reizabrana je za izvanrednog profesora za predmet Osnovi bibliotekarstva na Odseku za jugoslovenske književnosti Filološkoga fakulteta u Beogradu, 14. studenoga 1985. godine.⁵ Kao odličan znanstveni znalac i pedagog sudjelovala je na postdiplomskim studijima ne samo na Filološkome fakultetu već i na

---

⁵ Odluka br. 2/91/1 od 14. 11. 1985. godine / predsjednik Saveta Filološkog fakulteta prof. dr. Miroslav Pantić. (Dokument iz Pismohrane Filološkoga fakulteta u Beogradu.)

Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu, gdje je predavala Tehniku naučnog rada. Prema sjećanju prof. dr. Svetozara Rapajića, na magistarskim studijima Ljubica Đorđević držala je predavanja kao honorarna profesorica od 1986. do 1988. godine.⁶

Skup nastavnika bibliotekarstva na sveučilištima u Jugoslaviji, treći po redu, održao se od 29. do 30. siječnja 1987. godine, na Filološkome fakultetu u Beogradu. Tema trećega interkatedarskog skupa bila je Naučna istraživanja u bibliotekarstvu. „Skupu su prisustvovali ne samo predstavnici fakulteta na kojima se izučava bibliotekarstvo, već i predstavnici nacionalnih, univerzitetskih biblioteka, kao i predstavnici: Saveza društva bibliotečkih radnika Jugoslavije; Društva bibliotečkih radnika Srbije; Zajednice visokoškolskih biblioteka u Beogradu; Zajednice specijalnih biblioteka Srbije. Naravno, bilo je zainteresovanih bibliotekara i studenata. Skupom je rukovodilo odabrano predsjedništvo u sastavu: prof. dr. Vojislav Maksimović, prof. dr. Ljubica Đorđević i mr. Aleksandra Horvat.“⁷

U radu *Pristup istraživanjima srpske terminologije bibliotekarstva*, Ljubica Đorđević govorila je o problemima srpske terminologije. Pokazala je da se o stručnoj bibliotekarskoj terminologiji ne može govoriti samo kao da je dio lingvističkoga problema, već se ona mora promatrati u korelaciji s drugim znanostima. Bibliotekarstvo kao znanost koja se razvija, a time i njezina terminologija, mora pratiti suvremene tokove znanstvenog razvoja. „Bibliotekarsku terminologiju na srpskohrvatskom jeziku valja razmatrati kao posebnu kreativnu oblast, značajnu za osmišljavanje, diferenciranje, integrisanje, unificiranje sadržaja iz teorije bibliotekarstva i raznolike bibliotečko-informacione delatnosti; u njoj specijalisti za bibliotekarstvo imaju bitnu ulogu. Izrada srpske terminologije bibliotekarstva ne pripada području rešavanja praktičnih pitanja, koja ne zahtevaju korišćenje teorije i metoda nauke. Slično drugim disciplinama, među stručnjacima za bibliotekarstvo uobičajeno je razlikovati tri grupe. Svaka od njih posebno, po meri svoje kompetencije, i sve zajedno – idealno posmatrano – učestvuje u stvaranju stručne terminologije. Naučni radnici – na osnovu istraživanja u teoriji i praksi bibliotekarstva, interdisciplinarnim pristupom, uopštavanjem i sistematizacijom – doprinose naučnoj zasnovanosti i celovitosti bibliotekarske terminološke paradigme. Specijalisti praktičari, koji obezbeđuju mogućnosti svestranih korišćenja svih vrsta biblioteka i bibliotečko-informacionih sistema, daju svoje stvaralačke priloge stručnoj terminologiji iz predmeta kojima se profesionalno bave duže vreme, na osnovu razvojnih istraživanja. Stručnjaci za organizaciju bibliotečko-informacione delatnosti – koji rukovode i upravljaju procesima stručnog rada, odeljenjima, celom bibliotekom ili mrežom biblioteka – obo-

⁶ Za sve honorarno angažirane profesore nije se otvarao osobni dosje na Fakultetu dramskih umetnosti, tako da se moramo pouzdati u usmenu informaciju.

⁷ Petrović, V. Ljubica Đorđević kao bibliotekar, bibliograf i univerzitetski profesor: doktorska disertacija. Pale: Filozofski fakultet, 2018.

gaćuju stručnu terminologiju iz sektora svojih odgovornosti i na osnovu teorijskih izučavanja. Sve tri grupe specijalista, ako kolektivno rade, mogu uspješno kreirati i obnavljati srpskohrvatsku bibliotekarsku terminologiju tako da bude adekvatna onoj na svetskim jezicima.⁸

Isticanjem timskog rada na državnoj razini Ljubica Đorđević isticala je da bi to mogao biti jedini put do uspjeha jer je bila uvjerena da gledanjem u prošlost nema velikih rezultata. Stručnjaci se u svijetu organiziraju na nacionalnoj i međunarodnoj razini, a rezultat su jednojezični i višejezični terminološki rječnici. Realizaciju tih ideja Ljubica Đorđević nije doživjela. *Bibliotekarski terminološki rečnik: englesko-srpski, srpsko-engleski*⁹ objavljen je 2002. godine kao internetsko izdanje, a 2004.¹⁰ kao tiskano izdanje; *Rečnik bibliotekarstva i informacionih nauka*, 2014.¹¹ kao e-izdanje, a 2017.¹² kao tiskano izdanje. *Nemačko-srpski, srpsko-nemački rečnik bibliotekarstva i informacionih nauka* objavljen je 2015. godine.¹³ Terminologijom se bavila i Stošić, proučavajući anglicizme u bibliotekarskome terminološkom rječniku.¹⁴ Valja istaknuti da su važan doprinos u bibliotekarskoj terminologiji dale Vraneš i Marković objavljivanjem pojmovnika *Od rukopisa do biblioteke*.¹⁵ Kolika je potreba za takvom literaturom, pokazuje podatak da je taj pojmovnik na srpskome jeziku imao tri izdanja (2006., 2008. i 2013. godine).

Ljubica Đorđević je u srpskohrvatskome jeziku nalazila da se u osnovi svakoga termina iz bibliotekarstva krije naknadno normiran termin iz standardnoga jezika. Navodila je primjer iz ruskoga terminološkog rječnika bibliotekarstva, u kojem je od 1 do 300 termina, oko 400 termina standardizirano.¹⁶ Upozoravala je na mogu-

---

⁸ Đorđević, Lj. Pristup istraživanjima srpske terminologije bibliotekarstva. // Naučna istraživanja u bibliotekarstvu: zbornik radova s Trećeg jugoslavenskog interkatedarskog skupa nastavnika. Beograd: Filološki fakultet, 1988. Str. 8–25. Isti članak objavljan u: *Bibliotekar* 40, 1-2(1988), 27-40.

⁹ Kovačević, Lj.; V. Injac-Malbaša; D. Begenišić. *Bibliotekarski terminološki rečnik: englesko-srpski; srpsko-engleski*. Elektronsko izd. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2002.

¹⁰ Kovačević, Lj.; V. Injac-Malbaša; D. Begenišić. *Bibliotekarski terminološki rečnik: englesko-srpski, srpsko-engleski*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2004.

¹¹ Kovačević, Lj.; D. Begenišić; V. Injac-Malbaša. *Rečnik bibliotekarstva i informacionih nauka: [Elektronski izvor]: srpski, engleski, nemački*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2014. [citirano: 2020-05-05]. Dostupno na: <http://rbi.nb.rs/sr/home.html>

¹² Kovačević, Lj.; V. Injac-Malbaša; D. Begenišić. *Rečnik bibliotekarstva i informacionih nauka: englesko-srpski, srpsko-engleski*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2017.

¹³ Kovačević, Lj.; D. Begenišić. *Rečnik bibliotekarstva i informacionih nauka: nemačko-srpski/srpsko-nemački*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2015.

¹⁴ Stošić, D. *Anglicizmi u bibliotekarskom terminološkom rečniku: diplomski akademski rad – master*. Beograd: [D. Stošić], 2010.

¹⁵ Vraneš, A.; Lj. Marković. *Od rukopisa do biblioteke: pojmovnik*. 3. dop. i izm. izd. Beograd: Filološki fakultet, 2013.

¹⁶ Suslova, I. M.; L. N. Ulanova. *Bibliotečnoe delo: terminologičeskij slovar*. Moskva: Kniga, 1986.

će zamke pri upotrebi posuđenica, i to kad je riječ o korisniku koji je najvažniji, a one mogu otežati korištenje knjižnično-informacijskim sustavom. Nije zaboravljala istaknuti koliko je bitno i čuvanje kulturnoga identiteta. Isticala je da kvalitetni bibliotekarski termini u srpskom jeziku ne moraju biti zamijenjeni posuđenicama, a to su na primjer: sažetak, a ne rezime, ili zbirka, a ne kolekcija. Dokazala je da je 80 % termina poteklo iz imeničkih riječi, strukturalno kao jednočlane, višočlane, složenice ili skraćenice. Skretala je pozornost na to da prihvaćanje prevedena termina, bez prilagođavanja našem jeziku, može donijeti niz nejasnoća. Ljubica Đorđević to je pokazala na primjeru Univerzalne bibliografske kontrole (Universal Bibliographic Control – UBC), koji je trebalo prevesti kao Međunarodna bibliografska registracija dokumenata ili Međunarodna razmjena bibliografskih informacija. Doslovan prijevod donosi nejasnoće u značenju jer kontrola znači i nadzor i provjeru. U vezi s prijevodom UBK (Univerzalna bibliografska kontrola) nije samo isticala leksičke bitne probleme s prijevodom, da UBK ima značenje međunarodnoga programa za izradu svjetskog sustava razmjene bibliografskih informacija, već je razvojem knjižnično-informacijskog sustava vidjela prednosti neponavljanja u radu. Naime, svaku knjižničnu jedinicu treba obraditi jedanput, prema jedinstvenim standardiziranim pravilima, što je put od nacionalnog do svjetskog, odnosno globalnog protoka informacija.

Ljubica Đorđević vidjela je sveopći razvoj knjižnica u odnosu knjižnice i korisnika. Put knjige upoznala je od ulaska u knjižnicu do njezina korisnika, čitatelja. Isticala je da se potrebe knjižničnih korisnika moraju sustavno proučavati i da se na osnovi tih informacijskih potreba korisnika mora planirati rad knjižnica. Isticala je i nužnost stalna poboljšanja kvalitete usluga, a ta se kvaliteta morala provjeravati u izravnoj komunikaciji. Stalna interakcija između knjižnice i korisnika jedino može pridonijeti uspješnoj realizaciji i primjeni konkretnih ideja i prijedloga korisnika.

Ljubica Đorđević ostavila nam je u zalog unapređivanje knjižničarske struke, izobrazbu njezina kadra kako bi mogao pratiti sve inovacije koje nam donosi primjena suvremenih informacijskih tehnologija. Kao aktivna članica strukovnih udruga govorila je o aktualnim pitanjima, upozoravala na potrebu pisanja i objavljivanja stručnih radova, magistarskih i doktorskih disertacija. Isticala je također potrebu i važnost objavljivanja povijesti srpskoga bibliotekarstva. Mnogo je zaslužnih pojedinaca koji su zadužili knjižničarstvo, a o njihovu radu nemamo ostavljenih ujedinjenih pisanih tragova. Ni pojedine knjižnice nemaju još objavljene svoje povijesti nastanka i rada.

Zaključak

Karijeru Ljubice Đorđević možemo promatrati u dva razdoblja; prvo je njezina uspješna politička karijera do 1949. godine, a drugo od 1952. godine, kada je ušla u svijet bibliotekarstva. U radu smo istaknuli njezin prosvjetni doprinos školovanju visokoobrazovanih bibliotekara. Kao sudionica u osnivanju Smera za bibliotekarstvo i kao prva profesorica na njemu, osim obrazovne i odgojne uloge mladih bibliotekara, bila je i pokretačica važnih ideja i inicijativa. Menadžerska sposobnost da prepozna važnost i potrebe katedre za kvalitetnim kadrom na njezin su poticaj i ostvarene. Isticala je važnost i primjenu informacijskih tehnologija u stvaranju konzorcija za jedinstvenu nabavu i obradu knjižnog materijala. Upozoravala je na potrebu stalna istraživanja i rada u razvoju nacionalne stručne terminologije, kao i prevođenja svjetske terminologije. Obrazujući mlade, isticala je uvijek potrebu da se na znanstvenim temeljima istraži povijest bibliotekarstva, potičući na istraživanje i pisanje o životima i djelima zaslužnih za srpsko bibliotekarstvo.

Literatura

- Đorđević, Lj. Pristup istraživanjima srpske terminologije bibliotekarstva. // Naučna istraživanja u bibliotekarstvu: zbornik radova s Trećeg jugoslavenskog interkatedarskog skupa nastavnika. Beograd: Filološki fakultet, 1988. Str. 8-25.
- Đorđević, Lj. Pristup istraživanjima srpske terminologije bibliotekarstva. // Bibliotekar 40, 1-2(1988), 27-40.
- Jevtić, M. Bibliotekari. Beograd: Zajednica bibliotekara Srbije, 1988. Str. 15–20.
- Kovačević, Lj.; D. Begenišić. Rečnik bibliotekarstva i informacionih nauka: nemačko-srpski/srpsko-nemački. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2015.
- Kovačević, Lj.; D. Begenišić; V. Injac-Malbaša. Rečnik bibliotekarstva i informacionih nauka: [Elektronski izvor]: srpski, engleski, nemački. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2014. [citirano: 2021-05-05]. Dostupno na: <http://rbi.nb.rs/sr/home.html>
- Kovačević, Lj.; V. Injac; D. Begenišić. Bibliotekarski terminološki rečnik: englesko-srpski, srpsko-engleski. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2004.
- Kovačević, Lj.; V. Injac-Malbaša; D. Begenišić, Rečnik bibliotekarstva i informacionih nauka: englesko-srpski, srpsko-engleski. Beograd: Narodna biblioteka, 2017.
- Kovačević, Lj.; V. Injac-Malbaša; D. Begenišić. Bibliotekarski terminološki rečnik: englesko-srpski: srpsko-engleski. Elektronsko izd. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2002.
- Leksikon pisaca Jugoslavije: Knj. II: Đ-J. Beograd: Matica srpska, 1979.
- Odluka br. 2/91/1 od 14. 11. 1985. godine / predsednik saveta Filološkog fakulteta prof. dr. Miroslav Pantić

- Petrović, V. Ljubica Đorđević kao bibliotekar, bibliograf i univerzitetski profesor: doktorska disertacija. Pale: Filozofski fakultet, 2018.
- Stošić, D. Anglicizmi u bibliotekarskom terminološkom rečniku: diplomski akademski rad – master. Beograd: [D. Stošić], 2010.
- Suslova, M. I.; L. N. Ulanova. Bibliotečnoe delo: terminologičeskij slaovar. Moskva: Kniga, 1986.
- Vraneš, A.; Lj. Marković. Od rukopisa do biblioteke: pojmovnik, 3. dopunjeno i izmenjeno izd. Beograd: Filološki fakultet, 2013.
- Zakon o bibliotečko-informacionoj delatnosti. // Službeni glasnik RS 52(2011). [citirano: 2020-05-05]. Dostupno na: <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-bibliotecko-informacionoj-delatnosti.html>

DOPRINOS SVEUČILIŠNOGA KNJIŽNIČARSTVA SRBIJE PROBLEMATICI EKONOMSKOGA RAZVOJA I SRODIH DISCIPLINA – POGLED IZ DIGITALNOGA OKRUŽENJA

THE CONTRIBUTION OF SERBIAN ACADEMIC LIBRARIANSHIP TO THE DOMAIN OF AN ECONOMIC DEVELOPMENT AND COHERENT DISCIPLINES – AN OUTLOOK FROM A DIGITAL ENVIRONMENT

Vesna Župan

zupan@unilib.bg.ac.rs

Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“

UDK / UDC 027.7:316.422.4(497.11)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Visokoškolske knjižnice Srbije kao i sve ostale knjižnice dijelile su i dijele sudbinu ekonomije. U Srbiji su visokoškolske knjižnice bile i ostale kolijevka informacijske pismenosti za širok krug čitatelja, a prije svega studenata. Otvorena je znanost ono u što se danas ulažu sredstva, prema čemu se usmjeravaju kadrovi, o čemu se uvelike čita i piše, raspravlja i pregovara.

Svijest o tome da bez otvorenoga pristupa ne sudjelujemo u globalizaciji znanja niti možemo pridonositi njegovu širenju jača s intenzivnim rastom broja besplatno dostupnih kompletnih tekstova stručnih knjiga i časopisa. Otvoreni repozitoriji izgrađeni u skladu s prihvaćenim međunarodnim normativnim aktima zaslužuju osobitu pozornost, a u okviru marketinških aktivnosti knjižnica znanstvenog profila. Sva ozbiljna pretraživanja i istraživanja počinju u akademskoj knjižnici, a potom objavljeni rezultati završavaju u nekom od njezinih fondova. Cilj je ovoga rada u kontekstu zalaganja za knjižnice upozoriti na njihov konkretan doprinos problematici ekonomskog razvoja u Srbiji i u svijetu.

Ključne riječi: akademsko knjižničarstvo, baze podataka, digitalizacija, ekonomski razvoj, otvorena znanost, Srbija

Summary

The academic libraries of Serbia, as well as all other libraries, shared and still share the destiny of economy. The academic libraries have been and still are the core of the information

literacy for a wide segment of readers, especially students. Open science is the field financial means are being invested in, staff is being oriented to, what is being read and written about, discussed and negotiated on.

The conscience of the fact that we don't participate in the globalization of knowledge without an open access, nor we can contribute to its growth gets stronger with the intensive growth of the number of freely available full texts from academic books and journals. Open repositories created in accordance with the adopted international normative acts deserve particular attention in the framework of marketing activities by scientific libraries. All serious retrievals and research begin in the academic library. Papers published after that end up in some of its collections. The scope of this paper is to point out the obvious contribution of libraries to the problems of the economic development both in Serbia and worldwide.

Key words: academic librarianship, databases, digitization, economic development, open science, Serbia

Uvod

Praćenjem suvremenih tendencija u međunarodnoj ekonomiji može se zapaziti da je itekako promijenjena svjetska ekonomska paleta u posljednja tri desetljeća. Sveučilišno knjižničarstvo Srbije te promjene redovito prati. Srbija je zemlja Zapadne Balkana, a ekonomski je orijentirana prema Europskoj uniji. Još je to zemlja u razvoju koja sudjeluje u stvaranju otvorenoga društva i društva znanja, a u okviru europskih inicijativa. Pri primjeni novih tehnologija u profesionalnoj praksi visokoškolskih knjižnica Srbije uzimaju se u obzir iskustva razvijenijih zemalja.

Cilj je ovog rada upozoriti na zastupljenost literature iz područja ekonomskog razvoja u sustavu COBISS.SR.¹ Taj sustav nudi zajednički e-katalog koji se naziva i kumulativnim katalogom. On omogućuje knjižnicama koje su u njemu da preuzimaju zapise iz uzajamne baze podataka za nabavljena djela u lokalnu bazu podataka te da tako olakšano upotpunjuju vlastiti e-katalog. Treba imati na umu da sustav COBISS.SR ne ujedinjuje sve visokoškolske knjižnice Srbije, ali uključuje, ipak, većinu njih. Ne postoji precizan podatak o tome koliko je ekonomskih knjižnica u sustavu COBISS.SR iako su njihovi nazivi sasvim poznati i dani su u COLIB-u, tj. u Bazi podataka o knjižnicama koje sudjeluju u COBISS sustavu. Razlog je za to sljedeći: višedisciplinarnost je sve češća u knjižnicama. Ekonomija je primijenjena znanost i vezana za najrazličitija područja ljudske djelatnosti. Treba spomenuti knjižnicu Visoke turističke škole strukovnih studija u Beogradu. Naime, *turizam* se svojedobno izučavao na Prirodno-matematičkome fakultetu u Beogradu, a osim toga postojao je i smjer koji se odnosio na *ekonomiku turizma*, na Ekonomskome fakultetu u Beogra-

---

¹ Akronim od Cooperative On-line Bibliographic System & Services in Serbia, ili u prijevodu – Kooperativni online bibliografski sustav i servisi.

du. Pretpostavlja se da se hotelijerstvo i turizam izučavaju i danas na Ekonomskome fakultetu u Beogradu, samo u nekom određenom obliku, izmijenjenu u odnosu na planove i programe iz proteklih desetljeća. Dakle, takva se knjižnica ne bi mogla striktno svrstati u okvir nekog od ova dva područja; zapravo, pripada na određen način i jednom i drugom. U radu se polazi od sljedećih pretpostavki:

1. Izgradnja knjižničnih zbirki iz ekonomije ovisi o praćenju suvremenih tendencija u svjetskoj ekonomiji, od nabave, kao i od raspoloživa novca.
2. Na zahtjeve i očekivanja korisnika odgovara se građom iz vlastitih fondova, međuknjižničnom posudbom i omogućivanjem korištenja e-izvorima iz slobodnog pristupa, kao i otvorenog sadržaja digitalnog repozitorija.

Zbirke, odnosno, fondovi ekonomskih knjižnica izgrađuju se u skladu s njihovim tipom. Pri tome se vodi računa o sljedećem:

1. da nema nepotrebne nabave duplikata
2. da bude zastupljena domaća, ali i strana literatura
3. da budu zastupljeni svi profesionalni segmenti ekonomskih znanosti, a s obzirom na čitalačku publiku konkretne knjižnice, tj. njezino uobičajeno ili tradicionalno članstvo
4. da godina izdanja ne bude predaleko od trenutka u kojem se djelo nabavlja
5. da cijena po kojoj se djelo nabavlja, ako je oblik nabave *kupnja*, bude u skladu s visinom raspoloživih sredstava za nabavu odgovarajuće literature. Izbjegavaju se nerealno visoki izdatci i pribjegava traženju onih rješenja koja neće iscrpiti proračun knjižnice za potrebe bilo kojega profesionalnog dijela ekonomije, a ostaviti drugi dio ekonomije zanemaren.

Glavni oblici nabave literature u Univerzitetškoj biblioteci „Svetozar Marković“ u Beogradu bili su, ali su i danas: obvezan primjerak, dar, kupnja i razmjena publikacija.

Treba spomenuti da su u sustavu COBISS.SR, općenito rečeno, 224 knjižnice. Od toga su 83 iz skupine visokoškolskih i sveučilišnih knjižnica, specijalnih ima 38, a narodnih 101. U sustavu COBISS.SR vidljivi su bibliografski opisi, premda ne svih visokoškolskih knjižnica Srbije iz ekonomije, već samo onih koje su članice tog sustava. Autor ovoga teksta razmatra knjižnice u sustavu COBISS.SR. U ovom radu pretražen je zajednički e-katalog COBIB.SR. Stoga, ako govorimo o metodologiji, primijenjena je sinteza, odnosno pretraživanje skupnoga ili zajedničkoga kataloga COBIB.SR. Upotrijebljen je OPAC.² To je bilo potrebno kako bi se razmotrila prisutnost ekonomske građe u knjižnicama iz sustava COBISS.SR. Pri pretraživanju e-kataloga primijenjeno je *trankiranje*, tj. stavljanje zvjezdice na osnovu riječi kako

² Akronim od *on-line public access catalogue*, što znači mrežni javni pristupni katalog.

bi se dobio što povoljniji rezultat. Sama riječ „trankiranje“ potječe od engleske riječi *trunk* što znači glavni dio. Premda u prvi mah djeluje bezazleno, ovo je vrlo bitno. Korisnik koji bi zaboravio upotrebu zvjezdice mogao bi dobiti i deset puta niži rezultat pri pretraživanju nego što bi trebao. U praksi se inače događa i obratno: da se bolji rezultat dobije bez upotrebe zvjezdice. Zato se u pretraživanju primjenjuju oba načina, a za rezultat se uzima onaj koji je povoljniji.

Rezultati pretraživanja u sustavu COBISS.SR

Visokoškolske knjižnice po svom tipu nisu javne te nemaju obvezu objavljivanja godišnjeg izvješća o radu na internetskim stranicama. To se odnosi i na ekonomske knjižnice visokoškolskog tipa u Srbiji. Svaka visokoškolska knjižnica Srbije pripada većoj cjelini poput fakulteta, instituta ili akademije tako da postavljanje podataka u slobodan pristup ovisi o tim knjižnicama, a neizostavno i o donositeljima odluka. Podatci o veličini fonda, broju zaposlenih u svakoj pojedinoj visokoškolskoj knjižnici u Srbiji postoje, ali nisu jedinstveno dostupni preko interneta, raspršeni su po *mreži svih mreža* ili nisu ni objavljeni, ali su zato objavljeni mjestimično neki drugi podatci koji mogu biti korisni za učlanjene i potencijalne članove knjižnice. To sve ovisi o jednom radnom timu do drugom, o jednoj knjižnici do drugoj.

Matične zadaće knjižnica u Srbiji određene su čl. 22 *Zakona o bibliotečko-informacionoj delatnosti*.³ Nadzor nad stručnim radom visokoškolskih i specijalnih knjižnica u Srbiji određen je čl. 25 već spomenutog *Zakona*. Knjižnica je dužna matičnoj knjižnici, na njezin zahtjev, dostaviti podatke potrebne za obavljanje nadzora nad stručnim radom, kao i ovlaštenu djelatniku matične knjižnice omogućiti neposredan nadzor. Način nadzora nad stručnim radom uređuje Narodna knjižnica Srbije.

U ovom radu istaknut je pojam ekonomskog razvoja. Ekonomski razvoj znatno važnijim od ekonomskog rasta čini to da se on odnosi na ukupnu ekonomiju. Naime, u uvjetima u kojima bi neka zemlja A ili B bila monokulturna i osiguravala prihod uglavnom izvozom šećerne repe, ne bi se moglo reći da je ekonomski razvijena, čak iako bi zabilježila rast nacionalnog brutoproizvoda od 10 % prema prethodnoj godini. Ekonomski je razvijena ona zemlja koja pozornost obraća svim bitnim granama industrije, od ekstraktivne i prerađivačke, preko kemijske, farmaceutske i tekstilne, pa do industrije motornih vozila i računala.

Analiza ekonomskih problema u društvu nameće potrebu pronalaženja, prije svega, odgovarajuće literature. Ovim je radom obuhvaćen sustav COBISS.SR. U Srbiji ne postoji ni jedan drugi sustav s toliko visokoškolskih knjižnica. To ne znači da

---

³ Zakon o bibliotečko-informacionoj delatnosti. // Službeni glasnik RS 52(2011). [citirano: 2020-12-09]. Dostupno na: <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-bibliotecko-informacionoj-delatnosti.html>

su sve knjižnice koje zaslužuju našu pozornost, zapravo, u sustavu COBISS.SR. Međutim, taj je sustav izrazito praktičan za uporabu, a centralna knjižnica Univerziteta u Beogradu, tj. Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“, radi u njemu vrlo dugo,⁴ kao uostalom, i Narodna knjižnica Srbije,⁵ Biblioteka Matice srpske u Novom Sadu,⁶ Univerzitetska biblioteka u Kragujevcu,⁷ zatim Univerzitetska biblioteka „Nikola Tesla“ u Nišu⁸ i mnoge druge. Od ekonomskih knjižnica u Srbiji koje su u sustavu COBISS.SR ovo su samo neke:

Biblioteka Ekonomskoga fakulteta u Beogradu
 Biblioteka Ekonomskoga fakulteta u Kragujevcu
 Biblioteka Ekonomskoga fakulteta u Nišu
 Biblioteka Instituta ekonomskih znanosti u Beogradu
 Biblioteka Visoke škole modernog biznisa u Beogradu
 Biblioteka Visoke škole za poslovnu ekonomiju i poduzetništvo u Beogradu itd.

Provedeno je pretraživanje zajedničkoga ili skupnoga COBISS+ sustava COBISS.SR, a pri zadavanju upita primijenjena je metoda ključne riječi iz travnja 2019. Tom su prilikom dobiveni rezultati iz Tablice 1.

Tablica 1. Bibliografski opisi iz ekonomskog razvoja i srodnih disciplina u akademskom knjižničarstvu Srbije⁹

Upit (srpski)	Broj bibliografskih opisa
Ekonomska politika	11 583
Ekonomski razvoj	12 244
Financije	25 784
Marketing	16 593
Međunarodna ekonomija	9 957
Međunarodne financije	4 547
Svjetska trgovina	1 038

⁴ Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“ u Beogradu. [citirano: 2019-04-09]. Dostupno na: www.unilib.rs

⁵ Narodna biblioteka Srbije. [citirano: 2019-04-07]. Dostupno na: <https://www.nb.rs>

⁶ Biblioteka Matice srpske. [citirano: 2019-04-06]. Dostupno na: <https://www.bms.rs>

⁷ Univerzitetska biblioteka u Kragujevcu. [citirano: 2019-05-04]. Dostupno na: www.ub.kg.ac.rs

⁸ Univerzitetska biblioteka „Nikola Tesla“ u Nišu. [2019-05-03]. Dostupno na: <https://www.ubnt.ni.ac.rs>

⁹ Izvor: Kumulativni e-katalog COBIB.SR. [pristup: 2019-04-09].

Osim toga, provedeno je i pretraživanje e-kataloga centralne knjižnice Sveučilišta u Beogradu, u travnju iste godine, zadavanjem ključnih riječi kao upita, a rezultat je prikazan u Tablici 2. Pretražena je lokalna baza podataka Univerzitetske biblioteke „Svetozar Marković“ u Beogradu koja je jedna od knjižnica u sustavu COBISS.SR.

Tablica 2. Bibliografski opisi iz ekonomskog razvoja i srodnih disciplina u e-katalogu centralne knjižnice Univerziteta u Beogradu¹⁰

Upit (srpski)	Broj bibliografskih opisa
Ekonomska politika	1888
Ekonomski razvoj	2465
Financije	3280
Marketing	2084
Međunarodna ekonomija	1969
Međunarodne financije	623
Svjetska trgovina	167

Kako se može primijetiti iz Tablice 1., najviše bibliografskih opisa za zadane upite bilo je pronađeno iz područja financija, čak 25 784, a u zajedničkom e-katalogu COBIB.SR. Znatno je manje rezultata pronađeno iz područja marketinga, i to 16 593 zapisa u istom e-katalogu i u istom danu pretraživanja. Iz područja ekonomskog razvoja bila su pronađena 12 244 zapisa. Osim toga, iz područja ekonomske politike pronađeno je 11 583 bibliografskih opisa u spomenutom e-katalogu. Uzevši u obzir spomenuto, broj bibliografskih opisa za upit „međunarodna ekonomija“ od 9957 nije velik, ali ni beznačajan.

Među tim bibliografskih opisima, a za sve navedene upite, postoje oni koji se odnose na monografske publikacije i oni koji se odnose na članke. Za upit „svjetska trgovina“, npr., pronađeno je samo 1038 bibliografskih opisa. Iz međunarodnih financija, broj bibliografskih opisa od 4547 referenca govori u prilog tome da bi ovu tematiku trebalo pažljivo pratiti, to prije što suvremene tendencije na tržištu novca i kapitala stalno prate zbivanja u realnoj ekonomiji.

Kako se može primijetiti na osnovi Tablica 1. i 2., nikakva zbroja nema. Za to postoje opravdani razlozi. Naime, danas je višedisciplinarnost znatno zastupljena u stručnim i znanstvenim publikacijama. Ovisno o tome toga na koje se probleme

¹⁰ Izvor: e-katalog centralne knjižnice Sveučilišta u Beogradu. [pristup: 2019-04-09].

konkretno djelo odnosi, ali i o tome kako je obavljena predmetizacija knjižnične građe, jedno djelo može u bazi podataka imati više tematskih odrednica, kao i UDK (Univerzalna decimalna klasifikacija) oznaka. Među djelima koja su obuhvaćena rezultatom pretraživanja na zadani upit „ekonomska politika“, vjerojatno ima onih knjižničnih jedinica koje se istodobno odnose kako na međunarodne financije, tako i na svjetsku trgovinu. Na osnovi Tablice 2. može se primijetiti da su djela iz financija itekako zastupljena u fondu centralne knjižnice Univerziteta u Beogradu, a u usporedbi s djelima na ostale zadane upite iz ove tablice. Odstupanje broja referenca iz marketinga u odnosu na broj referenca iz područja ekonomskog razvoja jest velik, ali nije drastičan. Stoga ne bi trebao izazvati nikakvu zabrinutost, to prije što ovaj rad ne zalazi u kvalitetu građe.

Pišući o digitalnoj ekonomiji, Ivanov u svom djelu *Pojam e-poslovanja i digitalna ekonomija* navodi da su neke od karakteristika digitalne ekonomije „globalizacija, umrežavanje, mobilnost, integracija, elektronsko poslovanje, direktno poslovanje, direktni proizvodi i usluge, nove organizacione forme“.¹¹ Za potrebe ovog istraživanja pretražena je uzajamna baza podataka COBIB.SR zadavanjem upita u OPAC-u (Online Public Access Catalogue ili Online javni pristupni katalog) koji se odnosio na digitalnu ekonomiju. Pronađeno je ukupno 226 zapisa. Zatim je pretražen OPAC Sveučilišne knjižnice „Svetozar Marković“ u Beogradu. Za isti upit pronađeno je 16 zapisa, što govori u prilog tome da bi centralna knjižnica Univerziteta u Beogradu ipak trebala nabaviti znatno više građe o digitalnoj ekonomiji.

Problemi zadovoljstva korisnika

Kolika god da je izdavačka produkcija u Europi i u svijetu, novac koji pristiže u proračun visokoškolskih knjižnica Srbije znatno je manji od svote koju bi one željele imati kako bi popunile vlastite fondove novom literaturom. Osim toga i spremišta su ograničavajući čimbenik kada je riječ o nekim oblicima knjižnične građe. Jedan od načina da se nadoknadi nedostatak građe o ekonomskom razvoju usluga je međuknjižnične posudbe s inozemstvom. Univerzitetaska biblioteka „Svetozar Marković“ u Beogradu, koja radi u obnovljenu zdanju od 2018. godine, pruža svojim učlanjenim korisnicima ovu uslugu. Međuknjižničnom posudbom s inozemstvom mogu se nabaviti željene knjige i članci iz humanističkih, društvenih, prirodnih i tehničkih znanosti.

Knjižničari visokoškolskih knjižnica Srbije pružaju korisnicima kratke instrukcije. Kompletni tekstovi e-članaka snimaju se na džepne memorije ili šalju e-po-

¹¹ Ivanov, S. *Pojam e-poslovanja i digitalna ekonomija*. Zaječar: Fakultet za menadžment, 2019. Str. 20. [citirano: 2020-12-15]. Dostupno na: https://fmz.edu.rs/novi/download/01_oas/predmeti/2019/01_DE_2019-20.pdf

štom. Studenti, koji su najčešći čitatelji centralne knjižnice Univerziteta u Beogradu, nerijetko se služe e-člancima, ali im je ugodnije, svakako, čitati literaturu koja je pristigla u fond ove Knjižnice na materinskom jeziku i u papirnatu obliku. Na ovaj se način djela čitaju u udobnijem položaju, a citiranje je stručnog ili znanstvenog izvora olakšano. Pretraživanje postaje istraživanje zato što se broj dostupnih izvora informacija povećava iz dana u dan. Nije neobično pronaći dobar časopis iz bilo koje suvremene znanstvene discipline u slobodnu pristupu.

Ne bi trebalo zanemariti ni to da Univerzitet u Beogradu ima otvoreni repozitorij e-teza u koji se pohranjuju kompletni tekstovi doktorata obranjenih na tom Sveučilištu. Naziv je tog repozitorija PHAIDRA.¹² To je Digitalni repozitorij sveučilišta u Beogradu.¹³ Sveučilišna knjižnica u Kragujevcu ima svoju PHAIDRA-u s istim nazivom. U taj repozitorij pohranjuju se kompletni tekstovi doktorata obranjenih na Univerzitetu u Kragujevcu.¹⁴ Osim toga, Univerzitet u Nišu također ima svoju PHAIDRA-u, s istom ili sličnom svrhom, tj. pohrane kompletnih tekstova doktorata koji su obranjeni na Univerzitetu u Nišu.¹⁵ Knjižničari pomažu korisnicima da pretraže i Portal europskih e-teza DART (Digital Access to Research Theses ili Digitalni pristup istraživačkim tezama).¹⁶

Do podataka o tome pronalaze li korisnici ono što im u knjižnici treba može se doći na više načina. Neki su od njih:

1. anketno istraživanje ovlaštenih ili mjerodavnih osoba zaposlenih u knjižnici ili u ustanovi kojoj ona pripada
2. provođenje fokusnog intervjua uz upotrebu kamere.¹⁷

Rezultatima obaju oblika istraživanja knjižnice se mogu koristiti u idućem razdoblju radi upotpunjavanja fonda ekonomske literature i unapređivanja svoga rada. U praksi je bilo češće provođenje anketnog istraživanja u tradicionalnu smislu – korištenjem upitnikom u papirnatu obliku ili e-putem. Korisnici mogu i osobno izraziti želju za određenom publikacijom, a to su tzv. deziderati.

U ovom radu nije dan popis ekonomskih knjižnica Srbije kako bi se izbjeglo zadržavanje na pitanjima koja nisu jako važna za čitatelje zbornika radova predstavljениh na skupu 16. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica koji je održan u Lovranu 2019., na kojem je prezentiran ovaj rad. Primjerice, ono što bi moglo zanimati čita-

---

¹² Akronim od Permanent Hosting, Archiving and Indexing of Digital Resources and Assets. PHAIDRA je sustav za permanentni smještaj, arhiviranje i indeksiranje digitalnih izvora i objekata.

¹³ E-teze Univerziteta u Beogradu. [citirano: 2019-05-04]. Dostupno na: <https://eteze.bg.ac.rs>

¹⁴ E-teze Univerziteta u Kragujevcu. [citirano: 2019-04-22]. Dostupno na: <https://eteze.kg.ac.rs>

¹⁵ E-teze Univerziteta u Nišu. [citirano: 2019-04-18]. Dostupno na: <https://eteze.ni.ac.rs>

¹⁶ The DART-Europe E-theses Portal. [citirano: 2020-12-15]. Dostupno na: www.dart-europe.org

¹⁷ Župan, V. Marketing u bibliotekama. Beograd: Svet knjige, 2001.

telja iz Hrvatske jest kako nabaviti konkretno djelo. Tada bi najkorisnije bilo obratiti se onoj knjižnici u Hrvatskoj koja ima službu međuknjižnične posudbe s inozemstvom. Univerzitetska biblioteka u Beogradu, kao centralna knjižnica Sveučilišta u Beogradu, takvu službu ima već godinama. Učlanjeni joj se korisnici rado obraćaju.

Zaključak

Građa o ekonomskom razvoju i srodnim problemima nabavlja se, obrađuje, smješta u spremišta i pruža na korištenje učlanjenim čitateljima visokoškolskih knjižnica Srbije. Sveučilišno knjižničarstvo Srbije posjeduje literaturu iz područja ekonomskog razvoja društva, što pokazuju rezultati pretraživanja provedenih u sustavu COBISS.SR, a preciznije u zajedničkom e-katalogu COBIB.SR. Svaka visokoškolska knjižnica Srbije, tj. i ona koja je ekonomski orijentirana, obavlja svoju djelatnost prema utvrđenu pravilniku i statutarnim odredbama ustanove kojoj pripada. Provedeno pretraživanje pokazuje da u sustavu COBISS.SR ima građe iz ekonomskog razvoja, iako manje nego iz financija, ali i iz marketinga.

Nedostatak građe iz područja ekonomskog razvoja i njemu srodnih ekonomskih disciplina može se nadoknaditi na više načina. Jedan je od njih međuknjižnična posudba s inozemstvom, a drugi je korištenje e-izvorima. Osim toga, otvoreni repozitoriji danas znatno pridonose razvoju ekonomske misli u čitatelja. Zato bi trebalo spomenuti tri PHAIDRA repozitorija – onaj kreiran u Beogradu te one osnovane na sveučilištima u Kragujevcu i Nišu. Ta se tri repozitorija redovito upotpunjuju novim doktoratima koji su obranjeni na jednom od tri spomenuta sveučilišta. Osim toga, Portal europskih e-teza DART (The DART-Europe E-theses Portal) također je jako važan za praćenje ekonomskorazvojne problematike u svijetu.

Što se tiče digitalnih repozitorija, zastupljeni su doktorati iz najrazličitijih ekonomskih područja. Digitalni repozitorij Univerziteta u Beogradu sadržava, uz doktorate iz ostalih društvenih znanosti, i one iz ekonomskih znanosti. To se također odnosi na Univerzitet u Kragujevcu i Univerzitet u Nišu. Osim toga, učlanjenim su čitateljima dostupni i ostali e-izvori što će im omogućiti da lakše i uspješnije proučavaju konkretnu ekonomsku problematiku kojom se bave.

Literatura

- Biblioteka Matice srpske. [citirano: 2019-04-06]. Dostupno na: <https://www.bms.rs>
E-teze Univerziteta u Beogradu. [citirano: 2019-05-04]. Dostupno na: <https://eteze.bg.ac.rs>
E-teze Univerziteta u Kragujevcu. [citirano: 2019-04-22]. Dostupno na: <https://eteze.kg.ac.rs>
E-teze Univerziteta u Nišu. [citirano: 2019-04-18]. Dostupno na: <https://eteze.ni.ac.rs>

- Institut informacijskih znanosti u Mariboru. [citirano: 2019-04-05]. Dostupno na: <https://www.izum.si>
- Ivanov, S. Pojam e-poslovanja i digitalna ekonomija. Zaječar: Fakultet za menadžment, 2019. Str. 20. [citirano: 2020-12-15]. Dostupno na: https://fmz.edu.rs/novi/download/01_oas/predmeti/2019/01_DE_2019-20.pdf
- Narodna biblioteka Srbije. [citirano: 2019-04-07]. Dostupno na: <https://www.nb.rs>
- Univerzitetska biblioteka „Nikola Tesla“ u Nišu. [citirano: 2019-05-03]. Dostupno na: <https://www.ubnt.ni.ac.rs>
- Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“ u Beogradu. [citirano: 2019-04-09]. Dostupno na: www.unilib.rs
- Univerzitetska biblioteka u Kragujevcu. [citirano: 2019-05-04]. Dostupno na: www.ub.kg.ac.rs
- The DART-Europe E-theses Portal. [citirano: 2020-12-15]. Dostupno na: www.dart-europe.org
- Zakon o bibliotečko-informacionoj delatnosti. // Službeni glasnik RS 52(2011). [citirano: 2020-12-09]. Dostupno na: <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-bibliotecko-informacionoj-delatnosti.html>
- Župan, V. Marketing u bibliotekama. Beograd: Svet knjige, 2001.

**EDUKACIJA
KORISNIKA**

EDUKACIJA KORISNIKA I KNJIŽNIČARA U UNIVERZITETSKOJ BIBLIOTECI „SVETOZAR MARKOVIĆ“

EDUCATION OF USERS AND LIBRARIANS IN UNIVERSITY LIBRARY “SVETOZAR MARKOVIĆ”

Marija Bulatović

bulatovic@unilib.rs

Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“

UDK / UDC 027.7:025.5:023:37(497.11)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Tri osnovne funkcije svakog sveučilišta: obrazovna, znanstvena i istraživačka ne bi se mogle zamisliti bez knjižnice. Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“ kao institucija od posebnog društvenog interesa, dio Sveučilišta i visokog školstva, svoje je zadatke usklađivala s nastavnim i istraživačkim programima i zadatcima Sveučilišta.

Prateći suvremene društvene tokove i potrebe sadašnjih i budućih korisnika za novim obrazovnim aktivnostima, Biblioteka se trudi, uza svoje redovite aktivnosti, stalno pomagati korisnicima i kolegama u stalnom usavršavanju na tečajevima, radionicama, edukacijama ili korisnim sadržajima koji su dostupni na njezinoj stranici. Od 2014. godine redovito se organiziraju akreditirani tečajevi za knjižničare, a korisnici se educiraju na osobni zahtjev. Knjižnica tako aktivno sudjeluje u informacijskom opismenjanju svojih korisnika i podiže ga na višu razinu. Cilj je ovih edukacija da se ponajprije knjižničari visokoškolskih knjižnica upoznaju s novim sadržajima koje bi mogli primijeniti u svojim knjižnicama i prenijeti ih svojim korisnicima, te da se studentima koji se koriste uslugama Univerzitetske biblioteke olakša i ubrza pristup traženim sadržajima.

Ključne riječi: edukacije, informacijska pismenost, tečajevi, radionice, Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“

Summary

Three basic functions of each university: educational, scientific and research couldn't be imagined without a library. University Library “Svetozar Marković” as an institution of

special social interest and a part of the University and higher education, aligned its tasks with the teaching and research programs and tasks of the University.

Following the contemporary trends in the society and the needs of current and future users for new educational activities, the Library is making a continuous effort to provide assistance to its users and colleagues by offering permanent training through courses, workshops, educations or useful content available on its site. Since 2014 accredited courses for librarians have been regularly organized, while users' education is provided upon personal request.

This way, the Library participates in the information literacy of its users and raises them to a higher level. The aim of these educations is primarily for higher education librarians to get in touch with new content they could apply in their libraries, and transfer it to their users, as well as to facilitate and speed up access to required information for students who use the University Library services.

Key words: courses, educations, information literacy, University library „Svetozar Marković“, workshops

Uvod

Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“, kao jedna od nacionalnih kulturnih ustanova, ima važan zadatak i obvezu njegovanja kulturno-povijesnoga naslijeđa Srbije i treba ga učiniti dostupnim svim zainteresiranim korisnicima. Potječe od Biblioteke Liceja Kneževine Srbije,¹ a kao samostalna ustanova službeno je otvorena za korisnike na Dan Ćirila i Metoda 24. svibnja 1926. godine, s fondom od oko 30 000 knjiga. Jedna je od najstarijih i najvećih znanstvenih knjižnica u Srbiji. Na prijedlog prof. Pavla Popovića i uz financijsku donaciju Carnegiejeve zaklade, prva je srpska knjižnica za koju je namjenski podignuta zgrada. Beogradski univerzitet osnovao je Biblioteku sa zadatkom da mu bude stručna potpora u znanstvenoistraživačkom i nastavnom radu pa joj je glavni zadatak bio da kao samostalna sveučilišna ustanova pomaže njegovanje znanosti i kao znanstvena knjižnica posluži ne samo studentima i profesorima Beogradskog sveučilišta nego i svima onima koji se bave znanošću.

Prateći svoje ciljeve od osnivanja, a u okviru redovitih aktivnosti, zahvaljujući bogatstvu svojih fondova, u njoj se organiziraju tematske izložbe, akademske večeri i promocije knjiga, te mnogobrojne edukacije koje nisu vezane samo za knjižnično-informacijsku znanost i njezine stručnjake. Pri izboru kulturnoobrazovnih aktivnosti koje će se ostvariti tijekom godine presudan je profil korisnika Biblioteke.

---

¹ Izgradnja Univerzitetske biblioteke u Beogradu 1919–1925: dnevnicu Uroša Džonića / prir. N. Marković i D. Filipović. Beograd: Ministarstvo kulture Republike Srbije, 2011. Str. 1.

Edukacije u Univerzitetnoj biblioteci

Obrazovanje je važan dio rada u Univerzitetnoj biblioteci i stalno se ostvaruje i razvija za knjižničare u sklopu akreditiranih tečajeva i radionica, te za sve studente, istraživače i druge pojedince koji žele naučiti kako efikasno pretražiti dostupne izvore informacija (e-časopise, e-knjige i baze podataka).² Osim edukacija koje se održavaju u samoj Biblioteci, predavači iz Univerzitetne biblioteke „Svetozar Marković“ drže predavanja po pozivu i izravno na fakultetima.

Obuka doktoranada

Od listopada 2015. godine u Biblioteci se organizira obuka doktoranada posvećena oblikovanju doktorske disertacije u skladu s uputama Univerziteta u Beogradu. Najmanje dva puta mjesečno zainteresirani mogu dobiti informacije o elementima koje disertacija treba sadržavati i njezinoj vidljivosti na europskim i svjetskim portalima. Prijavljivanje je na ovu obuku obvezno, a broj je polaznika ograničen na 16-20. Obuka se ponajprije odnosi na doktorande u završnoj fazi izrade doktorske disertacije. Teme su obuke: elementi disertacije prema uputama Univerziteta u Beogradu, obvezni prilozi, pohrana u digitalni repozitorij i vidljivost disertacije na internetu, a dodatne teme mogu biti: pretraživanje dostupnih izvora informacija, pronalaženje literature, izvori u otvorenome pristupu i dodatni izvori.³

Imajući na umu to da je Univerzitetna biblioteka od devedesetih godina 20. stoljeća depozitarna knjižnica za doktorske disertacije (u tiskanom i elektroničkom obliku) Univerziteta u Beogradu (od 1945. godine depozitarna je bila za doktorske disertacije s teritorija Jugoslavije sve do njezina raspada), one su i u digitalnom repozitoriju Univerziteta u Beogradu PHAIDRA, namijenjenu pohranjivanju radova nastavnika i suradnika Univerziteta, koji se pretražuju i kojima se koristi u skladu s licencijom koju je izabrao vlasnik autorskog prava.⁴ Pristup sustavu dostupan je svim članovima Univerziteta (nastavnicima i studentima). Aktivna uporaba PHAIDRA-e (pohranjivanje objekata) moguća je za ovlaštene korisnike preko korisničkog imena, a pretraživanje sadržaja slobodno je za sve korisnike interneta bez prijave. Svi objekti imaju trajnu poveznicu, koja je dostupna širom svijeta i koja se može citirati ili poslati dalje. Pri izboru poveznice odmah se dobivaju najvažniji podatci o objektu, koji se može pogledati ili preuzeti.

---

² Edukacija. // Univerzitetna biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-20]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija>

³ Isto.

⁴ Phaidra. // Univerzitetna biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-20]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/sadrzaji/phaidra>

Doktorske disertacije obranjene na sveučilištima u Beogradu, Nišu i Kragujevcu dostupne su i na portalu E-teze. Osim disertacija nastalih od svibnja 2012., dostupan je i određen broj starijih, od kojih su posebno važne one koje su neki od slavni srpskih znanstvenika branili na stranim sveučilištima.⁵ Sve je to razlog više da se doktorandi prijave za ovu obuku i predaju kvalitetnu doktorsku disertaciju koja će sadržavati sve elemente nužne za njezinu e-dostupnost. Predajom disertacije sa CD-om (izuzetno je važno da disertacija bude istovjetna u tiskanoj i elektroničkoj verziji, te da je u jednom fajlu) i obveznim priložima skraćuje se vrijeme potrebno da se ona pohrani u digitalni repozitorij i postane vidljiva širokom krugu korisnika. U protivnom slijedi dug put pronalaženja kontakata svakoga pojedinačnog doktoranda, pribavljanje elemenata koji nedostaju ili spajanje nepotpunih disertacija u elektroničkom obliku, kao i prebacivanje ako su obrezane u neadekvatnu obliku. Iako se broj nepotpunih disertacija s vremenom smanjuje, nije zanemariv podatak da ih je u protekle dvije godine bilo više od 250.

Srijedom u 12

U Biblioteci se svake srijede u 12 sati organizira obuka korisnika kako bi se upoznali s uslugama koje ona nudi i s mogućnostima pretraživanja dostupnih izvora informacija. Svi se zainteresirani mogu prijaviti elektroničkom poštom edukacija@unilib.bg.ac.rs, ali obuku mogu pratiti i korisnici koji nisu prijavljeni. U okviru obuke predviđeno je upoznavanje s Elektroničkim katalogom Univerzitetske biblioteke i Virtuelne biblioteke Srbije, KoBSON-om te Citiranjem i citatnim indeksima, što je prvi korak u obuci korisnika i temelj za dalje obuke i korištenje uslugama Biblioteke.⁶

Elektronička čitaonica

Biblioteka ima primjereno opremljenu elektroničku čitaonicu s 20 računala, koja je na raspolaganju korisnicima. U njoj mogu primijeniti stečeno znanje s prethodne obuke u praktičnom pretraživanju uz pomoć knjižničara koji su im uvijek na raspolaganju. Služi istraživačima i doktorandima, ali i ostalim pojedincima koji žele pretraživati elektroničke izvore dostupne putem akademske mreže. Obuke se održavaju „jedan na jedan“, prema potrebama korisnika, u okviru kojih oni uče kako što kvalitetnije i efikasnije doći do željenih izvora i tekstova kojima će se služiti

---

⁵ E-teze. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-20]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/sadrzaji/e-teze>

⁶ Obuka korisnika sredom od 12 do 13 časova. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-20]. Dostupno na: <http://arhiva.unilib.rs/unilib/edukacija/obuka.php>

u svome istraživačkom radu. Pomoć se odnosi na pretraživanje elektroničkih izvora dostupnih u otvorenome pristupu ili komercijalnih izvora na koje je Biblioteka pretplaćena preko servisa KoBSON. Za pretraživanje su dostupne baze podataka o citiranosti časopisa i autora, oko 35 000 elektroničkih časopisa i oko 60 000 elektroničkih knjiga.⁷

Znanje za sve

Znanje za sve besplatni su mrežni tečajevi kojima se promiče mogućnost kvalitetna besplatna obrazovanja putem interneta i lakšeg pristupa određenim sadržajima. Univerzitetska se biblioteka pobrinula ublažiti jezične prepreke, pa je u suradnji s Međunarodnim akademskim centrom i Klubom volontera Biblioteke prevela cijeli tečaj Uvod u povijest antičke Grčke profesora Donalda Kagana sa Sveučilišta Yale.⁸ Tečaj se sastoji od 24 predavanja i snimljen je 2007. godine. U izvorniku je dostupan na stranici Sveučilišta Yale na poveznici: <http://oyc.yale.edu/classics/clcv-205>. U planu je nastavak prevođenja.

Akreditirani tečajevi za knjižničare

U Univerzitetškoj biblioteci „Svetozar Marković“ od 2014. godine održavaju se akreditirani tečajevi. Stupanjem na snagu *Pravilnika o stalnom stručnom usavršavanju u bibliotečko-informacionoj delatnosti*⁹ Biblioteka svake kalendarske godine akreditira određen broj programa. U 2018. godine održani su sljedeći akreditirani programi stručnog usavršavanja za knjižničare:

1. Digitalni repozitorijumi u bibliotečko-informacionoj delatnosti – Tečaj obuhvaća osnovna obilježja sustava za pohranu i arhiviranje dokumenata u elektroničkom obliku, koji omogućuju čuvanje elektroničkih dokumenata, lakše korištenje njima, jednostavniju razmjenu i veću vidljivost. Osobita je pozornost obraćena repozitorijima kao infrastrukturi za uspostavljanje tzv. zelenog oblika otvorenoga pristupa. Osim teorijskog dijela, program ima i praktičan rad i vježbanje u nekom od digitalnih repozitorija (PHAIDRA, Zenodo).¹⁰

---

⁷ Elektronička čitaonica. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/o-nama/ambijenti/elektronska-citaonica>

⁸ Znanje za sve. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://arhiva.unilib.rs/unilib/znanjezasve/kursevi.php>

⁹ Pravilnik o stalnom stručnom usavršavanju u bibliotečko-informacionoj delatnosti. // Službeni glasnik RS 18(2013). [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2013/18/1/reg>

¹⁰ Digitalni repozitorijumi u bibliotečko-informacionoj delatnosti. //Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/>

2. Autorsko pravo u bibliotečko-informacionoj delatnosti: povreda prava i pojam plagijata – Tečaj je nastavak programa koji je ostvaren u 2016. godini i detaljnije se bavi određenim pitanjima autorskog prava kao što su povreda prava i plagiranje. Seminar obuhvaća obnavljanje i utvrđivanje stečenih znanja o osnovnim pojmovima autorskog prava, odnosno njihovo usvajanje putem praktičnih primjera i interaktivna rada, a potom usredotočenost na pojam plagijata. Ističu se pitanja kao što su oblici neakademskog ponašanja, dokumenti koji reguliraju ovu problematiku i predviđene sankcije.¹¹

3. RDA i BIBFRAME: bibliografski opis za 21. vek – Na tečaju se korisnici upoznaju s novim oblicima kreiranja metapodataka potrebnih za opis knjižnične građe, iz kojih proizlaze i novi zahtjevi u organiziranju i prezentiranju knjižničnih fondova. Predviđen je kratak pregled postojećih formata za opis knjižnične građe, prednosti i nedostaci primjene u bibliotečno-informacijskoj djelatnosti, upoznavanje s osnovnim obilježjima novih formata (RDA i BIBFRAME), definiranje pojma i strukture Linked (Open) Data i razmatranje novih mogućnosti organizacije i prezentacije knjižničnih fondova.¹²

4. Viki-bibliotekar – Tečaj pruža informacije o aktivnostima Wikimedije Srbije, mogućnostima koje pruža Wikipedija i ostali Wiki-projekti (Wiki-vijesti, Wiki-rječnik, Wiki-knjige, Wiki-izvornik, Wiki-citat, Wikimedijino spremište). Obuka polaznika tečaja obuhvaća teme kao što su: upoznavanje s principima uređivanja članaka, pisanje i prevođenje tekstova, izvori i autorska prava. Osim teorijskog dijela, predviđena je radionica koja omogućuje polaznicima da samostalno kreiraju i postavljaju na Wikipediju što bogatiji, kvalitetniji i informativniji sadržaj.¹³

5. Novi mediji u bibliotekama – Na tečaju se korisnici upoznaju s novim medijima i višemedijskim oblicima, kao i načinima njihova kreiranja i mogućnostima uporabe u svim tipovima knjižnica. Polaznici se upoznaju i s najčešćim formatima i programima za multimedije te načinom djelovanja novih medija, digitalnih alata, servisa i platformi, koji se na razne načine mogu upotrebljavati u biblioteci. Za ovaj je seminar nužno napredno poznavanje informacijsko-komunikacijskih tehnologija, računalna pismenost, dobro poznavanje rada na internetu te engleskog jezika.¹⁴

---

edukacija/digitalni-repozitorijumi-u-bibliotecko-informacionoj-delatnosti

¹¹ Autorsko pravo u bibliotečko-informacionoj delatnosti: autorsko delo i internet. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija/autorsko-pravo-2017>

¹² RDA i BIBFRAME: bibliografski opis za 21. vek. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija/rda-bibframe>

¹³ Viki-bibliotekar. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija/viki-bibliotekar-2017>

¹⁴ Novi mediji u bibliotekama. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-

Zaključak

Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“ je kao lider među visokoškolskim knjižnicama uvijek imala važnu ulogu. Kao matična knjižnica visokoškolskim knjižnicama i knjižnicama znanstvenoistraživačkih instituta u središnjoj Srbiji akreditiranim tečajevima prenosi znanje i daje potporu svim kolegama u svojoj matičnosti, kako bi svi zajedno što bolje napredovali u struci i stečena znanja dalje prenosili. Knjižnica i postoji radi studenata, pa obukom knjižničara posredno obučava sve zainteresirane studente u središnjoj Srbiji.

Osim obrazovne i znanstvene, u svakom trenutku treba istaknuti i njezinu kulturnu i obrazovnu važnost, kao i stalne napore kako bi približila intelektualno vlasništvo svojim korisnicima i posjetiteljima, a broj i raznovrsnost kulturnih i obrazovnih sadržaja iz godine u godinu povećava se i mijenja u skladu s potrebama korisnika i knjižničara ustanova kojima je ona matična.

Literatura

- Autorsko pravo u bibliotečko-informacionoj delatnosti: autorsko delo i internet. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija/autorsko-pravo-2017>
- Digitalni repozitorijumi u bibliotečko-informacionoj delatnosti. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija/digitalni-repozitorijumi-u-bibliotecko-informacionoj-delatnosti>
- Edukacija. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-20]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija>
- Elektronska čitaonica. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/o-nama/ambijenti/elektronska-citaonica>
- E-teze. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-20]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/sadrzaji/e-teze>
- Izgradnja Univerzitetske biblioteke u Beogradu 1919–1925: dnevnicu Uroša Džonića / prir. N. Marković i D. Filipović. Beograd: Ministarstvo kulture Republike Srbije, 2011.
- Novi mediji u bibliotekama. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija/novi-mediji>
- Obuka korisnika sredom od 12 do 13 časova. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-20]. Dostupno na: <http://arhiva.unilib.rs/unilib/edukacija/obuka.php>
- Phaidra. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-20]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/sadrzaji/phaidra>

05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija/novi-mediji>

Pravilnik o stalnom stručnom usavršavanju u bibliotečko-informacionoj delatnosti. // Službeni glasnik RS 18(2013). [citirano: 2021-05-20]. Dostupno na: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2013/18/1/reg>

RDA i BIBFRAME: bibliografski opis za 21. vek. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija/rda-bibframe>

Viki-bibliotekar. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija/viki-bibliotekar-2017>

Znanje za sve. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://arhiva.unilib.rs/unilib/znanjezasve/kursevi.php>

DA, KORISNO JE (ALI NIJE SVE DOMAĆE) – SADRŽAJ PREDAVANJA ZA STUDENTE O INFORMACIJSKOJ PISMENOSTI

YES, IT'S USEFUL (BUT IT ISN'T ALL LOCAL) – CONTENT OF LECTURES FOR STUDENTS ON INFORMATION LITERACY

Damjana Frančić

damjana.francic@unipu.hr

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Sveučilišna knjižnica

UDK/UDC027.7:37.016:001.102(497.571)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Informacijska pismenost predloženi je sveučilišni izborni kolegij ponuden studentima svih odjela Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Cilj je osposobiti studente za pretraživanje, pronalaženje, vrednovanje i korištenje informacijskim izvorima. Tijekom kolegija upoznaju se s različitim vrstama izvora, posebice s bazama podataka dostupnima hrvatskoj akademskoj zajednici, te o važnosti informacijske pismenosti za cjeloživotno učenje. Na radionicama predstavljamo određene izvore, ovdje priložene, prema našem izboru, kao što su – <http://jurn.org>, <http://www.pdfsearchengine.net>, te <https://www.dogpile.com>.

Ključne riječi: informacijska pismenost, otvoreni pristup, sveučilišna nastava

Summary

Information literacy is a proposed university elective course offered to students of all departments of Juraj Dobrila University of Pula. Its aim is to enable students to search, find, evaluate, and use information sources. They are acquainted with different types of sources, especially the databases available to the Croatian academic community, and with the importance of information literacy for the lifelong learning process. At the workshops we present certain sources, here enclosed, of our own choice, such as – <http://jurn.org>, <http://www.pdfsearchengine.net>, and <https://www.dogpile.com>.

Key words: information literacy, open approach, university teaching

Uvod

Informatička je pismenost fizički pristup informacijama i više nije dovoljna za snalaženje na internetu. Informacijska pismenost, kao jedna od pet pismenosti, obuhvaća prepoznavanje potrebe za informacijom te pronalaženje i uporabu tih informacija. Informacijski pismeni ljudi naučili su kako učiti. Količina digitalnih nadmašila je količinu analognih informacija još 2002. godine, pa je u SAD-u nepismenost definirana kao izbor nepracticiranja vještina pismenosti (*choice not to practice literacy skills*).¹ Novija pojava društvenih medija i mrežnih zajednica pridonijela je preoblikovanju informacijske pismenosti u metapismenost² koja proširuje opseg informacijske pismenosti.

American Library Association još je 1989. definirala skup sposobnosti prepoznavanja informacijske potrebe, evaluacije i učinkovite uporabe potrebnih informacija kao alat za akademsko i cjeloživotno učenje.³ Dokument Europske komisije *eLearning action plan*⁴ iz 2001. godine postavio je e-učenje kao proces korištenja multimedijom i internetom za unapređenje učenja olakšavanjem pristupa izvorima i uslugama. UNESCO od 2002. ističe važnost cjeloživotnog obrazovanja nastavnika (ISCED).⁵ Istraživanja⁶ u Hrvatskoj i dalje pokazuju da studenti diplomiraju bez dostatna poznavanja izvora informacija i načina korištenja knjižničnim uslugama.

Znanstvena istraživanja danas su nezamisliva bez potpore informacijske i komunikacijske tehnologije koja je u procese uvela tražilice znanstvenih informacija kao što je Google znalac, nove alate te otvoreni pristup znanstvenim radovima. Googleova generacija⁷ odabire internet kao glavni izvor služeći se pretraživačima.

---

¹ The magic of 15 minutes: reading practice and reading growth. 2018. // Renaissance. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.renaissance.com/2018/01/23/blog-magic-15-minutes-reading-practice-reading-growth>

² Jacobson, T. E.; T. P. Mackey. Proposing a Metaliteracy Model. // *Communications in Information Literacy* 7, 2(2013), 86. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1089056.pdf>

³ Association of College and Research Libraries (ACRL). Framework for Information Literacy for Higher Education. Chicago, 2015. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org/acrl/files/content/issues/infolit/framework1.pdf>

⁴ The eLearning Action Plan: designing tomorrow's education (2001). // EUR-Lex. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0172:FIN:EN:PDF>

⁵ International Standard Classification of Education: ISCED 1997. // UNESCO. [citirano: 2019-08-29]. Dostupno na: http://www.unesco.org/education/information/nfsunesco/doc/isced_1997.htm

⁶ Aparac-Jelušić, T. Obrazovanje na daljinu i podrška knjižnica. // *Edupoint* IV, 29(2004), 7. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: http://eprints.rclis.org/5769/1/Aparac_Edupoint_29.pdf

⁷ Lazić-Lasić, J.; S. Špiranec; M. Banek Zorica. Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenijvanju. // *Medijska istraživanja* 18, 1(2012), 134. [citirano:

Karakteristika je te generacije nedostatak koncentracije jer se letimično pregledava nekoliko prvih zapisa pretraživanja te ih se kopira u svoje radove. Studenti često pokazuju nedovoljne vještine traženja informacija, posebice pri bibliografskim pretraživanjima baza podataka⁸ – kreću od tražilice Google, umjesto od akademskih tražilica, a nemaju ni osnovna znanja o procjeni informacija, pa ne vide razliku između preglednog rada u časopisu i originalnog članka.

Knjižnična pismenost prethodi informacijskoj pismenosti. Korisnike se podučava vještinama pristupa i korištenja informacijskim izvorima bez obzira na njihovu lokaciju da bi samostalno kvalitetno identificirali svoje informacijske potrebe. Nastavnici koji rabe ICT u nastavi primjećuju da su studenti skloniji mrežnim izvorima. Kad knjižnica ne nudi uslugu „pitajte knjižničara“, studenti i nedovoljno upućeni profesori većinom se služe neprovjerenim mrežnim izvorima premda su knjižnične mrežne usluge pouzdanije od komercijalnih jer im se kvaliteta temelji na iskustvu djelatnika.

Iako je i Hrvatska 2001. godine potpisala *Bolonjsku deklaraciju*,⁹ programi informacijskog opismenjavanja još uvijek nisu uvršteni i na formalnu razinu visokoškolskih ustanova. Godine 2019. donesen je kurikulum međupredmetne teme Učiti kako učiti¹⁰ za osnovne i srednje škole RH kao intrakurikulni model. Sveučilišne knjižnice u Hrvatskoj uvode koncept informacijske pismenosti, no nisu se nametnule jer je nastavno osoblje nedovoljno osviješteno o važnosti uključivanja informacijske pismenosti na visokoškolske institucije.

Snalaženje studenata prve godine pri spremanju ispita i pisanju seminarskih radova i u cjeloživotnom učenju ovisi o kvalitetnu radu u srednjim školama. Kolegij intrakurikulnog tipa daje najbolje rezultate povezujući rad nastavnika i knjižničara,^{11,12} osobito kada se provodi istraživačkom nastavom koja polazi od informacij-

---

2020-08-18]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/85384>

⁸ Rosman, T.; J. Peter; A.-K. Mayer; G. Krampen. Conceptions of scientific knowledge influence learning of academic skills: epistemic beliefs and the efficacy of information literacy instruction. // *Studies in Higher Education* 43, 1(2016), 97. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03075079.2016.1156666>

⁹ Bolonjska deklaracija. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: http://www.djkbk.unios.hr/docs/kvaliteta/Bolonjska_deklaracija.pdf

¹⁰ Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. // *Narodne novine* 7(2019). [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html

¹¹ Golenko, D. Model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava: doktorski rad. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016. Str. 15. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://dr.nsk.hr/islandora/object/unizd%3A1839/datastream/PDF/view>

¹² Rubinić, D.; I. Stričević. Visokoškolska knjižnica u programima informacijskog opismenjavanja studenata: istraživanje programa Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Karl Franzens Graz. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 4(2011), 28. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://>

skog istraživanja,¹³ gdje je cilj pronalaženje relevantna odgovora na informacijski problem. Tako se tradicionalno obrazovanje korisnika preobražava u informacijsko opismenjavanje novim modelima učenja.

Poučavanje korisnika u Sveučilišnoj knjižnici u Puli

Sveučilišna knjižnica u Puli prepoznala je važnost poučavanja korisnika još osamdesetih godina prošlog stoljeća, kada se počeo provoditi program utemeljen na UNESCO-ovu priručniku UNISIST.¹⁴ Podučavanje se od tada promijenilo. Nekada se govorilo o vještinama korištenja knjižnicom, a ne o informacijskoj pismenosti.¹⁵ Korisnike se vodilo u razgledavanje i upoznavalo s katalozima, građom i službama. Bitno je bilo objasniti koliko prepisivanje signature iz predmetnoga kataloga uvjetuje brže dobivanje željene publikacije. Informacijska pismenost upisana je i u novu strategiju Knjižnice: korisnicima se daju informacije o bazama podataka s cjelovitim tekstovima do kojih se na internetu može doći bez posebnih lozinki.

Nekada, 30 godina prije, podučavalo se korištenju knjižnicama, a danas se podučava ono što računala još ne mogu činiti – nove vještine učenja u informacijskome dobu. Svakog proljeća poneki maturanti prvi put dolaze tražiti literaturu. Još devedesetih prvo su se konzultirale enciklopedije. Danas kažu: „Pregledao sam internet, a sada mi dajte još kakvu knjigu.“ Knjižničar im pronade 4-5 knjiga i još toliko članka o temi te pokaže i druge pretraživače kao što su (akademski) Jurn i (poslovni) PdfSearchEngine. Bibliografije i međuknjižničnu posudbu samo se usputno spomene, kao nešto čime se služilo prije interneta.

Korisnicima se pošalje elektroničkom poštom popis ulaza na internetu na kojima će dobiti cjelovite tekstove članaka ili knjiga, bez posebna prijavljivanja. U organiziranu posjetu Knjižnici pokazuju im se spremišta jer ih je i dalje zanimljivo vidjeti, a potom se može razumjeti zašto se (sve dulje) čeka na fizičko dobavljanje knjiga, za razliku od čekanja od nekoliko sekundi da se na računalo učita članak otvoren na internetu, ili nekoliko minuta, koliko treba da se učita knjiga.

U Knjižnici se očekivalo da će sljedeće akademske godine predloženi izborni kolegij Informacijska pismenost konačno biti uvršten u programe Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, prema deklariranoj strategiji. Zasad je određeno vrijeme predavanja

---

hreak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=119016

¹³ Špiranec, S.; M. Banek Zorica. Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta. Zagreb: Zavod za informacijske studije Filozofskog fakulteta, 2008. Str. 118-125.

¹⁴ UNISIST: studijski izvještaj o provedivosti svjetskog sistema naučnih informacija koji su izradili Organizacija ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO) i Međunarodni savjet naučnih unija (ICSU). Zagreb : Referalni centar Sveučilišta, 1977.

¹⁵ Horton, F. W. Understanding information literacy: a primer. Paris: UNESCO, 2008. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000157020>

i vježbi unutar predmeta Metodologija znanstvenog rada pri nekoliko studijskih programa te mogućnost predstavljanja novosti profesorima na radionicama koje smo nazvali Izračunajte svoj akademski otisak, gdje se daju upute autorima za objavu radova u međunarodno priznatim časopisima, radi lakšeg snalaženja u brojnim časopisima i prepoznavanja kvalitetnih. Na mrežnoj stranici Knjižnice stalno se obnavlja sadržaj Akademskoga studentskoga kutka,¹⁶ s uputama za pretraživanje baza podataka.¹⁷ Sadržaj tih stranica bit će opisan u nastavku članka, kao što je bio i putem PPT prezentacije na skupu u Lovranu, a inače se prikazuje studentima pri skupnom posjetu Knjižnici, kada im se pokazuje i korištenje provjerenim mrežnim izvorima, kako slijedi.

Informacijska pismenost

Informacijski pismena osoba pripremljena je na učenje tijekom cijelog života, a mrežne stranice koje nam pomažu trenutačno su domaća Promotori digitalnog obrazovanja¹⁸ te strane – ALA standardi,¹⁹ ALA o informacijskoj pismenosti prema područjima znanja,²⁰ e-edukacija,²¹ smjernice UNESCO-a²² te stranice za učenje Learning.com i Google for Education. Domaći su portali za učenje na daljinu CARNET Loomen te Portal za učenje na daljinu „Nikola Tesla“. Korisni su i alati za e-učenje E-laboratorij CARNET-a, Merlin, a osobito digitalni alati za istraživače na adresi Sveučilišta Latrobe²³ te na ulazu Jurnsearch.²⁴ Za izradu, objavu i pregled digitalnog

---

¹⁶ Kutak za naputak. // Sveučilišna knjižnica Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://skpu.unipu.hr/usluge/kutak-za-naputak>

¹⁷ Baze podataka. // Sveučilišna knjižnica Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://skpu.unipu.hr/pretrazivanje/baze>

¹⁸ Promotori digitalnog obrazovanja. // CARNET. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.carnet.hr/tema/promotori-digitalnog-obrazovanja>

¹⁹ Association of College and Research Libraries (ACRL). Framework for Information Literacy for Higher Education. Nav. izv.

²⁰ Association of College and Research Libraries (ACRL). Information Literacy in the Disciplines Guide. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://acrl.ala.org/IS/is-committees-2/committees-task-forces/il-in-the-disciplines/information-literacy-in-the-disciplines>

²¹ Osnovna računalna e-edukacija (digitalna pismenost). // ITdesk.info - računalna e-edukacija sa slobodnim pristupom. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://itdesk.info/hr/e-edukacija>

²² Informacijska medijska pismenost: smjernice za politiku i strategiju. / ur. A. Grizzle, P. Moore, M. Dezuanni, S. Asthana, C. Wilson, F. Banda, C. Onumah. Cetinje: Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, 2015. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: https://www.nb-cg.me/fajlovi/IMP_Smjernice_PRERADA.pdf

²³ Online tools for researchers. // La Trobe University, Melbourne Victoria Australia. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.latrobe.edu.au/research-infrastructure/digital-research/software-and-tools/online-tools-for-researchers>

²⁴ Guide to academic search. // News from JURN. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://jurnsearch.wordpress.com/a-short-guide-to-academic-search>

sadržaja dobro je pogledati upute Centra za znanstvene informacije Instituta Ruđer Bošković.²⁵ Neki korisni alati za sigurno korištenje računalima instalirani su antivirusni programi Antibot te Malwarebytes. Pri izradi anketnoga upitnika svi se koriste onima s pretraživača Google, a nedovoljno se koriste domaćim ulazom Limesurvey. Alat je za skraćivanje *web*-adresa TinyUrl.

Slobodan pristup (recenziranim) znanstvenim informacijama

U znanstvenom izdavaštvu postalo je uobičajeno da se autorska prava prenose na izdavača pa autori pri tome ne dobivaju honorar iako časopis naplaćuje pristup njihovu članku. Apsurdna zarada komercijalnih izdavača pridonijela je nastanku Pokreta za otvoreni pristup (OA)²⁶ koji traži da na internetu svatko može čitati i preuzimati sadržaj, uz korektno citiranje. Slobodan pristup dokumentima znači da ne treba plaćati pretplatu, no recenzije su i dalje potrebne. I časopisi s otvorenim pristupom imaju troškove, financiraju se donacijama, reklamama te naknadom koju daju autori da bi im se objavio tekst. Slobodno se pristupa i *wiki*-projektima, koji nisu relevantni izvori, te blogovima. Hrvatska je među vodećim zemljama po objavljivanju u otvorenome pristupu za 2017. godinu prema vijestima na stranicama Instituta Ruđer Bošković²⁷ te časopisa *Nature*.²⁸ Za autorska prava korisno je otvoriti upute na adresi Virtualne tvornice.²⁹

Citiranje znači preuzimanje teksta iz drugih izvora, od riječi do riječi, ili referiranje na publikaciju (članak, knjiga, mrežna stranica), čiji je materijal poslužio za vlastite radove, s detaljima po kojima se publikacija može identificirati. Cilj je pomoći čitateljima u pronalaženju dodatnih pouzdanih informacija o temi, čime se povećava stručnost i kredibilitet rada, omogućena je lakša provjera točnosti i pouzdanosti sadržaja rada te se izbjegava plagiranje, a pravi je autor naveden. Dobre su upute za citiranje na *webu* Središnje medicinske knjižnice³⁰ i Fakulteta hrvatskih

---

²⁵ Kako izraditi vlastitu bazu podataka radova. // Centar za znanstvene informacije Instituta Ruđer Bošković. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://lib.irb.hr/web/hr/kako-izraditi-vlastitu-bazu-podataka-radova.html>

²⁶ Melinščak Zlodi, I. Razvoj otvorenog pristupa u Hrvatskoj. // Otvorenost u znanosti i visokom obrazovanju / ur. I. Hebrang Grgić. Zagreb: Školska knjiga, 2018. Str. 1. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10325/1/zlodi.pdf>

²⁷ Mayer, M. Hrvatska među vodećim zemljama u objavljivanju u OA. // Centar za znanstvene informacije Instituta Ruđer Bošković. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://lib.irb.hr/web/hr/vijesti/item/2171-oa-hr.html>

²⁸ Indonesia tops open-access publishing charts. // *Nature*. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://lib.irb.hr/web/hr/vijesti/item/2171-oa-hr.html>

²⁹ Autorska prava. // Virtualna tvornica. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.virtualna-tvornica.com/autorska-prava>

³⁰ Središnja medicinska knjižnica. Kako citirati?: pomoć prilikom navođenja literature. Zagreb,

studija,³¹ a može se koristiti i programom EasyBib. Za citiranje s društvenih mreža može se služiti uputama Sveučilišta Murdoch.³²

Vrednovanje znanstvenog rada

Sciјentometriја znači kvantitativnu prosudbu produktivnosti. Uzimaju se u obzir broj autora, geografska distribucija, broj publikacija, broj citata te komunikacijski kanali. Pokazatelji su kariјere znanstvenika broj objavljenih radova koji pokazuje produktivnost autora ili ustanove, ne mjereći kvalitetu; broj citata koji pokazuje odjek koji su imali radovi autora, ustanove ili časopisa, bez kvalitativnih konotacija; faktor odjeka (impact, IF) koji pokazuje citiranost članka u časopisu u nekom razdoblju te odražava relativnu vrijednost časopisa, ovisno o veličini znanstvenog područja. *Samocitati* su oblik u kojem citirani dokument i onaj tko citira ima najmanje jednoga zajedničkog autora. Prihvatljiv je postotak samocitata 15-25 % ukupnog rada.

Od 1970-ih definirana je *bibliometriја*, primjenom matematičkih i statističkih metoda na knjige i druge medije u znanstvenom komuniciranju. Uzimaju se u obzir podatci o broju radova, broju njihovih citata i autora radi mjerenja produkcije i odjeka pojedinaca, ustanova i država te identificiranja suradničkih mreža. Objašnjena su na stranici Sveučilišta Varese,³³ te Sveučilišta Chicago.³⁴ Prezentacije Instituta Ruđer Bošković o bibliometriji mogu se vidjeti na njihovu repozitoriju Fulir.³⁵

Citatni indeksi Web of Science (WoS) i Scopus bibliografske su baze podataka koje, uz bibliografski opis članka, sadržavaju i podatke o citiranosti rada. Dijelovi baze Current Contents na platformi WoS jesu: SCI (Science Citation Index), SSCI

2016. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://ark.mef.hr/citiranje.pdf>

³¹ Janović, T. Citiranje, parafraziranje i upućivanje na izvore u akademskim radovima. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2013. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: https://www.hrstud.unizg.hr/images/50014310/Citiranje_parafriranje_i_upucivanje_na_izvor_e_skripta.pdf

³² APA – Referencing Guide. Social Media. // Murdoch University. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: http://libguides.murdoch.edu.au/APA/social_media

³³ Bibliometria. // Università degli studi dell'Insubria. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.uninsubria.it/risorse-utili/bibliometria>

³⁴ Measuring Your Impact: Impact Factor, Citation Analysis, and other Metrics. // UIC Library. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://researchguides.uic.edu/c.php?g=252299&p=1683205>

³⁵ Macan, B. Kol'ki im je... h-index? – bibliometrijske usluge u knjižnicama. // 13. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: članstvo u EU – knjižničari gdje smo?: produktivnost znanstvene zajednice: obrazovanje korisnika: knjižnice u vremenu recesije – kako preživjeti?: zbornik radova / ur. I. Hebrang Grgić i V. Špac. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 26. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://fulir.irb.hr/549>

(Social Science Citation Index), A&HCI (Arts&Humanities Citation Index) te SCIE (Science Citation Index Expanded). Zastupljenost u citatnim indeksima stvar je prestiža, indikator vrednovanja časopisa, no objavljivanje u takvu časopisu nije jamstvo da će rad biti zapažen među stručnom publikom. Kriterij je izbora Bradfordov zakon raspršenosti, koji kaže da mali broj časopisa sadržava najveći postotak relevantnih radova.(!) Prema tome, citatni indeksi obrađuju tek 10 % znanstvenih časopisa u svijetu. Relevantan je izvor podataka o indeksima stranica Science-metrix. Za citiranost dobar je prvi izvor stranica Centar za znanstvene informacije Instituta Ruđer Bošković.³⁶ Još uputa može se naći na *web*-stranicama Instituta SANU³⁷ i Sveučilišta Varese³⁸ te na ulazu Kobson.rs.³⁹ Znanstvenici mogu sami provjeravati svoj status u vezi s citiranosti preuzimanjem na računalo programa Publish or Perish.⁴⁰

Mjerenje utjecaja časopisa objašnjava Centar za znanstvene informacije Instituta Ruđer Bošković.⁴¹ Faktor utjecaja WoS-a, IF, može se provjeriti na *webu* Clarivate,⁴² a faktor utjecaja Scopus-a na adresi Scimagojr.⁴³ Centar za znanstvene informacije Instituta Ruđer Bošković svake godine sastavlja popis domaćih časopisa koji su indeksirani u WoSu⁴⁴ te prikazuje njihove IF-ove.⁴⁵ Druga su mrežna mjesta koja dodjeljuju rang časopisima Eigenfactor, Plumanalytics, Miar te Scimetrica.

---

³⁶ Kako citirati literaturu. // Knjižnica Instituta Ruđer Bošković. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://lib.irb.hr/web/hr/kako-citirati-literaturu.html>

³⁷ Biblioteka – Za naučnike. // Institut tehničkih nauka SANU. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://www.itn.sanu.ac.rs/biblioteka-za%20naučnike.html>

³⁸ Pelucchi, L. Guida all'uso di Scopus e Web of Science per il calcolo dell'H-index e altri indici citazionali. Varese: Centro interdipartimentale di servizi Sistema bibliotecario di Ateneo Siba; Università degli studi dell'Insubria, 2015. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://www4.uninsubria.it/on-line/home/naviga-per-profilo/assegnisti-e-borsisti/documento305752.pdf>

³⁹ H-index. // Kobson.rs. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: http://kobson.nb.rs/vrednovanje/vrednovanje/h_index.120.html

⁴⁰ Publish or Perish. // Harzing.com. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://harzing.com/resources/publish-or-perish>

⁴¹ Kako prosuditi kvalitetu časopisa? // Centar za znanstvene informacije Instituta Ruđer Bošković. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://lib.irb.hr/web/hr/kako-prosuditi-kvalitetu-casopisa.html>

⁴² InCites Help. // Clarivate. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://incites.help.clarivate.com/Content/home.htm>

⁴³ Help. // Scimago Journal & Country Rank. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.scimagojr.com/help.php>

⁴⁴ Macan, B. Hrvatski časopisi indeksirani 2017. godine u Web of Science Core Collection citatnim indeksima i Current Contentsu. // Centar za znanstvene informacije Instituta Ruđer Bošković. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: http://lib.irb.hr/web/hr/vijesti/item/2099-hrvatske_casopisi_u_woscc_i_cc.html

⁴⁵ Macan, B. Faktori odjeka (Journal Impact Factors (IF)) hrvatskih časopisa za 2019. godinu. // Centar za znanstvene informacije Instituta Ruđer Bošković. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://lib.irb.hr/web/hr/vijesti/item/2216-if-hrvatskih-%C4%8Dasopisa-za-2019-godinu.html>

Siva literatura, tj. polupublikacije u današnjem smislu, koje nisu komercijalno pristupačne i nemaju reguliranu distribuciju (disertacije, izvještaji), može se pregledavati posebno na mjestima kao što su OpenGrey te GreyGuide. Alati za automatsku izradu bibliografskih bilješki, Zotero i Mendeley, objašnjeni su u priručnicima računalnog centra SRCE⁴⁶ te priručniku za *Citiranje u digitalnom okruženju*.⁴⁷

Kritičko čitanje radova, odnosno članaka prije objavljivanja, znači ocjenjivanje rezultata istraživanja u odnosu na kompetencije, značenje i originalnost. Provede ga kvalificirani stručnjaci te je okosnica cijelog sustava znanstvenog izdavaštva. Neki časopisi rade otvorene recenzije – objavljuje se ime recenzenta ili tekst recenzije. Inače, dva recenzenta ocjenjuju radove dvostruko slijepom recenzijom. Objektivnost se osigurava time da ne znaju tko je autor, a autor ne zna tko im recenzira rad. Pitanja su: Je li hipoteza jasno formulirana?; Odgovara li vrsta istraživanja naznačenoj hipotezi?; Je li istraživanje novo, originalno?; Jesu li ispitanici i kontrolna skupina dobro odabrani?; Jesu li pokusi dobro provedeni?; Statistička je analiza obavljena?; Odgovaraju li zaključci rezultatima analize?. Mrežne stranice koje pomažu u recenziji jesu, primjerice, SciRev te Publons. Etika izdavača iščitava se na stranici Committee on Publication Ethics.

Plagiranje znači da je podudarni tekst istovjetan originalu, u duljini šest i više riječi u nizu. Kazne su za plagiranje stroge (oduzimanje diploma i disertacija). Otkrivanje sličnosti tekstova postalo je jednostavno na tražilicama poput Googlea. Otkrivanje plagijata omogućeno je programima Ithenticate, Turnitin, a još neka objašnjenja o tome kako ne plagirati tuđe radove mogu se naći na ulazima Sveučilišta Pavia⁴⁸ te Instituta Apiit,⁴⁹ na prezentaciji Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu⁵⁰ i

⁴⁶ Čorić Samardžija, A. Osnove rada s alatima za upravljanje referencama Word, Zotero, Mendeley D501. Zagreb: Sveučilišni računski centar SRCE, 2018. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: https://www.srce.unizg.hr/files/srce/docs/edu/osnovni-tecajevi/d501_polaznik.pdf

⁴⁷ Hebrang Grgić, I; T. Ivanjko; I. Melinščak Zlodi; D. Mučnjak. Citiranje u digitalnom okruženju: priručnik. Zagreb: Hrvatska akademska i istraživačka mreža CARNET, 2018. Zagreb. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10326/1/Prirucnik_Citiranje-u-digitalnom-okruzenju.pdf

⁴⁸ Antiplagio. // Biblioteche – UniPV. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://biblioteche.unipv.it/home/risorse/antiplagio>

⁴⁹ Turnitin-Training-Guide. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://library.apiit.edu.my/wp-content/uploads/2017/12/Turnitin-Training-Guide-Students.pdf>

⁵⁰ Juričić, V. Autorska prava, plagijati i metode za utvrđivanje plagiranja. Zagreb: Filozofski fakultet, 2011. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.slideshare.net/vhrzica/autorska-prava-plagijati-i-metode-za-utvrdivanje-plagiranja>

stranici Sveučilišta Toronto,⁵¹ uza sugestije na stranici EasyBib.⁵² Za provjeru pisanja na engleskome jeziku može se pogledati stranica WriteFull.

Otvoreni pristup znanstvenim informacijama iskoristili su novi mrežni izdavači časopisa. Plaćanje pretplate na časopise zamijenili su modelom naplate autorima/institucijama za objavljivanje radova, što dijelom nije sporno ako rad prije objavljivanja prolazi kvalitetan postupak recenziranja. No, pojavili su se izdavači *predatori* kojima je cilj samo povećanje profita. Iskoristili su model naplate autorima za objavljivanje rada u slobodnom pristupu bez ikakve recenzije. Da se to izbjegne, prije objavljivanja treba provjeriti popis takvih časopisa. Popis izdavača predatora na adresama je Beall's list te Cabell's International, a popis onih koji su priznati izdavači dostupan je na dnu stranice Sense,⁵³ uz objašnjenje na stranici Sveučilišta Nürnberg⁵⁴ te na prezentaciji o predatorima *Predatorski izdavači i slične pojave*.⁵⁵ Za izbjegavanje predatorskih konferencija korisno je pogledati stranicu Sveučilišta Salisbury.⁵⁶ Prije objavljivanja dobro je provjeriti politiku izdavanja časopisa kako ne bi bilo iznenađenja jer treba platiti izdavaču da bi se tekst uopće objavio, na adresi Sherpa. Romeo te na ulazima ERIH PLUS i Journalseek.

Međunarodna kampanja Odaberi pravi časopis na poveznici Think. Check. Submit olakšava prepoznavanje pouzdanih časopisa za slanje radova. Nije lako biti siguran u izbor zbog brojnih novih časopisa i nesavjesnih postupaka predatora. Kako to napraviti? Kaže se da treba postaviti prava pitanja. Veliki izdavači imaju upute na svojim stranicama, npr. AuthorServices,⁵⁷ Taylor&Francis, JournalFinder⁵⁸ Elsevier te Springerov JournalSuggester.

Oznaka DOI identifikator je objekta na internetu i trajna je poveznica na cjelovit digitalni objekt ili na podatak o njemu. U nakladništvu i knjižničarstvu slu-

---

⁵¹ How Not to Plagiarize. Writing Advice. // University of Toronto. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://advice.writing.utoronto.ca/using-sources/how-not-to-plagiarize/>

⁵² Wipe out plagiarism & grammar errors. // EasyBib. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.easybib.com/grammar-and-plagiarism>

⁵³ Quality & Criteria. // SENSE. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://www.sense.nl/organisation/documentation>

⁵⁴ Predatory Open Access Publishers. // University Library of Erlangen-Nürnberg. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://ub.fau.de/en/writing-publishing/open-access/predatory-open-access-publishers>

⁵⁵ Ševkušić, M. *Predatorski izdavači i slične pojave*. Beograd: Institut tehničkih nauka SANU, 2016. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.slideshare.net/bibsekcija/predatorski-izdava-i-sline-pojave>

⁵⁶ Predatory conferences. Predatory publishing. // Library Guides at Salisbury University. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://libraryguides.salisbury.edu/PredatoryPublishing/conferences>

⁵⁷ Choosing a journal. Author Services. // Taylor and Francis. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://authorservices.taylorandfrancis.com/how-to-choose-a-journal>

⁵⁸ Find journals. // Elsevier® JournalFinder. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://journalfinder.elsevier.com>

ži za identifikaciju svih vrsta građe – knjiga, časopisa, zbornika s konferencija, ali ne zamjenjuje ni jedan drugi identifikator (ISSN, ISBN, ISMN). DOI izgleda kao poveznica: <https://doi.org/10.1109/5.771073>. Oznaka ORCID iD jedinstven je i trajan identifikator osobe radi bolje vidljivosti autora. Omogućuje znanstvenicima da sami besplatno izrade i održavaju svoj profil (rješava dvojbu što je ime, promjenu prezimena, iste inicijale dvaju autora), a prikazuje se kao poveznica – <https://orcid.org/0000-0002-1825-0098>. Broj povezuje sve radove jednog autora, čime popis radova u bazama čini dohvatljivim i vidljivim.

Kvalitetne upute za pretraživanje na internetu dostupne su na mrežnim stranicama Sveučilišta Dublin⁵⁹ te Sveučilišta Palermo.⁶⁰ Postoji i program koji sastavlja upit za pretraživanje na stranici Advangle. Domaći su poznati ulazi na internetu Hrčak i Dabar, a korisno je i pretraživati dokumente u PDF-u na PdfSearchEngine te Free-FullPdf.

Jednako tako, korisni su i ulazi na internetu koji idu preko knjižnica – domaći DIZbi.HAZU, zatim američki HathiTrust te njemački Munich Digitization Center i Kvk.bibliothek. Domaći je izlaz na baze koje plaća Ministarstvo znanosti i obrazovanja Portal elektroničkih izvora za hrvatsku akademsku i znanstvenu zajednicu, i to za platforme EBSCO, Science Direct, ProQuest, Ovid, Emerald, Jstor... Pristup se izvodi prijavljivanjem AAI@EduHr desno ispod slike na ulazu *ezproxy*. Kada se iz Hrvatske ne može ući na određenu bazu podataka, ako je u tom trenutku Ministarstvo ne plaća, korisno je provjeriti ime autora na ulazu Metaiskalnik jer se tako barem posredno može potvrditi da je rad vidljiv u bazi koja se ne vidi izravno.

Ulazi na internetu koje se naziva hakerskima, a svima olakšavaju istraživanja posljednjih su godina, s promjenjivom geografskom domenom: Sci-hub, koji otvara one članke iz časopisa za koje drugi ulazi i baze traže plaćanje oko 30 američkih dolara ili 30 eura, te Library genesis, koji je ponajprije okrenut knjige, a za čije korištenje također ne treba platiti uslugu. Kako bi se skratio postupak otvaranja dokumenta, na računalo se može instalirati program Unpaywall ili Core Discovery, koji će odmah pokazati mogućnost otvaranja dokumenta.

Studenti mogu vježbati rad u uredništvu i samo objavljivanje pomoću pokusnog časopisa u Open Journal Systemu (OJS). Bez naknade se može objaviti dokumente na Carnetovu sustavu Libar ili poznatijem Issuu. Wix izrađuje mrežne stranice bez

⁵⁹ Barrett, J. Searching Google and other Search Engines. Dublin: UCD James Joyce Library, 2014. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.ucd.ie/t4cms/Guide1.pdf>

⁶⁰ La biblioteca digitale in tasca: guida alle risorse digitali e ai servizi informativi d'Ateneo / a cura di M. S. Castiglia, S. Sarzana, M. C. Stella, V. Tranchina. Palermo: Università degli Studi, 2015. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: https://www.unipa.it/amministrazione/direzione generale/sba/settorebibliotecadigitale/.content/documenti/GUIDA-2015-biblioteca_digitale_in_tasca_ita_eng.pdf

naknade, a kad ih treba provjeriti, to se radi na ulazu Alexa, a njihovu snagu na Website Graderu.

Društvene mreže za istraživače, Researchgate, Academia.edu te Mendeley omogućile su veću vidljivost autora i radova. Alati društvenih medija postali su znanstvenicima način pokazivanja profesionalnog profila u javnosti. Servisi omogućuju kvantifikaciju kvalitete rada brojem pregledanih članaka i brojem citata. Altmetrija znači vrednovanje znanstvenog rada ne praćenjem citiranosti, već praćenjem broja pregleda i učitavanja te pohrane u programima za pohranjivanje bibliografskih podataka ili cjelovitih tekstova (altmetrics.org/manifesto).⁶¹ Objašnjenje je dostupno na mrežnoj stranici api.altmetric.com, a bedž, vizualni prikaz moguće je dobiti na mrežnoj stranici Embeddable badges.⁶²

Otvoreni pristup (Open Access, OA) znači slobodan, besplatan i neometan mrežni pristup digitalnim znanstvenim informacijama koji omogućuje čitanje, pohranjivanje, distribuciju, pretraživanje, dohvaćanje, indeksiranje i druga zakonita korištenja. *Slobodan* u ovom kontekstu znači trajno bez bilo kakvih ograničenja i postavljanja uvjeta za pristup i korištenje. Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu može se vidjeti na *web*-stranici Fakulteta elektrotehnike i računarstva.⁶³ Dodatna su objašnjenja na OpenAccessButton. Europska unija opredijelila se za otvorenu znanost, što je vidljivo na ulazima OpenAire, ScienceEurope i FosterOpenScience. Otvorena znanost nudi mogućnost upoznavanja ne samo s rezultatima znanstvenih istraživanja već i sa svim postupcima. Svi elementi projekta mogu biti dostupni javnosti – prijedlog projekta, financiranje, neobrađeni podaci, eksperimentalni postupci, statistički postupci, tijekom rasprave te objavljeni radovi. Laboratorijske bilješke i sami istraživački procesi slobodno su dostupni, praćeni uvjetima koji dopuštaju ponovnu uporabu, distribuciju i reprodukciju istraživanja (prema Zagreb OpenAIRE radionici: 12).⁶⁴

Model objavljivanja utemeljen na pretplati postojao je u vrijeme kad se slagalo slogove, prijelom stranica i tisak te se u svijet slalo tiskane kopije časopisa. Proces izdavanja na prijelazu u digitalno još treba staru vrstu usluga, no distribucija je drukčija. U digitalnom svijetu ne postoji razlog održavanja pretplate za znanstveno izdavaštvo jer otvoreni pristup jača vidljivost i učinkovitost procesa. Uvjeti financiranja

---

⁶¹ Altmetrics: A Manifesto. // altmetrics.org. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://altmetrics.org/manifesto/>

⁶² Embeddable badges. // api.altmetric.com/. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://api.altmetric.com/embeds.html>

⁶³ Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.fer.unizg.hr/oa2012/deklaracija#>

⁶⁴ Stojanovski, J.; B. Macan; A. Vodopijevec. Promjene koje (znanstveni) život znače: OpenAIRE radionica HAZU. Zagreb, 2019. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: http://fulir.irb.hr/4424/1/Zagreb_OpenAIRE_radionica-HAZU.pdf

otvorenoga pristupa vidljivi su na stranici Sherpa.Juliet. Uz to je bitna i licencija za objavljivanje Creative Commons, za domaće dokumente pod oznakom <https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/hr>.⁶⁵ Radovi objavljeni pod bilo kojom CC-licencijom mogu se slobodno dijeliti u otvorenome pristupu putem digitalnih repozitorija, npr. FULIR-a, CROSBi-ja, društvenih mreža i drugih medija. Aplikacije na telefonu koje pomažu pri preuzimanju dokumenata u otvorenome pristupu jesu Paperity te BrowZine. Aplikacija koja pokazuje bazu u kojoj je indeksirana publikacija može se upotrebljavati kao Journal Indexing Identifier, a informacije o novim člancima daje ulaz JournalTocs.

Provjera mrežnih stranica

Nevidljivi web dio je interneta do kojeg se ne može doći pomoću tražilica. Tu su smještene znanstvene i komercijalne baze podataka te katalogi knjižnica (u koje Google ne ulazi izravno). Pretražuju se pomoću *URL adresa*.⁶⁶ Bilo tko može objaviti nešto na internetu. Pitanje je može li se izvoru vjerovati, a i tko je autor sadržaja, je li autor prepoznat kao stručnjak, je li objavio i druge radove, jesu li oni objavljeni u cijenjenim časopisima, kakvo je njegovo obrazovanje, kakvo mu je radno iskustvo, je li autor osoba ili organizacija. Sadržajem za koji nije poznata odgovornost (autor ili ustanova) nije se uputno služiti kao izvorom informacija. Također je pitanje tko je izdavač stranice, održava li stranice poznata organizacija koja ima dobru reputaciju. Samoizdavaštvo je danas jednostavno jer ne postoji treća strana koja bi provjerila informacije pa ih treba samostalno provjeriti. Treba provjeriti je li stranica redovito održavana, sadržava li poveznice koje nikamo ne vode, postoji li podatak kada je stranica objavljena te zadnji put obnovljena, jesu li informacije zastarjele, tko je recenzent sadržaja, postoji li postupak recenzije i koliko je rigorozan. Akademski recenzija obavlja se na isti način kao za časopise, a moguća je i otvorena recenzija na *webu*. Autori su komentara potpisani ili anonimni. Potvrđuje li konsenzus činjenice? Uputno je provjeriti fusnote na *web*-stranici pod: About, Author details, Contact, Publisher, Copyright statement.

Nije dovoljno osloniti se na Google, blogove, forume, Wikipediju i Facebook. Potrebno je potražiti akademske izvore, evaluirati sadržaj i pravilno citirati. Traži se znanstvena literatura, recenzirani članci, potkrijepljeni podacima i referencama na druge članke, koje su izdali renomirani akademski izdavači u znanstvenim časopisima, navedeni u relevantnim bibliografskim bazama podataka. Treba provjeriti je li

---

⁶⁵ Imenovanje 3.0 Hrvatska — CC BY 3.0. // Creative Commons. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/hr>

⁶⁶ What is URL? // Oxford Web Studio. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.oxfordwebstudio.com/en/did-you-know/what-is-url>

sadržaj originalan ili je prerađena verzija, je li objektivan, jesu li prikazana sva gledišta; sadržava li stranica poveznice na druge stranice; kako se dokazuju informacije, jesu li pouzdane, temelje li se na istraživanju ili na osobnom stavu; je li istraživanje provedeno ispravno ili je pristrano; je li stranica u vlasništvu komercijalne, političke, akademske ili javne organizacije ili je u vlasništvu pojedinca.

Ako se ne može odrediti podrijetlo, ipak se vidi geografska domena na mrežnoj adresi: „hr“ za Hrvatsku, „ac.uk“ za britanske akademske ustanove, „org“ za neprofitne organizacije, „edu“ za američke akademske ustanove, „com“ za komercijalne stranice, „uk“ za stranice iz Britanije, „nl“ za stranice iz Nizozemske, „ru“ za stranice iz Rusije, „de“ za stranice iz Njemačke, „nz“ za stranice s Novog Zelanda, „au“ za stranice iz Australije. Neke stranice odražavaju ideološku, ekonomsku ili osobnu pristranost. Pokušavaju li nešto prodati? Imaju li svrhu zbog koje mogu biti pristrane, komu je namijenjen sadržaj – akademskoj ili općoj populaciji? Je li moguća prijevara? Oznaka *tilde* (~) u internetskoj adresi znači da je stranica osobna pa se stavovi ne moraju podudarati sa stavovima ustanove na čijem je serveru smještena – trebalo bi pogledati *Mission statement* u fusnoti *web*-stranice.

Otvoreni pristup u odnosu na dostupnost?

Za Google se ne zna gdje je granica zaštićenosti/dostupnosti, a za Wikipediju se ne može znati sadržava li vjerodostojne podatke. Pretraživanje – osim na Googleu, koji ne dopire do svakoga (zaštićenog) izvora, te Wikipediji, koja nije validan izvor – može početi na domaćem ulazu – www.hr. Institut Ruđer Bošković vodi računa o virtualnoj referentnoj zbirci.⁶⁷ Za edukaciju korisnika dobro je pregledati priručnik *Pretraživanje i vrednovanje informacija na internetu*.⁶⁸ Za početno pretraživanje, osim sveprisutne tražilice Google, dobro je upotrebljavati *metapretraživače* jer istodobno pretražuju druge pretraživače – Startpage, Dogpile, Search.com, SweetSearch, te akademski WorldWideScience i ScienceResearch. Wikipedia održava velik popis akademskih ulaza⁶⁹ kao i stranica Scholar search engines,⁷⁰ a popis dubokog

---

⁶⁷ IRB – Virtualna referentna zbirka. // Centar za znanstvene informacije Instituta Ruđer Bošković. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://lib.irb.hr/web/hr/zbirke/virtualna-referenta-zbirka.html>

⁶⁸ Vučina, Ž. *Pretraživanje i vrednovanje informacija na Internetu*. Zagreb: CARNet, 2006. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: http://www.ssmb.hr/libraries/0000/2950/Pretra%C5%BEivanje_informacija_na_internetu.pdf

⁶⁹ List of academic databases and search engines. // Wikipedia. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_academic_databases_and_search_engines

⁷⁰ Zillman, M. P. *Academic and Scholar Search Engines and Sources 2020*. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://whitepapers.virtualprivatelibrary.net/Scholar.pdf>

weba može se vidjeti recimo na ulazu Llr^{x71} i *webu* Sveučilišta Montana.⁷² Pogled unatrag na stare stranice na internetu je preko stranice Internet Archive.

Popis repozitorija vidljiv je na adresi OpenDoar, pretraživač je repozitorija Graft, a dobre popise ulaza na internetu imaju sveučilišta Mercy Detroit⁷³ i Bologna⁷⁴ te knjižnica u Philadelphiji.⁷⁵ Rang-ljestvicu citiranih znanstvenika drži WoS na adresi Researcher Recognition.⁷⁶ Popis prepoznaje istraživače svjetske klase, dokazane produkcijom višestruko citiranih radova koji su među prvih 1 %, prema citatima za polje i godinu, na platformi Web of Science.

Provjerena mjesta koja otvaraju knjige s punim tekstom te ne ubacuju viruse na računalo sljedeća su: FreeScience.info, World Digital Library, IntraText.com, OpenLibrary te OnlineBooks. Disertacije se mogu pregledavati na ulazima: Alverno, Dart-Europe, NDLTD te OATD. Opći ulazi na internetu koji daju kvalitetne informacije redom su akademski: Jurn, SemanticScholar, Refseek, Crossref, CiteSeerX, Base-search.net, Microsoft Academic, WorldWideScience, ScienceResearch, OpenAire, Dimensions, Core.uk, ResearchBib, Zenodo, Osf.Preprints, MyScienceWork, Mendeley, FindArticles, OpenScienceDirectory, Scinapse te Scilit. U prezentacijama za studente redovito se navodi i preporučene *web*-adrese za pojedina stručna i znanstvena područja, koje su navedene na *web*-stranici Centra za znanstvene informacije Instituta Ruđer Bošković Kutak-za-naputak, ovdje izostavljene zbog zadana opsega teksta.

Zaključak

Danas je informacijska pismenost upisana i u strategiju Knjižnice – korisnicima se pružaju informacije o bazama podataka s cjelovitim tekstovima do kojih se na internetu može doći bez posebnih lozinki. Osmišljavanje programa informacijskog opismenjivanja i uključivanje u njihovo sustavno provođenje trebao bi biti posao

---

⁷¹ Zillman, M. P. Deep Web Research and Discovery Resources 2019. // Llr^x. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.llrx.com/2019/01/deep-web-research-and-discovery-resources-2019>

⁷² Deep Web Search Engines. Deep Web. // LibGuides at Montana State University-Billings. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://libguides.msubillings.edu/c.php?g=242182&p=1610149>

⁷³ Black Abolitionist Archive. // UDM Libraries. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: https://libraries.udmercy.edu/find/by_subject/index.php

⁷⁴ Repertorio AlmaRE: risorse elettroniche. // Alma Mater Studiorum Università di Bologna. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://www2.sba.unibo.it/cgi-bin/bdati/banchedati.pl?keys=all>

⁷⁵ Databases. // Free Library of Philadelphia. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://libwww.freelibrary.org/databases>

⁷⁶ Researcher Recognition. Web of Science Group. // Clarivate. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://clarivate.com/webofsciencegroup/researcher-recognition>

svih visokoškolskih knjižnica, pri čemu bliska suradnja s nastavnim osobljem pridonosi ciljanu povezivanju s ukupnim nastavnim programom, a time i većoj učinkovitosti podučavanja. Prihvaćanjem te zadaće, knjižnica ulazi u prostor temeljne djelatnosti matične ustanove, čime reafirmira svoju ulogu nezaobilazne sastavnice u procesu akademske naobrazbe.

U Knjižnici se očekivalo da će za sljedeću akademsku godinu izborni kolegij Informacijska pismenost biti uvršten u programe Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli prema deklariranoj strategiji. Za sada je određeno vrijeme predavanja i vježbi unutar predmeta Metodologija znanstvenog rada pri nekoliko studijskih programa te mogućnost predstavljanja novosti profesorima na radionicama Izračunajte svoj akademski otisak.

Literatura

- Altmetrics: A Manifesto. // altmetrics.org. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://altmetrics.org/manifesto>
- Antiplagio. // Biblioteche – UniPV. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://biblioteche.unipv.it/home/risorse/antiplagio>
- APA – Referencing Guide. Social Media. // Murdoch University. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: http://libguides.murdoch.edu.au/APA/social_media
- Aparac-Jelušić, T. Obrazovanje na daljinu i podrška knjižnica. // Edupoint IV, 29(2004), 1-7. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: http://eprints.rclis.org/5769/1/Aparac_Edupoint_29.pdf
- api.altmetric.com/. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://api.altmetric.com>
- Association of College and Research Libraries (ACRL). Framework for Information Literacy for Higher Education. Chicago, 2015. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/issues/infolit/framework1.pdf>
- Association of College and Research Libraries (ACRL). Information Literacy in the Disciplines Guide. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://acrl.ala.org/IS/is-committees-2/committees-task-forces/il-in-the-disciplines/information-literacy-in-the-disciplines>
- Autorska prava. // Virtualna tvornica. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.virtualna-tvornica.com/autorska-prava>
- Barrett, J. Searching Google and other Search Engines. Dublin: UCD James Joyce Library, 2014. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.ucd.ie/t4cms/Guide1.pdf>
- Baze podataka. // Sveučilišna knjižnica Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://skpu.unipu.hr/pretrazivanje/baze>
- Bibliometria. // Università degli studi dell'Insubria. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.uninsubria.it/risorse-utili/bibliometria>

- Biblioteka – Za naucnike. // Institut tehnickih nauka SANU. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://www.itn.sanu.ac.rs/biblioteka-za%20naucnike.html>
- Black Abolitionist Archive. // UDM Libraries. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: https://libraries.udmercy.edu/find/by_subject/index.php
- Bolonjska deklaracija. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: http://www.djkbf.unios.hr/docs/kvaliteta/Bolonjska_deklaracija.pdf
- Choosing a journal. Author Services. // Taylor and Francis. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://authorservices.taylorandfrancis.com/how-to-choose-a-journal>
- Ćorić Samardžija, A. Osnove rada s alatima za upravljanje referencama Word, Zotero, Mendeley D501. Zagreb: Sveučilišni računski centar SRCE, 2018. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: https://www.srce.unizg.hr/files/srce/docs/edu/osnovni-tecajevi/d501_polaznik.pdf
- Databases. // Free Library of Philadelphia. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://libwww.freelibrary.org/databases>
- Deep Web Search Engines. Deep Web. // LibGuides at Montana State University-Billings. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://libguides.msubillings.edu/c.php?g=242182&p=1610149>
- Embeddable badges. // api.altmetric.com/. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://api.altmetric.com/embeds.html>
- Find journals. // Elsevier® JournalFinder. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://journalfinder.elsevier.com>
- Golenko, D. Model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava: doktorski rad. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://dr.nsk.hr/islandora/object/unizd%3A1839/datastream/PDF/view>
- Guide to academic search. // News from JURN. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://jurn-search.wordpress.com/a-short-guide-to-academic-search>
- Hebrang Grgić, I; T. Ivanjko; I. Melinščak Zlodi; D. Mučnjak. Citiranje u digitalnom okruženju: priručnik. Zagreb: Hrvatska akademska i istraživačka mreža CARNET, 2018. Zagreb. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10326/1/Prirucnik_Citiranje-u-digitalnom-okruzenju.pdf
- Help. // Scimago Journal & Country Rank. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.scimagojr.com/help.php>
- H-index. // Kobson.rs. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: http://kobson.nb.rs/vrednovanje/vrednovanje/h_-_index.120.html
- Horton, F. W. Understanding information literacy: a primer. Paris: UNESCO, 2008. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000157020>
- How Not to Plagiarize. Writing Advice. // University of Toronto. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://advice.writing.utoronto.ca/using-sources/how-not-to-plagiarize>
- Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.fer.unizg.hr/oa2012/deklaracija#>

- Imenovanje 3.0 Hrvatska — CC BY 3.0. // Creative Commons. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/hr>
- InCites Help. // Clarivate. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://incites.help.clarivate.com/Content/home.htm>
- Indonesia tops open-access publishing charts. // Nature. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://lib.irb.hr/web/hr/vijesti/item/2171-oa-hr.html>
- Informacijska medijska pismenost: smjernice za politiku i strategiju. / ur. A. Grizzle, P. Moore, M. Dezuanni, S. Asthana, C. Wilson, F. Banda, C. Onumah. Cetinje: Nacionalna biblioteka Crne Gore “Đurđe Crnojević”, 2015. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: https://www.nb-cg.me/fajlovi/IMP_Smjernice_PRERADA.pdf
- International Standard Classification of Education: ISCED 1997. // UNESCO. [citirano: 2019-08-29]. Dostupno na: http://www.unesco.org/education/information/nfsunesco/doc/isced_1997.htm
- IRB – Virtualna referentna zbirka. // Centar za znanstvene informacije Instituta Ruđer Bošković. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://lib.irb.hr/web/hr/zbirke/virtualna-referenta-zbirka.html>
- Jacobson, T. E.; T. P. Mackey. Proposing a Metaliteracy Model. // Communications in Information Literacy 7, 2(2013), 84-91. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://files.eric.ed.gov/full-text/EJ1089056.pdf>
- Janović, T. Citiranje, parafraziranje i upućivanje na izvore u akademskim radovima. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2013. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: https://www.hrstud.unizg.hr/images/50014310/Citiranje_parafraziranje_i_upucivanje_na_izvor_e_skripta.pdf
- Juričić, V. Autorska prava, plagijati i metode za utvrđivanje plagiranja. Zagreb: Filozofski fakultet, 2011. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.slideshare.net/vhrzica/autorska-prava-plagijati-i-metode-za-utvrivanje-plagiranja>
- Kako citirati literaturu. // Knjižnica Instituta Ruđer Bošković. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://lib.irb.hr/web/hr/kako-citirati-literaturu.html>
- Kako izraditi vlastitu bazu podataka radova. // Centar za znanstvene informacije Instituta Ruđer Bošković. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://lib.irb.hr/web/hr/kako-izraditi-vlastitu-bazu-podataka-radova.html>
- Kako prosuditi kvalitetu časopisa? // Centar za znanstvene informacije Instituta Ruđer Bošković. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://lib.irb.hr/web/hr/kako-prosuditi-kvalitetu-casopisa.html>
- Kutak za naputak. // Sveučilišna knjižnica Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. [citirano: 2020-08-18]. <https://skpu.unipu.hr/usluge/kutak-za-naputak>
- La biblioteca digitale in tasca: guida alle risorse digitali e ai servizi informativi d'Ateneo / a cura di M. S. Castiglia, S. Sarzana, M. C. Stella, V. Tranchina. Palermo: Università degli Studi, 2015. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: https://www.unipa.it/amministrazione/direzione generale/sba/settorebibliotecadigitale/.content/documenti/GUIDA-2015-biblioteca_digitale_in_tasca_ita_eng.pdf

- Lazić-Lasić, J.; S. Špiranec; M. Banek Zorica. Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenivanju. // *Medijska istraživanja* 18, 1(2012), 125-142. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/85384>
- List of academic databases and search engines. // Wikipedia. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_academic_databases_and_search_engines
- Macan, B. Faktori odjeka (Journal Impact Factors (IF)) hrvatskih časopisa za 2019. godinu. // Centar za znanstvene informacije Instituta Ruđer Bošković. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://lib.irb.hr/web/hr/vijesti/item/2216-if-hrvatskih-%C4%8Dasopisa-za-2019-godinu.html>
- Macan, B. Hrvatski časopisi indeksirani 2017. godine u Web of Science Core Collection citatnim indeksima i Current Contentsu. // Centar za znanstvene informacije Instituta Ruđer Bošković. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: http://lib.irb.hr/web/hr/vijesti/item/2099-hrvatske_casopisi_u_woscc_i_cc.html
- Macan, B. Kol'ki im je... h-index? – bibliometrijske usluge u knjižnicama. // 13. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: članstvo u EU – knjižničari gdje smo?: produktivnost znanstvene zajednice: obrazovanje korisnika: knjižnice u vremenu recesije – kako preživjeti?: zbornik radova / ur. I. Hebrang Grgić i V. Špac. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 26. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://fulir.irb.hr/549>
- Mayer, M. Hrvatska među vodećim zemljama u objavljivanju u OA. // Centar za znanstvene informacije Instituta Ruđer Bošković. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://lib.irb.hr/web/hr/vijesti/item/2171-oa-hr.html>
- Measuring Your Impact: Impact Factor, Citation Analysis, and other Metrics. // UIC Library. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://researchguides.uic.edu/c.php?g=252299&p=1683205>
- Melinščak Zlodi, I. Razvoj otvorenog pristupa u Hrvatskoj. // *Otvorenost u znanosti i visokom obrazovanju* / ur. I. Hebrang Grgić. Zagreb: Školska knjiga, 2018. Str. 1. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10325/1/zlodi.pdf>
- Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. // *Narodne novine* 7(2019). [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html
- Online tools for researchers. // La Trobe University, Melbourne Victoria Australia. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.latrobe.edu.au/research-infrastructure/digital-research/software-and-tools/online-tools-for-researchers>
- Osnovna računalna e-edukacija (digitalna pismenost). // ITdesk.info - računalna e-edukacija sa slobodnim pristupom. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://itdesk.info/hr/e-edukacija>
- Pelucchi, L. Guida all'uso di Scopus e Web of Science per il calcolo dell'H-index e altri indici citazionali. Varese: Centro interdipartimentale di servizi Sistema bibliotecario di Ateneo Siba; Università degli studi dell'Insubria, 2015. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://www4.uninsubria.it/on-line/home/naviga-per-profilo/assegnisti-e-borsisti/documento305752.pdf>
- Predatory conferences. Predatory publishing. // Library Guides at Salisbury University. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://libraryguides.salisbury.edu/PredatoryPublishing/conferences>

- Predatory Open Access Publishers. // University Library of Erlangen-Nürnberg. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://ub.fau.de/en/writing-publishing/open-access/predatory-open-access-publishers>
- Promotori digitalnog obrazovanja. // CARNET. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.carnet.hr/tema/promotori-digitalnog-obrazovanja>
- Publish or Perish. // Harzing.com. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://harzing.com/resources/publish-or-perish>
- Quality & Criteria. // SENSE. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://www.sense.nl/organisation/documentation>
- Repertorio AlmaRE: risorse elettroniche. // Alma Mater Studiorum Università di Bologna. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://www2.sba.unibo.it/cgi-bin/bdati/banchedati.pl?keys=all>
- Researcher Recognition. Web of Science Group. // Clarivate. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://clarivate.com/webofsciencgroup/researcher-recognition>
- Rosman, T.; J. Peter; A.-K. Mayer; G. Krampen. Conceptions of scientific knowledge influence learning of academic skills: epistemic beliefs and the efficacy of information literacy instruction. // *Studies in Higher Education* 43, 1(2016), 96-113. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03075079.2016.1156666>
- Rubinić, D.; I. Stričević. Visokoškolska knjižnica u programima informacijskog opismenjavanja studenata: istraživanje programa sveučilišne knjižnice Sveučilišta Karl Franzens Graz. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 4(2011), 23-48. [citirano: 2020-08-18].
- Ševkušić, M. Predatorski izdavači i slične pojave. Beograd: Institut tehničkih nauka SANU, 2016. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.slideshare.net/bibsekcija/predatorski-izdava-i-sline-pojave>
- Špiranec, S.; M. Banek Zorica. Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta. Zagreb: Zavod za informacijske studije Filozofskog fakulteta, 2008.
- Središnja medicinska knjižnica. Kako citirati?: pomoć prilikom navođenja literature. Zagreb, 2016. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://ark.mef.hr/citiranje.pdf>
- Stojanovski, J.; B. Macan; A. Vodopijavec. Promjene koje (znanstveni) život znače: OpenAIRE radionica HAZU. Zagreb, 2019. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: http://fulir.irb.hr/4424/1/Zagreb_OpenAIRE_radionica-HAZU.pdf
- The eLearning Action Plan: designing tomorrow's education (2001). // EUR-Lex. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0172:FIN:EN:PDF>
- The magic of 15 minutes: reading practice and reading growth. 2018. // Renaissance. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.renaissance.com/2018/01/23/blog-magic-15-minutes-reading-practice-reading-growth>
- Turnitin-Training-Guide. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://library.apiit.edu.my/wp-content/uploads/2017/12/Turnitin-Training-Guide-Students.pdf>

- UNISIST: studijski izvještaj o provedivosti svjetskog sistema naučnih informacija koji su izradili Organizacija ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO) i Međunarodni savjet naučnih unija (ICSU). Zagreb : Referalni centar Sveučilišta, 1977.
- Unpaywall. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://unpaywall.org>
- Vučina, Ž. Pretraživanje i vrednovanje informacija na Internetu. Zagreb: CARNet, 2006. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: http://www.smb.hr/libraries/0000/2950/Pretra%C5%BEivanje_informacija_na_internetu.pdf
- What is URL? // Oxford Web Studio. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.oxfordwebstudio.com/en/did-you-know/what-is-url>
- Wipe out plagiarism & grammar errors. // EasyBib. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.easybib.com/grammar-and-plagiarism>
- Zillman, M. P. Academic and Scholar Search Engines and Sources 2020. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <http://whitepapers.virtualprivatelibrary.net/Scholar.pdf>
- Zillman, M. P. Deep Web Research and Discovery Resources 2019. // LlrX. [citirano: 2020-08-18]. Dostupno na: <https://www.llrx.com/2019/01/deep-web-research-and-discovery-resources-2019>

ULOGA KNJIŽNICE U OBRAZOVNOME PROCESU VISOKOŠKOLSKE USTANOVE

THE ROLE OF THE ACADEMIC LIBRARY IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Ljiljana Hajdin

lhajdin@foi.hr

Fakultet organizacije i informatike Sveučilišta u Zagrebu, Knjižnica

Bernarda Kos

bkos@foi.hr

Fakultet organizacije i informatike Sveučilišta u Zagrebu, Knjižnica

Ladislav Cvetko

lcvetko@foi.hr

Fakultet organizacije i informatike Sveučilišta u Zagrebu, Knjižnica

UDK / UDC 027.7:37.016:001.102(497.5)

Izvorni znanstveni rad / Original scientific
paper

Sažetak

Kako visokoškolske knjižnice imaju ključnu ulogu u podučavanju korisnika vještinama informacijske pismenosti, tako i Knjižnica Fakulteta organizacije i informatike takve programe uvrštava u svoje djelovanje. Rad prikazuje stanje i percepciju studenata o vlastitoj informacijskoj pismenosti te rezultate provođenja takvih programa. Provedeno je istraživanje kojem je cilj utvrditi stupanj i razvoj kompetencija informacijske pismenosti sudjelovanjem u različitim oblicima edukacije koje provodi Knjižnica. Rezultati su pokazali da takav oblik potpore omogućuje brže i bolje svladavanje nastavnog programa. To je i argument o nužnosti uvođenja programa informacijske pismenosti i sudjelovanja knjižnice pri njihovu izvođenju, a za postizanje potpuna učinka potrebno ih je uvrstiti u nastavni kurikulum.

Ključne riječi: edukacija korisnika, informacijska pismenost, visokoškolske knjižnice

Summary

Academic libraries play a key role in teaching information literacy skills, so the Library of the Faculty of Organization and Informatics incorporates such programs into their work. The aim of the paper is to present students' status and perception of their own information literacy as well as the results of such programs. Research has been carried out to determine the degree and the development of information literacy competencies through participation in various forms of education conducted by the Library. The results have shown that such support fosters a faster and better mastery of the curriculum. This is also an argument in favour of the necessity of introducing information literacy programs and the participation of libraries in their performance, and in order to archive full effect, they need to be implemented in the curriculum.

Key words: academic libraries, information literacy, user education

Uvod

Informacijsko društvo, razdoblje u razvoju ljudske civilizacije koje je zamijenilo industrijsko društvo, unijelo je temeljite promjene u percepciji ljudskih vrijednosti. Najvažnijim potencijalima izdvojeni su ljudi, njihovo znanje, vještine i ideje. Napredak društva najuže je povezan s mogućnošću i spremnošću praćenja i anticipiranja promjena, a jedan je od važnih uvjeta za to postojanje visokoobrazovanih građana koji mogu aktivno sudjelovati u suvremenu informacijskom društvu. U tome je visoko obrazovanje presudno u društvu koje je određeno znanjem i tehnologijom. Pronalaženje, vrednovanje i uporaba informacija vještine su informacijski pismene osobe i upravo su one nužne za uspješno cjeloživotno obrazovanje i uključivanje u suvremeno društvo. Da bi visoko obrazovanje bilo što uspješnije, nužno je aktivno sudjelovanje knjižnica u edukacijskim programima koji potiču studente na razvijanje informacijske pismenosti za samostalno učenje i istraživanje. Stoga su razvijeni modeli i standardi koji definiraju informacijsku pismenost i njezino uvođenje u visokoškolsko okruženje. *Standardi informacijske pismenosti za visoko obrazovanje* (engl. *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*) Američkoga udruženja za visokoškolske i znanstvene knjižnice (ACRL)¹ određuju pojam informacijske pismenosti, njezin odnos s informacijskom tehnologijom te važnost informacijske pismenosti i potrebu njezina uvođenja u visoko obrazovanje. Udruženje knjižnica koledža, nacionalnih i visokoškolskih knjižnica Velike Britanije SCO-

---

¹ The Association of College and Research Librarians: ACRL. Information Literacy Competency Standards for Higher Education. [citirano: 2019-02-19]. Dostupno na: <https://alair.ala.org/bitstream/handle/11213/7668/ACRL%20Information%20Literacy%20Competency%20Standards%20for%20Higher%20Education.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

NUL (engl. Standing Conference of National and University Libraries) predlaže model informacijskoga opismenjavanja koji se temelji na sedam stupova vještina i koji podrazumijeva suradnju akademskoga i knjižničnoga osoblja.² *Australski i novoze-landski standard za informacijsku pismenost* (ANZIL) definira četiri glavna modela informacijskoga opismenjavanja studenata. Uvrštavanje informacijske pismenosti u nastavne kurikule mješavina je generičkih, paralelnih, integriranih i ugrađenih komponenata.³ Visokoškolske knjižnice, kao važan dio sustava visokog obrazovanja, u novonastalim uvjetima suočene s novim načinima rada i djelovanja, nužno moraju pratiti suvremene društvene koncepte i trendove. Prije svega, to je potpora novom, suvremenu sustavu obrazovanja, čime na najbolji mogući način pridonosi izvrsnosti svojega matičnog učilišta. Pri tome se ne misli samo na potporu novim metodama izobrazbe već i na nove načine objavljivanja rezultata znanstvenih radova,⁴ osobito otvorenoga pristupa. Govoreći o novoj podvrsti informacijske pismenosti – pismenosti otvorenoga pristupa,⁵ autorica Hebrang Grgić ističe nužnost razvijanja novih sposobnosti i vještina svih sudionika znanstvene komunikacije koje će im omogućiti pronalazjenje, vrednovanje i ispravnu uporabu znanstvenih informacija objavljenih u otvorenome pristupu. Pri tome važnu ulogu moraju imati knjižnice, posebno visokoškolske i specijalne. Autorica također ističe važnost uvrštavanja informacijske pismenosti na sve razine obrazovanja, od škola do fakulteta, kako bi se smanjila šteta koja nastaje nepravilnom uporabom informacija, a na akademskoj razini vrlo aktualnom problematikom objavljivanja takozvanih predatorskih izdavača.⁶

Osvrt na iskustva hrvatskih visokoškolskih knjižnica

Na nacionalnoj razini nije definiran i prihvaćen jedinstven model informacijskog opismenjavanja. Pojedine knjižnice visokoškolskih ustanova same osmišljavaju programe informacijskog opismenjavanja i njihove načine provođenja. Stanje i smjer djelovanja visokoškolskih knjižnica mogu se pratiti na temelju provedenih

² Usp. Špiranec, S.; M. Banek Zorica. *Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta*. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2008. Str. 57.

³ Australian and New Zealand Institute for Information Literacy. *Australian and New Zealand Information Literacy Framework: principles, standards and practice*. Adelaide: ANZIL, 2004. [citirano: 2019-02-23]. Dostupno na: https://www.utas.edu.au/__data/assets/pdf_file/0003/79068/anz-info-lit-policy.pdf

⁴ Usp. Petrak, J.; T. Aparac-Jelušić. *Knjižnice na hrvatskim sveučilištima: tradicija i promjene*. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 48, 1(2005), 13-30.

⁵ Usp. Hebrang Grgić, I. *Otvoreni pristup – deus ex machina za izdavaštvo znanstvenih časopisa?* // *Libellarium* 8, 2(2015), 1-11. DOI: <https://doi.org/10.15291/libellarium.v0i0.228>

⁶ Usp. *Otvorenost u znanosti i visokom obrazovanju* / ur. I. Hebrang Grgić. Zagreb: Školska knjiga, 2018. Str. 8.

istraživanja u kojima se propituje preuzimanje aktivne uloge u obrazovnom procesu. Pregledom literature vidljivo je da visokoškolske knjižnice u Hrvatskoj imaju dugu tradiciju provođenja programa informacijske pismenosti. Najčešći su oblici predavanja radionice dobrovoljna sudjelovanja i individualne konzultacije te se nastoji formalizirati sadržaj informacijske pismenosti i dobiti svoje mjesto u nastavnom programu fakulteta. Usporedbe radi, izdvojene su prakse pojedinih visokoškolskih knjižnica Sveučilišta u Zagrebu, Rijeci i Osijeku.

Knjižnica Pravnoga fakulteta u Rijeci od akademske godine 2006./2007. organizira 90-minutnu radionicu te podučava studente osnovama informacijske pismenosti. Velik pomak ostvarila je akademske godine 2012./2013. kada je uspjela postati formalno priznat partner na predmetu Europsko pravo (II). Na tom istraživačkom predmetu knjižničari, u suradnji s nastavnikom, pripremaju vježbe za studente na pravnim izvorima EU-a.⁷

Knjižnica Pravnoga fakulteta u Osijeku započela je s predavanjem informacijske pismenosti u akademskoj godini 2012./2013. Knjižnica je na početku nudila takozvane bibliografske upute svojim korisnicima, a s vremenom je postala aktivnija i pokrenula pilot-projekt o informacijskoj pismenosti. U okviru su tog projekta radionice informacijskog opismenjavanja bile uvrštene u jedan predmet za svaku studijsku godinu. Projekt su dobro prihvatili i studenti i fakultet, a knjižnica je nastavila s projektom, svake godine mijenjajući suradnike, profesore i teme. Međutim, podučavanje informacijske pismenosti ostaje dobrovoljno i nije u nastavnom planu i programu.⁸

Središnja medicinska knjižnica sudjeluje u nastavnom programu Medicinskoga fakulteta u Zagrebu s vlastitim modulima informacijskog opismenjavanja još od šezdesetih godina prošlog stoljeća. Sudjelovanjem u nastavi studente upoznaje s osobitostima informacijskoga sustava u području biomedicine, odnosno s metodama objavljivanja, pohrane, pretraživanja i uporabe informacija, polazeći od njihove potrebe da postignu stupanj informacijske pismenosti za učinkovito korištenje medicinskim informacijama u svakodnevnu radu.⁹

U Knjižnici Prehrambeno-tehnološkog fakulteta u Osijeku i Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek, na osnovi izravnih kontakata sa studentima, provodi se kraći

---

⁷ Golenko, D.; K. Petr Balog; Lj. Siber. Information Literacy Programs in the Field of Law: Case Study of Two Law Faculties in Croatia. // Information Literacy: Key to an Inclusive Society: 4th European Conference, ECIL 2016, Prague, Czech Republic, October 10-13, 2016, Revised Selected Papers / eds. S. Kurbanoglu, J. Boustany, S. Špiranec, E. Grassian, D. Mizrahi, L. Roy, T. Çakmak. Berlin: Springer, 2017. Str. 385–393. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-52162-6_38

⁸ Isto.

⁹ Markulin, H.; L. Škorić; J. Petrak. Informacijska pismenost u visokoškolskom kurikulumu: sustavni pristup Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. // Čitalište 24(2014), 9-15.

oblik informacijskog opismenjavanja. Studente se podučava načinu izrade seminar-skih i diplomskih radova, radu na računalu, upotrebi knjižnične građe, pretraživanju kataloga i baza podataka. Ove knjižnice očekuju još brojni zadatci vezani uz proširivanje obrazovnih sadržaja koje će ponuditi svojim korisnicima. Jedan je od ciljeva i aktivnije sudjelovanje znanstveno-nastavnog osoblja u programima informacijskog opismenjavanja te suradnja pri osmišljavanju programa informacijskoga opismenjavanja korisnika.¹⁰

Knjižnica Studijskog centra socijalnog rada u Zagrebu akademske godine 2003./2004. pokrenula je sustavnu poduku informacijskog opismenjavanja za studente prve godine. Metoda se poduke sastoji od izlaganja prezentacije, a slijedi interaktivna radionica u kojoj polaznici praktično vježbaju pretraživanje predstavljenih elektroničkih izvora informacija. Knjižnica u budućnosti planira pojačati suradnju s ostalim srodnim visokoškolskim knjižnicama i u suradnji s nastavnicima uvrstiti sustavnu poduku korisnika knjižnice u nastavni plan Studijskoga centra socijalnog rada te ponuditi izborni predmet pod nazivom Informacijska pismenost.¹¹

Uloga knjižnice FOI-ja u informacijskom opismenjavanju korisnika

Knjižnica Fakulteta organizacije i informatike (u daljnjem tekstu: Knjižnica FOI-ja) prepoznala je informacijsko opismenjavanje korisnika kao ključnu kategoriju u potpori obrazovanju, osobito poslije uvođenja Bolonjskog procesa i uspostave cjeloživotnog učenja, gdje se tradicionalna uloga knjižnice kao informacijskoga središta proširuje i na sudjelovanje u nastavnom procesu. Od akademske godine 1990./1991. Knjižnica sustavno razvija usluge namijenjene edukaciji korisnika u njoj u obliku podučavanja te putem tiskanih i mrežnih tutoriala. Veća promjena dogodila se akademske godine 2008./2009. kada se, osim uobičajenih podučavanja u knjižnici, radionice sporadično održavaju i u okviru nekog od predmeta na poziv nastavnog osoblja, a prisustvovanje je studenata obvezno. Od akademske godine 2015./2016. knjižničari su još aktivniji u svojim nastojanjima da svi studenti upisani na prvu godinu svih studija FOI-ja prođu 60-minutne radionice informacijskoga opismenjavanja. Uza suglasnost prodekana za nastavu, na početku svake akademske

---

¹⁰ Hasenay, S.; S. Mokriš Marendić. Informacijsko opismenjavanje korisnika Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek i Knjižnice Prehrambeno-tehnološkog fakulteta u Osijeku. // *Kemija u industriji: časopis kemičara i kemijskih inženjera Hrvatske* 57, 12(2008), 556-558. [citirano: 2020-07-13]. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=46435

¹¹ Švenda-Radeljak, K. Obrazovanje za informacijsku pismenost korisnika knjižnice Studijskog centra socijalnog rada. // 13. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: članstvo u EU – knjižničari gdje smo?: produktivnost znanstvene zajednice: obrazovanje korisnika: knjižnice u vremenu recesije – kako preživjeti?: zbornik radova / ur. I. Hebrang Grgić i V. Špac. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 268–277.

godine knjižničari s nastavnicima dogovaraju termine održavanje radionica u vrijeme održavanja njihovih predmeta pri čemu je njihovo prisustvo obvezno. Rezultat je ovih nastojanja knjižničara pet generacija studenata svih studija FOI-ja koji su prošli radionice informacijskoga opismenjavanja. Edukacija obuhvaća upoznavanje s Knjižnicom, njezinim službama i uslugama, knjižničnim zbirkama, korištenjem mrežnim katalozima, bazama podataka i ostalim elektroničkim izvorima.

Radionice u Knjižnici

Radionice u Knjižnici takozvano su ekstrakurikulno ili paralelno informacijsko opismenjavanje na koje se studenti javljaju dobrovoljno i samoinicijativno.¹² Više se različitih modula nudi u ovoj vrsti edukacije. Ovisno o odzivu i potrebama, radionice mogu biti i tematske, za edukaciju u manjim skupinama, i individualne. Odziv i sudjelovanje studenata u tom obliku izobrazbe ne zadovoljavaju unatoč različitim oblicima oglašavanja kao što su objave na mrežnim stranicama Knjižnice i Fakulteta, obavijestima na Moodleu i putem elektroničke pošte, na Twitteru Knjižnice i postavljanjem plakata na oglasnim mjestima.

Radionice na poziv nastavnog osoblja

Radionice Knjižnice na poziv nastavnog osoblja u okviru nekog od predmeta odgovaraju interkurikulnome modelu gdje se informacijska pismenost nudi kao dodatak predmetu, a prisutnost je studenata na radionicama obvezna.¹³ Takva se edukacija provodi na početku svake akademske godine na prvim godinama svih studija (stručnoga, preddiplomskoga, diplomskoga i poslijediplomskoga).

Tiskani i mrežni tutoriali

Knjižnica svoje obrazovne sadržaje daje korisnicima u tiskanim i mrežnim tutorialima, a prisutna je i na Moodleu s temama iz pretraživanja i uporabe dostupnih izvora te time sudjeluje u e-učenju.

---

¹² Usp. Špiranec, S.; M. Banek Zorica. Nav. dj. Str. 121.

¹³ Isto.

Cilj istraživanja i hipoteze

Cilj istraživanja provedena u Knjižnici FOI-ja bio je utvrditi razinu informacijske pismenosti studenata te definirati njihove potrebe vezane uz obrazovnu ulogu Knjižnice. Istraženo je koliko studenti mogu prepoznati informacijske potrebe, znaju li gdje i kako pronaći potrebne informacije te kako dobivene informacije vrednovati i ispravno se njima služiti. Istraženo je omogućuju li sadašnji modeli edukacije lakše i brže postizanje ishoda učenja, odnosno koliko Knjižnica svojom obrazovnom ulogom ispunjava temeljne zadatke sadržane u misiji ustanove u pogledu podrške učenju te kako dalje razvijati program informacijskog opismenjavanja. Za jasno određivanje smjera istraživanja postavljene su sljedeće hipoteze:

- H1: Razina informacijske pismenosti studenata nije dostatna za samostalno postizanje postavljenih ishoda učenja
- H2: Postoji potreba za sustavnim programima informacijskog opismenjavanja i sudjelovanjem Knjižnice u obrazovnom procesu.

Metodologija istraživanja

Da bi se potvrdile postavljene hipoteze i ciljevi, primijenjene su sljedeće metode istraživanja:

1. metoda ispitivanja za testiranje prve hipoteze H1
2. deskriptivna analiza za testiranje druge hipoteze H2.

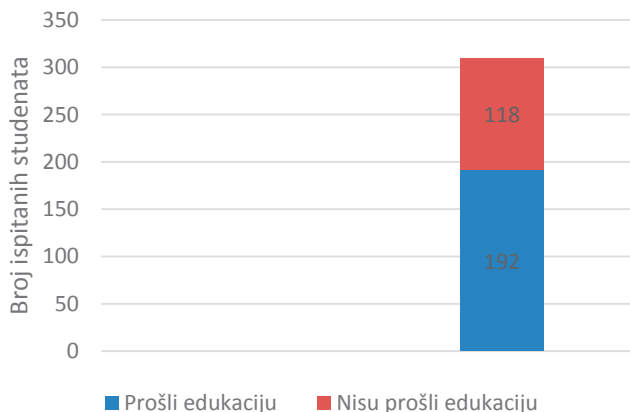
U istraživanju je poslužila metoda ankete u užem smislu kojom su prikupljeni podaci o stavovima studenata, njihovim kompetencijama, informacijskom ponašanjem te potrebama za informacijskim opismenjavanjem. Ciljna su populacija redoviti i izvanredni studenti svih godina studija (stručnog, preddiplomskog, diplomskog i poslijediplomskog). Prije izbora uzorka obavljena je stratifikacija populacije, koja podrazumijeva izdvajanje po posebnim karakteristikama pojedinaca zastupljenima u uzorku.¹⁴ Stratifikacija se odnosi na vrste i godine studija, a potom je unutar njih metodom slučajnog odabira izabran uzorak. Istodobno je riječ i o takozvanom prigodnu uzorku¹⁵ jer su ispitanici bili studenti članovi knjižnice u vrijeme provedbe ankete. Iako prigodan uzorak nije vrsta slučajna uzorka, poštovao se princip slučajnosti u odabiru ispitanika. Uzorak je obuhvatio 310 ispitanika, od kojih 192 (62,60 %) stu-

---

¹⁴ Creswell, J. W. *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. 3rd ed. Thousand Oaks: Sage, 2009. Str. 148.

¹⁵ Mejovšek, M. *Metode znanstvenog istraživanja: u društvenim i humanističkim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap, 2005. Str. 97.

denta koji su prošli neki oblik edukacije i 118 (37,10%) studenata koji nisu prošli nikakav oblik edukacije (Slika 1.).

Slika 1. Broj studenata koji su prošli i broj studenata koji nisu prošli edukaciju

Instrument i postupak

Instrument za prikupljanje podataka u ovom istraživanju bio je anketni upitnik. Pitanja za ispitivanje razine informacijske pismenosti studenata oblikovana su na temelju standarda informacijske pismenosti za visoko obrazovanje Američkoga udruženja za visokoškolske knjižnice,¹⁶ kojima se određuje pojam informacijske pismenosti, njezin odnos s informacijskom tehnologijom i važnost za visoko školstvo. Riječ je o pet standarda u obliku tvrdnji koje se potvrđuju ili ne potvrđuju specifičnim indikatorima, pokazateljima postignuća i rezultata, odnosno ishodima učenja. Anketni upitnik sastojao se od dvije tematske cjeline: stavovi o vlastitim potrebama i vještinama informacijske pismenosti te informiranost o uslugama Knjižnice FOI-ja, kao i korištenje njima.

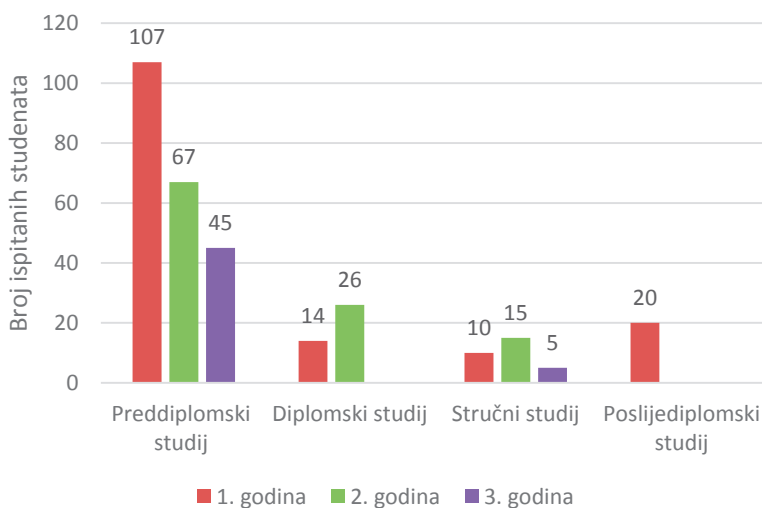
Upitnik se sastojao od 19 pitanja uglavnom zatvorena tipa u kojima su ispitanici birali gotove kategorije odgovora te pitanja s ponuđenim odgovorima intenziteta, a koja su oblikovana na temelju Likertove ljestvice stavova s pet intenziteta. Anketa je provedena od 21. do 31. siječnja 2019. godine. Odgovori su u potpunosti obrađeni pomoću SPSS programa za statističku obradu podataka. Za analizu

¹⁶ The Association of College and Research Librarians: ACRL. Information Literacy Competency Standards for Higher Education. Nav. izv.

prikupljenih podataka primijenjena je deskriptivna statistika te grafičko prikazivanje rezultata.

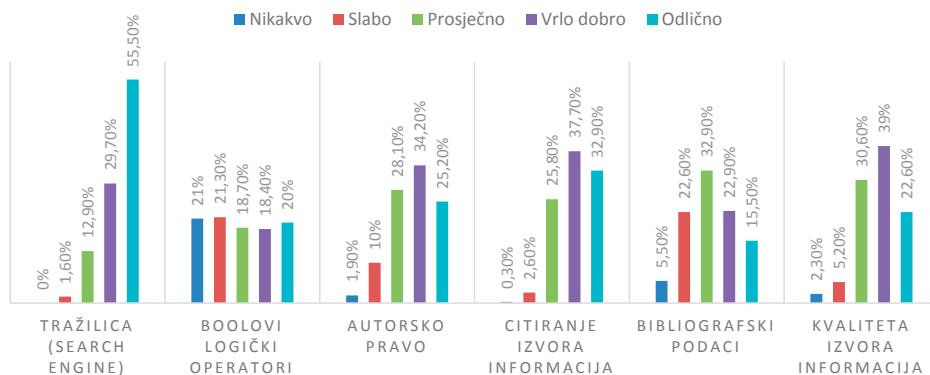
Analiza rezultata

Prvo pitanje bilo je izravno i u njemu se dobio podatak o godini i vrsti studija. Najveći su postotak ispitanika studenti preddiplomskog studija, i to 70,60 %. Po godinama studija anketu je popunio najveći postotak studenata prve godine preddiplomskog studija, i to 219 studenata ili 34,63 % (Slika 2.).

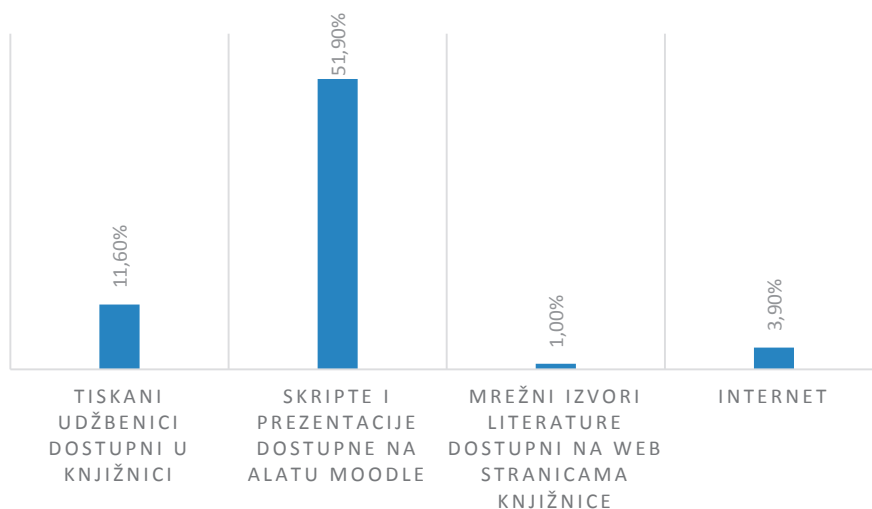
Slika 2. Broj ispitanih studenata po vrstama studija i godinama

Drugo pitanje tražilo je od ispitanika da procijene poznavanje pojmova iz korištenja informacijskim tehnologijama. Rezultati su pokazali dobro poznavanje internetskih tražilica, očekivano, jer je riječ o pripadnicima takozvane *Z* ili *Googleove generacije*, i to u ukupnom postotku od 85,20 % (29,70 % ispitanika odabralo je mogućnost *vrlo dobro* poznavanje, a 55,50 % ih je odabralo *odlično* poznavanje pojmova). Poznavanje je ostalih pojmova slabije, poput poznavanja autorskog prava, citiranja izvora informacija ili njihove kvalitete (Slika 3.).

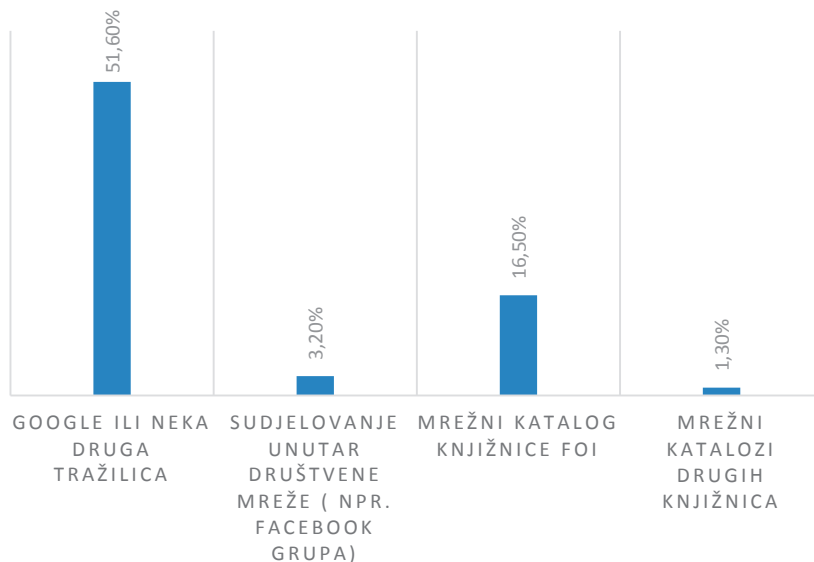
Slika 3. Poznavanje pojmova iz korištenja informacijskim tehnologijama

U trećem su pitanju kao odlučujući čimbenici za odabir izvora za učenje podjednako odabrani dostupnost izvora, brzina dobivanja izvora i preporuka nastavnog osoblja. Četrto se pitanje odnosilo na izbor oblika izvora za učenje gdje su kao prvi izbor izdvojene *skripte i prezentacije dostupne na Moodleu*, i to 51,90 %, a slijede *tiskani udžbenici dostupni u knjižnici* s 11,60 %, dok je samo 1 % ispitanika izabralo mogućnost *mrežni izvori literature dostupni na web-stranicama knjižnice* (Slika 4.).

Slika 4. Odabir oblika izvora za učenje

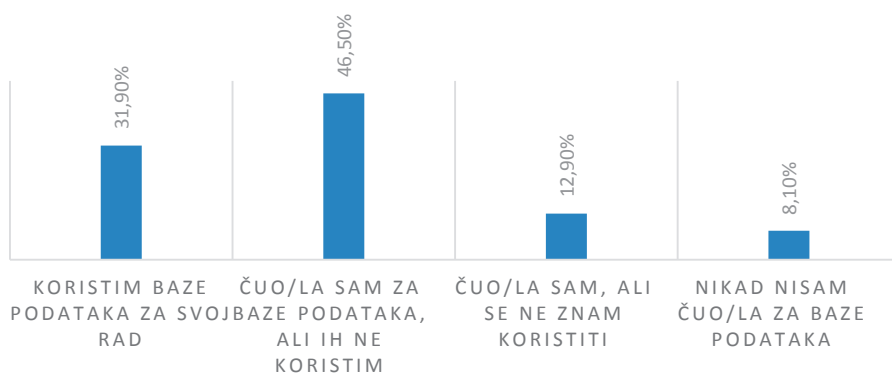
Petim se pitanjem, radi definiranja i artikuliranja informacijske potrebe, pokazalo da se studenti na početku učenja ili pisanja rada nedovoljno konzultiraju s dostupnim izvorima informacija radi prepoznavanja teme (19,70 % iz mogućnosti 5.). U nastavku, šestim i sedmim pitanjem, ispitanici su pokazali nedovoljno znanje u vezi s korištenjem informacijama u skladu s odredbama *Zakona o autorskom pravu* (32,30 % odgovora iz mogućnosti 4. i 28,10 % iz mogućnosti 5.), ali su dobro upoznati s pravilima citiranja preporučenima na Fakultetu iako je ovdje, očekivano, veći postotak studenata viših godina studija (58,10 % odgovora iz mogućnosti 5.). U osmom pitanju ispitanici su izjavili da se pri odabiru izvora za učenje ponajviše koriste Googleovom ili nekom drugom tražilicom (51,60 %) te da im je važno sudjelovanje i komunikacija na društvenim mrežama (grupe na Facebooku). Češće se upotrebljava mrežni katalog Knjižnice FOI-ja, a mrežni katalogi drugih knjižnica upotrebljavaju se rjeđe (Slika 5.).

Slika 5. Najčešće konzultirani izvori informacija

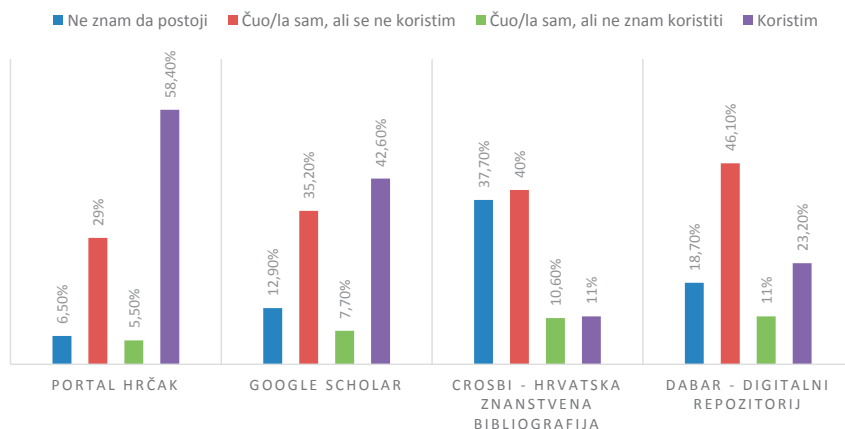
Sljedeća tematska cjelina, s pitanjima od rednih brojeva devet do devetnaest, odnosi se na informiranost i korištenje uslugama Knjižnice FOI-ja. Od ukupna broja ispitanika, 89,40 % učlanjeno ih je u Knjižnicu, 37,40 % koristi se njezinim uslugama nekoliko puta mjesečno, 35,20 % posjećuje mrežne stranice Knjižnice nekoliko puta mjesečno, a 88,10 % ispitanika zna se koristiti mrežnim katalogom. Bazama podataka namijenjenim hrvatskoj akademskoj i znanstvenoj zajednici u svom radu

koristi se ukupno 31,90 % ispitanika, a 46,50 % ne koristi se njima, ali im je poznato o kakvu je izvoru informacija riječ. K tome, 12,90 % ispitanika čulo je za baze podataka, ali se ne zna njima koristiti i pretraživati ih, dok ih čak 8,10 % nikad nije čulo za njih. Taj se postotak uglavnom odnosi na početne godine studija (Slika 6.).

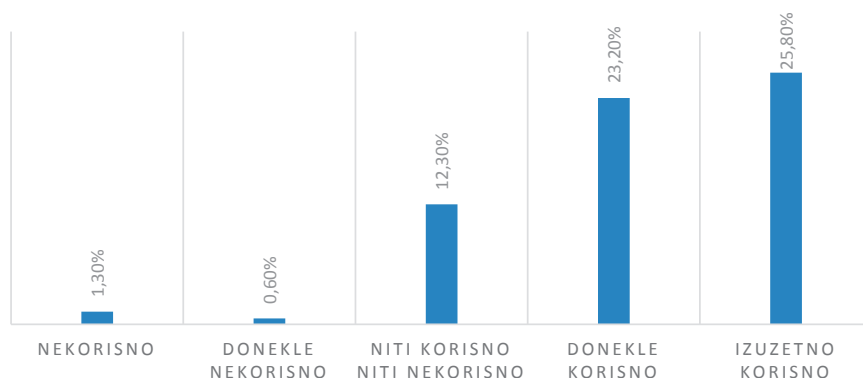
Slika 6. Korištenje bazama podataka

Informiranost i korištenje ostalim mrežnim izvorima dostupnim na mrežnim stranicama Knjižnice također ne udovoljavaju minimalnu rezultatu od 50 %, osim Portala hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa Hrčka, kojim se koristi 58,40 % ispitanika (Slika 7.)

Slika 7. Informiranost i korištenje ostalim mrežnim izvorima dostupnim na web-stranicama knjižnice

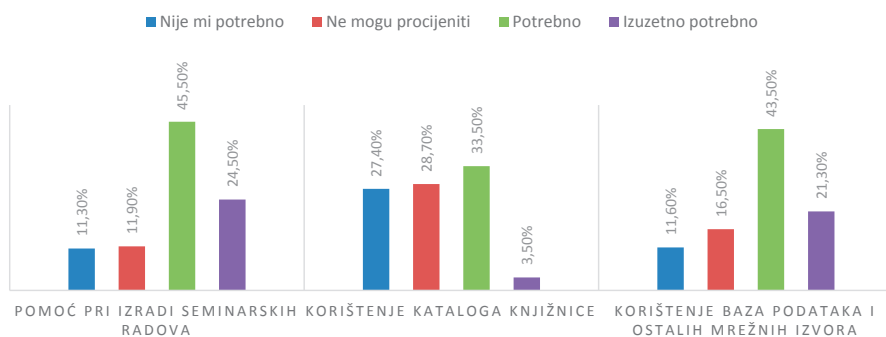
Od ukupna broja ispitanika 62,60 % prošlo ih je neki oblik edukacije Knjižnice FOI-ja, i to ponajviše u okviru nekog od predmeta na poziv predmetnog nastavnika. Studenti koji su prošli neki oblik edukacije, njih 62,60 %, ocijenili su edukaciju od *korisno do izuzetno korisno* u gotovo 90 % slučajeva (najveći postotak odgovora iz mogućnosti 5.) (Slika 8.).

Slika 8. Mišljenje studenata o korisnosti edukacija Knjižnice FOI-ja

Stavovi ispitanika o potrebi uvođenja novih oblika edukacije uglavnom su ujednačeni i odražavaju pozitivan stav o uvođenju takve usluge (najviše odgovora iz mogućnosti 3. *potrebno*). U anketi su ponuđena tri područja edukacije, i to: *pomoć pri izradi seminarskih radova*, za koju se izjasnilo ukupno 70 % ispitanika (izabrane su mogućnosti *potrebno* s 45,50 % i *izuzetno potrebno* s 24,50 %), *korištenje bazama podataka i ostalim mrežnih izvora* za koje se izjasnilo ukupno 64,80 % ispitanika (mogućnost *potrebno* 43,50 % i *izuzetno potrebno* 21,30 %). Edukacija iz područja *korištenja kataloga Knjižnice FOI-ja* pokazuje lagano odstupanje; naime, 37% ispitanika smatra da im je takva edukacija potrebna, 27,40 % odgovorilo ih je da im nije potrebna, odnosno 28,70 % ih ne može procijeniti potrebu uvođenja takve edukacije (Slika 9.).

Slika 9. Iskazane potrebe studenata za uvođenjem novog oblika edukacije

U posljednjem pitanju studentima je bilo ponuđeno da sami predlože edukaciju koju smatraju potrebnom. Prijedlozi su se uglavnom odnosili na pomoć pri izradi ocjenskih radova, što uključuje pretraživanje, korištenje (autorsko pravo) i citiranje literature. Osim toga, predložene su i edukacije vezane uz pretraživanje i korištenje bazama podataka.

Rasprava

Na temelju dobivenih rezultata ustanovljeno je da ispitanici ne posjeduju razinu znanja i vještina informacijske pismenosti koja je dostatna za postizanje učinkovitih rezultata na razini akademskoga obrazovanja, pa se može potvrditi prva hipoteza:

- H1: Razina informacijske pismenosti studenata nije dostatna za nesmetano postizanje postavljenih ishoda učenja.

Rezultati istraživanja pokazali su da se studenti učestalo koriste *webom* za potrebe studija i da iskazuju potrebu i spremnost prihvaćanja novih načina i metoda učenja i obrazovanja. To su potvrdila i sva dosadašnja istraživanja koja su vrlo ujednačena u vezi s ponašanjem mlađe generacije pri uporabi novih tehnologija. Može se zaključiti da su znanja iz pretraživanja i korištenja *webom* studenti stekli uglavnom samostalno te se nameće potreba uvrštavanja programa informacijskog opismenjavanja koji nudi Knjižnica.

U osvrtu na stanje ostalih visokoškolskih knjižnica u Hrvatskoj vidljivo je da rezultati istraživanja pokazuju ujednačenost stanja i djelovanja visokoškolskih knjižnica u informacijskome opismenjavanja i preuzimanju aktivne uloge u obrazovnom procesu.

Time se potvrđuje i druga hipoteza:

- H2: Postoji potreba za sustavnim programima informacijskog opismenjavanja i sudjelovanjem Knjižnice u obrazovnom procesu.

Rezultati drugog dijela upitnika, koji se odnose na korištenje uslugama Knjižnice FOI-ja, također potvrđuju postavljenu hipotezu o potrebi uključivanja Knjižnice u obrazovni proces. S navedenom tvrdnjom, koja se odnosi na nužnost uključivanja knjižnica u obrazovni proces, slažu se i ostale knjižnice u sustavu visokog obrazovanja u Hrvatskoj.

Evidentirano visok postotak učlanjenih ispitanika u Knjižnicu FOI-ja i često korištenje njezinim uslugama odnose se uglavnom na poznavanje i uporabu mrežnoga kataloga Knjižnice, a informiranost i korištenje ostalim mrežnim izvorima nedostatni su. Postoji određena kontradikcija vezana uz korištenje mrežnim katalogom. Naime, čak 88,10 % ispitanika izjavilo je da se zna koristiti mrežnim katalogom, ali istodobno ih 37 % smatra da im je potrebno uvođenje edukacije o korištenju njime (33,50 % odgovora iz mogućnosti *potrebno* i 3,50% iz mogućnosti *izuzetno potrebno*), a 28,70 % ispitanika ne može procijeniti potrebu za uvođenjem takve edukacije. Navedeno upućuje na nedovoljnu informiranost studenata o mogućnostima i načinima pretraživanja mrežnoga kataloga Knjižnice. Podatci o informiranosti i korištenju mrežnim bazama podataka pokazali su ujednačenost u uporabi i iskazanim potrebama za edukacijom o načinima pretraživanja i korištenja njima. Naime, bazama podataka ne koristi se 67,50 % studenata (od kojih 8,10 % nikad nije čulo za baze), a potrebu za uvođenjem edukacije iz tog područja iskazalo ih je ukupno 64,80 %. Najveća je potreba iskazana u području edukacije i pomoći pri izradi ocjenskih radova, osobito na temelju pojedinačno izraženih zahtjeva. Pri tome se uočava proturječnost jer se edukacije o uslugama Knjižnice FOI-ja održavaju redovito na početku akademske godine i visoko ih ocjenjuju ispitanici koji su ih prošli. To se može opravdati nepoznavanjem različitih vrsta usluga u vezi s informacijskom pismenosti namijenjenim studentima, ali i kao logična posljedica nedovoljne informacijske pismenosti, osobito na početnim godinama studija.

Zaključak

Istraživanje razine informacijske pismenosti studenata provedeno u Knjižnici FOI-ja potvrdilo je nužnost provođenja edukacijskih programa informacijskog opismenjavanja i promicanja uvjerenja da je informacijska pismenost nužna komponenta bilo kojega obrazovnog procesa.¹⁷ Informacijska se pismenost događa i razmatra u

---

¹⁷ Lynch, M. The online educator: a guide to creating the virtual classroom. London; New York: RoutledgeFalmer, 2002. Str. 56.

okviru knjižnica te su u tome nezaobilazni programi informacijskoga opismenjavanja koje nude hrvatske visokoškolske knjižnice. Intrakurikulni ili ugniježđeni model informacijskog opismenjavanja, iako najprikladniji i najučinkovitiji, jer je informacijska pismenost u nastavnome kurikulumu, teško je ostvariv i zahtijeva promjene u položaju i percipiranju knjižnica u akademskome području. Kao što je to istaknuto i u IFLA-inim *Smjernicama za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju*, u mnogim zemljama, među kojima i u Hrvatskoj, ne podrazumijeva se da knjižničari sudjeluju u nastavnom procesu unatoč metodičkim i didaktičkim kompetencijama koje posjeduju, kao što je to pravilo u zemljama poput SAD-a i Australije.¹⁸ Informatijsko opismenjavanje koje nudi Knjižnica FOI-ja u okviru svojih usluga većinom se oslanja na zalaganje knjižničara ili pojedinačnu suradnju između knjižničara i nastavnika. Takav oblik edukacije ne može pružiti željen učinak jer nije riječ o sustavnom procesu s usvojenim programima informacijskog opismenjavanja. Sintagma *Informacijska pismenost nije knjižnično već obrazovno pitanje*¹⁹ potvrđuje međusobnu spregu obrazovanja i informacijske pismenosti, odnosno ne može se govoriti o istinskom informacijskom opismenjavanju ako knjižničar aktivnosti obavlja bez prethodna dogovora s nastavnikom, neovisno o nastavnom kurikulumu.

Odgovarajuće rješenje i most prema modelu informacijskog opismenjavanja koje je u svakome nastavnom predmetu za sada bi bio samostojeći predmet u nastavnome kurikulumu. Da bi Knjižnica FOI-ja uspješno ostvarila postavljeni prijedlog, potrebno je, osim stalnih nastojanja u osuvremenjivanju i poboljšanju edukacijskih usluga u njoj, osigurati potporu i spregu na razini ustanove. Brojni autori, kao što su Bruce²⁰ i Barton,²¹ u svojim istraživanjima potvrđuju nužnost uvrštavanja programa informacijske pismenosti u politiku matične institucije. Općenito, položaj knjižnice u akademskome okruženju vidi se, među ostalim pokazateljima, i u prisutnosti i zastupljenosti knjižnice u strateškim dokumentima visokoškolske ustanove. U *Strategiji razvoja Fakulteta organizacije i informatike za razdoblje 2018. – 2023.*²² (u

---

¹⁸ Usp. Lau, J. *Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju*: završna verzija. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 8.

¹⁹ Usp. Isto. Str. 12-13.

²⁰ Bruce, C. Faculty-librarian partnerships in Australian higher education: critical dimensions. // *Reference Services Review* 29, 2(2001), 106-115. Citirano prema: Golenko, D. Model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava: doktorski rad. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016. Str. 58. [citirano: 2019-02-23]. Dostupno na: <https://repozitorij.unizd.hr/islandora/object/unizd:1839>

²¹ Barton, C. Information Literacy and higher Education. // Researchgate. DOI: 10.13140/RG.2.1.2225.5605

²² Strategija razvoja Fakulteta organizacije i informatike Sveučilišta u Zagrebu za razdoblje 2018.-2023. // Sveučilište u Zagrebu, Fakultet organizacije i informatike. [citirano: 2019-01-30]. Dostupno na: https://www.foi.unizg.hr/sites/default/files/strategija_razvoja_fakulteta_organizacije_i_informatike_2018.-2023.pdf

daljnjem tekstu *Strategija*), ključnom dokumentu Ustanove, unatoč tomu što ona pokriva područja raznih oblika neformalnog i informalnog obrazovanja, ne spominju se ni Knjižnica ni informacijska pismenost. Neki od postavljenih ciljeva *Strategije* u kojima bi Knjižnica mogla i trebala sudjelovati i dati svoj doprinos jačanje su ponuda obrazovnih usluga cjeloživotnog obrazovanja, poticanje stvaranja i korištenja otvorenim resursima te snaženje kulture akademske čestitosti.

Literatura

- Australian and New Zealand Institute for Information Literacy. Australian and New Zealand Information Literacy Framework: principles, standards and practice. Adelaide: ANZIL, 2004. [citirano: 2019-02-23]. Dostupno na: https://www.utas.edu.au/__data/assets/pdf_file/0003/79068/anz-info-lit-policy.pdf
- Barton, C. Information Literacy and higher Education. // Researchgate. DOI: 10.13140/RG.2.1.2225.5605
- Creswell, J. W. Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches. 3rd ed. Thousand Oaks: Sage, 2009.
- Golenko, D. Model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava: doktorski rad. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016. [citirano: 2019-02-23]. Dostupno na: <https://repozitorij.unizd.hr/islandora/object/unizd:1839>
- Golenko, D.; K. Petr Balog; Lj. Siber. Information Literacy Programs in the Field of Law: Case Study of Two Law Faculties in Croatia. // Information Literacy: Key to an Inclusive Society: 4th European Conference, ECIL 2016, Prague, Czech Republic, October 10-13, 2016, Revised Selected Papers / eds. S. Kurbanoglu, J. Boustany, S. Špiranec, E. Grassian, D. Mizrachi, L. Roy, T. Çakmak. Berlin: Springer, 2017. Str. 385–393. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-52162-6_38
- Hasenay, S.; S. Mokriš Marendić. Informacijsko opismenjavanje korisnika Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek i Knjižnice Prehrambeno-tehnološkog fakulteta u Osijeku. // Kemija u industriji: časopis kemičara i kemijskih inženjera Hrvatske 57, 12(2008), 556-558. [citirano: 2020-07-13]. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=46435
- Hebrang Grgić, I. Otvoreni pristup – deus ex machina za izdavaštvo znanstvenih časopisa? // Libellarium 8, 2(2015), 1-11. DOI: <https://doi.org/10.15291/libellarium.v0i0.228>
- Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju: završna verzija. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
- Lynch, M. The online educator: a guide to creating the virtual classroom. London; New York: RoutledgeFalmer, 2002.
- Markulin, H.; L. Škorić; J. Petrak. Informacijska pismenost u visokoškolskom kurikulumu: sustavni pristup Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. // Čitalište 24(2014), 9-15.
- Mejovšek, M. Metode znanstvenog istraživanja: u društvenim i humanističkim znanostima. Jastrebarsko: Naklada Slap, 2005.

- Otvorenost u znanosti i visokom obrazovanju / ur. I. Hebrang Grgić. Zagreb: Školska knjiga, 2018.
- Petrak, J.; T. Aparac-Jelušić. Knjižnice na hrvatskim sveučilištima: tradicija i promjene. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 48, 1(2005), 13-30.
- Strategija razvoja Fakulteta organizacije i informatike Sveučilišta u Zagrebu za razdoblje 2018.-2023. // Sveučilište u Zagrebu, Fakultet organizacije i informatike. [citirano: 2019-01-30]. Dostupno na: https://www.foi.unizg.hr/sites/default/files/strategija_razvoja_fakulteta_organizacije_i_informatike_2018.-2023.pdf
- Špiranec, S.; M. Banek Zorica. Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2008.
- Švenda-Radeljak, K. Obrazovanje za informacijsku pismenost korisnika knjižnice Studijskog centra socijalnog rada. // 13. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: članstvo u EU – knjižničari gdje smo?: produktivnost znanstvene zajednice: obrazovanje korisnika: knjižnice u vremenu recesije – kako preživjeti?: zbornik radova / ur. I. Hebrang Grgić i V. Špac. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 268-277.
- The Association of College and Research Librarians: ACRL. Information Literacy Competency Standards for Higher Education. [citirano: 2019-02-19]. Dostupno na: <https://alair.ala.org/bitstream/handle/11213/7668/ACRL%20Information%20Literacy%20Competency%20Standards%20for%20Higher%20Education.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

KNJIŽNICE HRVATSKOGA VOJNOG UČILIŠTA „DR. FRANJO TUĐMAN“ – EDUKACIJA KNJIŽNIČARA ZA EDUKACIJU KORISNIKA

“DR. FRANJO TUĐMAN” CROATIAN DEFENCE ACADEMY LIBRARIES – EDUCATION OF LIBRARIANS FOR USERS EDUCATION

Alma Lušetić

alusetic@morh.hr

Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“, Knjižnica

UDK / UDC 027.7:355:37(497.5)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Knjižnice Hrvatskoga vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“ visokoškolske su knjižnice čija je glavna uloga pružanje potpore u obrazovanju kadeta na studijskim programima Vojno inženjerstvo i Vojno vođenje i upravljanje, uspostavljenima na HVU-u kao sastavnici Sveučilišta u Zagrebu 2014. godine te studijskom programu Vojno pomorstvo Sveučilišta u Splitu od 2018. godine, kao i u razvoju nastavnih procesa i znanstvenoistraživačkog rada na HVU-u „Dr. Franjo Tuđman“.

Sveučilišno okruženje postavilo je niz izazova knjižničarima Knjižnica HVU-a – stjecanje novih kompetencija postalo je nužnost. Rad prikazuje tijek edukacije knjižničara Knjižnica HVU-a od početaka intenzivnih priprema za uspostavu sveučilišnih studijskih programa 2012. godine. Pokazalo se kako je usvajanje novih znanja promijenilo i proširilo poslovanje, ostvarilo kvalitetniju komunikaciju s korisničkom zajednicom i osnivačem te otvorilo put prema edukaciji korisnika.

Ključne riječi: edukacija knjižničara, Knjižnice Hrvatskoga vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“, Knjižnice Oružanih snaga Republike Hrvatske, knjižnične usluge, vojne knjižnice

Summary

Croatian Defence Academy “Dr. Franjo Tuđman” Libraries are higher education libraries whose main role is providing support to study programmes: Military Engineering and Military Leadership and Management, established at the CDA as constituents of the University of

Zagreb in 2014, and the Military Naval Studies Programme of the University of Split in 2018. Moreover, they contribute to the development of teaching processes and scientific research work at the “Dr. Franjo Tuđman” CDA.

The university environment presents challenges for the CDA librarians – acquiring new competencies has become a necessity. The paper illustrates the course of the CDA librarians’ education since the very beginning of intensive preparations for the establishment of university study programmes in 2012. It also shows how the acquiring of new knowledge changed the library’s activities enhancing user education and thus enabling a better communication with the user community and its founder.

Key words: education of librarians, Libraries of the Armed Forces of the Republic of Croatia, Libraries of the Croatian Defence Academy “Dr. Franjo Tuđman”, library services, military libraries

Uvod

Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“ (dalje u tekstu HVU) središnja je visokoobrazovna vojna ustanova Oružanih snaga Republike Hrvatske¹ (u daljnjem tekstu OSRH), čija je primarna uloga školovanjem pripremati i osposobljavati časnike, dočasnike i državne službenike u Oružanim snagama Republike Hrvatske za provedbu zadaća Oružanih snaga određenih njihovim strateškim dokumentima, misijama i zadaćama.²

Knjižnice HVU-a centar su knjižnično-informacijske djelatnosti na HVU-u „Dr. Franjo Tuđman“,³ ali i OSRH-a u cijelosti. Visokoškolske knjižnice pružaju potporu u obrazovanju kadeta te razvoju nastavnih procesa i znanstvenoistraživačkog rada na HVU-u kao sastavnici Sveučilišta u Zagrebu⁴ od 2014. godine i Sveučilišta u Splitu od 2018. godine.⁵ Istodobno pružaju potporu cjeloživotnom obrazovanju pripadnika OSRH-a u svim programima rastuće vojne izobrazbe časnika i dočasnika OSRH-a⁶ koji se provode u Centru vojnih škola „Petar Zrinski“ (Ratna škola, Zapovjedno stožerna škola, Časnička škola, Dočasnička škola i Škola stranih jezika), ali i unapređuju

---

¹ Oružane snage Republike Hrvatske. [citirano: 2019-02-14]. Dostupno na: <http://www.osrh.hr>

² Jakopčić, M. Ključni trenuci u razvoju Hrvatskog vojnog učilišta Dr. Franjo Tuđman. // 25 godina Hrvatskog vojnog učilišta Dr. Franjo Tuđman: zbornik / ur. R. Dumančić. Zagreb: Hrvatsko vojno učilište Dr. Franjo Tuđman, 2016. Str. 48. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <https://repositorij.vojni.unizg.hr/islandora/object/vojni%3A108/datastream/FILE0/view>

³ Knjižnice Hrvatskog vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“. [citirano: 2019-02-15]. Dostupno na: <https://www.morh.hr/knjiznica-i-citaonica>

⁴ HVU „Dr. Franjo Tuđman“ – MORH. [citirano: 2019-02-14]. Dostupno na: <https://www.morh.hr/hvu-dr-franjo-tudman-2019>

⁵ Isto.

⁶ Isto.

ju vojnostručna znanja, nacionalnu i opću kulturu svih pripadnika OSRH-a. Jedine su knjižnice u Republici Hrvatskoj kojima je u žarištu interesa građana iz područja obrane i vojnih znanosti te znanstvenog polja Vojnoobrambenih i sigurnosno-objavljajnih znanosti i umijeća.⁷ U mreži Knjižnica HVU-a djeluju tri knjižnice s knjižničnim fondovima koji tematski slijede podjelu rodova vojnih snaga: Knjižnica Zagreb s građom iz područja kopnene vojske, Knjižnica Split s mornaričkom građom i Knjižnica Zadar⁸ s građom iz područja zrakoplovstva i protuzračne obrane. Ciljna su korisnička populacija Knjižnica HVU-a oko 15 000 pripadnika OSRH-a,⁹ a posebna se pozornost pridaje kadetima (oko 500 godišnje na HVU-u), polaznicima raznih vojnih izobrazbi (oko 700 godišnje) te djelatnicima HVU-a (oko 400).

Edukacija knjižničara Knjižnica HVU-a

Najnovija faza razvoja HVU-a započela je 2012. godine pripremama za pokretanje novih dodiplomskih studijskih programa u sklopu integracije HVU-a sa Sveučilištem: Vojno vođenje i upravljanje i Vojno inženjerstvo, koji su se počeli provoditi 2014. godine.¹⁰ Ulazak HVU-a u sastav Sveučilišta u Zagrebu,¹¹ kao i snažan razvoj informacijskih tehnologija te rastuća i sve dinamičnija digitalna okolina koja je promijenila način komunikacije i života uopće, potaknuli su i potrebu unapređivanja kvalitete i vrsta usluga Knjižnica HVU-a. Uočeno je, međutim, kako znanja stečena formalnim visokoškolskim knjižničarskim obrazovanjem (i to u svih djelatnika školovanih prije početka masovne primjene informacijske i komunikacijske tehnologije, a pogotovu digitalne transformacije društva) i vještine i alati kojima su knjižničari raspolagali, nisu dostatni za uvođenje željenih novina te da ih je nužno osuvremeniti. Znanja iz područja informacijskih tehnologija, vještine pretraživanja i vrednovanja informacija u digitalnoj okolini, znanja o postupcima izgradnje i upravljanja digitalnim zbirkama, razumijevanje zakonskih okvira u digitalnom svijetu, poznavanje bibliometrijskih i scientometrijskih analiza, promotivnih aktivnosti i zagovaranja i drugih novina suvremena knjižničarstva valjalo je sustavno nadograditi na tradicionalna knjižničarska znanja bibliografske jezgre.

⁷ Knjižnice Hrvatskog vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“. Nav. izv.

⁸ Knjižnica Zadar podupire studijski program aeronautike na Fakultetu prometnih znanosti koji se provodi po modelu Civilno-vojno školovanje „Kadet“. Usp. Vojni studijski programi. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <https://vojni.unizg.hr/pilot>

⁹ Oružane snage Republike Hrvatske. Nav. izv.

¹⁰ Barić, S. Hrvatsko vojno učilište od Domovinskog rata do sveučilišne zajednice. // 25 godina Hrvatskog vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“: zbornik / ur. R. Dumančić. Zagreb: Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“ 2016. Str. 14. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <https://repositorij.vojni.unizg.hr/islandora/object/vojni%3A108/datastream/FILE0/view>

¹¹ HVU „Dr. Franjo Tuđman“ – MORH. Nav. izv.

Spremni na usavršavanje, knjižničari preuzimaju aktivnu ulogu u potrazi za konkretnim znanjima potrebnima za ostvarivanje planirana razvoja Knjižnica HVU-a. Počinju pohađati radionice Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara¹² (u daljnjem tekstu CSSU) te aktivno sudjelovati na predavanjima, stručnim skupovima, okruglim stolovima, tribinama i drugim događanjima u organizaciji Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, Zagrebačkoga i Hrvatskoga knjižničarskog društva.

Isprva pojedinačno i povremeno pohađanje pokoje radionice financirano osobnim sredstvima zainteresirana djelatnika, s vremenom i ulaskom u redoviti godišnji plan financiranja Ministarstva obrane Republike Hrvatske (MORH) prešlo je u planiranu, poticanu i redovitu aktivnost. Također, potiče se polaganje stručnih knjižničarskih ispita (za zvanje knjižničar, djelatnika raspoređenih u Knjižnice HVU-a Split i Zadar), kako radi stjecanja potrebnih znanja, tako i uvjeta za raspored propisanih *Zakonom o knjižnicama*.¹³

Na početku preobrazbe HVU-a koje pratimo, u kalendaru 2012. godine zabilježene su dvije radionice CSSU-a Komunikacijske i kolaboracijske tehnologije te Digitalne zbirke: temelj izgradnje digitalne knjižnice, koje je pohađala jedna djelatnica podmirujući troškove kotizacije osobnim sredstvima. Godine 2013. broj programa edukacije knjižničara Knjižnica HVU-a povećao se na sedam, a odabrani programi mogu se svrstati u dva tematska područja. Problematiku vezanu uza specijalne i visokoškolske knjižnice te knjižnični menadžment knjižničari su pratili na radionici CSSU-a Specijalne knjižnice, predavanjima National Library of Greece and Greek Academic Libraries i Organizacija visokoškolskih knjižnica Slovenije, stručnom skupu 13. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje te okruglom stolu Knjižnice i suvremeni menadžment: Kako i zašto biti vidljiviji i prisutniji?. Drugo tematsko područje odnosilo se na pretraživanje i objavljivanje informacija na mreži s dvije radionice u organizaciji CSSU-a: Izrada mrežnih stranica s CMS sustavom WordPress te Pretraživanje i upravljanje informacijama na internetu. Kotizacije za radionice CSSU-a još proizlaze iz osobnih sredstava djelatnika, no sudjelovanje na 13. danima specijalnih i visokoškolskih knjižnica podmiruje MORH, čime financiranje stručnog usavršavanja djelatnika Knjižnica HVU-a unosi u svoj proračun i ono postaje redovito.

Godina 2014. prva je godina provođenja studijskih programa Vojno vođenje i upravljanje te Vojno inženjerstvo u sklopu Sveučilišta u Zagrebu. Te je godine poslovanje u Knjižnicama HVU-a uvelike napredovalo: uveden je integrirani knjižnični program ZaKi¹⁴ te je papirnato poslovanje napokon postalo automatizirano. Primje-

---

¹² Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <http://cssu.nsk.hr>

¹³ Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. // Narodne novine 17(2019); 98(2019).

¹⁴ Skupni katalog sustava ZaKi. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <https://katalog.zaki.com.hr/>

na automatizirane bibliografske obrade građe zahtijevala je ponajprije početno osposobljavanje knjižničara, a zatim i stalno usavršavanje i nadogradnju u svim modulima obrade. Tako je početnu obuku te tri radionice katalogizacije i dvije radionice klasifikacije, koju su održali djelatnici Knjižnica grada Zagreba (KGZ), pohađalo osam djelatnika Odsjeka knjižnica (četiri iz Knjižnice Zagreb, dva iz Knjižnice Split i dva iz Knjižnice Zadar), a ova se edukacija nastavila učenjem u radnom procesu, odnosno stalnom stručnom potporom djelatnika KGZ-a u vezi s pitanjima nastalim u svakodnevnu radu. Osim edukacije za rad u programu ZaKi, u program usavršavanja uvrštene su radionice iz pretraživanja i objavljivanja informacija na mreži s naglaskom na otvorenome pristupu – Knjižnice i otvoreni pristup znanstvenim informacijama (CSSU), kao i Stručni skup u povodu 10. obljetnice Hrvatskoga arhiva *weba*. Te su godine Knjižnice HVU-a, kao dio Sveučilišta u Zagrebu, ušle u sustav Matične službe za specijalne i visokoškolske knjižnice,¹⁵ pa su tako i upute Matične službe i informacije iz mreže spomenutih knjižnica ušle u obzor te oblikovale poslovanje Knjižnica HVU-a.

Godine 2015., zbog preuzimanja, revizije i otpisa opsežnih knjižničnih fondova drugih ustrojbenih cjelina OSRH-a, bilo je manje sudionika na radionicama. Ipak, uveden je novi modul obrade u programu ZaKi te je održano 13 radionica predmetne obrade, a znanja su proširena i novim temama na radionici CSSU-a, Bibliometrijske usluge knjižnica – metrički pokazatelji o časopisima, te stručnom skupu 14. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?.

Godine 2016. održane su 23 radionice za rad u programu ZaKi, i to 15 iz predmetne obrade, četiri iz katalogizacije, a u četiri radionice knjižničari su educirani i za rad u modulu Nabava (novi automatizirani dio poslovanja). Te je godine (kao ishod stalne reinventarizacije postojećeg, i obrade novog fonda od uvođenja ZaKi-ja 2014. godine) u e-katalogu postojao dovoljan broj zapisa koji poslije edukacije u modulu Posudba omogućuju pokrenuti elektroničku knjigu upisa korisnika te automatiziranu posudbu građe.

Uz edukacije knjižničara na radionici Bibliometrijske usluge knjižnica – indeksiranost i citiranost znanstvenih radova (CSSU), stručnom skupu Predmetna obrada: pogled unaprijed te uza sve teme, koje pod naslovom Knjižnice: fizički, virtualni i pravni prostor za usluge i korisnike donosi 41. skupština HKD-a, na HVU-u se provodi mrežni tečaj za rad u Merlinu,¹⁶ na kojem, uz nastavno osoblje, sudjeluju i dvije djelatnice Knjižnice Zagreb.

---

pages/search.aspx?&currentPage=1&searchById=-1

¹⁵ Portal matične djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <http://maticna.nsk.hr>

¹⁶ Sustav za e-učenje Merlin. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <https://moodle.srce.hr/2019-2020>

Godine 2017., kad su završili spomenuti poslovi na preuzimanju, reviziji i otpisima viškova knjižnične građe ustrojbenih cjelina OSRH-a, broj polaznika i programa edukacija uvelike je porastao. Održane su još dvije dodatne radionice katalogizacije te radionica obrade elektroničke građe u ZaKi-ju. Pet radionica CSSU-a, koje pohađa od četiri do šest djelatnika po radionici, i dalje proširuju spoznaje iz najaktualnijih područja knjižničnoga poslovanja, posebice mogućnosti pristupa informacijama u digitalnu okruženju i konteksta koje ono donosi: Otvorena znanost i uloga knjižnica; Autorskoppravna pitanja u kontekstu izgradnje otvoreno dostupnih digitalnih repozitorija; Digitalne zbirke: temelj izgradnje digitalne knjižnice; Arhiviranje weba: identifikacija, obrada, arhiviranje i korištenje u Hrvatskom arhivu weba; ISBD – objedinjeno izdanje: katalogizacija omeđene i neomeđene tiskane građe, a praćeni su i 15. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Povezivanje i suradnja: prilike i izazovi, okrugli stol Knjižnice i suvremeni menadžment: Alternativni izvori financiranja, te Tribina o dostupnosti znanstvenih informacija u okviru projekta E-izvori: stanje, očekivanja, problemi.

Godine 2018. održane su dvije radionice obrade serijskih publikacija (novi modul ZaKi-ja) i obrade digitalizirane građe, a za djelatnike Knjižnica Split i Zadar dvije dodatne radionice katalogizacije. Te su godine u središtu pozornosti bile teme slobodnoga pristupa informacijama te zagovaranje načela Europske unije i održiva razvoja u sljedećih deset programa: Službene publikacije i državne informacije u europskim knjižnicama, 8. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama o temi Knjižnice i alternativna (druga) istina; IFLA-ina radionica Uloga knjižnica u provođenju UN 2030 Agende i ciljeva održiva razvoja; Uloga i mogućnosti knjižnica u ostvarivanju globalnih ciljeva održivog razvoja UN Agende 2030 (42. Skupština HKD-a); okrugli stol Uloga stručnog knjižničarskog društva danas: zagovaranje načela Europske unije; tribina E-izvori: izazovi i perspektive jačanja konkurentnosti hrvatske znanstvene i visokoškolske zajednice i radionica e-Izvori: iskustva i planovi; radionica Elektronički izvori znanstvenih i stručnih informacija u okviru projekta e-Izvori. Uza spomenute, održane su i dvije tradicionalne knjižničarske teme: Načela i struktura Pravilnika za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima te Vrednovanje knjižnica: razvoj poslovanja utemeljena na dokazima, kao i tri *webinara* o pretraživanju elektroničkih baza podataka – Mendeley i Science Direct, Bibliometrijski pokazatelji u vrednovanju znanstvene produktivnosti, te ProQuest Central i SciTech Premium Collection. Također, voditelji Knjižnica Zagreb, Split i Zadar sudjelovali su u radionici stručnog usavršavanja za djelatnike MORH-a i OSRH pod nazivom Upravljanje promjenama.

Do svibnja 2019. godine knjižničari Knjižnica HVU-a pratili su tribinu Analiza ostvarenih ciljeva projekta Povećanje pristupa elektroničkim izvorima znanstvenih i stručnih informacija e-Izvori, stručne skupove Kriva je Knjižnica i Izgradnja, upravljanje i evaluacija zbirki, 16. dane specijalnih i visokoškolskih knjižnica te programe

ZKD foruma Nove PRiče iz knjižnice i O čemu govorimo kad govorimo o poticanju čitanja.

Promocija Knjižnica HVU-a i edukacija korisnika

Svrha pohađanja spomenutih edukacija i programa sa sadržajima iz suvremena knjižničarstva bila je nadograditi postojeće knjižničarske kompetencije dohvaćanjem novih znanja, vještina i sposobnosti te primjenom novostečenih znanja unaprijediti kvalitetu knjižničnog poslovanja Knjižnica HVU-a, poboljšati postojeće i razviti nove usluge, proširiti i ostvariti bolju komunikaciju s korisničkom zajednicom i osnivačem. Osim najvažnijega pomaka u kvaliteti poslovanja (poslije uvođenja sustavne i redovite nabave građe)¹⁷ nakon uvođenja programa ZaKi-ja i automatizacijom poslovanja u Knjižnicama HVU-a, važna je promjena načinjena u komunikaciji s korisničkom i širom zajednicom – promotivnim aktivnostima koje su donijele brzu i pozitivnu reakciju zajednice, kako povećanjem broja korisnika, tako i boljim statusom Knjižnica u percepciji korisnika i HVU-a kao institucije. Uz početne aktivnosti prezentacija Knjižnica i usluga za polaznike obrazovnih programa HVU-a, započinje se s izradom i distribucijom promotivnih materijala u tiskanom obliku (npr. *Vodič kroz knjižnice HVU-a „Dr. Franjo Tuđman“*). Zatim se polje predstavljanja nastavlja u digitalnu okruženju: knjižnice dobivaju svoje mjesto na intranetu i internetu. Prvi se put organiziraju izložbe i promocije, a prezentacije Knjižnica za polaznike izrastaju do predstavljanja stručnoj knjižničarskoj i široj društvenoj zajednici, kao i radionica iz informacijske pismenosti uključenih u program obrazovnih aktivnosti kadeta od akademske godine 2019./2020.

Prateći zabilježene aktivnosti Knjižnica HVU-a, vidi se da je 2012. godine održano pet prezentacija o knjižničnim fondovima i uslugama u Knjižnicama HVU-a za nove polaznike vojnih izobrazbi u akademskoj godini 2012./2013. (Ratna škola, Zapovjedno stožerna škola, Časnička i Dočasnička škola, Vojnodiplomatska izobrazba). Prezentacije Knjižnica na isti su način održane i 2013. godine za pet skupina korisnika te su postale redovita aktivnost za nove polaznike vojnih izobrazbi i goste HVU-a iz zemlje i inozemstva. Iste godine voditeljica Knjižnice Zagreb polaže stručni ispit za zvanje diplomiranoga knjižničara te tako ispunjava uvjete *Zakona o knjižnicama*¹⁸ za raspored na mjesto voditelja knjižnice. Na valu promjena pokrenu-

---

¹⁷ Usp. Lušetić, A. Knjižnice Hrvatskoga vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“ – preobrazba za 21. stoljeće. // 15. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: položaj knjižničarske zajednice u sustavu kulture, visokog obrazovanja i znanosti: knjižnica kao posrednik znanstvenih i stručnih informacija: Knjižnice. Solidarnost. Društvo / ur. D. Mašina Delija i K. Kalanj. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2019. Str. 65–73.

¹⁸ Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. Nav. izv.

tih uključivanjem HVU-a u sveučilišnu zajednicu, Knjižnica Zagreb uspijeva unaprijediti postupak nabave knjižnične građe te ostvaruje prvu nabavu prema konkretnim potrebama korisnika i zahtjevima Knjižnice.¹⁹ U promotivne svrhe, za prikaz nabavljene građe i privlačenje korisnika, s naglaskom na nove korisnike knjižnica, organizirana je prva Izložba nove knjižne građe Knjižnice HVU-a Zagreb. Kako bi imala što veći odjek u zajednici, izložba je održana u lipnju i rujnu. Za tu izložbu tiskani su i distribuirani plakati.

Godine 2014. Knjižnice HVU-a predstavljaju se već uobičajenim prezentacijama novim polaznicima vojnih izobrazbi HVU-a (pet skupina korisnika), ali i polaznicima vojne škole iz inozemstva kojima je uz prezentaciju pripremljena i izložba stručne vojne građe HVU-a u ulozi nakladnika te druge građe kojom se koristilo u vojnim izobrazbama HVU-a. Novi model sveučilišnog obrazovanja koji se provodi od 2014. godine u Knjižnicu dovodi i kadete prvi put upisane u programe Vojno vođenje i upravljanje i Vojno inženjerstvo, a Knjižnica se promovira i predavačima sa Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišta u Ljubljani. Izložba nove knjižne građe predstavlja građu nabavljenu za potrebe Knjižnice Zagreb u 2014. godini. Oglašavana je plakatima te pozivnicama intranetom upućenim na adrese ustrojstvenih cjelina, djelatnika i polaznika HVU-a.

Iste godine formulirane su misija i vizija Knjižnica HVU-a, dizajnirani su novi promotivni letci, a podaci o Knjižnicama i njihovim fondovima te aktualne novosti postavljeni su i redovito se objavljuju na platformi za e-učenje HVU-a Ilias.²⁰ No kao što je već istaknuto, najvažniji kvalitativni pomak u poslovanju donosi uvođenje programa ZaKi-ja te postavljanje OPAC-a Knjižnica HVU-a na mrežu: elektronički katalog i svi relevantni podaci o Knjižnicama HVU-a sada su dostupni i otvoreni za pretraživanje i široj zainteresiranoj zajednici. E-katalog Knjižnica HVU-a²¹ svečano je promoviran u povodu Dana HVU-a u prosincu 2014. godine, a snimka s promocije emitirana je i na HRT-u. Poslovi na preuzimanju knjižničnih fondova ustrojbenih cjelina OSRH-a te reviziji i otpisima viškova knjižnične građe utjecali su i na zastoj u razvoju novih načina komunikacije i usluga 2015. i 2016. godine. Godine 2015. održano je samo šest prezentacija Knjižnica HVU-a te Izložba nove knjižne građe u povodu Dana HVU-a. Velik je napredak ipak postignut angažmanom Knjižnica HVU-a u rješavanju nedoumica u vezi s pristupom bazama podataka elektroničkih izvora za hrvatsku akademsku i znanstvenu zajednicu za polaznike i djelatnike HVU-a, a s obzirom na specifičan status HVU-a unutar Sveučilišta u Za-

---

¹⁹ Usp. Lušetić, A. Nav. dj. Str. 69-70.

²⁰ The Open Source Learning Management System Ilias. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <https://www.ilias.de/en>

²¹ Skupni katalog Knjižnica HVU-a. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <https://k-hvu.zaki.com.hr>

grebu. Pristup je omogućen kadetima, nastavnom i znanstvenom osoblju HVU-a. Knjižnice su započele s promocijom e-izvora ponajprije među nastavnicima, a zatim individualnom edukacijom korisnika za pretraživanje i korištenje bazama podataka. Godine 2016. održana je još jedna Izložba nove knjižne građe. Djelatnica Knjižnice HVU-a Split te je godine položila stručni ispit za zvanje knjižničara.

Godine 2017. niz je novih aktivnosti u promociji knjižnične djelatnosti u OSRH-u. HVU započinje s organizacijom Dana otvorenih vrata HVU-a u čijem su programu i Knjižnice HVU-a. Uz najatraktivnije vojne sadržaje predstavljaju se kao važno mjesto u obrazovnom sustavu HVU-a te jedine specijalne knjižnice na teritoriju RH koje prikupljaju građu iz područja obrane i znanstvenog polja Vojnoobrambenih i sigurnosno-obavještajnih znanosti i umijeća.²² Upravo kako bi se istaknula ta posebnost Knjižnica HVU-a i detaljnije upoznalo najširi krug djelatnika OSRH-a o zbirkama koje su često izazivale iznenađenje polaznika svojom širinom i dubinom, osmišljen je i svim vojnim postrojbama u RH distribuiran plakat *Knjižnice HVU-a*. Iz suradnje s Knjižnicama grada Zagreba nastala je ideja o postavljanju izložbe Nacionalne kampanje za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom I ja želim čitati, čime Knjižnice HVU-a iskaču iz okvira očekivanih tema institucije u sklopu koje djeluju te pobuđuju veliko zanimanje djelatnika. Posterskom prezentacijom Knjižnice HVU-a: preobrazba za XXI. stoljeće, knjižnična djelatnost OSRH-a predstavljena je na stručnom skupu o knjižničarstvu 15. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica. To je bio prvi nastup Knjižnica HVU-a u stručnoj javnosti od osnutka OSRH-a 1991. godine, a osim potrebe predavljanja vrijednih aktivnosti, osmišljen je kao prigodna svečanost obilježavanja 25. obljetnice HVU-a.

Godine 2018. održano je šest prezentacija Knjižnica za širu društvenu i stručnu javnost: četiri u okviru Dana otvorenih vrata HVU-a, zatim za učenike osnovne škole s izložbom vojne građe prilagođene osnovnoškolskoj dobi te za knjižničare Knjižnica grada Zagreba u sklopu programa Informativna srijeda. Zaposlenica Knjižnice HVU-a Zadar položila je stručni ispit za zvanje knjižničara.

Konac akademske godine 2017./2018. donio je važnu novinu – edukaciju djelatnika HVU-a na radionici Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu Elektronički izvori znanstvenih i stručnih informacija u okviru projekta e-Izvori.²³ Kako je uočeno nedovoljno korištenje e-izvorima na HVU-u te slabo poznavanje mogućnosti koje nude, knjižničari Knjižnica HVU-a uložili su dodatne napore u njihovoj promociji te organizaciji ove radionice za djelatnike HVU-a. Radionicu je pohađalo pedesetak nastavnika, znanstvenika i knjižničara HVU-a u tri skupine, a važno je reći da je ovo bila prva edukacija brojnih djelatnika HVU-a čija je organizacija po-

---

²² Knjižnice Hrvatskoga vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“. Nav. izv.

²³ Portal elektroničkih izvora za hrvatsku akademsku i znanstvenu zajednicu. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <http://baze.nsk.hr/projekt-e-izvori>

vjerena knjižničarima HVU-a. Nastavljajući se na program edukacije djelatnika o elektroničkim izvorima znanstvenih i stručnih informacija, 2019. godine započelo se i s programom povećanja informacijske pismenosti kadeta. Kadetima četvrte i pete godine održana su dva predavanja Pretraživanje znanstvenih i stručnih informacija, s posebnim naglaskom na e-izvore.

Knjižničarski skupovi prigoda su i za daljnju prezentaciju stručnoj zajednici, pa su tako izlaganjem Knjižnice HVU-a „Dr. Franjo Tuđman“: Nabava za 21. stoljeće, Knjižnice HVU-a prvi put predstavile svoje specifične fondove na stručnom knjižničarskom skupu Izgradnja, upravljanje i evaluacija zbirki. Niz nastupa nastavljen je na 16. danima specijalnih i visokoškolskih knjižnica, izlaganjem Knjižnice HVU-a „Dr. Franjo Tuđman“ – knjižnična djelatnost u labirintu zakona, te posterom Knjižnice HVU-a „Dr. Franjo Tuđman“: edukacija knjižničara za edukaciju korisnika, koji je podloga za ovaj rad. Noć knjige u Knjižnicama HVU-a prvi je put obilježena programom Tomislav Bašić – junak romana *Sinovi svetoga Josipa* u Knjižnici HVU-a Split.

Zaključak

Usporedivši usluge i način komunikacije Knjižnica HVU-a prije i poslije opisana višegodišnjega stalnog stručnog usavršavanja knjižničara, pohađanjem edukacija i programa sa sadržajima iz suvremena knjižničarstva, čini se da je nadogradnja temeljnih knjižničarskih kompetencija dohvaćanjem novih znanja, vještina i sposobnosti te njihovom primjenom uspjela unekoliko unaprijediti kvalitetu knjižničnoga poslovanja Knjižnica HVU-a, poboljšati postojeće i razviti nove usluge, proširiti načine i ostvariti bolju komunikaciju s korisničkom zajednicom i osnivačem.

Stalno stručno usavršavanje knjižničara u društvu koje se snažno razvija pod utjecajem informacijskih tehnologija i virtualnog svijeta i više je nego nužno. Knjižničar koji želi biti kvalitetan sudionik društvene zajednice u kojoj djeluje te razvijati nove usluge i aktivnosti koje unapređuju poslovanje mora ići (najmanje) ukorak s vremenom, biti aktivan i spreman na usvajanje novih znanja i vještina te razvijanje kompetencija.

Literatura

Barić, S. Hrvatsko vojno učilište od Domovinskog rata do sveučilišne zajednice. // 25 godina Hrvatskog vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“: zbornik / ur. R. Dumančić. Zagreb: Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“, 2016. Str. 11-15. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <https://repositorij.vojni.unizg.hr/islandora/object/vojni%3A108/datastream/FILE0/view>

- Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <http://cssu.nsk.hr>
- HVU „Dr. Franjo Tuđman“ – MORH. [citirano: 2019-02-14]. Dostupno na: <https://www.morh.hr/hvu-dr-franjo-tudman-2019>
- Jakopčić, M. Ključni trenutci u razvoju Hrvatskog vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“. // 25 godina Hrvatskog vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“: zbornik / ur. R. Dumančić. Zagreb: Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“, 2016. Str. 43-51. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <https://repozitorij.vojni.unizg.hr/islandora/object/vojni%3A108/datastream/FILE0/view>
- Knjižnice Hrvatskog vojnoga učilišta „Dr. Franjo Tuđman“. [citirano: 2019-02-15]. Dostupno na: <https://www.morh.hr/knjiznica-i-citaonica>
- Lušetić, A. Knjižnice Hrvatskog vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“ – preobrazba za 21. stoljeće. // 15. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: položaj knjižničarske zajednice u sustavu kulture, visokog obrazovanja i znanosti: knjižnica kao posrednik znanstvenih i stručnih informacija: Knjižnice. Solidarnost. Društvo / ur. D. Mašina Delija i K. Kalanj. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2019. Str. 65-73.
- Oružane snage Republike Hrvatske. [citirano: 2019-02-14]. Dostupno na: <http://www.osrh.hr>
- Portal elektroničkih izvora za hrvatsku akademsku i znanstvenu zajednicu. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <http://baze.nsk.hr/projekt-e-izvori>
- Portal matične djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <http://maticna.nsk.hr>
- Skupni katalog Knjižnica HVU-a. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <https://k-hvu.zaki.com.hr>
- Skupni katalog sustava ZaKi. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <https://katalog.zaki.com.hr/pages/search.aspx?&currentPage=1&searchById=-1>
- Sustav za e-učenje Merlin. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <https://moodle.srce.hr/2019-2020>
- The Open Source Learning Management System Ilias. [citirano: 2020-07-07]. Dostupno na: <https://www.ilias.de/en>
- Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. // Narodne novine 17(2019); 98(2019).

ULOGA KNJIŽNIČARA U VISOKOŠKOLSKOM OBRAZOVANJU

THE ROLE OF LIBRARIANS IN HIGHER EDUCATION

Lovela Machala Poplašen

lmachala@snz.hr

Škola narodnog zdravlja „Andrija Štampar“ Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Knjižnica „Andrija Štampar“

UDK / UDC 027.7:37.016:001.102(497.5)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Visokoškolske knjižnice dobivaju veću važnost u procesima obrazovanja sudjelovanjem u formalnim obrazovnim procesima koje provode sveučilišta u čijem su sastavu. Uključivanje knjižničara u procese visokog obrazovanja te reforma obrazovanja učvrstili su i istaknuli mjesto knjižnica u znanstvenom i obrazovnom djelovanju sveučilišta. U radu se analiziraju sudjelovanje i uloga knjižničara Knjižnice „Andrija Štampar“, Škola narodnog zdravlja „Andrija Štampar“ Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u izvedbi diplomskog i poslijediplomskog studija Medicinskoga fakulteta u Zagrebu na kolegijima koji sadržavaju elemente informacijske pismenosti. Prikazat će se primjeri nastavnih modula koji su uvrstili informacijsko opismenjavanje u kurikulum nastavnog plana na različitim razinama studija. Knjižnica provodi i neformalne oblike edukacije organizirajući radionice za sve zainteresirane korisnike podučavajući vještine pisanja i citiranja literature, učinkovita pretraživanja te, općenito, one iz informacijske pismenosti.

Ključne riječi: edukacija, informacijska pismenost, medicinska knjižnica, visokoškolska knjižnica

Summary

Higher education libraries grow in importance in education by participating in formal processes led by the universities they are a part of. The inclusion of librarians in the processes of higher education and the educational reform have strengthened and highlighted the role of libraries in the academic and educational role of universities. This paper analyses the participation and role of librarians from the Andrija Štampar library of the University of Zagreb School of Medicine, Andrija Štampar School of Public Health, in the graduate and postgradu-

ate programs of the University of Zagreb School of Medicine in courses dealing with the information literacy. Examples will be shown of modules which include information literacy in the curriculum in various stages of the course. The library organizes informal modes of education through various workshops for all interested patrons. The workshops are intended to promote writing and citation skills, efficient search skills and general information literacy skills.

Key words: academic libraries, education, information literacy, medical library

Uvod

Republika Hrvatska pristupila je Bolonjskome procesu 2001. godine. Pokrenuvši reforme u visokom obrazovanju, postala je dio europskoga prostora visokog obrazovanja. Sve je veća potražnja za novim vještinama i kompetencijama, što zahtijeva prilagodbu obrazovnog sustava uza zadovoljavanje društvenih potreba. Rastuća očekivanja od visokog obrazovanja, uključujući i odgovaranje na raznolikost, zahtijevaju temeljan pomak u načinu na koji se ono izvodi, veću usmjerenost prema studentu, nov pristup učenju i podučavanju, načinu pružanja obrazovanja i suradnji te prihvaćanju fleksibilnih putova učenja, te prepoznavanje kompetencija izvan formalnih nastavnih planova i programa.¹ Bolonjski proces² prepoznao je visokoškolske knjižnice kao važne sudionike koji podupiru temeljne ciljeve istraživanja i obrazovanja te pridonose kvaliteti obrazovnog procesa i kvaliteti institucije. Visokoškolske su knjižnice dio znanstveno-nastavne i istraživačke infrastrukture sveučilišta.

Knjižnice svojim djelovanjem potiču i razvijaju informacijsku pismenost spajajući obrazovno i informacijsko okruženje s informacijom kao temeljnom sastavnicom učenja. Informacijska pismenost preduvjet je za cjeloživotno učenje u okruženju u kojem informacijski izvori imaju novu ulogu u obrazovnom procesu.³ Temeljne i inovativne knjižnične usluge proizlaze iz potreba stvarnih i potencijalnih korisnika knjižnica, a mogu se ostvariti trima mjerama: osiguranim slobodnim pristupom informacijskim izvorima, korištenjem knjižničnim uslugama u digitalnu okruženju te osposobljavanjem korisnika za korištenjem svim vrstama izvora. Knjižnica je središ-

---

¹ Europsko udruženje za osiguravanje kvalitete u visokom obrazovanju (European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA). Standardi i smjernice za osiguravanje kvalitete na Europskom prostoru visokog obrazovanja (ESG). 2015. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: https://enqa.eu/indirme/esg/ESG%20in%20Croatian_by%20ASHE.pdf

² Bolonjski proces stvara jedinstveni europski visokoškolski proces koji povećava konkurentnost i kvalitetu visokoga europskog obrazovanja.

³ Lasić-Lazić, J.; S. Špiranec; M. Banek. Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjivanju. // *Medijska istraživanja* 18, 1(2012), 127. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/85384>

nje mjesto znanstvene ustanove i dio je obrazovnog procesa koji ne uključuje samo pohranu, opis i dostavu informacijskih izvora već organizira i daje potporu znanstvenoj komunikaciji unutar i izvan vlastite ustanove.⁴ Prema Bazillionu,⁵ visokoškolske knjižnice, osim nabrojanih karakteristika, trebaju pružiti:

- unaprijeđen pristup digitalnim informacijskim izvorima
- pomoć nastavnicima pri primjeni novih informacijskih tehnologija u nastavi i istraživanjima
- pomoć pri stjecanju vještina za upotrebu složenijih informacijskih sustava
- pomoć studentima u njihovoj potrazi za potrebnim informacijskim izvorima.

Visokoškolske knjižnice na području biomedicine i zdravstva, kao i specifična uloga medicinskoga knjižničara, mijenjaju se s razvojem medicine, a eksponencijalan rast količine novih biomedicinskih informacija ističe, više nego ikada, važnost medicinskih knjižnica i knjižničara kao informacijskoga središta koje diseminira informacije. Složenost suvremene medicinske znanosti i prakse te ubrzana primjena informacijsko-komunikacijske tehnologije samo su neki od izazova medicinskih knjižnica u provođenju informacijskoga opismenjavanja.

Sposobnosti pretraživanja, pristupa, vrednovanja, odabira i samostalna korištenja informacijama utječu na kvalitetu obrazovnog procesa koji je individualiziran za svakoga njegova sudionika.⁶ Za kvalitetan i uspješan znanstvenoistraživački proces potrebno je poznavati različite vrste izvora i mogućnosti pristupa informacijama, razviti sustavnu strategiju pretraživanja, interpretirati rezultate, sintetizirati novo znanje te ga učinkovito i etički valjano prenijeti.⁷ Nabrojene kompetencije sadržane su u definiciji informacijske pismenosti⁸ koju bi trebala provoditi knjižnica u suradnji s ostalim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa.

---

⁴ Stojanovski, J. Visokoškolske i znanstvene knjižnice: zašto ih trebamo više nego ikada? // *Kemija u Industriji* 62, 11-12(2013), 453. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/740345.Stojanovski_Kul2014.pdf

⁵ Bazillion, R. *Academic Libraries in the Digital Revolution*. // *Educause Quarterly* 1(2001), 53.

⁶ Špiranec, S.; M. Banek Zorica. *Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta*. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta, 2008. Str. 9.

⁷ Isto. Str. 7-16.

⁸ The Association of College & Research Libraries (ACRL). *Information Literacy competency standards for higher education*. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: <https://alair.ala.org/bitstream/handle/11213/7668/ACRL%20Information%20Literacy%20Competency%20Standards%20for%20Higher%20Education.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Na Medicinskome fakultetu u Zagrebu studira se na više razina: na diplomskoj (integrirani preddiplomski i diplomski studij medicine, integrirani preddiplomski i diplomski studij medicine na engleskome jeziku – Medical Studies in English, diplomski studij sestrinstva) i poslijediplomskoj razini (doktorski studij, specijalistički studiji i stalno medicinsko usavršavanje).^{9, 10}

Na integriranom preddiplomskom i diplomskom studiju medicine studenti se školuju za zvanje liječnika opće medicine i stječu zvanje doktora medicine. Podloga je procesa medicinskog obrazovanja ima složena strukturu znanstvenog istraživanja i prakse koja je utemeljena na visokim etičkim načelima, neprekidnu razvoju tehnologija, brzu rastu i zastarijevanju informacija.¹¹ Doktorski studij najviši je stupanj formalnoga obrazovanja, čiji je cilj stvaranje novih i relevantnih znanja i znanstvenih spoznaja te njihova primjena.

Knjižnica „Andrija Štampar“

Knjižnica „Andrija Štampar“ (u daljnjem tekstu Knjižnica) dio je knjižničnoga sustava¹² Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, koji podupire nastavni i istraživački rad institucija koje su u sastavu Medicinskoga fakulteta i čine njegovu nastavnu bazu.¹³ Osnovana je u sklopu Škole narodnog zdravlja „Andrija Štampar“ 1926. godine, a od 1947. godine, sa Školom narodnog zdravlja „Andrija Štampar“, dio je Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Knjižnica, kao visokoškolska knjižnica Medicinskoga fakulteta u Zagrebu, uključena je u nastavni kurikulum na području informacijske pismenosti. Uza svoju redovitu knjižničarsku djelatnost aktivno podupire matičnu ustanovu sudjelovanjem u različitim nastavnim sadržajima koji se dodiruju područja informacijske pismenosti i

---

⁹ Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: <https://mef.unizg.hr/o-nama>

¹⁰ Biomedicina i zdravstvo. // Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: <http://mef.unizg.hr/upisi/poslijediplomski/doktorski/biomedicina-i-zdravstvo>

¹¹ Markulin, H.; L. Škorić; J. Petrak. Informacijska pismenost u visokoškolskom kurikulumu: sustavni pristup Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. // Čitalište 24(2014), 9-15.

¹² Knjižnični sustav Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu čine knjižnice Središnja medicinska knjižnica sa svojim podružnicama (Knjižnica Klinike za ženske bolesti i porode, Medicinska knjižnica Rebro) i Knjižnica „Andrija Štampar“. U ovom radu izdvojeno se opisuju aktivnosti koje Knjižnica samostalno provodi.

¹³ Nastavnu bazu Medicinskoga fakulteta u Zagrebu čine pojedine bolnice, a Knjižnica podupire i rad Hrvatskoga zavoda za javno zdravstvo.

znanstvene komunikacije. Prijašnja istraživanja^{14,15,16} o provođenju informacijske pismenosti na različitim razinama Medicinskoga fakulteta u Zagrebu odnosila su se na provođenje nastave i nastavnih programa Središnje medicinske knjižnice, u kojima nije bilo opisano sudjelovanje Knjižnice „Andrija Štampar“. Knjižničari Knjižnice „Andrija Štampar“ sudjeluju u nastavi kao suradnici bez naslovnog zvanja (formalno upisani u jedinstven sustav evidencije svih nastavnih aktivnosti Medicinskoga fakulteta), a nositelji su kolegija profesori Medicinskoga fakulteta u Zagrebu.

Informacijska pismenost

Informacijska pismenost skup je integriranih sposobnosti koje obuhvaćaju reflektivno otkrivanje informacija, razumijevanje načina na koji se one proizvode i vrednuju te korištenje njima u stvaranju novih znanja i etičnu sudjelovanje u društvu znanja. Informacijska je pismenost nužna vještina u cjeloživotnom učenju, kao prirodan produžetak koncepta pismenosti u suvremenu društvu i katalizator koji je potreban u transformaciji informacijskoga društva u društvo znanja.¹⁷ Informacijska je pismenost sastavljena od znanja, stavova i vještina koji se odnose na prepoznavanje informacijske potrebe, pribavljanja potrebnih informacija i njihova vrednovanja, uporabe i stvaranja informacija na legalan i etičan način, uz poštovanje ljudskih prava, radi zadovoljenja osobnih, profesionalnih i društvenih ciljeva.¹⁸ Informacijski pismena osoba (Slika 1.) zna definirati svoju razinu informacijske potrebe, pristupiti informacijskom izvoru, kritički analizirati i vrednovati izvor i preuzetu informaciju, pravilno se koristiti informacijom, razumjeti ekonomske, pravne i društvene čimbenike koji su povezani s korištenjem informacijom te pristupiti informacijama i služiti se njima u skladu s etičkim načelima.¹⁹

¹⁴ Škorić, L.; M. Šember; H. Markulin; J. Petrak. Informacijska pismenost u nastavnom programu diplomskog studija Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 55, 3/4(2012), 17-28.

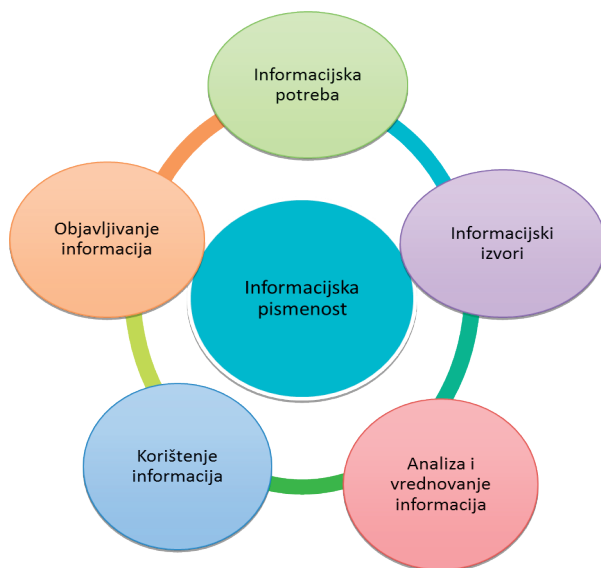
¹⁵ Markulin, H.; L. Škorić; J. Petrak. *Nav. dj.*, 9-15.

¹⁶ Markulin, H.; J. Petrak. Informacijsko opismenjavanje studenata medicine kroz izborne predmete: praksa Središnje medicinske knjižnice Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 61, 2(2018), 239-255.

¹⁷ The Association of College & Research Libraries (ACRL). *Information Literacy Glossary*. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: <http://www.ala.org/acrl/issues/infolit/overview/glossary>

¹⁸ Jokić, A.; D. Koljenik; S. Feletar Tanacković; B. Badurina. Vještine informacijske i informatičke pismenosti studenata informacijskih znanosti u Osijeku: pilot istraživanje. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 59, 3/4(2016), 65.

¹⁹ The Association of College and Research Librarians: ACRL. *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*. *Nav. izv.*

Slika 1. Ilustrativni prikaz definicije elemenata informacijske pismenosti

Informacijska se pismenost veže uza sve discipline, sva obrazovna okruženja, sve dobi temelj je cjeloživotnog učenja.²⁰ Autorice Špiranec, Banek Zorica i Lazić-Lasić²¹ u nizu znanstvenih radova teorijski i praktično promišljaju o informacijskoj pismenosti te ističu važnost provođenja informacijskoga opismenjavanja na različitim razinama obrazovnoga procesa. U obrazovnome procesu važno je da svi sudionici steknu vještine koje će im daljnjim razvijanjem i nadograđivanjem pomoći u cjeloživotnom učenju i kada formalni dio obrazovanja završi.

Visokoškolska knjižnica, kao dio fakultetske i sveučilišne strukture, i knjižničar, kao suradnik u nastavi, sudjeluju u formalnome obrazovnom procesu svojih ustanova, od suradnje na postojećim nastavnim programima do održavanja vlastitih kolegija. Osim formalnih oblika edukacija, tu je i neformalni oblik, koji se provodi

²⁰ Petr Balog, K.; J. Zetović; B. Plašćak. Knjižnice u službi informacijskog opismenjavanja – visokoškolske knjižnice osječkog sveučilišta. // 13. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: članstvo u EU – knjižničari gdje smo?: produktivnost znanstvene zajednice: obrazovanje korisnika: knjižnice u vremenu recesije – kako preživjeti?: zbornik radova / ur. I. Hebrang Grgić i V. Špac. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 216.

²¹ Usp. Špiranec, S.; M. Banek Zorica. Nav. dj. Vidi i: Lazić-Lasić, J.; S. Špiranec; M. Banek Zorica. Nav. dj., 125-142. Vidi i: Špiranec, S.; M. Banek Zorica. Information literacy 2.0: hype or discourse refinement. // Journal of Documentation 66, 1(2010), 140-153.

u radionicama, na tečajevima, seminarima ili individualno s korisnikom preko informacijskih upita, odnosno osobno.²²

Aktivna uloga knjižnice u procesu visokoškolske naobrazbe

Suradnja knjižničara u nastavi Medicinskoga fakulteta u Zagrebu ima dugu povijest. Godine 1964. dr. sc. Ljerka Markić Čučuković, prva voditeljica Knjižnice sa statusom nastavnoga osoblja Medicinskoga fakulteta u Zagrebu, započinje predavati na poslijediplomskom studiju Medicinskoga fakulteta na kolegiju Metodika znanstvenog rada, za koji će kasnije napisati i udžbenik *Znanstvena literatura i metode njena korištenja*. Knjižnica je bila demonstracijska jedinica u nastavi o korištenju medicinskim bibliografijama i medicinskom literaturom u okviru navedena kolegija.

Nastavni moduli u kojima sudjeluju knjižničari obuhvaćaju temeljne kompetencije na području informacijske pismenosti, pronalaženje objavljenih informacija, stjecanje sposobnosti prikupljanja i obrade podataka, upoznavanje s načelima etičkoga postupanja u istraživanjima, upoznavanje s različitim stilovima navođenja literature. Ishodi su učenja podjednaki za sve predmete u dijelu u kojem sudjeluje knjižničar, s razlikom u isticanju pojedinih dijelova informacijske pismenosti za određeni predmet, vježbe.

Ishodi su učenja: identifikacija informacijskih potreba, formulacija informacijskih upita, poznavanje odabira načina dobivanja i organizacije informacija i podataka, poznavanje strategije pretraživanja i modela informacijske pismenosti, upravljanje stečenim znanjem s poštovanjem svih etičkih i moralnih obveza (npr. važnosti pravilna navođenja izvora podataka), sposobnost pronalaženja i kritička evaluacija relevantnih informacija uz pomoć znanstvenih baza podataka, samostalno korištenje svim uslugama koje nude knjižnice, vrednovanje, uz korištenje različitim alatima i odabir relevantna izvora znanja za učenje, poznavanje dijelova i vrsta znanstvenog rada.

Nastavnici Medicinskoga fakulteta, ali i knjižničari, sudjeluju u različitim oblicima izvedbe nastavnog plana. Knjižničari educiraju o korištenju Knjižnicom i njezinoj važnosti, o procesima pretraživanja elektroničkih izvora znanstvenih informacija, postavljanju pretraživačkih upita radi dobivanja relevantnih znanstvenih informacija vezanih za predmet njihova istraživanja korištenjem indeksnim bazama i bazama punog teksta, o vrednovanju znanstvenog rada i kategorizaciji domaćih i stranih časopisa i njihovih radova, o navođenju literature prema vancouverkim pra-

---

²² Knjižnice educiraju i obavještavaju putem različitih uputa, demonstracija, vodiča, materijala za podučavanje koji su na raspolaganju korisnicima u najrazličitijim oblicima i formatima na knjižničnim internetskim stranicama.

vilima citiranja (kao najkorištenijem načinu citiranja u medicini), ali i upoznavanju drugih načina citiranja literature.

Metodološki predmeti

U programu Diplomskoga studija sestrinstva Knjižnica sudjeluje u obveznim predmetima Primjena istraživanja u sestrinstvu i Informatika u sestrinstvu, u izbornom predmetu Objavljivanje članaka u indeksiranim časopisima te u razlikovnom predmetu Istraživanje u sestrinstvu. U programu poslijediplomskoga znanstvenog studija Biomedicina i zdravstvo, na hrvatskome i na engleskome jeziku, Knjižnica sudjeluje u izvođenju obveznih metodoloških predmeta Medicinska praksa zasnovana na dokazima i Struktura, metodika i funkcioniranje znanstvenog rada 2, a u poslijediplomskome specijalističkom studiju Školska i adolescentna medicina, sudjeluje na obveznom predmetu Socijalna medicina i organizacija zdravstvene zaštite.

Diplomski studij sestrinstva

Knjižnica sudjeluje u izbornom seminaru na prvoj godini diplomskoga sestrinskog studija pod nazivom Objavljivanje članaka u indeksiranim časopisima.²³ Tim je seminarom predviđeno osposobljavanje studenata za odabir stručnoga i znanstvenoga područja za pregled literature i istraživanje te analizu strukture rada. Cilj je seminara upoznavanje studenata s osnovama informacijske pismenosti, s mogućnošću korištenja informacijama i informacijsko-komunikacijskim tehnologijama u učenju, istraživanju i pisanju seminarskih radova te s važnošću informacijske pismenosti za cjeloživotno učenje.

U drugoj godini sestrinskoga diplomskoga studija obvezni je predmet Primjena istraživanja u sestrinstvu.²⁴ Ishod je učenja osposobiti studenta za evaluaciju svog i tuđeg rada primjenom stručno i znanstveno utemeljenih statističko-analičkih postupaka. Tijekom predavanja studenti uče kako samostalno izraditi jednostavna istraživanja radi unapređenja kvalitete svakodnevne prakse. Knjižnica sudjeluje u nastavnome procesu učenja vještina i stavova za kritičko čitanje stručne i znanstvene literature, razumijevanja postupaka medicine utemeljene na znanstvenim spoznajama (engl. *evidence based medicine*) i prezentacije rezultata u medicinskoj literaturi.

---

²³ Diplomski studij sestrinstva. Izvedbeni nastavni plan predmeta Objavljivanje članaka u indeksiranim časopisima. // Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: http://mef.unizg.hr/wp-content/uploads/izvedbeni_planovi/105225-izv-plan.pdf

²⁴ Diplomski studij sestrinstva. Izvedbeni nastavni plan predmeta Primjena istraživanja u sestrinstvu. // Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: http://mef.unizg.hr/wp-content/uploads/izvedbeni_planovi/105195-izv-plan.pdf

Knjižničari su sudjelovali²⁵ u razlikovnim predmetima koji su se održavali u ak. god. 2016./2017. – predmet Istraživanje u sestinstvu i predmet Informatika u sestinstvu. Dio sadržaja koje je predavao knjižničar odnosio se na pronalaženje literature u bibliografskim bazama podataka na području biomedicine i zdravstva (poput bibliografske baze podataka PubMed i drugih komercijalnih baza podataka), prikaz i interpretaciju rezultata istraživanja, kritički pristup analizi znanstvenog članka te pretraživanje baza zdravstvenih indikatora i drugih međunarodnih baza podataka o zdravlju (npr. European Health for All database – HFA i dr.).

Poslijediplomski studij Biomedicina i zdravstvo

Knjižnica sudjeluje u izvedbi predavanja i vježbi na predmetu Medicinska praksa zasnovana na dokazima. Kompetencije su i ishodi učenja usvajanje načela i koncepta medicine utemeljene na znanstvenim spoznajama i metodologije istraživanja sustavna preglednog rada u području kliničke prakse, što omogućuje kritičko prosuđivanje uloge, dosega i ograničenja specifičnih istraživačkih metoda te snalaženje u literaturi, kao i u njezinoj kritičkoj procjeni. Knjižničar sudjeluje u predavanju predstavljajući različite izvore informacija sustavnih preglednih radova, dijelova sustavna preglednog rada, koncipiranjem sustavna pretraživanja s naglaskom na razlike u pojedinim bazama podataka, upoznavanjem s različitim registrima na području kliničke medicine te praktičnom primjenom u radu s bazama podataka.

Metodološki predmet Struktura, metodika i funkcioniranje znanstvenog rada 2 (na hrvatskome i engleskome studiju)²⁶ drugi je dio od ukupno tri dijela predmeta. Studente se u tom predmetu upozna sa strukturom izvornoga znanstvenog članka. Izdvaja se pisanje strukturiranog sažetka prema uputama izabranog članka te proces prijave i predaje rukopisa u odabrani indeksirani časopis. Izvodi se kao praktični dio kolegija, a u cijelosti je posvećen informacijskoj pismenosti s naglaskom na specifičnost znanstvenoga polja biomedicine i zdravstva.

Knjižnica sudjeluje u ishodima učenja koji se odnose na informacijsku pismenost: pronalaženje podataka, planiranje, priprema i prezentacija znanstvenih istraživanja; upoznavanje s pouzdanim izvorima znanstvenih informacija: znanstveni časopisi, bibliografske i citatne baze podataka, druge baze podataka, izvori statističkih

---

²⁵ Predmeti se tijekom akademskih godina mijenjaju prema potrebama studenata i odluci Medicinskoga fakulteta u Zagrebu. U ovom radu navedeni su samo predmeti u posljednje dvije akademske godine i koji imaju kontinuitet u kurikulumu.

²⁶ Biomedicina i zdravstvo: kolegij: Struktura, metodika i funkcioniranje znanstvenog rada 2. // Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: <http://mef.unizg.hr/studiji/poslijediplomski/doktorski/biomedicina-i-zdravstvo/pretraga-kolegija?naziv=Struktura%2C+metodika+i+funkcioniranje+znanstvenog+rada+2&izvodac=&semestar=&tip=&obavezan=>

podataka; gdje i kako pronaći podatke za vlastito istraživanje, pouzdanost i vrednovanje različitih izvora; kako organizirati i prikazati podatke; obilježja komunikacije u znanosti i upoznavanje s različitim oblicima znanstvenog priopćavanja (prethodno priopćenje, komentar, pismo uredniku, originalni znanstveni rad, pregledni rad, popularnoznanstveni članak), s naglaskom na strukturu (uvod, metode, rezultati, rasprava, zaključak); kompozicija sažetka, strukturirani sažetak; priprema i pisanje različitih tipova publikacija; kako pronaći i odabrati pravi časopis za objavljivanje, opći i specijalizirani časopisi, indeksiranje i rangiranje časopisa, časopisi u otvorenome pristupu, postupak recenzije, popratno pismo (*cover letter*); kako prikazati podatke u obliku posterskog izlaganja.

Poslijediplomski specijalistički studij

U poslijediplomskom specijalističkom studiju Školska i adolescentna medicina²⁷ Knjižnica sudjeluje u izvođenju obveznog predmeta Socijalna medicina i organizacija zdravstvene zaštite. Ishod je učenja osposobiti studente u vođenju medicinske dokumentacije koja se temelji na znanstvenim spoznajama i evaluaciji vlastita rada. U nastavnom satu knjižničar daje pregled pouzdanih izvora podataka i načine pretraživanja i korištenja dobivenim rezultatima.

Radionice četvrtkom kao neformalan oblik edukacije

Knjižnica „Andrija Štampar“ tijekom 2017. godine organizirala je edukacijske radionice pod nazivom Radionice četvrtkom. Taj neformalan oblik edukacije u obliku radionica bio je otvoren za sve zainteresirane, bez obzira na akademski status, radi upoznavanja s temeljnim načelima znanstvenog načina razmišljanja i provedbe znanstvenih istraživanja. Poslije svake radionice provedena je anketa o zadovoljstvu polaznika. Oni su većinom izrazili zainteresiranost za nastavak ovakva oblika edukacije.²⁸ Radionice su bile tematski podijeljene na upoznavanje s relevantnim bibliografskim i citatnim bazama podataka (naglasak je stavljen na karakteristike svake baze i razlike u oblikovanju informacijskog upita), oblikovanje istraživačkog pita-

---

²⁷ Školska i adolescentna medicina. // Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: http://mef.unizg.hr/wp-content/uploads/2016/09/%C5%A0KOLSKA-I-ADOLESCENTNA-MEDICINA-ispravljeno-18-11-2014-.pdf?rs_file_key=1036673655cca980a64717188446133

²⁸ Svaka je radionica u prosjeku imala između 10 do 15 sudionika. Anketa je sadržavala 10 pitanja i cilj joj je bio ispitati zadovoljstvo polaznika te im ponuditi predlaganje sljedeće teme, komentara ili sugestija za poboljšanje kvalitete. Oko 48 % izjavilo je da im je radionica bila korisna, a najviše (88,9 %) su bili zainteresirani za radionicu Struktura i pisanje znanstvenog članka.

nja, struktura znanstvenog članka te osnovna načela pisanja i kvalitetan prikaz rezultata istraživanja, prikaz procesa prijavljivanja rukopisa, recenzije i objavljivanja znanstvenih članaka u časopisima.

Rasprava i zaključak

U sadašnjem obrazovnom sustavu knjižnica je važna sastavnica koja se svojim uslugama i edukacijom informacijske pismenosti može uklopiti u svaki nastavni kurikulum.²⁹ Autorice K. Petr Balog, J. Zetović i B. Plašćak u svojem istraživanju,³⁰ kojem je cilj bio ispitati prepoznaju li visokoškolske knjižnice Sveučilišta u Osijeku važnost informacijskoga opismenjivanja korisnika i postojanje prakse provođenja informacijskog opismenjavanja, navode zanimljive rezultate koji se djelomično podudaraju s tradicijom Knjižnice „Andrija Štampar“. Istraživanje³¹ opisuje knjižnični prostor koji služi za izvođenje nastave. Knjižničari su prepoznati kao dio obrazovnog procesa, ali samo u izvođenju nastave na preddiplomskoj razini. Rad ističe važnost sustavne izrade plana ili smjernica za provođenje obrazovnih programa na visokoškolskoj razini.

Nadovezujući se na spomenuto istraživanje i imajući na umu strukturu svih sudionika knjižničarskoga sustava Medicinskoga fakulteta, uočava se potreba za jasnijim definiranjem ishoda učenja u informacijskom opismenjavanju u izvedbenim nastavnim planovima ustanove. Iako su knjižničari Knjižnice „Andrija Štampar“ prepoznati kao partneri i oslonac u znanstvenoistraživačkom radu djelatnika i studenata Medicinskoga fakulteta u Zagrebu te su navedeni u sustavu nastavne djelatnosti i u izvedbenim planovima nabrojanih predmeta, elementi informacijske pismenosti nisu jasno navedeni.

Jasnim definiranjem ishoda učenja u dijelu edukacije koju provodi knjižničar poboljšala bi se kvaliteta i omogućio daljnji razvoj, uz praćenje visokih standarda i ulaganje u cjeloživotno stručno obrazovanje te prenošenje edukacijom naučenih spoznaja. Uloga je knjižnice potpora pri davanju informacijskih usluga, ali i u informacijskom opismenjavanju osmišljavanjem i provođenjem edukacije s nastavnicima i ostalim sudionicima kako bi se ostvario kvalitetan obrazovni proces. Suradnja s nastavnicima i sudjelovanje knjižničara u nastavnim programima prvi je korak prema oblikovanju programa informacijskoga opismenjavanja i njegova sustavna provođenja.

---

²⁹ Bazillion, R. Nav. dj., 51-55.

³⁰ Petr Balog, K.; J. Zetović; B. Plašćak. Nav. dj. Str. 226.

³¹ Isto.

Literatura

- Bazillion, R. Academic Libraries in the Digital Revolution. // *Educause Quarterly* 1(2001), 51-55.
- Biomedicina i zdravstvo. // Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: <http://mef.unizg.hr/upisi/poslijediplomski/doktorski/biomedicina-i-zdravstvo>
- Biomedicina i zdravstvo: kolegij: Struktura, metodika i funkcioniranje znanstvenog rada 2. // Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: <http://mef.unizg.hr/studiji/poslijediplomski/doktorski/biomedicina-i-zdravstvo/pretraga-kolegija?naziv=Struktura%2C+metodika+i+funkcioniranje+znanstvenog+rada+2&izvodac=&semestar=&tip=&obavezan=>
- Diplomski studij sestринства. Izvedbeni nastavni plan predmeta Objavlјivanje članaка u indeksiranim časopisima. // Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: http://mef.unizg.hr/wp-content/uploads/izvedbeni_planovi/105225-izv-plan.pdf
- Diplomski studij sestринства. Izvedbeni nastavni plan predmeta Primjena istraživanja u sestринstvu. // Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: http://mef.unizg.hr/wp-content/uploads/izvedbeni_planovi/105195-izv-plan.pdf
- Europsko udruženje za osiguravanje kvalitete u visokom obrazovanju (European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA). Standardi i smjernice za osiguravanje kvalitete na Europskom prostoru visokog obrazovanja (ESG). 2015. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: https://enqa.eu/indirme/esg/ESG%20in%20Croatian_by%20ASHE.pdf
- Jokić, A.; D. Koljenik; S. Feletar Tanacković; B. Badurina. Vještine informacijske i informatičke pismenosti studenata informacijskih znanosti u Osijeku: pilot istraživanje. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 59, 3/4(2016), 63-92.
- Lazić-Lasić, J.; S. Špiranec; M. Banek Zorica. Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenјavanju. // *Medijska istraživanja* 18, 1(2012), 125-142. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/85384>
- Markulin, H.; J. Petrak. Informacijsko opismenјavanje studenata medicine kroz izborne predmete: praksa Središnje medicinske knjižnice Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 61, 2(2018), 239-255.
- Markulin, H.; L. Škorić; J. Petrak. Informacijska pismenost u visokoškolskom kurikulumu: sustavni pristup Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. // *Čitalište* 24(2014), 9-15.
- McGowan, J. J. Tomorrow's academic health sciences library today. // *Journal of Medical Library Association* 100, 1(2012), 43-46. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3257494>
- Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: <https://mef.unizg.hr/o-nama>
- Petr Balog, K.; J. Zetović; B. Plaščak. Knjižnice u službi informacijskog opismenјivanja – visokoškolske knjižnice osječkog sveučilišta. // 13. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: članstvo u EU – knjižničari gdje smo?: produktivnost znanstvene zajednice: obrazovanje korisnika: knjižnice u vremenu recesije – kako preživјeti?: zbornik

- radova / ur. I. Hebrang Grgić i V. Špac. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 215-230.
- Stojanovski, J. Visokoškolske i znanstvene knjižnice: zašto ih trebamo više nego ikada?. // *Kemija u Industriji* 62, 11-12(2013), 452-455. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/740345.Stojanovski_KuI2014.pdf
- Školska i adolescentna medicina. // Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: http://mef.unizg.hr/wp-content/uploads/2016/09/%C5%A0KOLSKA-I-ADOLESCENTNA-MEDICINA-ispravljeno-18-11-2014-.pdf?rs_file_key=-10366736555cca980a64717188446133
- Škorić, L.; M. Šember; H. Markulin; J. Petrak. Informacijska pismenost u nastavnom programu diplomskog studija Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 55, 3/4(2012), 17-28.
- Špiranec, S.; M. Banek Zorica. Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta, 2008.
- Špiranec, S.; M. Banek Zorica. Information literacy 2.0: hype or discourse refinement. // *Journal of Documentation* 66, 1(2010), 140-153.
- The Association of College & Research Libraries (ACRL). Information Literacy competency standards for higher education. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: <https://alair.ala.org/bitstream/handle/11213/7668/ACRL%20Information%20Literacy%20Competency%20Standards%20for%20Higher%20Education.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- The Association of College & Research Libraries (ACRL). Information Literacy Glossary. [citirano: 2019-04-20]. Dostupno na: <http://www.ala.org/acrl/issues/infolit/overview/glossary>

OSOBE S INVALIDITETOM KAO KORISNICI SPECIJALNIH KNJIŽNICA U SRBIJI

PEOPLE WITH DISABILITIES AS USERS OF SPECIAL LIBRARIES IN SERBIA

Marina Neđić

marina.tutunovic@gmail.com

Biblioteka grada Beograda

UDK / UDC 026:025.5-056.26(497.11)

Pregledni rad / Review paper

Sažetak

Specijalne knjižnice u Srbiji raznovrsne su i dio su znanstvenih, kulturnih i pravosudnih ustanova te javnih tvrtki. Imaju manji krug korisnika nego druge vrste knjižnica. Javnost ih percipira kao elitističke, zatvorene i konzervativne institucije jer su njihovi fondovi i projekti koji se provode unutar njih ponajprije namijenjeni zaposlenima u matičnim ustanovama. Zato je uspješna dodatna promocija rada specijalnih knjižnica (sadržaja zbirki, informacijskih usluga, novih korisničkih usluga) više nego važna. Knjižnice nastoje postati moderno knjižno-informacijsko središte i trenutačnim i potencijalnom korisnicima pružiti najkvalitetniju moguću uslugu. U radu će biti predstavljene osobe s invaliditetom kao korisnici knjižničnih usluga u specijalnim knjižnicama gdje se oni pojavljuju kao korisnici raznovrsnih zbirki, kulturno-obrazovnih sadržaja i sudionici projekata. Specijalne knjižnice (najviše u ustanovama kulture, ali i pri udruženjima osoba s invaliditetom i u medicinskim ustanovama u Srbiji) nastoje svoju ulogu u životu ove društvene skupine ispuniti prilagođavajući svoje sadržaje i usluge, ali i organizirajući nove, dodatne sadržaje koji aktivno uključuju osobe s invaliditetom u život zajednice. Socijalna integracija osoba s invaliditetom najbolje se ostvaruje kulturnom integracijom. Uspješni interdisciplinarni programi (edukativne i kreativne radionice, kazališne i dramske radionice, glazbeni i likovni programi, književni programi, književni natječaji za slijepu i slabovidne osobe, izložbe, društvene aktivnosti) realizirani su partnerstvom i suradnjom specijalnih knjižnica i institucija i organizacija koje se bave osobama s invaliditetom (centri za socijalni rad, specijalne škole, udruženja osoba s invaliditetom, dnevni centri i boravci, nevladine organizacije).

Ključne riječi: inkluzivni programi, osobe s invaliditetom, specijalne knjižnice, specijalne knjižnice u Srbiji

Summary

Special libraries in Serbia are diverse. They are a part of scientific, cultural and judicial institutions, but also public enterprises. They have a narrower range of users than other types of libraries. The public perceives these libraries as elitist, closed and conservative institutions because their funds and projects conducted within them are primarily intended for employees in home institutions. That is why successful additional promotion of the work of special libraries (contents of collections, services, new customer services) is more than significant. Libraries are trying to become modern library and information centers and provide the highest quality services to current and potential users. The subject of the work will be the presentation of people with disabilities as users of library services in special libraries where they appear as users of various funds, cultural and educational contents and project participants. Special libraries (mostly in cultural institutions, but also in associations of people with disabilities and in medical institutions in Serbia) try to fulfill their role in the life of this social group by adjusting their content and services, but also by organizing new, additional content that actively involves people with disability in the life of the community. Social integration of people with disabilities is best achieved through cultural integration. Successful interdisciplinary programs (educational and creative workshops, theater and drama workshops, music and visual programs, literary programs, literary competitions for blind and visually impaired persons, exhibitions, work-occupying activities) were realized through mutual partnership and cooperation of special libraries and institutions and organizations dealing with people with disabilities (centers for social work, special schools, associations of people with disabilities, day centers and stay, non-governmental organizations).

Key words: inclusive programs, people with disabilities, special libraries, special libraries in Serbia

Uvod

U Republici Srbiji, prema *Zakonu o bibliotečko-informacionoj delatnosti*, specijalna knjižnica može se formirati kao zasebna organizacijska jedinica u državnim tijelima, tijelima teritorijalne autonomije i jedinicama lokalne samouprave, u javnim službama, trgovačkim društvima, političkim organizacijama, vjerskim zajednicama, udrugama i drugim pravnim i fizičkim osobama.¹ Korištenje fondovima specijalnih knjižnica uglavnom je ograničeno na određene korisničke skupine, ovisno o vrsti organizacije u čijem je sastavu, odnosno ovisno o specifičnu tipu korisnika. Međutim, u svijetu je posljednjih godina težnja da te knjižnice iskorače izvan okvira isključiva pružanja usluga tom uskom krugu matičnih korisnika. Specijalne knjižnice nastoje

---

¹ Zakon o bibliotečko-informacionoj delatnosti. // Službeni glasnik RS 52(2011). [citirano: 2019-05-27]. Dostupno na: https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=3047

postati moderno knjižnično-informacijsko središte i višenamjenski centri za cjeloživotno učenje svih društvenih skupina.

U razvijenim se zemljama usluge za osobe s invaliditetom stalno usavršavaju i proširuju, a knjižnice, osmišljavanjem i ostvarivanjem uključivih programa šalju poruku da su upravo one mjesto uključivanja te grupacije u društvo. Cilj je rada upozoriti na aktivnosti specijalnih knjižnica u Srbiji koje sudjeluju u izgradnji demokratskoga društva jer pružaju usluge kojima nastoje zadovoljiti kulturne, obrazovne i informativne potrebe svakoga pojedinca i pružiti mu razonodu u slobodno vrijeme. Osobe s invaliditetom u specijalnim se knjižnicama u Srbiji pojavljuju kao korisnici raznovrsnih zbirki, kulturno-obrazovnih sadržaja i sudionici projekata. Specijalne knjižnice (najviše u ustanovama kulture, ali i pri udruženjima osoba s invaliditetom i u medicinskim ustanovama u Srbiji) nastoje svoju ulogu u životu te društvene skupine ispuniti prilagođavanjem svojih postojećih sadržaja i usluga, ali i organiziranjem novih, dodatnih sadržaja koji aktivno uključuju osobe s invaliditetom u život zajednice.

Specijalne knjižnice u muzejima

Organizacijsku strukturu u većini muzeja u Srbiji čine odjeli formirani oko tematskih zbirki – najčešće arheoloških, etnoloških, povijesnih, numizmatičkih i umjetničkih, kao i pomoćne stručne službe, poput konzervatorsko-restauratorskog odjela, odjela dokumentacije, fotolaboratorija i sl. Prema knjižnici se uglavnom odnosi kao prema pomoćnoj stručnoj službi. Neki muzeji imaju posebne odjele dokumentacije i knjižnice, a u nekima su knjižnica i odjel dokumentacije unutar iste službe. Nekada je knjižnica unutar Sektora općih službi, a pojedine su ujedinjene s odjelom za izdavačku djelatnost.² Uspješne projekte za osobe s invaliditetom možemo naći u većini specijalnih knjižnica u ustanovama kulture u Srbiji. Da bi muzeji ispunili svoju zadaću, a korisnici kulturnih dobara (proizvoda) svoje potrebe, nužno je uspostaviti ili održavati komunikacijski kanal između muzeja i okruženja.³ Aktivnosti su koje se u Srbiji realiziraju u muzejima zanimljive, dobro osmišljene i organizirane u skladu s potrebama i mogućnostima različitih kategorija osoba s invaliditetom (programi namijenjeni slijepim i slabovidnim, gluhim osobama te osobama s mentalnim oštećenjima). Za potrebe ovog rada izdvojili smo samo najvažnije projekte.

---

² Mitrić, M. Specijalne biblioteke u ustanovama kulture – stanje i problemi. [citirano: 2019-02-08]. Dostupno na: https://nb.rs/view_file.php?file_id=2619

³ Jurić Bulatović, V. Marketing u kulturi i muzeju: marketing projekta Bidermajer u Hrvatskoj. // *Informatica museologica* 27, 3/4(1996), 5-8. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/143180> [citirano: 2019-02-24].

Muzej u Smederevu ostvario je uspješnu taktilnu izložbu *Smederevo pod prstima*,⁴ čiji je cilj bio da se javnost upozori na to da nedostatak nekog od osjetila nije nepremostiva prepreka u komunikaciji. Izloženi predmeti, svjedoci kulturne i prirodne povijesti Smedereva i okolice potječu iz različitih zbirki. Popratni je tekst dodirrom bio dostupan na Brailleovu pismu, a tekst namijenjen slabovidnim osobama bio je ispisan velikim ćirilničnim slovima. Time je postignuta bit uključivosti – interakcija, programi su osmišljeni da bi potaknuli empatiju, razumijevanje i prihvaćanje razlika među ljudima, čime je obavljena višestruka edukacija publike.

Spomen-zbirka Pavla Beljanskog u Novom Sadu uspješno je realizirala projekt *Dodirni i oseti: deset umetničkih dela iz zbirke Pavla Beljanskog*.⁵ Taj taktilni postav koncipiran je prema najvišim standardima utemeljenim na iskustvima u kontaktu sa slijepima i slabovidnima te na njihovu specifičnu doživljaju i izgrađivanju odnosa prema umjetnosti. Tiflo-staza, taktilni dijagrami, legende na Brailleovu pismu, gipsane kopije skulptura, kao i audiovodiči na *DAISY flash playerima*, omogućuju da se slika doživi, a skulptura osjeti, čime je publika višestruko educirana.

Knjižnica Muzeja Vojvodine specijalna je knjižnica čiji je rad usklađen s radom i organizacijom Muzeja te ponajprije nabavlja literaturu vezanu za Vojvodinu i njoj susjedna područja. Knjižnični fond čine publikacije vezane za sva područja kojima se Muzej bavi, a to su arheologija, etnologija, povijest, povijest umjetnosti, numizmatika i muzeologija. Velik su dio fonda serijske publikacije, domaće i strane, jer omogućuju praćenje suvremenih tokova znanstvenoga rada. U okviru Muzeja postoji Služba za pedagoški rad i odnose s javnošću koja osmišljava, organizira i realizira kulturne programe i aktivnosti za „netipične“ muzejske korisnike kao što su muzejske igraonice za djecu predškolske i školske dobi (djeca od 6 do 10 godina), muzejske kreativne radionice za darovitu djecu osnovnih i srednjih škola, sati slikanja, izrade skulptura prema muzejskim eksponatima i enterijeru muzejske zgrade za učenike umjetničkih škola i studente Akademije umetnosti, škola tradicionalnoga veza za kućanice, umjetničke radionice za umirovljenike i, posebno, muzejske radionice za osobe s invaliditetom. Predstaviti ćemo najvažnije radionice koje su, u okviru knjižnice Muzeja Vojvodine, ostvarene za osobe s invaliditetom. U okviru projekta Upoznajmo arheološku baštu Muzeja Vojvodine, ostvarena je suradnja između Muzeja Vojvodine i Dnevnoga boravka za osobe s invaliditetom iz Novoga Sada. Održano je više radionica na kojima su se polaznici s invaliditetom upoznali sa svijetom biljaka, naučili njihove nazive, sve kako bi se stvorila spoznaja o neraskidivoj vezi čovjeka i prirode. U praktičnom dijelu radionice polaznici su se kreativno izražavali. Poslije višemjesečna edukativna i kreativna rada realizirana je završna predsta-

---

⁴ Muzej u Smederevu. [citirano: 2019-02-24]. Dostupno na: <https://mus.org.rs>

⁵ Aktuelnosti. Ovih dana. // Spomen-zbirka Pavla Beljanskog. [citirano: 2019-02-24]. Dostupno na: <http://www.pavle-beljanski.museum/ovih-dana-strana.php?id=373>

va, mjuzikl *Cvetolisna dolina*. Osobe s invaliditetom dobro su prihvatile i radionice *Hajde da se maskiramo* (polaznici su saznali nešto više o maskiranoj povorci, o ponašanju maskirane povorke, o načinu maskiranja u prošlosti, a u kreativnu dijelu i sami su izrađivali i ukrašavali maske), zatim radionicu *Devojački sanduci* (na kojoj su polaznici saznali nešto više o etnologiji, znanosti koja proučava tradiciju i kulturu naroda koji žive u seoskim sredinama, a upoznali su se i s predmetima vezanim za seosku kućnu radinost), kao i radionicu *Pokloni mi na dar svoje ime u spomenar* (o spomenarima koji trajno svjedoče o prošlom vremenu i u kojima su se čuvale uspomene na školske dane, na prijateljstva, na ljubavi i simpatije).⁶

Novi Sad je desetljećima unatrag gradio prepoznatljivost i različitost na temelju svoje višekulturnosti i brojnih kulturnih i obrazovnih institucija u gradu. To je grad muzeja, galerija i kazališta, tradicijom bogat festivalski grad međunarodnog značenja, zbog čega je dobio kandidaturu Evropska prestonica kulture 2021. godine.⁷ Projektom *Istorija u slikama na znakovnom jeziku* planirano je da se osobama s oštećenjem sluha omogući pristup sadržajima Arhiva Vojvodine, istraživačkoj dvorani, kao i svim izložbama koje Arhiv Vojvodine organizira. Time će osobe oštećena sluha aktivno sudjelovati u društvenim događanjima u kulturi. Sinergijski rad u ustanovama najbolje se vidi u projektu *Muzej za sve*, u kojem su se udružili Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, Muzej Vojvodine, Galerija Matice srpske, Društvo tumača i prevoditelja za znakovni jezik i Savez gluhih i nagluhih Vojvodine. Izrada višemedijske aplikacije s informacijama o stalnom postavu, simultano tumačenje stručnih vođenja u muzeju, realizacija kreativnih programa, tiskanje bojanke s motivima znakovnog jezika aktivnosti su koje će biti provedene u ovom specifičnu ujedinjavanju muzeja kada će se napraviti iskorak u sadržaju muzejskih institucija, ali i unaprijediti uvjeti za društveni život gluhih i nagluhih sugrađana.

Razvoj kulturnih potreba i navika djece i mladih među ključnim je strateškim ciljevima razvoja kulture u Srbiji. Kulturna animacija podrazumijeva različite načine oživljavanja kulturnih dobara, a obično uključuje koncerte, kazališne predstave, izložbe ili suvremene performanse.⁸ Ustanove kulture u Srbiji u svoje su redovite aktivnosti uvrstile programe namijenjene djeci i mladima i bave se organizacijom posebnih radionica za učenike s invaliditetom. Time pružaju stručnu potporu školama, koje obrazuju ovu populaciju pripremajući kulturno-umjetničke aktivnosti iz različitih područja (jezik i književnost, svijet oko nas, likovno i glazbeno obrazovanje). Učenici s invaliditetom redovito posjećuju koncerte, kazališne predstave, izlož-

⁶ Radionice i igraonice. // Muzej Vojvodine. [citirano: 2019-02-24]. Dostupno na: <https://www.muzejvojvodine.org.rs/index.php/radionice-igraonice/258>

⁷ Evropska prestonica kulture – Novi Sad 2021. [citirano: 2019-06-10]. Dostupno na: <http://novisad2021.rs/novi-sad-2021/?jez=lat>

⁸ Jelinčić, D. A. *Kultura u izlogu: kratak vodič za upravljanje kulturnim dobrima*. Zagreb: Meandarmedia, 2010. Str. 34.

be, tribine koje organiziraju razne institucije. Cilj je da djeca pokažu svoje talente, međusobno se upoznaju, druže i dobro zabave. Škola za učenike oštećenog vida „Veljko Ramadanović“ otvorena je za suradnju s različitim institucijama i organizacijama radi promoviranja i unapređivanja svoga rada. Njezini su učenici sudjelovali na brojnim manifestacijama: u okviru manifestacije Dani europske baštine posjetili su Muzej povijesti Jugoslavije; sudjelovali su u kvizu znanja na Kalemegdanu koji je organizirala Osnovna škola „Boško Buha“ u suradnji s Prirodnjačkim muzejom u Beogradu; sudjelovali su u izložbi *Nektar – svet dinosaura* ispred Muzeja suvremene umetnosti na Ušću.⁹

Tijekom višegodišnjeg iskustva rada s različitim interesnim i dobnim skupinama Muzej afričke umjetnosti razvio je obrazovne programe o temama iz područja afričke umjetnosti i kulture. Osim što uključuju upoznavanje s predmetima u stalnu postavu i tematskoj izložbi, obrazovni programi inzistiraju na interaktivnu radu: prezentacijama, izravnu razgovoru, *hands-on* pristupu materijalnoj kulturi te samom kreativnom (praktičnom) radu u različitim medijima. Prvi put održan 2014. godine, cilj je *Likovnoga konkursa Muzeja afričke umetnosti* djeci i mladima približiti umjetnost i kulture afričkoga kontinenta, potaknuti njihovu vizualnu percepciju, likovno istraživanje i izražavanje, stvarajući i njegujući nove generacije muzejske publike.¹⁰ Tako su učenici Specijalne osnovne škole „Anton Skala“ aktivno sudjelovali na likovnoj radionici *Afričke kuće od boja i slika*. U ugodnu ambijentu muzeja i uza zvuke afričke glazbe učenici su svojim crtežima prikazali afričke kuće onako kako su ih oni vidjeli i doživjeli. Učenici te škole 2018. godine bili su i među prvim posjetiteljima kada se ponovno, poslije rekonstrukcije, otvorio Narodni muzej u Beogradu, gdje su se upoznali sa srednjovjekovnim predmetima, nakitom, keramikom, ikonama, freskama i oružjem kojim se u tom razdoblju koristilo, te na kraju s umjetničkim djelima poznatih slikara.¹¹

Specijalne knjižnice pri udrugama osoba s invaliditetom

Savez slepih Srbije osnovan je 1946. godine i reprezentativna je organizacija slijepih u Srbiji, kako po broju članova, tako i po aktivnostima radi zadovoljavanja potreba i interesa svojih članova i ove kategorije osoba s invaliditetom uopće.¹² Bi-

---

⁹ Laban, R. Rukama do svetlosti: sto godina rada Škole za učenike oštećenog vida „Veljko Ramadanović“ u Zemunu (1917-2017). Zemun: Škola za učenike oštećenog vida „Veljko Ramadanović“, 2017. Str. 177-179.

¹⁰ Muzej afričke umetnosti. [citirano: 2019-06-11]. Dostupno na: <http://www.mau.rs/sr>

¹¹ Osnovna škola „Anton Skala“. [citirano: 2019-03-04]. Dostupno na: <http://antonskala.rs/?m=201812>

¹² O nama. // Savez slepih Srbije. [citirano: 2019-05-06]. Dostupno na: <https://www.savezslepih.org.rs/o-nama>

blioteka Saveza slepih Srbije „Dr Milan Budimir“ osnovana je 1971. godine i danas je najvažnija specijalna posudbena knjižnica za slijepe i slabovidne korisnike na teritoriju Republike Srbije, a uz to se bavi izdavaštvom, tiskanjem knjiga na Braille-ovu pismu i snimanjem u audioformatima. Danas Knjižnica posjeduje više od šest tisuća naslova u audioformatu s više nego trideset tisuća jedinica, više od pedeset tisuća knjiga na Brailleovu pismu, kao i pet tisuća primjeraka publikacija na običnom tisku. Knjige su najprije snimane na magnetofonskim vrpcama, a kasnije i na kasetama. U ovo digitalno doba to je posve prevladano jer je suvremena tehnologija olakšala stvaranje publikacija namijenjenih slijepima. Ovdje je razvijena proizvodnja publikacija u formatu zvučne knjige, kao i postojanje studija i opreme za snimanje. Savez ima dva Brailleova pisača, a angažira i spikere za audioknjige. Da svoje djelo približe slijepima, tako što će ga pročitati i snimiti, javljaju se i brojni književnici, a rado pomažu i poznati glumci. Osobito je važno to što knjižnica omogućuje korištenje građom u kućnim uvjetima. Knjižničari korisnicima šalju knjige poštom, a na adrese korisnika koji stanuju u Beogradu dostavlja ih specijalni automobil „bibliobus“. Treba istaknuti i da su, uz građu u formatu zvučne knjige, osigurani i uređaji za njihovu reprodukciju. Međutim, zastarjelost opreme i uređaja za reprodukciju, a još relativno visoke cijene proizvodnje zvučnih knjiga, osobito uz oskudno i neizvjesno financiranje rada spomenutih knjižnica, uvjetovali su posljednjih godina razvoj projekata izgradnje digitalnih zbirki elektroničkih izvora.¹³ U Biblioteci Saveza slepih Srbije „Dr Milan Budimir“ tradicionalno se organiziraju manifestacije koje pridonose većoj društvenoj aktivnosti i potičaju stvaralaštva slijepih i slabovidnih osoba u Srbiji. Gotovo četiri desetljeća provodi se *Književni konkurs Saveza slepih Srbije* na kojem sudjeluju slijepe i slabovidne osobe iz Srbije i inozemstva. Usporedo s općim natječajem, raspisuje se i poseban *Konkurs za mlade slepe i slabovidne do 18 godina*, također, za sve književne rodove i žanrove. Radi afirmacije slijepih i slabovidnih osoba više od desetljeća organizira se i natjecanje slijepih i slabovidnih Srbije u recitiranju *Kaži, ali lepo*. Na natjecanju sudjeluju slijepe i slabovidne osobe iz cijele Srbije koje imaju dara za recitiranje, a brojni su sudionici tada predstavili i svoje pjesničko umijeće kao autori pjesama koje recitiraju. Savez slepih Srbije zahvaljujući potpori Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja započinje i sa Servisom tiflološke potpore slijepoj i slabovidnoj djeci, učenicima i studentima, roditeljima i kasnije oslijepjelim osobama.¹⁴ Cilj je tog servisa i postizanje

¹³ Milunović, D. Tekst u govor: principi alternativnih metoda čitanja kod osoba sa invaliditetom. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2017. Str. 91.

¹⁴ Servis tiflo podrške. [citirano: 2019-06-06]. Dostupno na: <https://www.savezslepih.org.rs/2019/05/20/servis-tiflo-podrske>

bliže suradnje s odgojno-obrazovnim ustanovama, institucijama, medijskim kućama radi podizanja svijesti šire društvene zajednice.¹⁵

Specijalne knjižnice u socijalnim i medicinskim ustanovama

U ustanovama socijalne zaštite i specijalnim medicinskim ustanovama u Republici Srbiji svaki od oblika skrbi o osobama osmišljen je radi pružanja potrebne potpore, zaštite (egzistencijalne, psihosocijalne, zdravstvene), medicinske njege, kulturno, zabavno-rekreativnih sadržaja, radne terapije, fizikalne medicine i rehabilitacije te drugih tehničkih usluga na potrebnoj razini i kada zdravlja to zahtijeva. Izdvajamo aktivnosti koje za osobe s invaliditetom realiziraju specijalne knjižnice u Gerontološkom centru Subotica i Institutu za štitastu žlezdu i metabolizam na Zlatiboru (knjižnica Specijalne bolnice Čigota).

Gerontološki centar u Subotici,¹⁶ osnovan 1978. godine, lider je u području socijalne zaštite u Republici Srbiji. Radni terapeuti motiviraju i potiču osobe s invaliditetom (to su uglavnom osobe s tjelesnim poteškoćama) da aktivno sudjeluju u organiziranim aktivnostima. Cilj je očuvanje postojećih psihofizičkih potencijala, integracija u postojeću domsku i lokalnu sredinu i posebno njegovanje stvaralačkih potencijala i kvalitetniji život u starosti. Korisnici u Centru aktivno sudjeluju u radu dramskoscenske sekcije, uz pomoć različitih tehnika izrađuju unikatne dekorativne predmete, a posebno su zainteresirani za izradu maski. Svakako treba istaknuti suradnju ove specijalne knjižnice sa školama i udrugama koje obrazuju i okupljaju djecu s invaliditetom – SŠ „Žarko Zrenjanin“, Dom za decu ometenu u razvoju „Kolevka“ i Školski centar s domom učenika „Dositej Obradović“. Kao rezultat te suradnje tradicionalno se organizira izložba *Različiti* kako bi se skrenula pozornost zajednice na ranjive kategorije stanovništva i na njihove potrebe, te da se podupre njihovo sudjelovanje u društvenom životu, a da se prihvaćanjem različitosti nadvladaju određene predrasude. Osim visoke razine usluga koje ova ustanova socijalne skrbi pruža svojim korisnicima u području kulture, njezina je posebnost što vrednuje višejezičnost i raznolikost. U bogatu su knjižničnom fondu naslovi na hrvatskom, mađarskom, njemačkom i romskom jeziku, a postojanje internetske stranice na romskom jeziku govori o tome koliko je to pozitivan, pravi primjer za mnoge druge institucije.

Knjižnica Instituta za štitastu žlezdu i metabolizam na Zlatiboru Čigota¹⁷ osnovana je kad i ustanova u okviru koje se nalazi. Pacijenti iz svih dijelova tadašnje Jugoslavije sedamdesetih godina prošlog stoljeća radnu su terapiju bolje podnosili

---

¹⁵ O nama. // Savez slepih Srbije. [citirano: 2019-05-06]. Nav. izv.

¹⁶ Gerontološki centar u Subotici. [citirano: 2019-02-06]. Dostupno na: <http://www.gerontoloski.rs>

¹⁷ Književne večeri i izložbe. // Specijalna biblioteka Čigota. [citirano: 2019-02-24]. Dostupno na: <http://www.cigota.rs/strana/književne-veceri-i-izlozbe>

uz glazbu, mali fond knjiga i časopisa u Knjižnici koja je funkcionirala unutar radne terapije. Od 1979. godine Knjižnica je počela s radom samostalno, u namjenski projektiranu prostor. U početku je knjižni fond bio vrlo skroman i sastojao se od stručnih knjiga i časopisa iz područja medicine, ali istodobno je počela nabava knjiga iz beletristike, za potrebe pacijenata, gostiju i zaposlenika. S vremenom je ova knjižnica prerasla u renomiranu specijalnu knjižnicu s oko 6000 knjižničnih jedinica. Od neknjižne građe u knjižnici su elektronička izdanja iz raznih područja medicinskih znanosti, a uspostavljen je i elektronički katalog knjiga. Razni kulturni programi organiziraju se cijele godine. Više od dva desetljeća u okviru ciklusa *Kultura, umetnost, duhovnost, nauka, zdravlje* knjižnica organizira izvanredne književne večeri (do sada gotovo 200) te izložbe posvećene znamenitim osobama. Dobra knjiga, kvalitetna izložba, uspješna književna prezentacija i razgovor s piscima ljekoviti su za sve korisnike knjižnice. Organizirane su i rasprave, predavanja, koncerti, kazališne predstave. Obavljanjem svoje misije *Kultura je deo zdravlja* ova knjižnica pokazuje svoju društvenu odgovornost i pridonosi poboljšanju općeg stanja osoba s invaliditetom.

Zaključak

Socijalna integracija osoba s invaliditetom najbolje se ostvaruje kulturnom integracijom. Uspješni interdisciplinarni programi (edukativne i kreativne radionice, kazališne i dramske radionice, glazbeni i likovni programi, književni programi, književni natječaji za slijepe i slabovidne osobe, izložbe, društvene aktivnosti) realizirani su partnerstvom i suradnjom specijalnih knjižnica, institucija i organizacija koje se bave osobama s invaliditetom (centri za socijalni rad, specijalne škole, udruženja osoba s invaliditetom, dnevni centri i boravci, nevladine organizacije). Cilj svih projekata, koji se u specijalnim knjižnicama u Srbiji realiziraju za osobe s invaliditetom, dostupnost je knjižničnih usluga i ostvarivanje prava na kulturu i informiranje posebno ugroženih kategorija, socijalizacija i njihovo uključivanje u javni život lokalne sredine te njihov doprinos razvoju, povećanje broja korisnika knjižničnih usluga, prevladavanje predrasuda i ostvarivanje socijalne jednakosti.

Literatura

Aktuelnosti. Ovih dana. // Spomen-zbirka Pavla Beljanskog. [citirano: 2019-02-24]. Dostupno na: <http://www.pavle-beljanski.museum/ovih-dana-strana.php?id=373>

Evropska prestonica kulture – Novi Sad 2021. [citirano: 2019-06-10]. Dostupno na: <http://novi-sad2021.rs/novi-sad-2021/?jez=lat>

Gerontološki centar u Subotici. [citirano: 2019-02-06]. Dostupno na: <http://www.gerontoloski.rs>

- Jelinčić, D. A. *Kultura u izlogu: kratak vodič za upravljanje kulturnim dobrima*. Zagreb: Meandar-media, 2010.
- Jurić Bulatović, V. *Marketing u kulturi i muzeju: marketing projekta Bidermajer u Hrvatskoj*. // *Informatica museologica* 27, 3/4(1996), 5-8. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/143180> [citirano: 2019-02-24].
- Književne večeri i izložbe*. // *Specijalna biblioteka Čigota*. [citirano: 2019-02-24]. Dostupno na: <http://www.cigota.rs/strana/knjizevne-veceri-i-izlozbe>
- Laban, R. *Rukama do svetlosti: sto godina rada Škole za učenike oštećenog vida „Veljko Ramadanić“ u Zemunu (1917-2017)*. Zemun: Škola za učenike oštećenog vida „Veljko Ramadanić“, 2017.
- Milunović, D. *Tekst u govor: principi alternativnih metoda čitanja kod osoba s invaliditetom*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2017.
- Mitrić, M. *Specijalne biblioteke u ustanovama kulture – stanje i problemi*. [citirano: 2019-02-08]. Dostupno na: https://nb.rs/view_file.php?file_id=2619
- Muzej u Smedrevu*. [citirano: 2019-02-24]. Dostupno na: <https://mus.org.rs>
- Muzej afričke umetnosti*. [citirano: 2019-06-11]. Dostupno na: <http://www.mau.rs/sr>
- O nama*. // *Savez slepih Srbije*. [citirano: 2019-05-06]. Dostupno na: <https://www.savezslepih.org.rs/o-nama>
- Osnovna škola „Anton Skala„*. [citirano: 2019-03-04]. Dostupno na: <http://antonskala.rs/?m=201812>
- Radionice i igraonice*. // *Muzej Vojvodine*. [citirano: 2019-02-24]. Dostupno na: <https://www.muzejvojvodine.org.rs/index.php/radionice-igraonice/258>
- Servis tiflo podrške*. [citirano: 2019-06-06]. Dostupno na: <https://www.savezslepih.org.rs/2019/05/20/servis-tiflo-podrske>
- Zakon o bibliotečko-informacionoj delatnosti*. // *Službeni glasnik RS 52(2011)*. [citirano: 2019-05-27]. Dostupno na: https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=3047

**KOMUNIKACIJA
SA ZAJEDNICOM**

POGLED S KALEMEGDANA – SURADNJA KAO OBLIK ZAGOVARANJA ZA VISOKOŠKOLSKE KNJIŽNICE NA PRIMJERU BIBLIOTEKE GRADA BEOGRADA

A VIEW FROM KALEMEGDAN – COOPERATION AS A FORM OF ADVOCACY FOR HIGHER EDUCATION LIBRARIES ON THE EXAMPLE OF THE BELGRADE CITY LIBRARY

Milanka Babić Vukadinov
milabv@gmail.com
Biblioteka grada Beograda

UDK / UDC 027.7:021.6:021.7(497.11)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Zakonom o elektronskom registru stare i retke građe određeno je da je Biblioteka grada Beograda zadužena za njezino evidentiranje te su u središtu pozornosti bliske suradnje Biblioteke Grada došle visokoškolske knjižnice. U radu će biti predstavljeni primjeri dobre prakse suradnje Gradske biblioteke i Biblioteke Odeljenja za istoriju Filozofskoga fakulteta u Beogradu u zaštiti starih i rijetkih knjiga, kao jedan od načina za otvaranje procesa zagovaranja za visokoškolske knjižnice u zajednici na lokalnoj i nacionalnoj razini. Vidljivost knjižnica u medijima, znanstvenim i kulturnim projektima Sveučilišta, suradnja s donosiocima odluka (i materijalnih sredstava), uključenje trenutanih i potencijalnih korisnika u lobiranje važan su dio u zahtjevnu procesu zagovaranja. Zaštita stare i rijetke knjižnične građe jedna je od mogućnosti da se visokoškolske knjižnice pozicioniraju u kulturnoj i znanstvenoj javnosti kao neosporan čuvar nacionalne kulturne baštine, nezaobilazan činitelj u znanstvenoj komunikaciji s imperativom o otvorenome pristupu znanstvenim informacijama i važan činitelj u cjeloživotnom učenju. One mogu popratiti sve ove suvremene tendencije u struci, a to će otvoriti i novu ulogu knjižnica u pametnom društvu, društvu znanja 21. stoljeća. Cilj je rada predstaviti zakonski okvir djelovanja Biblioteke grada Beograda i visokoškolskih knjižnica, proces suradnje i postignute rezultate, kao jedan od oblika zagovaranja za knjižnice na beogradskom sveučilištu.

Gljučne riječi: Biblioteka grada Beograda, Biblioteka Odeljenja za istoriju Filozofskoga fakulteta, suradnja, stara i rijetka knjižnična građa, zagovaranje za visokoškolske knjižnice

Summary

The Law on the Electronic Register of Old and Rare Materials stipulates that the Library of the City of Belgrade is in charge of recording them, and high education libraries have come into focus of close cooperation with the Belgrade City Library. The paper will present examples of good cooperation practice between the City Library and Library of the Department of History of the Faculty of Philosophy in Belgrade in the process of protecting the old and rare books, as one of the ways to open the advocacy process for high education libraries in the community at local and national level. The visibility of libraries in the media, scientific and cultural projects of the University, cooperation with decision makers (and material resources), involvement of current and potential users in lobbying are important segments in the demanding advocacy process. The protection of old and rare library materials is one of the possibilities for higher education libraries to position themselves in the cultural and scientific public as an indisputable guardian of national cultural heritage, an unavoidable factor in scientific communication with the imperative of open access to scientific information and an important factor in lifelong learning. They can follow all these modern tendencies in the profession, and will open a new role for libraries in a smart society, a knowledge society of the 21st century. The aim of this paper is to present the legal framework of the Library of the City of Belgrade and high education libraries, the process of mutual cooperation and the resulting results, as one of the forms of advocacy for libraries at the University of Belgrade.

Key words: advocacy for high education libraries, Belgrade City Library, cooperation, Library of the Department of History of the Faculty of Philosophy, old and rare library materials

Uvod

Biblioteka grada Beograda u kulturi obavlja zadatke od općeg interesa, među kojima je i onaj o čuvanju stare i rijetke knjižnične građe, propisan nizom zakonskih akata, na osnovi *Zakona o staroj i retkoj bibliotečkoj građi*, čl. 5, st. 2,¹ a sve prema *Rešenju o određivanju biblioteka koje obavljaju poslove od opšteg interesa u zaštiti stare i retke bibliotečke građe*,² čl. 1, st. 1, u sljedećim organizacijama: sve biblioteke na području Grada (osim Narodne biblioteke Srbije i Univerzitetske biblioteke „Svetozar Marković“); zatim biblioteke 11 manastira; 43 crkve Srpske pravoslavne

---

¹ Zakon o staroj i retkoj bibliotečkoj građi. // Službeni glasnik RS 52/11(2011), čl. 5, st. 2, 2-4. [citirano: 2020-11-11]. Dostupno na: <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-staroj-retkoj-biblioteckoj-gradji.html>

² Rešenje o određivanju biblioteka koje obavljaju poslove od opšteg interesa u zaštiti stare i retke bibliotečke građe. // Službeni glasnik RS 14/13(2013), čl. 1, st. 1. [citirano: 2020-11-11]. Dostupno na: <http://arhiva.kultura.gov.rs/lat/dokumenti/propisi-iz-oblasti-kulture/resenje-o-odredjivanju-biblioteka-koje-obavljaju-poslove-od-opsteg-interesa-u-zastiti-stare-i-retke-bibliotecke-gradje->

crkve; Ruske pravoslavne crkve; Rumunjske pravoslavne crkve; Islamske zajednice Srbije; 12 rimokatoličkih crkava i osam samostana; 54 instituta; 20 knjižnica Zajednice instituta Srbije; šest arhiva; više privatnih knjižnica.

Zadatak čuvanja stare i rijetke knjižnične građe jedno je od onih područja rada koje pridonosi boljoj suradnji s visokoškolskim knjižnicama na beogradskom univerzitetu i stvara važne mogućnosti zagovaranja za bolju materijalnu i drugu potporu tim knjižnicama u sveučilišnoj i kulturnoj zajednici, od lokalne do nacionalne razine, o čemu će biti riječi u radu. Biblioteka Grada svjesna je da se fakultetske knjižnice tretiraju kao pomoćna institucija na Univerzitetu, ali zna da su vrlo važan činitelj visokog obrazovanja; neupitna je njihova aktivna uloga u društvenom, nastavnom i znanstvenom životu na beogradskom univerzitetu, kao i izuzetna važnost što ješira društvena zajednica još nije prepoznala s obzirom na broj i kulturnu vrijednost starih i rijetkih knjiga koje čuvaju u svojim fondovima.

Biblioteka kod Kalemegdana

Biblioteka grada Beograda jedna je od najstarijih knjižnica u Srbiji, osnovana 11. siječnja 1931. godine. Pripada tipu javne knjižnice³ i matična je za sve knjižnice na području grada Beograda. Najveća je knjižnica u zemlji iz koje se posuđuju knjige⁴ i jedna od najvećih na Balkanu. Biblioteka grada Beograda (BGB), kao i sve knjižnice u Srbiji, radi u zakonom⁵ reguliranu području. Od mnogih poslova koje obavlja, propisanih brojnim zakonskim aktima, neki su od najvažnijih poslovi od općeg interesa u zaštiti stare i rijetke knjižnične građe. Propisivanjem unosa stare i rijetke građe u središnji elektronički katalog, u Registar kulturnih dobara, i određivanje BGB-a glavnom knjižnicom na području Beograda⁶ otvorilo se i novo područje suradnje s mnogim obrazovnim, kulturnim i vjerskim ustanovama i organizacijama.

---

³ Adresa: Knez Mihailova 56, Beograd; Web-stranica: <http://www.bgb.rs>

⁴ BGB u brojkama: središnja knjižnica + 14 gradskih knjižnica (70 ogranaka); Fond: 1 800 000 jedinica knjižnične građe; Korisnici: 146 327; Posuđeno: 1 678 489 jedinica građe; Kulturni programi: više od 3 000 programa / oko 250 000 posjetitelja; <http://dlibra.bgb.rs>: 683 publikacije / 1 997 414 posjetitelja (i sa ResCarta).

⁵ Posrijedi su sljedeći zakoni: *Zakon o kulturi* (2013.); *Zakon o kulturnim dobrima* (1994.); *Zakon o staroj i retkoj bibliotečkoj građi* (2011.); *Pravilnik o sadržini i načinu vođenja registra kategorisane stare i retke bibliotečke građe* (2011.); *Pravilnik o bližim uslovima i načinu korišćenja stare i retke bibliotečke građe* (2011.); *Pravilnik o merama tehničke zaštite stare i retke bibliotečke građe* (2011.); *Smernice za digitalizaciju kulturnog nasleđa u Republici Srbiji* (2017.), kao i *Zakon o univerzitetu, Standardi za visokoškolske biblioteke i Standardi za akreditaciju visokoškolskih ustanova...*

⁶ Rešenje o određivanju biblioteka koje obavljaju poslove od opšteg interesa u zaštiti stare i retke bibliotečke građe. Nav. izv.

Visokoškolske knjižnice beogradskoga univerziteta

Beogradski je univerzitet osnovao veliki srpski pisac Dositej Obradović 1808. godine kao Veliku školu. Danas ima 31 fakultet, 47 instituta, a važno je istaknuti da svaki fakultet ima knjižnice,⁷ čineći onakvu zajednicu predavača i studenata udruženih u procesu traženja istine, kako je još šezdesetih godina 20. stoljeća zamišljao Karl Jaspers.⁸ „Visokoškolske i univerzitetske biblioteke su organizacioni deo univerziteta, odnosno visokoškolske ustanove koje obavljaju bibliotečko informacionu delatnost u skladu s potrebama ustanove koja ih je osnovala.“⁹

Budući da se knjižnica i Univerzitet uzajamno uvjetuju i određuju,¹⁰ knjižnica sve više izlazi iz okvira „pomoćne institucije“, koja opslužuje korisnike, i preuzima aktivnu ulogu u društvenom, nastavnom i znanstvenom životu na Univerzitetu. „Bez saradnje sa njom, univerzitet modernog doba nema šanse za opstanak.“¹¹ Obveze visokoškolskih knjižnica propisuje *Pravilnik o nacionalnim standardima za obavljanje bibliotečko-informacione delatnosti*¹² u čl. 4, od vrste poslova i organizacije do prostora, opreme, građe i kadra. Zakonodavac je propisao da „visokoškolske i univerzitetske ustanove obezbeđuju visokoškolskim i univerzitetskim bibliotekama, kao posebnim organizacionim jedinicama koje obavljaju bibliotečko-informacionu delatnost, odgovarajući prostor i opremu srazmerno veličini bibliotečkog fonda i broju upisanih studenata.“¹³

Knjižnično-informacijski stručnjaci jedna su od najvažnijih karika u lancu knjiga (knjižnica) – korisnik (sveučilišna akademska zajednica) i njihova je stručnost visoka na ljestvici cijenjenih i traženih osobina. U knjižnicama beogradskoga univerzi-

---

⁷ Jedinstven knjižnično-informacijski sustav Univerziteta u Beogradu čine Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“, 76 fakultetskih, 30 seminarskih knjižnica i oko 70 knjižnica katedara, odjela, instituta i studentskih domova.

⁸ Vraneš, A. Visokoškolske biblioteke. Beograd: Konzorcijum TEMPUS projekta UNI JEP 16059-2001: Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“; Banja Luka: Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske, 2004. Str. 15.

⁹ Pravilnik o nacionalnim standardima za obavljanje bibliotečko-informacione delatnosti. // Službeni glasnik RS 39(2013). [citirano: 2020-11-11]. Dostupno na: http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2013_05/t05_0011.htm

¹⁰ „Visokoškolsku biblioteku osniva univerzitet, fakultet, viša škola ili druga institucija u sastavu univerziteta, sa ciljem da neposredno pomaže obavljanju obrazovnih, naučnoistraživačkih, stručnih i kulturnih zadataka ovih ustanova.“ Vidi: Đoković, G. Uloga i značaj biblioteke u visokoškolskom obrazovnom sistemu. // Bibliotekar: časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva 3-4(2008), 13-14.

¹¹ Isto, 13.

¹² Pravilnik o nacionalnim standardima za obavljanje bibliotečko-informacione delatnosti. Nav. izv.

¹³ Isto.

teta najbrojniji su visokoobrazovani ljudi najrazličitijih obrazovnih profila.¹⁴ „Svaki bibliotekar je, i pre i danas, istovremeno i menadžer znanja, od koga svi očekujemo pun angažman, naročito u visokoškolskim bibliotekama, u kojima svakodnevno treba da fondom biblioteke, svojim znanjem i sposobnošću pretraživanja informacija ‘presreće’ zahteve i ‘podstiče’ potrebe studentske i nastavničke populacije, udruženih u procesu traženja istine.¹⁵ Ako se zadovolje ovi uslovi, oživotvoriće se vizija britanskog bibliotekara Eli Obolera ‘o univerzitetu budućnosti, koji za svoje granice treba da ima ceo svet.’“¹⁶ Visokoškolske knjižnice u Srbiji susreću se s brojnim problemima: skromna materijalna sredstva za nabavu knjiga i opreme, održavanje često neprimjerena prostora, nedostatak prostora za organizaciju kulturnih manifestacija, materijalno slabo podržana funkcija matičnosti, izbora softvera za različite dijelove rada u knjižnicama, međusobna nekoordiniranost u akcijama i drugo.¹⁷

Biblioteka Filozofskoga fakulteta – Odeljenje za istoriju

Filozofski fakultet¹⁸ samostalno je započeo djelovati 1963. godine odvajanjem od Filološkoga fakulteta s kojim je tvorio obrazovno-znanstvenu zajednicu. Danas Filozofski fakultet ima pet katedra i osam knjižnica s fondovima iz psihologije, pedagogije, etnologije, filozofije, sociologije, povijesti umjetnosti, arheologije i povijesti, koja ima izdvojene cjeline povijesti staroga, srednjega i novog vijeka. Biblioteka za istoriju osnovana je poslije Prvoga svjetskog rata, kada je Srpski seminar podijeljen na tri seminara, za povijest, književnost i lingvistiku. Od više katedarskih knjižnica 2001. godine osnovana je Biblioteka Odeljenja za istoriju.¹⁹ Fond sadržava oko 60 000 monografskih i serijskih publikacija te zadovoljava potrebe svojih korisnika iz sveučilišne zajednice. Na Fakultetu je osnovan i Poseban fond starih i rijetkih knjiga Filozofskoga fakulteta Univerziteta u Beogradu: oko 800 primjeraka starih i rijetkih knjiga, od 16. do 19. stoljeća, što po godini izdanja pripada u kulturna dobra od izuzetne i velike važnosti.²⁰ Sastavni su dio knjižnog fonda i legati prof. dr. Jorja

¹⁴ Odgovarajuće poslove knjižničara obavljaju diplomirani bibliografi, arheograf, informator, dokumentalist, konzervator i informatičar.

¹⁵ Vidi: Vraneš, A. Odgovornost akademske biblioteke. // Bibliotekar: časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva 3-4(2008), 5.

¹⁶ Isto, 16.

¹⁷ Isto, 5.

¹⁸ Filozofski fakultet: 1838–1998: period 1963–1998. Beograd: Filozofski fakultet, 1998. Str. 3–5.

¹⁹ Katedra za istoriju starog veka i Katedra za vizantologiju i danas imaju posebne knjižnice.

²⁰ U Srbiji su *Zakonom* precizirani kriteriji koja su dobra stara i rijetka knjižnična građa (čl. 7), kao što je propisana granična godina za određivanje pripadnosti staroj i rijetkoj građi, a to je 1867. godina. Postoje tri kategorije kuturnih dobara: kulturno dobro od izuzetne važnosti (stara i rijetka knjižnična građa stvorena do 1800. godine), kulturno dobro od velike važnosti (građa

Tadića, prof. dr. Sime Ćirkovića, dio knjižnice Stojana Novakovića i prof. Fedora Nikića, kao i knjižnica Instituta za skupljanje izvora (1908. – 1918.). Dio starog fonda i publikacija objavljenih poslije 2000. godine elektronički je pretraživ. Pretraživanje drugoga dijela fonda moguće je preko autorskoga abecednoga kataloga.²¹

Suradnja BGB-a i Biblioteke Odeljenja za istoriju

Da bi izvršila svoje zadatke u vezi s čuvanjem i zaštitom starih i rijetkih knjiga Biblioteka Grada visokoškolskim knjižnicama pomaže u pisanju projekata zaštite za natječaje Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije; daje zakonski obveznu preporuku da se određena građa zaštititi konzervacijom, obavlja upis starih i rijetkih knjiga u Registar kulturnih dobara i tijesno surađuje s Odeljenjem za zaštitu, konzervaciju i restauraciju Narodne biblioteke Srbije, koji su jedini ovlašteni za taj dio zaštite.

O tome koja je uloga knjižničara i BGB-a koji sudjeluju u zaštiti (a to znači: čuvanju, restauraciji, konzervaciji, kataloškoj obradi), svjedoči „biblioteka zaštitarka“? Taj posao nije lak i jednostavan i postavlja mnoga pitanja,²² u tom procesu zaštite do upisa u Registar kulturnih dobara. Uneseni naslovi²³ zahtijevaju izradu inventarne knjige, kao i registar u obliku knjige koji mora posjedovati svatko tko ima staru i

---

stvorena od 1801. do 1867.) i kulturno dobro (ona građa koja nije obuhvaćena prvim dvjema). Vidi: *Zakon o staroj i retkoj bibliotečkoj građi*, čl. 7. i 8., 2-4. Nav. izv.

²¹ Sličnu suradnju BGB ima i s knjižnicom Instituta za botaniku i botaničke bašte Jevremovac Biološkoga fakulteta Univerziteta u Beogradu: stručna pomoć da četiri knjige, iz 16. (dvije knjige), 17. (jedna knjiga) i 19. stoljeća (jedna knjiga), budu upisane u Registar kulturnih dobara kao dobra od velike i izuzetne važnosti, kako bi mogli pokrenuti proces njihove zaštite (zahtjev za finansijskom pomoći) od Ministarstva kulture.

²² Koje su pripreme važne prije konzervacije, a koje prije prijave za Natječaj za financiranje i sufinansiranje projekata u kulturi?; Koga zvati za stručni pregled knjiga i koja se vrsta konzervacije i restauracije predlaže s obzirom na (ne)zaraženost građe?; Kako uputiti poziv Komisiji za pregled knjiga iz Odeljenja konzervacije i restauracije NBS-a? Što očekivati od Komisije? Što učiniti ako ih Komisija odbije (što se događa)?; Koji su još načini zaštite starih i rijetkih knjiga?; Što se još može tražiti na Natječaju ako budu odbijeni za konzervaciju i restauraciju u NBS-u (na primjer: klimatizacijska komora za smještaj stare i rijetke građe). Pitanja su dostupna u internom izvještaju knjižničarke BGB-a Anđele Ivanić Matić.

²³ Uneseni su naslovi: ΣΤΕΦΑΝΟΣ Περὶ πόλεων = STEPHANVS De vrbbivvs. Basileae, 1568.; Орфелин, Захарија. Вечниј... календар. Вијена, 1783.; Повестница грчког народа од постања њиовог, па до најновији времена Константина Бојића. Нови Сад, 1843.; Месецослов за годину од рождества Христова 1844. Београд, 1843.; Огледало сербско. Његош. Београд, 1845.; Историја о разоренију славног града Троје Василија Јовановића. Београд, 1852.; Историја србског народа Николе Крстића. Београд, 1862.; Монтескије, Шарл-Луј де Згонда. Разматрања о узроцима величине Римљана и њиховога опадања, 1866.

rijetku knjižničnu građu da bi se moglo pravilno nastaviti sa zaštitom ovih knjiga. Svaku knjigu treba obilježiti žigom vlasništva i signaturom.

Zagovaranje

U ovim čudnim vremenima kada se naš dojučerašnji svijet mijenja do neprepoznatljivosti zbog tehnološke revolucije izazvane pojavom računala i interneta, moramo tužno i zabrinuto primijetiti da „u godinama galopirajućih specijalizacija univerzitetske biblioteke su verovatno poslednji bastion opšteg obrazovanja“.²⁴ Koliko su visokoškolske knjižnice važne, najbolje govori podatak da fakultet ne može dobiti akreditaciju za rad ako nema knjižnicu u svojoj organizaciji.²⁵ Od knjižnice na sveučilištu, osim ispunjavanja njezine osnovne funkcije u nastavnom i istraživačkom procesu, očekuje se i prilagođavanje svim promjenama u tom procesu.²⁶

Knjižnice se trebaju razvijati u onom smjeru u kojem će njihovi korisnici postati partneri u razvijanju knjižnice u knjižnično-informacijski centar. Njezin menadžment treba biti menadžment znanja, proširujući akademskoj i lokalnoj zajednici vidike tako da upozorava na široko područje mogućnosti obrazovanja (cjeloživotno učenje) i informacija (otvoreni pristup znanstvenim informacijama). „Zadovoljstvo i bibliotekara i korisnika biće utoliko veće ukoliko prostor po kome se kreće njihova intelektualna radoznalost nadilazi okvire njihove lokalne biblioteke ili geografski ograničenog bibliotečko-informacionog sistema, čemu svakako doprinose blagodeti digitalizacije, uspješnog menadžmenta i razvijenog marketinga biblioteka.“²⁷

Ako bismo skicirali „lik“ knjižnice, ona bi morala imati ove crte:

- Knjižnica – *srce sveučilišta*: „Biblioteka je srce univerziteta. Kao izvor ona zauzima centralno i primarno mesto jer podržava sve funkcije univerziteta: obrazovnu, istraživačku, kreiranje novog znanja, transfer znanja i kulture, sadašnjosti i prošlosti novim generacijama.“²⁸
- Knjižničar – *organizator univerzuma znanja i informacija*: Bez obzira na to kakva je knjižnica, je li mala s prašnjavim knjigama ili svijetla čitaonica s fondom u slobodnu pristupu, ima li kataloške listiće ili je u uzajamnu virtualnom katalogu, uvijek ovisi o knjižničaru, koji je srce, duša i mozak ovog carstva knjige.

---

²⁴ Vraneš, A. 2008. Nav. dj., 7.

²⁵ Akreditacija fakulteta je važna zbog jedine zakonske mogućnosti uključivanja u širi obrazovni prostor i priznanje diplome fakulteta svuda u svetu.

²⁶ Đoković, G. Nav. dj., 14.

²⁷ Vraneš, A. 2004. Nav. dj. Str. 256.

²⁸ Đoković, G. Nav. dj., 13.

- Knjižnica i knjižničar – *suradnici u zajedničkom nastavno-obrazovnom i znanstvenoistraživačkom procesu.*
- *Vidljivost* knjižnice u medijima, kulturnoj i znanstvenoj javnosti – nizom programa skreće pozornost javnosti na svoje fondove i istraživače (od studenata do profesora).
- Sudjelovanje u znanstvenim i kulturnim projektima BU-a – konzervacija i restauracija starih i rijetkih knjiga pridonosi očuvanju neprocjenjive kulturne baštine naroda i njegovu pamćenju.
- Uključenje trenutačnih i potencijalnih korisnika u lobiranje – s obzirom na fond i kadrovski potencijal, koji je najobrazovaniji u zemlji, otvara široko vrata *zagovaranju da uvijek vredi ulagati u znanje.*

Nova uloga knjižnice u 21. stoljeću

Suvremeno društvo često nazivaju „društvom informacija“, a masovni mediji imaju važnu ulogu u mobilizaciji interesa za različite kulturne sadržaje. Knjižnica 21. stoljeća srušila je svoje zidove i koristeći se mogućnostima informacijskih tehnologija dobila priliku biti vidljiva u svakom dijelu planeta. Nove tehnologije 21. stoljeća donose i nove korisničke pristupe knjižničnoj građi, sada dostupnoj i kao digitalna knjižnica.²⁹ „Kontekst poslovanja danas – dinamično i globalizovano okruženje, čini suštinu poslovanja biblioteke, a to je *kreiranje informacija spajanjem korisnika i njemu potrebnih podataka*, nemerivo složenijom nego što je to bio slučaj u vremenu koje je iza nas“,³⁰ čime se postiže uspostavljanje i razvijanje nacionalne strategije koja će pridonijeti široku i otvorenome pristupu znanstvenim informacijama; „pružanju podrške razvijanju otvorenoga univerziteta; stručnosti, demokratičnosti i personalizovanju usluge bibliotekara; razvijanju nove paradigme učenja i naučnog zaključivanja“.³¹

Zapaženu ulogu u tome ima i digitalizirana građa što zahtijeva i aktivniju promociju digitalne zbirke, pri čemu se korisnici obavještavaju o njezinu postojanju kako bi se povećala njezina vidljivost i uporaba. Prema *Zakonu o bibliotečko-informacionoj delatnosti* (2011.),³² stalna digitalizacija knjižnično-informacijske građe

---

²⁹ Digitalna Biblioteka grada Beograda. [citirano: 2020-11-11]. Dostupno na: <http://dlibra.bgb.rs>

³⁰ Mitrović, J. D.; J. S. Andonovski; A. M. Sofronijević. *Inovativne tehnologije u funkciji razvoja i promocije digitalnih zbirki zavičajne građe: Microtask Platform i Yahoo Pipes*. Beograd: Glasnik Narodne biblioteke Srbije, 2011. Str. 76. [citirano: 2020-11-11]. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/236681808_Inovativne_tehnologije_u_funkciji_razvoja_i_promocije_digitalnih_zbirki_zavicajne_grade_Microtask_Platform_i_Yahoo_Pipes

³¹ Vraneš, A. 2008. Nav. dj., 7.

³² Zakon o bibliotečko-informacionoj delatnosti. // Službeni glasnik RS 52/11(2011). [citirano: 2020-11-11]. Dostupno na: <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-bibliotecko-informacionoj>

i izvora kao dijela kulturnoga naslijeđa Srbije postaje, osim jednog od najvažnijih smjerova suvremena knjižničarstva, i zakonska obveza. Time one postaju izuzetno važne institucije za čuvanje i globalizaciju ljudskog znanja, povezivanje sustava znanstvenih, kulturnih i obrazovnih informacija u globalnu informacijsku mrežu i društvo se počinje uklapati u te nove okvire, a nacionalna kultura prati razvoj globalnog procesa digitalizacije.³³

Digitalizacijom fonda³⁴ i njegovim postavljanjem na internet zadovoljavamo najrazličitije potrebe korisnika, omogućujemo demokratičniji pristup informacijama, istodobno štitimo građu, prezentiramo i promičemo kulturnu baštinu, dostupnu svima i u svako doba, kako primjećuju mnogi istraživači. Čuvanje stoljetne građe digitalizacijom činimo promjene u brzini i mogućnostima korištenja njome, približavamo je ne samo znanstvenicima, istraživačima nego i „običnim” korisnicima, koji se tako upoznaju s kulturnom baštinom svoje zemlje, čime proširujemo krug svojih korisnika na sve dobne skupine.

Zaključak

Sve knjižnice u 21. stoljeću dobivaju novu ulogu u znanstvenoj komunikaciji s otvorenim pristupom znanstvenim informacijama i u procesu obrazovanja (cjeloživotno učenje) i kulture, prije svega zbog digitalizacije fondova koji ukratko znači sljedeće:

- novi i brojniji krug korisnika
- demokratičniji pristup informacijama
- zaštitu građe
- prezentaciju kulturne baštine.

---

delatnosti.html

³³ Zato je „digitalizacija kulturne baštine ... važan preduslov za njenu afirmaciju i prezentaciju kroz savremene tehnologije. Ovim postupkom se transformiše klasičan papirni format u digitalni i omogućava starim i retkim knjigama, pokretnim spomenicima kulture, i drugim bibliotečkim jedinicama da postanu deo velike virtuelne biblioteke, čime se povećava upotrebljivost i dostupnost građe...” Vidi: Marković, B. Digitalizacija bibliotečke građe zavičajne zbirke Gradske biblioteke u Novom Sadu: zbornik radova Digitalne kolekcije u bibliotekama Srbije / ur. S. Jančić. Novi Sad, 2014. Str. 71.

³⁴ „Digitalizacija građe koju poseduje biblioteka omogućava manipulaciju putem kompjutera, dostupnost i efikasnost. Knjige, časopisi, fotografije, rukopisi, građa koja je u dotrajalom stanju te se samim tim ne može davati na korišćenje, kao i ona čiji se sadržaj zbog njegove obimnosti ne može lako pretražiti, podvrgnuti procesu digitalizacije, bivaju oslobođeni mnogih ograničenja i postaju dostupni za upotrebu i izvan zidova biblioteke (...) Unutar svake ustanove razvijaju se projekti koji su deo buduće, globalne civilizacije.” Vidi: Aleksandrović, V. Digitalizacija građe posebnih fondova Narodne biblioteke Srbije. // Glasnik Narodne biblioteke Srbije 1(2003), 108.

Suradnja BGB-a s visokoškolskim knjižnicama prije svega je u zaštiti građe koja je postojala i prije donošenja zakona; štoviše, suradnja javnih knjižnica s visokoškolskim i drugim knjižnicama potaknula je donošenje ovoga pravnog akta, kojim je precizirano područje njezina djelovanja. Svijest, odgovornost i dobra volja pojedinca ili ustanove o važnosti stare (i ne samo stare) građe za kulturu uopće nisu bili dovoljni i zato je bilo nužno donijeti set odgovarajućih zakona; ali je svakako to dobro što su bili prvi korak koji je potaknuo njihovo prihvaćanje.

Kao što je navedeno u radu, zaštita stare i rijetke građe (od konzervacije do unosa u Registar kulturnih dobara) jedan je od najboljih dijelova rada kojim se visokoškolske knjižnice konkurentnije pozicioniraju u znanstvenoj i kulturnoj javnosti, a to znači da će biti prepoznate kao nezaobilazno mjesto među istraživačima i donatorima financijskih i drugih materijalnih sredstava, nužnih za unapređenje rada. To je jedan od najdjelotvornijih oblika zagovaranja boljeg tretmana i pravednijeg vrednovanja važnosti visokoškolskih knjižnica u okruženju u kojem djeluju. Samim činom privlačenja novoga i brojnijega kruga korisnika mijenja se i važnost korisnika koji postaju partneri u razvijanju knjižnice u knjižnično-informacijski centar. Ovo pak pridonosi tome da se knjižnice u budućnosti vide kao efikasan lider, menadžer, koordinator, pružatelj informacija i čuvar baštine u sveučilišnom okruženju. Spoj tradicionalna i moderna poslovanja u interesu korisnika nesumnjivo će donijeti standarde koji će (novu) ulogu knjižnice cijiniti kao nezaobilaznu točku u kulturi i obrazovanju jednog naroda.

Literatura

- Aleksandrović, V. Digitalizacija građe posebnih fondova Narodne biblioteke Srbije. // Glasnik Narodne biblioteke Srbije 1(2003), 107-120.
- Digitalna Biblioteka grada Beograda. [citirano: 2020-11-11]. Dostupno na: <http://dlibra.bgb.rs>
- Đoković, G. Uloga i značaj biblioteke u visokoškolskom obrazovnom sistemu. // Bibliotekar: časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva 3-4(2008), 13-20.
- Filozofski fakultet: 1838-1998: period 1963-1998. Beograd: Filozofski fakultet, 1998.
- Marković, B. Digitalizacija bibliotečke građe zavičajnog zbirke Gradske biblioteke u Novom Sadu: zbornik radova Digitalne kolekcije u bibliotekama Srbije / ur. S. Jančić. Novi Sad, 2014.
- Mitrović, J. D.; J. S. Andonovski; A. M. Sofronijević. Inovativne tehnologije u funkciji razvoja i promocije digitalnih zbirki zavičajne građe: Microtask Platform i Yahoo Pipes. Beograd: Glasnik Narodne biblioteke Srbije, 2011. [citirano: 2020-11-11]. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/236681808_Inovativne_tehnologije_u_funkciji_razvoja_i_promocije_digitalnih_zbirki_zavicajne_grade_Microtask_Platform_i_Yahoo_Pipes

- Pravilnik o nacionalnim standardima za obavljanje bibliotečko-informacione delatnosti. // Službeni glasnik RS 39(2013). [citirano: 2020-11-11]. Dostupno na: http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2013_05/t05_0011.htm
- Rešenje o određivanju biblioteka koje obavljaju poslove od opšteg interesa u zaštiti stare i retke bibliotečke građe. // Službeni glasnik RS 14/13(2013). [citirano: 2020-11-11]. Dostupno na: <http://arhiva.kultura.gov.rs/lat/dokumenti/propisi-iz-oblasti-kulture/resenje-o-odredjivanju-biblioteka-koje-obavljaju-poslove-od-opsteg-interesa-u-zastiti-stare-i-retke-bibliotecke-gradje>
- Vraneš, A. Odgovornost akademske biblioteke. // Bibliotekar: časopis za teoriju i praksu bibliotekarstvo 3-4(2008), 5-11.
- Vraneš, A. Visokoškolske biblioteke. Beograd: Konzorcijum TEMPUS projekta UNI JEP 16059-2001: Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“; Banja Luka: Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske, 2004.
- Zakon o bibliotečko-informacionoj delatnosti. // Službeni glasnik RS 52/11(2011). [citirano: 2020-11-11]. Dostupno na: <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-bibliotecko-informacionoj-delatnosti.html>
- Zakon o staroj i retkoj bibliotečkoj građi. // Službeni glasnik RS 52/11(2011). [citirano: 2020-11-11]. Dostupno na: <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-staroj-retkoj-biblioteckoj-gradji.html>

PROŠIRENA ULOGA VISOKOŠKOLSKOGA I SPECIJALNOGA KNJIŽNIČARA – DOPRINOS U IZDAVAČKOJ I IZLOŽBENOJ DJELATNOSTI USTANOVE

EXTENDED ROLE OF THE ACADEMIC AND SPECIAL LIBRARIAN – CONTRIBUTION IN THE PUBLISHING AND EXHIBITION ACTIVITIES OF THE INSTITUTION

Milena Bušić

mbusic@mgz.hr

Muzej grada Zagreba, Knjižnica

Iva Vrkić

ivavrkić@gfz.hr

Središnja geofizička knjižnica Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

UDK / UDC 027.7+026]:655.4(497.5)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Knjižnica u sastavu kulturne, obrazovne ili neke druge ustanove treba pridonositi razvoju svoje zajednice. Zato knjižničar, oslušujući i slijedeći informacijske potrebe svoje matične ustanove, može ponekad i proširiti svoju ulogu. U ovom radu prikazat će se dva primjera – iskustva visokoškolskoga i specijalnoga knjižničara na poslovima izdavačke i izložbene djelatnosti njihovih ustanova, Geofizičkoga odsjeka PMF-a u Zagrebu i Muzeja grada Zagreba. Knjižnica Geofizičkoga odsjeka PMF-a potpora je procesu znanstvenog izdavaštva putem uredništva međunarodnoga časopisa *Geofizika*. S druge strane, muzejski knjižničar, osim pružanja potpore u stručnom i istraživačkom radu pri stvaranju izložbe, često biva i suradnik na izložbi, ali i voditelj izložbenog projekta.

Ključne riječi: izdavačka djelatnost, izložbena djelatnost, specijalne knjižnice, visokoškolske knjižnice

Summary

A library of cultural, educational or any other institutions should contribute to the development of its community. So the librarians, listening to and following the information needs of their institution, may sometimes expand their role. This paper presents two examples – the experience of academic and special librarians on the publishing and exhibition activities of their institutions, Department of Geophysics at Faculty of Science in Zagreb and the Zagreb City Museum. The Department of Geophysics' library supports the process of scientific publishing through the editorial board of the international journal *Geofizika*. On the other hand, the museum librarian, in addition to providing support in professional and research work during the exhibition, is often not only an associate at the exhibition, but also the head of the exhibition project.

Key words: academic libraries, exhibitions, publishing, special libraries

Uvod

Visokoškolska¹ i specijalna² knjižnica prema svojim definicijama pripadaju vrsti tzv. knjižnica u sastavu, što znači da njihove zadaće, službe i usluge ponajprije valja promatrati u kontekstu okružja u kojem se nalaze. Ovim radom predstavlja se angažman visokoškolskoga i specijalnoga knjižničara³ na poslovima i projektima koji ne pripadaju izravnoj knjižničnoj djelatnosti, ali dio su djelokruga njihovih matičnih ustanova, odnosno ustanova u čijem su sastavu njihove knjižnice – Muzeja grada Zagreba s jedne i Geofizičkoga odsjeka Prirodoslovno-matematičkoga fakulteta u Zagrebu s druge strane. U prvom dijelu rada govori se o ulozi knjižničara u izdavačkoj djelatnosti ustanove. Daju se odgovori na nekoliko pitanja: zašto bi knjižničar sudjelovao u uredništvu časopisa svoje institucije, ima li knjižničar za to potrebne kompetencije, kako točno može pridonijeti, sudjeluju li knjižničari (u

---

¹ „Visokoškolske knjižnice su samostalne organizacijske jedinice u sastavu sveučilišta ili posebne stručne organizacijske jedinice u sastavu fakulteta.“ Vidi: Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 33(1990), 1.

² „Specijalna knjižnica je samostalna knjižnica ili knjižnica u sastavu koja pokriva određenu znanstvenu disciplinu ili određeno polje znanja, odnosno, područje specijalizirane djelatnosti.“ Vidi: Standardi za specijalne knjižnice u Republici Hrvatskoj: [radna verzija]. 2011. [citirano: 2019-06-05]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/Standardi/STANDARDI%20ZA%20SPECIJALNE%20KNJI%20C5%BDNICE1.doc>

³ Nadalje u tekstu pojam „knjižničar“ odnosi se na zvanje „diplomirani knjižničar“, kao temeljno stručno zvanje kojim su u najvišem stupnju stečena znanja i vještine potrebne za opisane aktivnosti u ovome radu. Vidi: Pravilnik o uvjetima i načinu stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci. // Narodne novine 28(2011); 16(2014); 60(2014) – Ispravak; 47(2017). [citirano: 2019-06-05]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_03_28_584.html

sastavu) u uredništvima hrvatskih časopisa. Drugi dio rada odnosi se na doprinos muzejskoga knjižničara u izložbenoj djelatnosti ustanove. Taj doprinos prikazan je stupnjevito, od najjednostavnije razine, do one najzahtjevnije – upravljanje izložbenim projektom.

Doprinos knjižničara u izdavačkoj djelatnosti ustanove – motivacija, kompetencije i mogućnosti

Knjižnica, odnosno knjižničar koji je u sastavu neke visokoškolske, općeznanstvene, baštinske ili neke druge ustanove ponekad može sudjelovati u uređivanju i izdavanju znanstvenoga ili stručnoga časopisa koji njegova ustanova objavljuje.

Zašto bi knjižničar sudjelovao u uredništvu časopisa svoje ustanove?

Ako knjižnica sudjeluje u takvoj djelatnosti, korist će biti obostrana – i za knjižnicu i za ustanovu, tj. izdavača časopisa. Budući da je časopis važan identifikacijski element svake visokoškolske, općeznanstvene, baštinske ili neke druge ustanove, uključenost knjižničara u proces stvaranja i osuvremenjivanja časopisa podiže ugled i važnost same knjižnice u ustanovi. S druge strane, u digitalnom izdavaštvu više-struko su povećani opseg i važnost *formalnih* poslova, koji su urednicima iz struke izazovi. Formalni elementi u časopisu uvjet su za financiranje, vidljivost, indeksiranost i citiranost časopisa, pa je stručna pomoć knjižničara u ostvarivanju takvih preinaka vrlo korisna za časopis.

Moglo bi se reći da je to relativno nova i uzbudljiva niša za knjižničare, u kojoj oni mogu biti pokretači inovacija i promjena te primjenjivati trendove u digitalnom stručnom i znanstvenom izdavaštvu. Također, sudjelovanjem u izdavanju časopisa institucije knjižničar može izravno utjecati na filozofiju časopisa i pridonijeti pokretu otvorenoga pristupa i konceptu otvorene znanosti.

Ima li knjižničar potrebne kompetencije?

Profil za kompetencije knjižničara koji sudjeluje u znanstvenom izdavaštvu⁴ potpuno je u skladu sa znanjima i vještinama koje knjižničari već posjeduju, a i lako usvajaju i nadopunjuju zbog razumijevanja sustava u kojem časopisi obitavaju. Za

---

⁴ Calarco, P.; K. Shearer; B. Schmidt; D. Tate. Librarians' Competencies Profile for Scholarly Communication and Open Access. // Joint Task Force on Librarians' Competencies in Support of E-Research and Scholarly Communication. 2016. [citirano: 2019-09-16]. Dostupno na: https://www.coar-repositories.org/files/Competencies-for-ScholComm-and-OA_June-2016.pdf

sudjelovanje u formalnim poslovima u znanstvenom izdavaštvu potrebno je znanje o komercijalnim i *open access* izdavačkim platformama, znanje o procesu rada u izdavaštvu (*workflow*), raznim standardima (DOI, ISSN, ISBN, persistent URL) i stilovima citiranja te razumijevanje trenutačnih trendova i problema u otvorenome pristupu i znanstvenoj komunikaciji, kao i u praksi čuvanja podataka i pitanja licenciranja koja se odnose na otvoreni pristup. Stoga knjižničar određene formalne poslove unutar sustava digitalnog izdavaštva svoje ustanove može obavljati samostalno ili u suradnji s drugim predmetnim ili specijaliziranim stručnjacima u uredništvu.

Kako knjižničar može pridonijeti časopisu svoje institucije?

Svaki časopis, s obzirom na vrstu i područje, ima svoje osobitosti i traži različit pristup tehničkom i formalnom uređivanju. Tako se na primjeru časopisa *Geofizika*, koji izdaje Geofizički zavod Andrija Mohorovičić, mogu prikazati neki elementi uređivačkog procesa u jednom časopisu iz područja prirodnih znanosti, a u kojima sudjeluje knjižnica. *Geofizika*⁵ jest recenzirani međunarodni časopis iz područja geofizike u otvorenome pristupu, koji primjenjuje dvostruku slijepu recenziju⁶ i indeksiran je, među ostalim, u Web of Science Core Collection bazi (Current Contents Connect), Scopus bazi i DOAJ bazi.

Knjižnica sudjeluje u radu uredničkog odbora od 2014. godine. Od tada pridonosi kvaliteti časopisa raznim poslovima među kojima su: unos i briga o metapodacima (Crossref, Hrčak), pokretanje i realiziranje uvođenja DOI identifikatora i sustava za otkrivanje plagijata iThenticate Similarity Check, rad na ispunjavanju uvjeta za indeksiranost u DOAJ i WoS (CC) bazi, dopunjavanje i prilagodba sadržaja mrežnih stranica časopisa, određivanje Creative Commons licencije za časopis. U razdoblju koje slijedi knjižnica planira sudjelovati u odbacivanju pasivnih PDF formata članaka u časopisu i uvođenje otvorenijih formata koji se baziraju na XML-u.

Analiza mogućnosti unapređenja nekih elemenata u hrvatskim časopisima

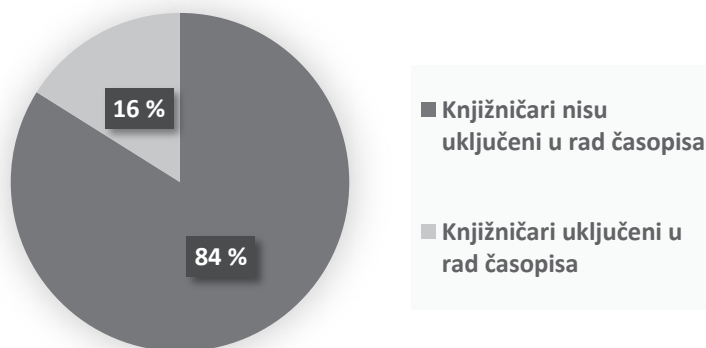
Zapitamo li se ima li prostora za knjižničare u Hrvatskoj da pomognu časopisima svojih institucija, potrebno je dobiti uvid u postojanje određenih tehničkih i formalnih elemenata u njima. Analizom takvih elemenata u hrvatskim stručnim i znanstvenim časopisima odgovorit će se na pitanje o potrebi sudjelovanja knjižničara u digitalnom izdavanju časopisa njihove institucije.

---

⁵ Vidi: *Geofizika*. [citirano: 2019-09-16]. Dostupno na: <http://geofizika-journal.gfz.hr>

⁶ engl. *double-blind review*

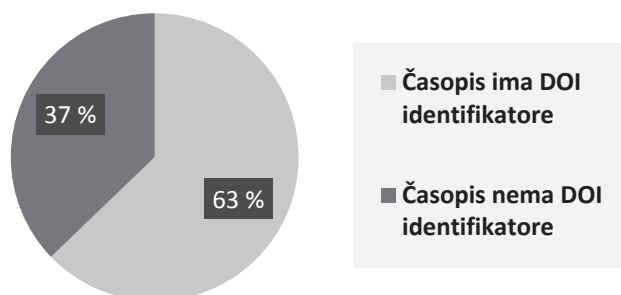
Hrčak je središnji portal koji na jednome mjestu okuplja hrvatske znanstvene i stručne časopise koji nude otvoreni pristup svojim radovima. U vrijeme ove analize, u travnju 2019. godine, Hrčak je okupljao 356 aktivnih časopisa. No, ova analiza ograničila se samo na dio tog skupa – 199 (55,9 %) časopisa koje objavljuje izdavač koji u svom sastavu ima knjižnicu, pa tako i knjižničara/knjižničare koji uopće može/mogu sudjelovati u izdavačkom procesu. Ostalih 157 časopisa izdaju razna društva, savezi, udruge, udruženja, odbori, centri i dionička društva, koji nemaju u svom sastavu knjižnicu, pa se neće promatrati u ovoj analizi. Od svih časopisa koji u instituciji izdavača imaju knjižnicu, njih 16 % (32 časopisa) u svom uredničkom odboru navode knjižničara ili knjižničare koji pomažu u nekom od dijelova u izdavanja tog časopisa (Slika 1.).

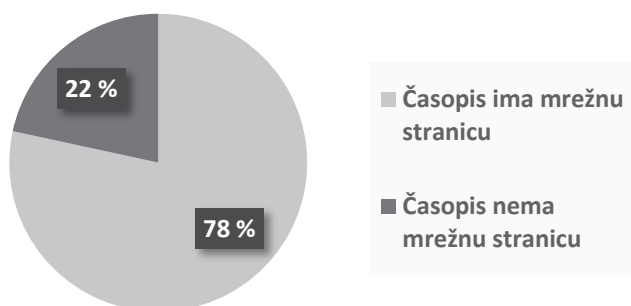
Slika 1. Uključenost knjižničara u urednički odbor časopisa njegove ustanove

Iz naziva koji stoje uz imena knjižničara u uredničkom odboru ponekad je teško razabrati koji je točno njihov doprinos. Nazivi su prilično raznovrsni te gotovo da se ne ponavljaju, pa se tako knjižničari u uredničkim odborima imenuju na mrežnim stranicama časopisa na sljedeće načine: Advisor for bibliographic databases and libraries, Assistant editor, Book reviewer, član uredničkog odbora, Editor for bibliometrics, Editorial assistant, glavna urednica, grafički urednik, Indexing, izrada UDK-a, izvršna urednica, Journal administration, Language editors, Managing editor, Publishing board, Research integrity editor, Scientometrics, suradnik za DOI i UDK, tajnik i lektor za hrvatski jezik, Technical editor, Technical staff, tehnička i stručna potpora, tehnički urednik, UDK, UDK obrada, urednički kolegij, uredništvo, Web editor.

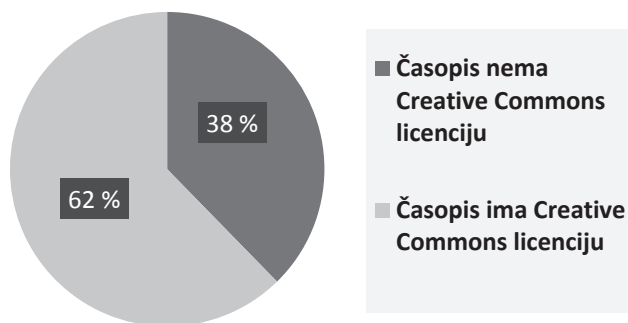
Ako promotrimo hrvatske znanstvene i stručne časopise koje uređuju izdavači koji u svom sastavu imaju knjižnicu, tada možemo vidjeti da još ima prostora za poboljšanje njihovih formalnih i tehničkih elemenata, gdje bi knjižničar sa svojim stručnim znanjem mogao pridonijeti. Još 37 % časopisa nema uveden DOI identifikator (Slika 2.), 22 % časopisa nema svoju mrežnu stranicu (Slika 3.), a 38 % časopisa nema određenu Creative Commons licenciju (Slika 4.).

Slika 2. Postojanje DOI identifikatora (Digital Object Identifier) u hrvatskim znanstvenim i stručnim časopisima

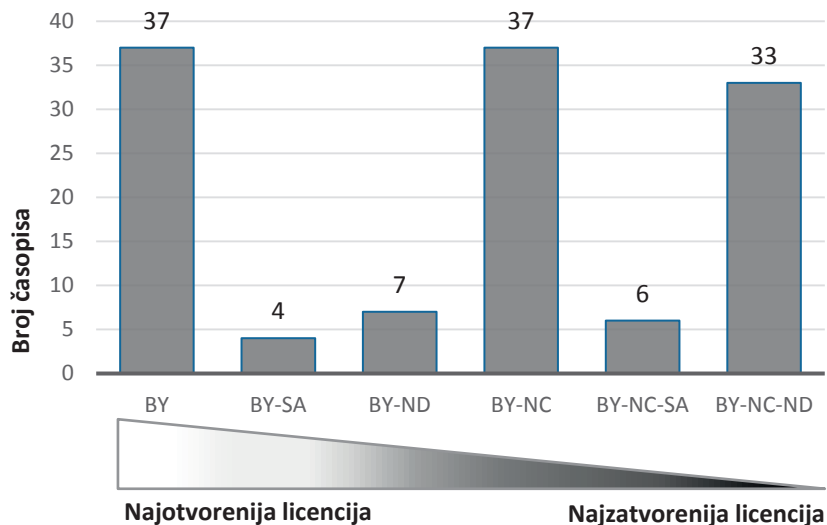

Slika 3. Postojanje mrežne stranice hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa

Slika 4. Postojanje Creative Commons licencije u hrvatskim znanstvenim i stručnim časopisima

Zanimljivo je da u časopisima koji imaju uvedenu Creative Commons licenciju ne prevladavaju licencije koje su najotvorenije, tj. najviše u skladu s otvorenim pristupom (*open access*), već je uveden podjednak broj najotvorenijih licencija (BY i BY-SA, 41 časopis), srednje otvorenih licencija (BY-ND i BY-NC, 44 časopisa) i najviše zatvorenih licencija (BY-NC-SA i BY-NC-ND, 39 časopisa) (Slika 5.).

Slika 5. Vrste Creative Commons licencija

Iz navedene analize vidljivo je da postoji prostor za napredak hrvatskih časopisa, u smislu uvođenja formalnih i digitalnih elemenata suvremena digitalnog izdavaštva, koji knjižničari svojim kompetencijama mogu usmjeravati i ispunjavati.

Specijalna knjižnica – Knjižnica Muzeja grada Zagreba

Gradski muzej, arhiv i knjižnicu u Zagrebu osnovala je Družba „Braća hrvatskoga zmaja“ 1907. godine u kuli iznad Kamenitih vrata, a prvi upravitelj bio je Emilij Laszowski. Muzej grada Zagreba počinje organizirati vlastitu stručnu knjižnicu tek dvadesetak godina poslije, 1926. godine, što je bilo uvjetovano njegovim preseljenjem u Umjetnički paviljon te odvajanjem, i prostornim i upravnim, od gradske knjižnice. Najvažniju ulogu odigrao je Gjuro Szabo, tadašnji upravitelj Muzeja, koji je počeo prikupljati prve stručne knjige za buduću knjižnicu Muzeja. Knjiga inventara muzejske knjižnice počela se voditi 1943., a prva knjižničarka bila je Milica Stilinović Pohl, zaposlena 1947. godine. Danas je u knjižnici zaposlena jedna stručna osoba, diplomirana knjižničarka, a knjižnični fond organiziran je u osam zbirki: zbirka monografija; zbirka kataloga izložba; zbirka serijskih publikacija (stručni časopisi); zbirka rare (stara i rijetka građa); zbirka novina i novinskih isječaka; referentna zbirka; zbirka telefonskih imenika, izvješća, pravilnika, zapisnika (ugl. siva literatura) i na kraju zbirka sitnog tiska. Budući da je Muzej grada Zagreba zapravo zavičajni muzej, velik dio građe odnosi se na Zagreb te pripada tematskoj, zavičajnoj zbirci – *Zagrabiensia*.⁷

Knjižnica Muzeja grada Zagreba specijalna je knjižnica u sastavu ustanove, odnosno Muzeja. *Standardima za specijalne knjižnice*,⁸ među ostalim, definirane su (osnovne i posebne) zadaće specijalnih knjižnica. Te zadaće, osobito osnovne, iste su ili vrlo slične za sve tipove knjižnica, ali pri definiranju tih zadaća prije svega se ističe uspostavljanje, promoviranje, održavanje i vrednovanje različitih usluga koje podupiru poslanje i djelovanje matične ustanove.⁹ To znači da je djelatnost specijalne knjižnice ponajprije pružanje usluga određenoj kategoriji korisnika, odnosno, u Knjižnici MGZ-a, muzejskim stručnim djelatnicima, a te usluge, među ostalim,

---

⁷ Knjižnica. // Muzej grada Zagreba. [citirano: 2019-06-04]. Dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/odjeli/knjiznica/>

⁸ Standardi za specijalne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Nav. izv.

⁹ „Muzej grada Zagreba suvremeno je organizirana baštinska ustanova, mjesto sakupljenog znanja i javni medij, te nakon sto godina vitalan, osjetljiv i brižan, kako za prošlost tako i za sadašnjost Zagreba. Obraćajući se starosjediocima, došljacima i gostima grada, muzej ima jednu jedinu zadaću: potaknuti interes za Zagreb predstavljanjem osobitosti i ključnih točaka razvoja grada kroz raznovrsnost sadržaja i načina njihove interpretacije i prezentacije, u skladu s očekivanjima i potrebama suvremenoga društva.“ Vidi: Poslanje Muzeja grada Zagreba. // Muzej grada Zagreba. [citirano: 2019-06-04]. Dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/muzej/poslanje>

podrazumijevaju pripremanje, vrednovanje i posredovanje informacija za određeno znanstveno i/ili stručno područje. Osim toga, u knjižnici se prikuplja posebna, određena vrsta knjižnične građe – građa kojoj je tema grad Zagreb, građa iz opće povijesti, kulturne povijesti, povijesti umjetnosti, muzeologije. Prema Snježani Radovanliji Mileusnić, „muzejske knjižnice su komplementarni dio složenog muzejskog procesa i u neposrednoj su vezi s muzejskim zbirkama, a osnovna svrha njihova postojanja je u podršci matične organizacije, čineći njezin posao djelotvornijim“.¹⁰

Uloge muzejskoga knjižničara u izložbenoj djelatnosti

Izložba je jedna od temeljnih djelatnosti muzeja. To je dio muzejskog rada koji je najvidljiviji jer izlažući, muzej izravno komunicira s javnošću, obraća se svojim korisnicima, odnosno publici. Iako to nije njegovo jedino poslanje, jedno je od najvažnijih.¹¹ Različiti su kriteriji podjele vrsta izložbi, a jedan od najprisutnijih jest kriterij vremena, odnosno trajanje izložbe, prema kojem ih dijelimo na stalne izložbe (stalni postav) i povremene izložbe. Izložbe se još mogu razlikovati prema opsegu i složenosti, prema temi i dr.¹²

Propitivanje temeljne zadaće specijalne, odnosno muzejske knjižnice, a to je podupiranje cjelokupne djelatnosti i poslanja ustanove, kao i spoznavanje činjenice da je izlaganje jedna od temeljnih djelatnosti muzeja, vodi prema pitanju kakve sve uloge muzejska knjižnica i knjižničar mogu zauzeti u nekom izložbenom projektu u muzeju. Te uloge podijeljene su na tri razine, od najjednostavnije – pružanje potpore i pomoći autoru izložbe, preko suradnje knjižničara na izložbi, do one najodgovornije – vođenje izložbenog projekta.

Potpora i pomoć autoru izložbe u stručnome i istraživačkome radu

Realizacija izložbenog projekta složen je i zahtjevan posao, stoga je poželjan tim stručnjaka raznih specijalnosti, koji će zajedničkim radom, odnosno interdisciplinarnim pristupom, doći do željena cilja, a to je uspješno postavljenja izložba.¹³

---

¹⁰ Radovanlija Mileusnić, S. Osnove i primjene suvremenog muzejskog knjižničarstva u Hrvatskoj. // *Informatica museologica* 29, 1/2(1998), 5.

¹¹ Bušić, M.; M. Perica Krapljanov. Izlaganje i interpretacija pisane i tiskane građe na primjeru izložbene djelatnosti Muzeja grada Zagreba. // 21. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / gošće ur. M. Willer, D. Osrečki Jakelić. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2018. Str. 110.

¹² Za više o tipologiji izložba vidi: Radovanlija Mileusnić, S. Ustroj i organizacija knjižnica zavičajnih muzeja u Hrvatskoj. // *Muzeologija* 38(2001), 79.

¹³ Maroević, I. Interdisciplinarnost i stalni postavi u muzejima. // *Informatica museologica* 1/2(1989), 15-16.

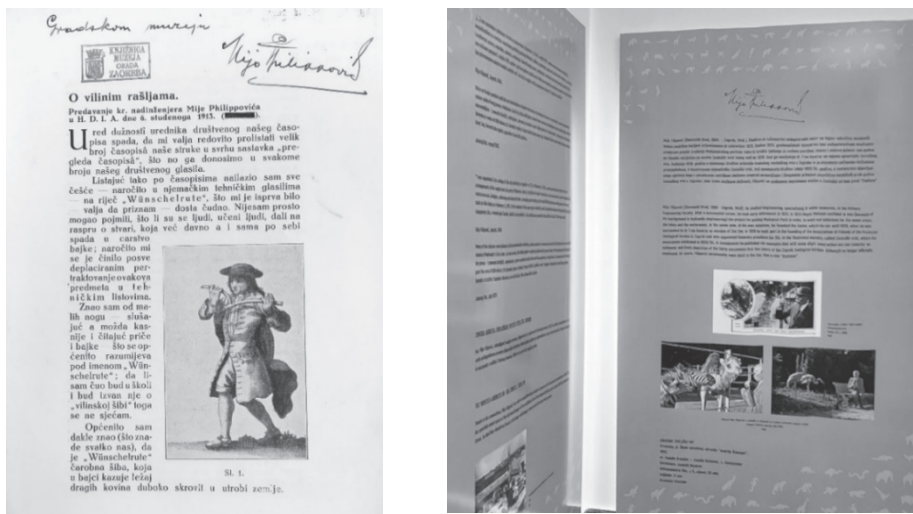
Početak i najdulja faza nastanka izložbe stručni je i istraživački rad autora (a to je najčešće kustos), koji podrazumijeva iscrpno istraživanje arhivske, knjižnične i muzejske građe. Autoru se u tome kao potpora pridružuje muzejski knjižničar koji pretražuje fond vlastite, ali i drugih knjižnica te dostupne mrežne izvore i digitalne repozitorije. Naposljetku, knjižničar vrednuje, izdvaja i prosljeđuje pronađene izvore i literaturu, ali ne ulazi dublje u sadržaj teme. Takva pomoć nije nužno povezana samo s izložbenim projektima, već se proteže na informacijsko podupiranje cjelokupna rada muzejskih stručnih djelatnika.

Knjižničar – suradnik na izložbi

Stručna suradnja knjižničara na izložbi može biti unaprijed dogovorena, ali može nastati i slučajno tako što knjižničar tijekom pretraživanja, uz informacijski korisnu građu, često detektira i knjižničnu građu koja bi mogla biti izložena kao muzejski predmet u okviru zadane izložbe. Ulazeći dublje u sadržaj teme, knjižničar istražuje, pronalazi članke iz novina i časopisa, publikacije, dokumente, razglednice, filmske zapise i ostalu raznovrsnu građu. Prepoznaje ih kao vrijedne i predlaže autoru izložbe. Suradnja se ostvaruje u nekoliko aktivnosti – knjižničar detaljno istražuje sve dostupne informacije o pronađenim predmetima, nabavlja ih ako nisu u matičnoj ustanovi, u dogovoru s autorom i dizajnerom izložbe odlučuje kako ih je najbolje izložiti (original ili neki oblik kopije), priprema ih za izlaganje i često piše predmetne legende za njih. Jedan je od primjera suradnja knjižničarke Muzeja grada Zagreba na izložbi *Zoološki vrt u Zagrebu 1925. – 2015.*,¹⁴ autorice Željke Kolveshi, postavljenoj u Muzeju 2015. godine. Među izloženom građom našli su se i predmeti koje je, istražujući, pronašla muzejska knjižničarka. To su bili vodiči po Zoološkom vrtu koji su dio fonda muzejske knjižnice. Zatim, u knjižnici je pronađen poseban otisak članka osnivača i prvoga ravnatelja ZOO-a, Mije Filipovića, kojeg je darovao Muzeju, pa su na naslovnici otiska bili posveta i njegov autograf. Uvećanje Filipovićeve potpisa bilo je postavljeno na uvodnoj legendi na izložbi.

---

¹⁴ Izdan je i istoimeni katalog izložbe.

Slika 1. i 2. Potpis i posveta M. Filipovića na naslovnici posebnoga otiska te uvećanje tog potpisa na uvodnoj legendi na izložbi *Zoološki vrt u Zagrebu 1925. – 2015.*

Također, pretragom aukcija i oglasa, pronađena je razglednica s motivom Zoološkoga vrta, vrijedna jer je jedna od rijetkih tada izloženih koja je bila i otposlana, sa žigom, poštanskom markom i tekстом. Najvredniji pronalazak bio je prvi filmski zapis Zoološkoga vrta iz 1926. Naime, pretražujući Europeanu,¹⁵ pronađen je film¹⁶ o posjetu češke delegacije Kraljevini SHS, kada je, među ostalim, posjetila i Zagreb, pa i novootvoreni Zoološki vrt.

Knjižničar – voditelj izložbenoga projekta

Šesti, aktualan stalni postav Muzeja grada Zagreba otvoren je 1997. godine. Tema 21., Redovnici potiču pobožnost i obrazovanje, među ostalim, obrađuje i početak tiskarske djelatnosti u Zagrebu. Stoga su većina predmeta izloženih u ovoj temi knjige koje su tiskane na Gradecu i Kaptolu tijekom 17. i 18. st. Te knjige dio su Zbirke rare Knjižnice MGZ-a, a dio je stalna posudba iz KGZ-a. Knjige su zatvorene u vitrinama i njihov je sadržaj potpuno nedostupan posjetiteljima. Izložene su

¹⁵ Europeanu.eu projekt je EU-a. To je digitalna platforma za kulturnu baštinu gdje je omogućen slobodan pristup do više od 50 milijuna digitaliziranih predmeta. Vidi: Europeanu.eu. [citirano: 2019-06-08]. Dostupno na: <https://www.europeana.eu/portal/en>

¹⁶ Film *Putovanje delegacije Nacionalne skupštine Republike Čehoslovačke Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, 2. do 12. listopada 1926.* u vlasništvu Narodnoga filmskog arhiva Republike Češke (Národní filmový archiv) u Pragu.

najčešće tako da su otvorene na naslovnim stranicama, a pokraj njih su predmetne legende. Tako *statične* nisu najatraktivniji izložak, pogotovu novim, mlađim generacijama posjetitelja. Zbog toga je pokrenut izložbeni projekt osuvremenjivanja 21. teme stalnog postava MGZ-a. Budući da je riječ o knjigama koje su dio knjižničnoga fonda, bilo je logično da je knjižničar idejni začetnik i voditelj projekta. Ideja je da izložene knjige, uvjetno rečeno, *iziđu iz vitrina*, i to tako što će biti postavljen multimedijски ekran s digitalno dostupnim sadržajem. Posjetitelj će moći u aplikaciji odabirati različite interaktivne sadržaje koji su povezani s izloženim knjigama, kao i s početcima tiskarstva u Zagrebu. Bit će dostupne animacije, digitalizirani dijelovi knjiga, zanimljivosti i dr. Primjerice, među izloženim je knjigama i *Cithara octochorda*,¹⁷ treće, zagrebačko izdanje iz 1756., čije će digitalizirane dijelove posjetitelj moći prelistavati na multimedijском ekranu, potom odabrati neki od napjeva i na kraju ga prelušati uz animirani prikaz notnog zapisa.

Slika 3. Izložene knjige u 21. temi stalnog postava MGZ-a koja obrađuje knjigu i početke tiskarske djelatnosti u Zagrebu

Realizacija projekta obuhvaća nekoliko faza i više sudionika. Prije svega voditelj piše program i prijavljuje projekt Gradskom uredu za kulturu. Ako i kada su

¹⁷ Najpoznatiji i najposebniji stariji hrvatski tiskani zbornik crkvenih pjesama na latinskome i hrvatskome jeziku. Objavljen je u tri izdanja, u Beču (1701., 1723.) i Zagrebu (1757.). Vidi: *Cithara octochorda*. [citirano: 2019-06-08]. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=11983>

odobreni projekt i sredstva, pristupa se svim ostalim fazama. Prva faza obuhvaća tzv. pripreme radove, a to je istraživački rad voditelja projekta na svim dodatnim sadržajima u aplikaciji – animaciji, interaktivnim sadržajima, predmetnim legendama. Zatim se izrađuje scenarij aplikacije u suradnji s informatičarom te prijedlog tehničkih izmjena u stalnom postavu. U drugoj fazi nabavlja se oprema, digitalizira građa te se realiziraju aplikacija i animacije. Treća faza odnosi se na koordinaciju u vezi s likovnim preoblikovanjem u stalnom postavu, u kojoj sudjeluju voditelj, dizajner, informatičar i tehnička služba. Dizajner, na temelju dogovora, donosi idejno, pa izvedbeno rješenje. Četvrta faza pokriva realizaciju u stalnom postavu. Peta faza provodi se kad je sve postavljeno i završeno, a podrazumijeva promidžbene i marketinške aktivnosti.

Zaključak

Angažmanom knjižničara u sastavu na poslovima koji nisu usko specijalizirani, ali su iznimno bitni matičnoj ustanovi, povećava se vidljivost i vrijednost knjižnice i knjižničara u ustanovi, ali i izvan nje, što na neki način može biti tumačeno kao neizravno, ali svakako konkretno i korisno zagovaranje za knjižnice i knjižničarsku struku. Proširene zadaće knjižnice trebaju se uvijek usmjeriti prema poslanju ustanove koje je knjižnica dio. Knjižničar kao informacijski stručnjak može pomoći ustanovi da unaprijedi, oživi ili proširi one djelatnosti koje zahtijevaju informacijske kompetencije i koje zrcale identitet ustanove. Zato proširenje djelokruga rada knjižničara treba pametno usmjeriti u ona područja na kojima knjižničarska struka sa svojim vještinama korištenja informacijama doista može dati svoj doprinos, a ne u ona u kojima će te vještine ostati neiskorištene.

Literatura

- Bušić, M.; M. Perica Krapljanov. Izlaganje i interpretacija pisane i tiskane građe na primjeru izložbene djelatnosti Muzeja grada Zagreba. // 21. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / gošće ur. M. Willer, D. Osrečki Jakelić. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2018. Str. 101-125.
- Calarco, P.; K. Shearer; B. Schmidt; D. Tate. Librarians' Competencies Profile for Scholarly Communication and Open Access. // Joint Task Force on Librarians' Competencies in Support of E-Research and Scholarly Communication. 2016. [citirano: 2019-09-16]. Dostupno na: https://www.coar-repositories.org/files/Competencies-for-ScholComm-and-OA_June-2016.pdf
- Cithara octochorda. [citirano: 2019-06-08]. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=11983>

- Europeana.eu. [citirano: 2019-06-08]. Dostupno na: <https://www.europeana.eu/portal/en>
- Geofizika. [citirano: 2019-09-16]. Dostupno na: <http://geofizika-journal.gfz.hr>
- Knjižnica. // Muzej grada Zagreba. [citirano: 2019-06-04]. Dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/odjeli/knjiznica>
- Maroević, I. Interdisciplinarnost i stalni postavi u muzejima. // *Informatica museologica* 1/2(1989), 14-18.
- Poslanje Muzeja grada Zagreba. // Muzej grada Zagreba. [citirano: 2019-06-04]. Dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/muzej/poslanje>
- Pravilnik o uvjetima i načinu stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci. // *Narodne novine* 28(2011); 16(2014); 60(2014) – Ispravak; 47(2017). [citirano: 2019-06-05]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_03_28_584.html
- Radovanlija Mileusnić, S. Osnove i primjene suvremenog muzejskog knjižničarstva u Hrvatskoj. // *Informatica museologica* 29, 1/2(1998), 5-17.
- Radovanlija Mileusnić, S. Ustroj i organizacija knjižnica zavičajnih muzeja u Hrvatskoj. // *Muzeologija* 38(2001), 7-132.
- Standardi za specijalne knjižnice u Republici Hrvatskoj: [radna verzija]. 2011. [citirano: 2019-06-05]. Dostupno na: <https://www.hkdruštvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/Standardi/STANDARDI%20ZA%20SPECIJALNE%20KNJI%C5%BDNICE1.doc>
- Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 33(1990), 1.

SPECIJALNE KNJIŽNICE U ŠIBENIKU

SPECIAL LIBRARIES IN ŠIBENIK

Melinda Grubišić Reiter

mgrubisic-reiter@knjiznica-sibenik.hr

Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“ Šibenik

UDK / UDC 026(091)(497.581.2)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Prije Domovinskoga rata u Šibeniku su djelovale tri specijalne knjižnice. Dvije od njih danas su zatvorene. Rad donosi prikaz djelovanja knjižnice Tvornice elektroda i ferolegura (TEF) zatvorene 1996., dvije godine poslije prestanka proizvodnje, knjižnice Tvornice lakih metala (TLM), koja je prestala s radom nakon privatizacije tvornice 2008., a spomenuta je i Knjižnica Opće bolnice Šibensko-kninske županije, kao i zbirke Muzeja grada Šibenika, Županijskoga suda u Šibeniku i Državnoga arhiva u Šibeniku.

Rad je prvi prikaz povijesti specijalnih knjižnica na prostoru Šibenika. S obzirom na to da o nastanku, razvoju i sudbini ove vrste knjižnica u Šibeniku ne postoje objavljeni radovi, ovaj rad pridonosi izgradnji mozaika povijesti specijalnih knjižnica u Hrvatskoj. Također, u radu se govori o odnosu matičnih ustanova prema knjižnicama i knjižničarskoj struci. Nesretn završetak djelovanja dviju spomenutih knjižnica može se smatrati pozivom knjižničarima i knjižničarskoj zajednici, na županijskoj i nacionalnoj razini, da budu proaktivni i zagovaraju očuvanje knjižnica, osobito specijalnih, te da različitim aktivnostima široj društvenoj zajednici približe njihovu važnost.

Gljučne riječi: knjižnica Muzeja grada Šibenika, Knjižnica Opće bolnice Šibensko-kninske županije, Knjižnica Tvornice elektroda i ferolegura, Knjižnica Tvornice lakih metala, specijalne knjižnice u Šibeniku, zbirka Državnoga arhiva u Šibeniku, zbirka Županijskoga suda u Šibeniku

Summary

There were four special libraries in Šibenik before the Homeland War. Today, three of them are closed. The paper presents an overview of the activity of: the Electrolyte and Ferroalloy Factory (TEF) Library, which was closed in 1996, two years after the end of production, the Factory of Light Metals (TLM) Library, which ceased work after the privatization of the

factory in 2008, and the the General Hospital of Šibenik-Knin County Library, Šibenik Museum of Art Library, as well as book collections of State Archives in Šibenik and County Court in Šibenik.

The work is the first view of the history of special libraries in the Šibenik area. Given that there are no published works on the emergence, development and destiny of this type of libraries in Šibenik, this work contributes to the construction of a mosaic of the history of special libraries in Croatia. Also, the paper deals with the relationship of mother institutions to libraries, librarianship and its employees. The unfortunate ending of the two aforementioned libraries should be considered when inviting libraries, librarian community at county and national level to be proactive and advocate library preservation, especially in special and diverse activities, to broaden their importance to the wider community.

Key words: book collection of County Court in Šibenik, book collection of State Archive in Šibenik, Electrode and Ferrous Alloy Factory Library, Factory Light Metals Library, General Hospital of Šibenik-Knin County Library, special libraries in Šibenik, Šibenik Museum of Art library

Uvod

Začetci specijalnih knjižnica u Šibeniku datiraju još u vrijeme između dva svjetska rata kada se spominju knjižnice Bolnice, Okružnoga suda i Trgovačkoga društva.¹ Poslije Drugoga svjetskog rata u Šibeniku su postojale tri specijalne knjižnice i dvije zbirke, a, odnedavna, i zbirka Arhiva, koja ima perspektivu postati knjižnica. To su:

- knjižnica Tvornice lakih metala
- knjižnica Tvornice elektroda i ferolegura
- knjižnica Opće bolnice Šibensko-kninske županije
- zbirka Muzeja grada Šibenika
- zbirka Županijskoga suda u Šibeniku
- zbirka Arhiva u Šibeniku.

Tvornica elektroda i ferolegura (TEF)

Prije izgradnje tvornice u Šibeniku postojala je mala tvornica karbida i cijanida pokraj Skradina izgrađena 1897. godine. Poslije tri godine izgrađena je Tvornica karbida i cijanida na području grada. TEF postaje jedan od prvih pogona za proizvodnju umjetnih gnojiva u tadašnjoj Europi, a nakon dvadesetih godina prošloga stoljeća i jedan od najvećih proizvođača karbida i cijanida u svijetu.² Poslije Drugo-

---

¹ Karmanski, Z. Naučna biblioteka u Šibeniku. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 8, 3/4(1962), 181.

² Vučetić, N.; A. Mamić. Tvornica elektroda i ferolegura Šibenik. Šibenik: Tvornica elektroda i

ga svjetskog rata nastavila se osnovna proizvodnja, ali je započela i modernizacija. Tvornica elektroda i ferolegura s proizvodnjom prestaje 1994. godine.³

Knjižnica Tvornice elektroda i ferolegura

Knjižnica i arhiv Tvornice elektroda i ferolegura osnovani su 1971., a bili su smješteni u prostor izgrađen posebno za to. Priručne knjižnice po pogonima, sektorima i službama bile su dovoljne da se omoguću uspostava početnoga fonda knjižnice. Početan skromni fond činile su 3644 knjige, od toga 2826 stručnih, 816 knjiga beletristike i 115 časopisa na hrvatskome i stranim jezicima. Vrlo brzo okupili su se brojni čitatelji. Zahvaljujući pomoći djelatnika Gradske knjižnice „Juraj Šižgorić“ Šibenik, knjige ove knjižnice bile su uređene prema Univerzalnoj decimalnoj klasifikaciji. U knjižnici je bio zaposlen jedan stalni djelatnik, a jedan pomoćni mijenjao se povremeno na nekoliko godina. Obrazovali su se na jednomjesečnim tečajevima.

Fondom knjižnice najviše su se koristili stručnjaci koju su se educirali o najnovijim dostignućima u struci, nadopunjavali znanja i stručno se usavršavali, što je pridonijelo tehnološkom napretku tvornice.⁴ Osim stručne tematike, knjižnica je prikupljala i knjige iz područja zakonodavstva, gospodarstva, samoupravljanja te beletristiku i školske lektire. Periodiku su činile novine i časopisi iz područja struke, ekonomije, marksizma – imala je šezdeset naslova časopisa, od kojih je trinaest bilo stranih (zbog restrikcije 1983. smanjeno na pet), kao i jedanaest naslova novina. Knjižnica je kupovala domaće časopise: *Ekonomski bilten*, *Kemija u industriji*, *Ljevarstvo*, *Povijest sporta*, *Financije* itd. Od stranih časopisa, knjižnica je nabavljala: *Zavodskaju laboratoriju*, *Koks i himiju*, *Stalj*, a prije restrikcije i: *Carbon*, *Metal Wick*, *Metal Bulletin*... Sindikat TEF-a financirao je određene novine i časopise, kao npr. *Komunist*, *Socijalizam*, *Rad* itd.⁵ Tvornica je izdavala i novine *TEF: informativni list Tvornice elektroda i ferolegura*. Nažalost, propadanjem tvornice i njezinim zatvaranjem i knjižnica je doživjela svoj kraj, a fond knjižnice poslužio je kao početni fond Gradske knjižnice Vodice, dok je dio završio u Arhivu.

---

ferolegura; Beograd: Export-press, 1975. Str. 31–32.

³ Povijest TEF-a – stup šibenskog industrijskog razvoja u 20. stoljeću. // TEF. [citirano: 2019-07-02]. Dostupno na: <http://www.tef.hr/stranica/5/povijest-tef-a-stup-sibenskog-industrijskog-razvoja-u-20-stoljecu.html>

⁴ B. B.; J. M.; N. J. Tri godine knjižnice. // TEF: informativni list Tvornice elektroda i ferolegura 12, 7-8(1974), 7.

⁵ Meštrov, J. Novine i časopisi u našoj knjižnici. // TEF: informativni list Tvornice elektroda i ferolegura 21, 106-107(1983), 13.

Tvornica lakih metala (TLM)

Tvornica aluminija i aluminijskih proizvoda u Ražinama pokraj Šibenika osnovana je u lipnju 1952., a od 1953. posluje pod nazivom Tvornica lakih metala „Boris Kidrič“. Od 1985. Tvornica lakih metala zapada u sve dublju krizu koja kulminira izbijanjem rata 1991. godine. U rujnu te godine tvornica je pretrpjela velika ratna razaranja, pa je većim dijelom prestala raditi. Potkraj 1991. pretvorbom društvenog vlasništva tvrtka djeluje kao dioničko društvo pod nazivom Tvornica lakih metala d. d. Šibenik (razdvojila se na dvanaest društava).⁶ Godine 2009. dijeli se na tri nova društva (TLM-TVP d.o.o. – Tvornica valjanih proizvoda, TLM-TPP d.o.o., Tvornica prešanih proizvoda i Adrial plus d.o.o. za usluge i trgovinu).⁷

Knjižnica Tvornice lakih metala

Godine 1956. u prostoru Tvornice počinje s radom i specijalna knjižnica. Knjižnica se sastojala od sobe za knjižničara i jedne veće prostorije koja je služila kao čitaonica. Posjedovala je nekoliko knjižničnih kataloga, i to: abecedni autorsko-naslovni, abecedni stručni ili predmetni i mjesni katalog ili matični te poseban katalog za serijske publikacije ili za neknjižnu građu, i to abecedno-naslovni. Knjižna građa bila je uglavnom složena po *numerusu curensu*, a samo dio prema strukama.

Sakupljeno je 5000 knjiga, od toga 3267 stručnih, usko vezanih za razvoj tvornice. Prije dvadeset pet godina knjižnica je primala devedeset stranih i domaćih časopisa različitih struka (*Kemija u industriji, Strojstvo, Metal Industry, Werkstoffe und Korrosion, Alluminio...*), a osamnaest godina kasnije bila je pretplaćena tek na pet domaćih. Korisnici ove specijalne knjižnice uglavnom su bili radnici tvornice koji su se njome služili za stručni i istraživački rad.

U knjižnici je radilo nekoliko zaposlenika, sve do dolaska profesorice hrvatskoga jezika, koja je jedina položila stručni ispit 1980. u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, stručno obradila građu te uvela kataloge. Bilo je to zlatno doba knjižnice, u kojem je velik uspjeh poslovanja Tvornice lakih metala donosio znatna sredstva za nabavu fonda: knjiga i časopisa na stranim jezicima, bogate referentne zbirke i sl. Potkraj osamdesetih godina knjižnica je, gotovo istodobno s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom u Zagrebu, uvela računala za obradu knjižnične gra-

---

⁶ Šmit, M. Izgradnja hrvatske aluminijske industrije. Šibenik: Tvornica lakih metala, 1997. Str. 173–176.

⁷ TLM. Izvješće uprave o stanju društva za 2013. godinu. // TEF. [citirano: 2019-07-23]. Dostupno na: <http://www.tef.hr/stranica/5/povijest-tef-a-stup-sibenskog-industrijskog-razvoja-u-20-stoljecu.html>

de. Domovinski rat prekinuo je višegodišnju suradnju s knjižnicom Željezare Sisak i Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom u Zagrebu.

Centar za aluminij nadležan je za knjižnicu od 1991. (razdvajanjem Tvornice lakih metala na dvanaest društava). Tada započinje njezino propadanje jer pojedina društva nabavljaju knjige samostalno za vlastite potrebe i financijski ne podupiru nabavu knjižne građe. Izrada zbirke dokumenata iz vanjskih i unutarnjih izvora Tvornice također više nije bila izvediva, najviše zbog prekinute suradnje s drugim društvima u Tvornici. Zadnji podatak iz 1998. upućuje na to da su kupljene samo dvije knjige. Izdavačka djelatnost također je doživjela kraj pa je dugogodišnji časopis *Aluminij* prestao izlaziti. Godine 2007. bilo je samo dvadeset sedam aktivnih korisnika.

Jedina mogućnost da se knjižnica sačuva bilo je povezivanje svih društava s ograničenom odgovornošću, koja djeluju zasebno, u jedno središnje društvo – priznanje većih financijskih sredstava u specijalnu knjižnicu pridonijelo bi njezinu prosperitetu, što se, nažalost, nije dogodilo. Godine 2008., odlaskom posljednje djelatnice (od dvije zaposlene) u mirovinu, knjižnica je prestala djelovati. Reorganizacijom industrije, promjenom vlasništva, recesijom, smanjenjem djelatnosti, kao posljedica novonastalih uvjeta u procesu tranzicije, knjižni fond bio je osiromašen, novi nije stvoren i odlasci u mirovinu pridonijeli su njezinu ukidanju.⁸

Opća bolnica Šibensko-kninske županije

Pošto je Dalmatinski sabor 1880. donio odluku o izgradnji Pokrajinske bolnice s ludnicom, u Šibeniku je 24. lipnja 1883. otvorena moderna bolnica.⁹ Šibenska bolnica bila je bombardirana tijekom 1943. godine pri čemu su srušene ili oštećene brojne zgrade.¹⁰ U novijoj povijesti Bolnice treba spomenuti izgradnju Poliklinike 1982., koja je otvorila nove dijagnostičke mogućnosti.¹¹ Šibenski liječnici objavili su relativno mnogo radova u stručnoj literaturi. Objavljeno je i nekoliko knjiga o bolnici, najčešće spomen-knjige, bibliografije itd.¹²

⁸ Grubišić Reiter, M. Knjižnica Tvornice lakih metala. // Glasnik društva bibliotekara Split 14/15(2016-2017), 85-87.

⁹ Grmek, S. D. O zdravstvu starog Šibenika. // Spomen-knjiga o sedamdesetpetogodišnjici Opće bolnice u Šibeniku: 1883-1958. / sastavio Odbor. Šibenik: Ravnateljstvo Opće bolnice u Šibeniku, 1958. Str. 25.

¹⁰ Kapeli-Dogan, K. Sedamdeset pet godina Očnog odjela Opće bolnice Šibenik. // 75 godina Očnog odjela Opće bolnice Šibenik: zbornik radova za znanstvenog skupa / [ur. K. Kapeli-Dogan]. Šibenik: Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“: Hrvatski liječnički zbor, Podružnica, 1997. Str. 17.

¹¹ Goleš, N. Od lazareta do Medicinskog centra. // 100 godina šibenske bolnice / [gl. ur. I. Merlak]. Šibenik: Medicinski centar, 1983. Str. 34.

¹² Sirovica, S. Liječnici šibenskog područja: znanstveni, stručni i drugi radovi: bibliografija: 1883.-1999. Šibenik: vlast. nakl., 2000. Str. 5.

Knjižnica Opće bolnice Šibensko-kninske županije

Stručna medicinska knjižnica Opće bolnice Šibensko-kninske županije specijalna je knjižnica u sastavu zdravstvene ustanove (tadašnji Opći odsjek RZ zajedničke nemedicinske službe). Namijenjena je u prvom redu liječnicima matične ustanove, ali i svim ostalim zdravstvenim i nezdravstvenim djelatnicima, studentima i srednjoškolicima čiji je interes područje medicine. Godina je osnutka nepoznata, ali po fondu knjiga i časopisa može se zaključiti da je postojala već tridesetih godina prošlog stoljeća, a pretpostavlja se da je nastala od malih privatnih zbirki po bolničkim odjelima.

Raspisivanjem natječaja za radno mjesto knjižničara od 1977. godine započinje stručno vođenje knjižnice sustavnim popisivanjem knjižničnoga fonda, uz konzultacije s Matičnom službom Gradske knjižnice „Juraj Šižgorić“. Dotad je fond bio razasut po odjelima iako se uredno evidentirala dostava knjiga i časopisa na odjele. Zatečeno stanje bilo je oko 1200 svezaka knjiga i 900 svezaka (kompletna godišta) periodike. Na preporuku Knjižnice Škole narodnog zdravlja „Andrija Štampar“ odabrana je klasifikacija za medicinske i veterinarske knjižnice prema C. C. Barnardu, a kataložni opisi rade se prema ISBD-u za monografske publikacije. Počeo se izradivati abecedni i stručni katalog te abecedni katalog objavljenih radova, magistarskih radova i doktorskih disertacija liječnika bolnice. Znanstveni su i stručni časopisi inventarizirani, a evidencija pristizanja serijskih publikacija vodila se na kardeks karticama sa svim podacima o izdavaču, učestalosti izlaženja itd. Sva nabava od tada ide preko knjižnice, mijenja se dotadašnja praksa proizvoljna naručivanja, vodeći računa o tome da se nađe ravnoteža između kliničkih i bazičnih znanosti kako bi rast fonda odgovarao zahtjevima i liječnika specijalista i mladih liječnika, stažista i specijalizirana. Obogaćivala se referentna zbirka (enciklopedije, bibliografije, rječnici, međunarodne sekundarne publikacije). Na odjelima su ostavljene manje priručne zbirke knjiga potrebne za rutinski rad. U to je vrijeme knjižnica bila u prostoriji od 25 m² bez čitaonice, samo s dva sjedeća mjesta za korisnike gdje se moglo pregledavati novopristigle brojeve časopisa, dok je za starije brojeve bila omogućena posudba. Godišnji prirast knjiga bio je oko 90 svezaka, a godišnja pretplata na nešto više od 96 naslova stranih i 50 domaćih časopisa.

Međuknjižnična posudba bila je uspješna od samih početaka stručnoga rada knjižnice. Osobito dobra suradnja bila je s Centralnom medicinskom knjižnicom u Ljubljani i Središnjom medicinskom knjižnicom Medicinskoga fakulteta u Zagrebu, što je omogućivalo i nabavu fotokopija iz inozemstva. Važnu ulogu u suradnji medicinskih knjižnica imao je sustav Znanstvenih informacija Republike Hrvatske, a podaci o časopisnom fondu redovito su dostavljani za potrebe Centralnoga kataloga znanstvene i stručne periodike te Kataloga biomedicinske periodike u hrvatskim knjižnicama. Otvaranjem nove Poliklinike 1982. knjižnica je dobila novi prostor od

69 m² (54 m² bila su za knjižnicu i čitaonicu, sa sedam mjesta za korisnike te 15 m² za spremište).

U sastavu bolnice djelovala je Znanstvenoistraživačka jedinica, što je otvorilo put da tadašnje Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske 1990-ih sufinancira pretplatu na strane znanstvene i stručne časopise na temelju prijavljenih znanstvenih projekata. Pretplata na strane časopise poslije 1992. smanjila se na 44 strana časopisa, a godišnji prirast knjiga iznosio je od 100 do 250 svezaka (uz važne donacije Fondacije Sabre i otkup Ministarstva).

Velik korak u osuvremenjivanju referalne informacijske djelatnosti bila je nabava računalne opreme sredstvima dobivenima od Šibenske županije što je omogućilo korištenje online bazama dostupnim Hrvatskoj akademskoj i istraživačkoj zajednici. Stalno stručno usavršavanje knjižničarke rezultiralo je edukacijom korisnika za učinkovito korištenje izvorima informacija (individualno), a organizirala su se i gostujuća predavanja. Zadnji su podatci o fondu ukupno 4100 svezaka knjiga i 435 naslova časopisa, a broj je stalnih i povremenih korisnika 935 (prema zadnjem trogodišnjem statističkom izvješću iz 2014. godine). Posljednjih desetak godina znatno se smanjila nabava knjiga, a nije bilo ni pretplate na strane časopise.

Knjižnica je bila potpora stručnom i znanstvenoistraživačkom radu liječnika, ali i medicinskim sestrama i ostalom osoblju u njihovu stručnom napredovanju. Pružala je pomoć u pripremi za objavljivanje radova liječnika, usluge prevođenja, lektoriranja i korigiranja raznih izdanja bolnice. Korisnici su mogli tražiti tematsko pretraživanje medicinskih baza podataka, različite informacije i upute za uspješno pretraživanje literature, pomoć u primjeni uputa za citiranje literature, podatke o indeksiranosti ili citiranosti časopisa, radova, autora itd. U dogovoru s upravom bolnice ugovorena je višegodišnja pretplata na bazu kliničkih smjernica UpToDate. Svi korisnici mogu je i dalje pretraživati sa svih računala spojenih na internet. Iako je prije dvije godine dugogodišnja voditeljica knjižnice otišla u mirovinu, još nije primljena nova osoba (Slika 1.).

Slika 1. Knjižnica Opće bolnice Šibensko-kninske županije

Muzej grada Šibenika

Šibenski muzej, smješten u bivšoj Kneževoj palači u neposrednoj blizini Katedrale, utemeljen je 20. prosinca 1925. godine.¹³ Kneževa palača adaptirana je 1975., čime je omogućeno suvremeno funkcioniranje muzeja.¹⁴ Stalni postav muzeja otvoren je 28. rujna 2012. godine.¹⁵ Muzej ima bogatu izdavačku djelatnost te je, osim kataloga (tristotinjak, uz prigodne izložbe), tiskao i brojnu stručnu i znanstvenu literaturu iznimno važnu za povijest Šibenika.¹⁶

Zbirka knjiga, knjižnica

Muzej grada Šibenika prikupio je knjižnu građu spašavajući knjige iz privatnih i javnih knjižnica koje su propadale između dva svjetska rata, a i poslije Drugog

---

¹³ Grubišić, S. 60 godina šibenskog muzeja: dvorana za povremene izložbe 26.XI-21.XII 1986. Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1986. Str. [4].

¹⁴ Klisović, M. Devedeset godina Muzeja grada Šibenika. Šibenik: Muzej grada Šibenika, 2015. Str. 39-41.

¹⁵ Isto. Str. 72.

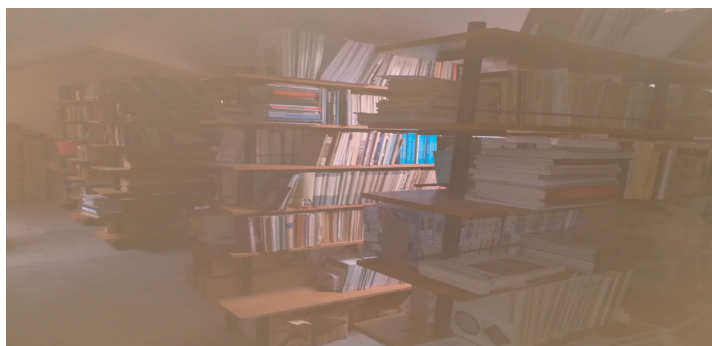
¹⁶ O muzeju. // Muzej grada Šibenika. [citirano: 2019-07-02]. Dostupno na: http://www.muzej-sibenik.hr/hrv/o_muzeju.asp

svjetskog rata. Naučna biblioteka osnovana je u sklopu Muzeja kao samostalan odjel 1955., i zapravo je bila prva specijalna knjižnica, u pravom smislu riječi, koja je bila i stručno vođena. Tri tisuće knjiga pristiglo je od Gimnazije (utemeljene 1909.) i biblioteke Učiteljske škole (utemeljene 1922. godine). Te su dvije knjižnice naslijedile knjižnicu Hrvatske gimnazije i knjižnicu Učiteljske škole u Zadru, kada je grad potpao pod Italiju. S njima su stigle i knjige Matice dalmatinske. Veći dio donirala je Gradska knjižnica – 4500 svezaka knjiga. U tadašnjem je fondu bilo 6100 knjiga, 2800 časopisa i novina. Prostor knjižnice činile su dvije, zatim se proširio na tri, nažalost, nedovoljne prostorije. Nabavljen je i najpotrebniji namještaj: police, vitrine i kataložni ormarići.

Od kataloga, postojali su matični, topografski, abecedni i stručni. Stručni katalog izrađen je prema sustavu kojim su se tada služile Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu i Knjižnica Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Iako nije imala velika sredstva za nabavu knjižnog fonda, knjižnica je redovito nabavljala nove i antikvarne knjige i time popunjavala zatečeni fond. Građa je pristizala i kao dar ili zamjena, a sadržavala je veliku zbirku klasika, brojna godišta časopisa i novina od druge polovine 19. stoljeća pa do 1941. godine, talijanskih knjiga nabavljenih u vrijeme Drugoga svjetskog rata, kao i knjiga na njemačkome jeziku. U knjižnici se mogao naći i veliki broj političkih brošura važnih za političku povijest Dalmacije, kao i kompletna zbirka novina tiskanih u Šibeniku. Posebnu vrijednost imale su rijetke knjige i rukopisi i zavičajne knjige (zbirka *Sibenicensia*). Posjedovala je i oko stotinu geografskih karata, nešto muzikalija, grafika i plakata. Fond je narastao na čak 13 100 knjiga i 4700 časopisa i novina. U samo nekoliko godina djelovanja (godišnji prosjek broja korisnika bio je oko šest stotina, što je bilo jako važno za knjižnicu), relativno brzo izrasla je u uređenu ustanovu. U knjižnici su tada radili bibliotekar i bibliotekarski manipulant. Nedostatak prostora onemogućio je daljnju nabavu, kao i zapošljavanje novih djelatnika, a to je ubrzalo izdvajanje iz muzeja. Poslije šest godina knjižnica se osamostalila i preselila u novi prostor te postala Naučna biblioteka. Naučna biblioteka 1966. ujedinila se s Gradskom knjižnicom.¹⁷

Nažalost, knjižnica Muzeja u Šibeniku više nije imala zaposlene stručne djelatnike. Od tada se zbirka knjiga uvećavala isključivo različitim donacijama (Slika 2.). Danas Muzej grada Šibenika u svojoj zbirci posjeduje knjige, periodiku i sitni tisak, samo djelomično popisane, među kojima su 12444 sveska knjiga i 3464 primjeraka periodike. Međutim, veći dio nije inventariziran iako su u njemu brojne knjige važne za povijest grada i okolice.

¹⁷ Karmanski, Z. Nav. dj., 180-182.

Slika 2. Zbirka Muzeja grada Šibenika

U fondusu su muzejske zbirke rarietnih izdanja unutar Kulturno-povijesnog odjela rijetke knjige poznatih Šibenčana: obitelji Divnić, Niccola Tommasea, Sime Matavulja i skradinske obitelji Marasović. Nažalost, nedostatak sredstava za stručnu osobu, tj. knjižničara, koji bi mogao srediti ovaj vrijedan fond, prepreka je da se ova zbirka ponovno pretvori u knjižnicu kakvu je Muzej imao potkraj pedesetih godina prošloga stoljeća (Slika 2.).

Državni arhiv u Šibeniku

Prethodnik arhiva u Šibeniku bio je Sabirni centar koji je djelovao kao odjel Historijskoga arhiva u Zadru, a započeo je s radom 1. siječnja 1968. godine. Državni arhiv u Šibeniku, nadležan za Šibensko-kninsku županiju, osnovan je 11. siječnja 2007., pošto je pedeset godina bezuspješno pokušavao osnovati samostalnu ustanovu.¹⁸

Zbirka knjiga

U fondu je zbirke više od 10 000 knjiga. Zasad ih je popisano samo 2936, ali ništa od toga nije katalogizirano niti klasificirano (Slika 3.). Zbirka knjiga dijelom je u čitaonici (uglavnom referentna zbirka i knjige vezane za povijest grada Šibenika i okolice), a u spremištu su knjige koje su donirali Gimnazija Antuna Vrančića u Šibeniku i dr. Stjepan Sirovica (uglavnom medicinske), pravne knjige Općinskoga suda, knjige iz Tvornice elektroda i ferolegura, Političke škole, knjige prof. Pandžića, prof. Franje Dujmovića (povijesna tematika), SUBNOR-a i obitelji Ćorić. Korisnici (više

---

¹⁸ O arhivu: povijest. // Državni arhiv u Šibeniku. [citirano: 2019-07-02]. Dostupno na: <http://www.dasi.hr/o-arhivu.asp>

od tisuću godišnje), uglavnom profesori, studenti, privatne osobe i istraživači, koje najviše zanimaju matične knjige, stari nacrti, rodoslovlja i različite struke, posjećuju ovu zbirku radi stručnih skupova ili projekata i sl. Iako prema sistematizaciji radnih mjesta šibenskoga Arhiva radno mjesto diplomiranoga knjižničara postoji, dosad on, zbog nedostatka financijskih sredstava, nije zaposlen.

Slika 3. Zbirka Državnoga arhiva u Šibeniku

Županijski sud u Šibeniku

Okružni sud u Šibeniku osnovan je 18. listopada 1894. godine.¹⁹ Knjižnica se spominje još između dva svjetska rata, a zapravo je riječ o maloj zbirci koja je to ostala i do danas.²⁰ Stari dio fonda nije popisao, a knjige se počinju evidentirati tek na početku osamdesetih godina. Do danas je na tom popisu 448 naslova stručne pravne literature (zbirke sudskih odluka Vrhovnoga suda, zbornici pravnih fakulteta, različiti zakonici itd.). U fondu au i brojni svesci različitih naslova periodike, isključivo vezanih za pravnu struku (Slika 4.).

---

¹⁹ Stvaratelj. Zemaljski sud u Zadru. // [citirano: 2019-07-23]. Dostupno na: <http://arhinet.arhiv.hr>

²⁰ Zenić, M. U pohvalu od grada Šibenika: pisana riječ od najstarijih vremena do danas. Šibenik: Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“ Šibenik, 2002. Str. 349.

Slika 4. Zbirka **Županijskoga** suda u Šibeniku

Zaključak

Kako bi se spriječilo daljnje propadanje i nestajanje specijalnih knjižnica u Hrvatskoj, nužno je zagovaranje za knjižnicu, a za to su važni suradnja, partnerstvo i potpora cijele knjižničarske zajednice. Pri tome bi svi pripadnici knjižničarskoga udruženja, bez obzira na to u kojoj su vrsti knjižnica zaposleni, trebali biti svjesni svoje uloge u službi općega društvenog interesa. Specijalne knjižnice, kao jedinstvene i nezamjenjive, trebaju cijeniti vlastite vrijednosti i imati viziju pozitivne budućnosti koja se izgrađuje s vremenom, prihvaćajući i čineći promjene.

Zahvale

Zahvaljujem prof. Nadi Zenić na dijelu teksta koji se odnosi na knjižnicu Opće bolnice Šibensko-kninske županije.

Literatura

- B. B.; J. M.; N. J. Tri godine knjižnice. // TEF: informativni list Tvornice elektroda i ferolegura 12, 7-8(1974), 7.
- Goleš, N. Od lazareta do Medicinskog centra. // 100 godina šibenske bolnice / [gl. ur. I. Merlak]. Šibenik: Medicinski centar, 1983. Str. 23-42.
- Grmek, S. D. O zdravstvu starog Šibenika. // Spomen-knjiga o sedamdesetpetgodišnjici Opće bolnice u Šibeniku: 1883-1958. / sastavio Odbor. Šibenik: Ravnateljstvo Opće bolnice u Šibeniku, 1958. Str. 7-27.
- Grubišić Reiter, M. Knjižnica Tvornice lakih metala. // Glasnik društva bibliotekara Split 14/15(2016-2017), 85-87.

- Grubišić, S. 60 godina šibenskog muzeja: dvorana za povremene izložbe 26.XI-21.XII 1986. Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1986.
- Kapeli-Dogan, K. Sedamdeset pet godina Očnog odjela Opće bolnice Šibenik. // 75 godina Očnog odjela Opće bolnice Šibenik: zbornik radova za znanstvenog skupa / [ur. K. Kapeli-Dogan]. Šibenik: Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“: Hrvatski liječnički zbor, Podružnica, 1997. Str. 13–26.
- Karmanski, Z. Naučna biblioteka u Šibeniku. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 8, 3/4 (1962), 180-182.
- Klisović, M. Devedeset godina Muzeja grada Šibenika. Šibenik: Muzej grada Šibenika, 2015.
- Meštrović, J. Novine i časopisi u našoj knjižnici. // TEF 21, 106-107(1983), 13.
- O arhivu: povijest. // Državni arhiv u Šibeniku. [citirano: 2019-07-02]. Dostupno na: <http://www.dasi.hr/o-arhivu.asp>
- O muzeju. // Muzej grada Šibenika. [citirano: 2019-07-02]. Dostupno na: http://www.muzej-sibenik.hr/hrv/o_muzeju.asp
- Povijest TEF-a – stup šibenskog industrijskog razvoja u 20. stoljeću. // TEF. [citirano: 2019-07-02]. Dostupno na: <http://www.tef.hr/stranica/5/povijest-tef-a-stup-sibenskog-industrijskog-razvoja-u-20-stoljecu.html>
- Sirovica, S. Liječnici šibenskog područja: znanstveni, stručni i drugi radovi: bibliografija: 1883.-1999. Šibenik: vlast. nakl., 2000.
- Stvaratelj. Zemaljski sud u Zadru. // Nacionalni arhivski informacijski sustav. [citirano: 2019-07-23]. Dostupno na: <http://arhinet.arhiv.hr>
- Šmit, M. Izgradnja hrvatske aluminijske industrije. Šibenik: Tvornica lakih metala, 1997.
- TLM. Izvješće uprave o stanju društva za 2013. godinu. // TEF. [citirano: 2019-07-23]. Dostupno na: <http://www.tef.hr/stranica/5/povijest-tef-a-stup-sibenskog-industrijskog-razvoja-u-20-stoljecu.html>
- Vučetić, N.; A. Mamić. Tvornica elektroda i ferolegura Šibenik. Šibenik: Tvornica elektroda i ferolegura; Beograd: Export-press, 1975.
- Zenić, M. U pohvalu od grada Šibenika: pisana riječ od najstarijih vremena do danas. Šibenik: Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“ Šibenik, 2002.

**STRUKTURIRANJE IZLOŽBENE DJELATNOSTI
MUZEJSKE KNJIŽNICE RADI KOMUNIKACIJE
KULTUROLOŠKOGA I INFORMACIJSKOGA
POTENCIJALA PISANE BAŠTINE – NA PRIMJERU
SPECIJALNE KNJIŽNICE TEHNIČKOGA MUZEJA
NIKOLA TESLA U ZAGREBU**

STRUCTURING EXHIBIT PRODUCTION OF MUSEUM
LIBRARY IN COMMUNICATING CULTURAL AND
INFORMATIONAL POTENTIAL OF WRITTEN HERITAGE
– AS PORTRAYED ON THE EXAMPLE OF TECHNICAL
MUSEUM NIKOLA TESLA SPECIAL LIBRARY IN ZAGREB

Kristina Kalanj
kristina.kalanj@tmnt.hr
Tehnički muzej Nikola Tesla, Zagreb

UDK/UDC 026.07+069.9]:021.4(497.5)

Pregledni rad / Review paper

Sažetak

U radu će biti prikazana izrada strategije i oblikovanja izložbene djelatnosti muzejske knjižnice na primjeru specijalne knjižnice Tehničkoga muzeja Nikola Tesla u Zagrebu, kojom se provodi strateška zadaća promoviranja i edukacije o tehnici i znanosti, industriji i izumiteljstvu u Hrvatskoj i svijetu te prezentacija i komunikacija kulturološkoga i informacijskoga potencijala pisane baštine u muzejskome kontekstu. Platforma matične institucije ponudila je mogućnost razvoja projekata osmišljenih i realiziranih unutar interdisciplinarnosti knjižničarske i muzeološke znanosti i djelatnosti, a u organizaciji Knjižnice kao relevantna medija za korištenje višestrukim potencijalom knjižničnoga fonda usmjerena prema korisnicima i javnosti. Odjek ostvarenih projekata služit će kao potpora premisi da su kulturološka i informacijska važnost i potencijal pisane baštine neizostavni u procesima istraživanja, edukacije i promocije (povijesti) znanosti i tehnike te da, koristeći se odabranim aktivnostima, takva građa može i mora biti visoko afirmirana u sinergijskom djelovanju knjižnične i muzejske djelatnosti.

Gljučne riječi: izložba knjiga, muzejska knjižnica, pisana baština, struktura izložbene djelatnosti muzejske knjižnice, Tehnički muzej Nikola Tesla Zagreb

Summary

The paper presents the development and the strategy behind exhibit production of a museum library on the example of Technical Museum Nikola Tesla Zagreb special library, which serves to promote and educate the public on Croatia's and the world's scientific and technological achievements, and to present and communicate the cultural and informational potential of written heritage in a museum context. The public platform of Technical Museum Nikola Tesla has secured its library the potential for developing and organizing projects realised within the interdisciplinary field of library science and museology, proving that it can serve as a relevant medium for utilising its funds' multiple potential towards users and the public. The public feedback of the realised projects will support the hypothesis that the cultural and informational relevance and potential of written heritage is indispensable in the process of researching, education and promotion of the history of science and technology and also, that by using chosen activities such materials can and must be highly affirmed within the synergy of librarianship and museology.

Key words: book exhibition, museum library, structure of museum library exhibit production, Technical Museum Nikola Tesla Zagreb, written heritage

Uvod – Temeljni strateški principi planiranja i razvoja specifičnih djelatnosti muzejske knjižnice u muzejskome kontekstu

Strategija razvoja Knjižnice Tehničkoga muzeja Nikola Tesla u Zagrebu usklađena je sa strateškim planom matične institucije kao muzeja znanosti i tehnologije, jedinstvena u Hrvatskoj. Tehnički muzej Nikola Tesla djeluje na nacionalnoj razini i relevantan je centar za stjecanje temeljnih znanja o znanosti i tehnici te za upoznavanje s nacionalnom znanstvenom i tehničkom baštinom i njezinim istaknutim predstavnicima.¹ Knjižnična djelatnost specijalne muzejske knjižnice Tehničkoga muzeja Nikola Tesla rad je na izgradnji, organizaciji i očuvanju knjižničkoga fonda vezana za povijest znanosti i tehnike te razvoj svih knjižničnih usluga i specifičnih djelatnosti. U programskom dijelu izgradnje i organizacije specifičnih djelatnosti, edukacije i strategije javnoga djelovanja definiran je skup primarnih strateških ciljeva: promoviranje i izučavanje tehnike i znanosti, industrije i izumiteljstva u Hrvatskoj i svijetu te prezentacija i komunikacija srodne pisane tehničke baštine.² Uvrštene su i promotivne aktivnosti radi afirmacije Knjižnice i njezina fonda, promicanje čitanja i učenja, informiranje i obrazovanje. Strateški su ciljevi i pridobivanje novih korisnika

---

¹ U skladu s internim dokumentom Tehničkoga muzeja Nikola Tesla, vidi: Franulić, M. Strateški plan Tehničkog muzeja: nacrt. 2012.

² U skladu s internom dokumentu Tehničkoga muzeja Nikola Tesla, vidi: Kalanj, K. Petogodišnji strateški plan Knjižnice Tehničkog muzeja. 2013.

te proširenje suradnje na nove partnere radi podizanja kvalitete programa i usluga usmjerenih prema ciljanim skupinama korisnika u znanstvenoistraživačkim procesima i sustavu cjeloživotnoga učenja.

Zadani strateški ciljevi ostvaruju se sljedećim vrstama projektnih aktivnosti: tematske izložbe knjiga, predstavljanja stručnih monografija te popularnoznanstvene literature i multimedijskog izdavaštva, osnivanje i djelovanje knjižnične edukacijsko-informacijske zone unutar stalnog muzejskog postava EdukaEnergiana³, predavanja te javna čitanja. Očekivani su rezultati bolje razumijevanje znanosti i tehnologija te vrednovanje kulturne baštine; snažnija vidljivost i pozicioniranje u javnosti; razvoj prezentacijskih formi, oblika komunikacije i prijenosa sadržaja i znanja; povećano znanje u organizaciji projekata te viša kvaliteta programa i povećan broj korisnika.

Razvoj izložbene djelatnosti u sustavu muzejskog knjižničarstva

Muzejske knjižnice imaju svoje specifične djelatnosti u odnosu prema drugim vrstama knjižnica, a to su i suradnja i organizacija izložbenih djelatnosti muzeja. Pojedine jedinice knjižnične građe mogu biti popratna građa uz izložbenu prezentaciju neke teme, ali i osnovna tema izložbe.⁴ Muzejska platforma matične institucije Knjižnice Tehničkoga muzeja Nikola Tesla ponudila je mogućnost razvoja izložbenih projekata u organizaciji Knjižnice kao relevantna medija za korištenje višestrukim potencijalom knjižničkoga fonda usmjerena prema korisnicima i javnosti. Tijekom posljednjih deset godina Knjižnica Tehničkoga muzeja Nikola Tesla razvila je izložbene programske aktivnosti koje su ostvarene i predstavljene javnosti unutar javne muzejske platforme stalnog postava te izložbenih prostora, samostalno ili u sklopu javnih i kulturnih manifestacija radi što boljeg plasmana programa širokim krugovima korisnika i općoj javnosti. Najvažnije su manifestacije na kojima su pred-

---

³ EdukaEnergiana korisnički je edukacijsko-informacijski prostor Knjižnice Tehničkoga muzeja Nikola Tesla u novom odjelu stalnoga postava i infocentru Muzeja Obnovljivi izvori i energetska učinkovitost. Projekt EdukaEnergiana služit će uvođenju novih aktivnosti za korisnike radi izučavanja tehničke baštine, informiranja, obrazovanja i podizanja svijesti o energiji i okolišu u vezi s održivim razvojem. Vidi: Stalni postav. // Tehnički muzej Nikola Tesla. [citirano: 2019-09-16]. Dostupno na: <https://tmnt.hr/hr-hr/stalni-postav>

⁴ Usp. Radovanlija Mileusnić, S. Mjesto i uloga knjižnice u muzeju. // Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / ur. M. Willer, T. Katić. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2000. Str. 183.

stavljeni izložbeni projekti Festival znanosti,⁵ Noć muzeja,⁶ Noć knjige,⁷ Zagrebački energetska tjedan.⁸

Specifične djelatnosti specijalne knjižnice Tehničkoga muzeja Nikola Tesla u Zagrebu, koje se ostvaruju putem izložbenih projekata, a provode unutar muzejskoga konteksta stalnoga postava te izložbenih prostora, samostalno ili u sklopu javnih i kulturnih manifestacija, povezane su sa sljedećim dijelovima rada: promoviranjem i izučavanjem tehnike i znanosti, industrije i izumiteljstva u Hrvatskoj i svijetu; prezentacijom i obavještavanjem o srodnoj pisanoj tehničkoj baštini; podizanjem svijesti o ulozi i vrijednostima kulturne i tehničke baštine; promicanjem čitanja i učenja; informiranjem i obrazovanjem; promocijom i afirmacijom Knjižnice i njezina fonda.

Korištenjem svojim resursima Knjižnica je stalno nastojala predstavljati i promovirati knjižničku građu te pisanu riječ koja nosi vrijednosti i važnosti nacionalne i međunarodne kulturne i znanstvene baštine. Na temelju izložbenih programa ona se predstavlja, interpretira te približava korisnicima i širokoj javnosti. Plasman izložbenih projekata u javni muzejski prostor pridonio je dodatnoj afirmaciji Knjižnice i njezina fonda te realizaciji strateških postavki i ciljeva muzejske knjižnice.

---

⁵ Organizatori za Grad Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, British Council i Tehnički muzej Nikola Tesla. Mrežna stranica projekta: Festival znanosti. [citirano: 2019-09-16]. Dostupno na: <http://www.festivalznanosti.hr>

⁶ Noć muzeja započela je u Republici Hrvatskoj 2005. godine kao gradski projekt sa šest zagrebačkih muzeja, a 2006. postala je nacionalni kulturni događaj, koji je pokrenula Sekcija kulturnog turizma Hrvatskoga muzejskog društva, a u suradnji sa Zajednicom kulturnoga turizma HGK-a i svim zainteresiranim muzejima. Akcija podrazumijeva novi otvoreniji pristup muzejskoj i turističkoj publici te posjet izložbenom dijelu muzeja, kao i popratnu seriju događanja (umjetničkih, modnih, književnih, glazbenih) u muzejima. Mrežna stranica projekta: Noć muzeja. [citirano: 2019-09-16]. Dostupno na: <http://nocmuzeja.hr>

⁷ Organizatori Noći knjige: Zajednica nakladnika i knjižara Hrvatske gospodarske komore, Knjižni blok – Inicijativa za knjigu, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Knjižnice grada Zagreba, Udruga za zaštitu prava nakladnika – ZANA, portal za knjigu i kulturu čitanja Moderna vremena. Noć knjige održava se pod pokroviteljstvom Vlade RH, a program obilježavanja podupire Odjel za UNESCO pri Ministarstvu kulture RH. Više na: Noć knjige. [citirano: 2019-09-16]. Dostupno na: <http://nocknjige.hr>

⁸ Zagrebački energetska tjedan održava se pod pokroviteljstvom gradonačelnika Grada Zagreba u organizaciji Gradskoga ureda za energetiku, zaštitu okoliša i održivi razvoj Grada Zagreba. Više na: Zagrebački energetska tjedan. [citirano: 2019-09-16]. Dostupno na: <http://www.zagreb-energyweek.info>

Principi vrednovanja i odabira pisane tehničke baštine za komunikaciju putem izložbenih projekata

Zastupljena građa u knjižničnom fondu Tehničkoga muzeja Nikola Tesla tematski je vezana za povijest i razvoj tehnike i tehnologije, povijest i razvoj tehničkih znanosti u vezi s industrijom i proizvodnjom te djelatnost Muzeja. Zapisi, ilustracije, nacrti i patentni sadržani u tehničkoj literaturi bilježe i opisuju razvoj znanosti, dostignuća i izumiteljstva raznovrsnih područja tehnike, obrta i industrije u Hrvatskoj i svijetu. Među izdvojenim jedinicama zastupljene građe ističu se i publikacije koje prezentiraju istaknute hrvatske i svjetske izumitelje te znanstvenike iz različitih tehničkih područja. Posebno je važna zbirka građe posvećena dokumentiranju hrvatske industrijske tehničke baštine koju gradi skup spomenica, kataloga i tiskanih publikacija što dokumentiraju povijest i razvoj industrijskih postrojenja i proizvodnje u Hrvatskoj.

„Knjiga je, kao dio kulturne baštine, baštinska građa trajne vrijednosti, memorija naroda što je određuje baštinskim predmetom. Kao muzejski predmet baštine je i arhivi i muzeji i knjižnice koristeći je kao trajnu, povijesnu, spomeničku i informacijsku vrijednost.“⁹ Kao što pojedine predmete, odnosno objekte nastale kao produkt ljudskog djelovanja na tehničkim područjima, a koji nose i niz specifičnih svojstava, kategoriziramo tehničkom baštinom, onu pisanu i tiskanu građu koja prati, opisuje i dokumentira tehničke predmete i područja, a ima i niz specifičnih svojstava, određujemo kao pisanu tehničku baštinu.

Principi istraživanja svojstava jedinica tiskane građe kao pisane tehničke baštine i izložbenog objekta

Jedinice tiskane građe kojima pridodajemo svojstvo pisane tehničke baštine te odabir objekata pisane tehničke baštine o kojima će potom javnost biti obaviještena u Knjižnici Tehničkoga muzeja Nikola Tesla određuju se na temelju sustava kriterija s četiri kategorije: značaj, uporaba, stanje i provenijencija.¹⁰

1. Kategorija značaja uključuje razmatranje objekta s aspekta važnosti za određeno tehničko područje, tehnički napredak, izum ili otkriće u znanosti; s aspekta dokumentiranja tehnološkog iskoraka u industriji; važnosti objekta s povijesnog aspekta i njegovom povezanosti s određenim događajem; promatranja društvene dimenzije objekta; njegove važnosti zbog vremena nastanka;

---

⁹ Tica, M. Izložba u knjižnici. Zagreb: Naklada Jurčić, 2017. Str. 37.

¹⁰ U skladu s dokumentom *Izjava o politici skupljanja građe*, vidi: Kriteriji za procjenu predmeta, Tehnički muzej Nikola Tesla, Zagreb, 2017.

- važnosti objekta kao jedinstvena i rijetkog ili s aspekta masovnosti njegove proizvodnje i uporabe te važnosti njegova oblikovanja s umjetničkog aspekta.
2. Kategorija uporabe uključuje razmatranje objekta s aspekta vlasništva te fizičkih i pravnih osoba koje su se njime koristile.
  3. Kategorija stanja uključuje razmatranje objekta s aspekta njegovih fizičko-materijalnih karakteristika, izvornosti te cjelovitosti.
  4. Kategorija provenijencije uključuje razmatranje objekata koji prate povijest znanosti i tehnologije na teritoriju Hrvatske te prikazuju razvoj određene znanosti i tehnologije u nacionalnom ili međunarodnom kontekstu. Naglasak je na objektima od nacionalne važnosti, odnosno dokumentaciji o tehničkim predmetima i tehnologijama konstruiranih, dizajniranih, proizvedenih ili izrađenih na području Republike Hrvatske.

Primjenom navedenih principa istražuju se svojstva jedinica tiskane građe kao pisane tehničke baštine i izložbenog objekta. Navedenim kriterijima mogu se izolirati one bibliotečne jedinice koje služe kao izvor za izučavanje i dokumentiranje nacionalne i svjetske znanstveno-kulturne tehničke baštine i industrijskog naslijeđa kroz povijest, unutar širokog ekonomsko-kulturnoga konteksta, te relevantno komuniciranje odabranih tema i poruka na muzejskim izložbama knjiga.

Interdisciplinarna komunikacija kulturološkoga i informacijskoga potencijala pisane baštine u muzejima, unutar knjižničarske i muzeološke znanosti i vezanih djelatnosti

„Knjižna baština jedan je od najraznovrsnijih i najsloženijih sklopova baštine, i to u smislu očuvanja, ali i prezentacije.“¹¹ Uočeno svojstvo pojedine publikacije da se može razmotriti ne samo kao medij za prenošenje informacija nego i kao trodimenzionalan predmet, odnosno proizvod svoje okoline, i time dokaz njezina kulturno-povijesnog razvoja, vezano je za odabir specifičnih kriterija prema kojima se pojedininim knjižnim jedinicama pridodaje svojstvo objekta pisane tehničke baštine. Pri ovom proučavanju knjige kao baštinskoga artefakta i muzejskoga predmeta otvara se platforma interdisciplinarnog istraživanja publikacija kroz prizmu knjižničarskih i muzeoloških aspekata. Takav pristup oblikuje se radi izgradnje stručno utemeljene strukture i pravila za postupanje s građom pisane tehničke baštine; determinacijom najučinkovitijih modela njezine primjene i prenošenja poruka o njoj javnosti kao novome muzeološkom sadržaju radi istraživanja, edukacije i promocije nacionalne i

---

¹¹ Stublić, H.; Ž. Vujić. Oblici knjižne baštine i njihovo prezentiranje na izložbama. // *Muzeologija* 48/49(2012), 37.

svjetske povijesti znanosti i tehnike prema korisnicima i javnosti; oblikovanja učinkovite strategije za provođenje efikasnih programa prezentacije i prenošenja obavijesti o pisanoj baštini te determinacije uloga muzejske knjižnice i njezinih specifičnih djelatnosti u okvirima društvenoga i kulturnoga razvoja.

Knjižna građa u fondovima muzejskih knjižnica koja posjeduje status pisane kulturne i znanstvene baštine nedovoljno je iskorištena u prenošenju njezina informacijskoga i kulturološkoga potencijala javnosti i korisnicima. Hipoteza da je kulturološki i informacijski značaj i potencijal takve građe neizostavan u procesima istraživanja, edukacije i promocije o (povijesti) znanosti i tehnike u Tehničkom muzeju Nikola Tesla stavlja se na test korištenjem odabranih aktivnosti za afirmaciju takve građe u sinergijskom djelovanju knjižničarske i muzejske djelatnosti.

Projektima prikaza i komunikacije pisane baštine iz muzejske knjižnice raznovrsnim korisnicima i općoj javnosti omogućuje se informiranje i obrazovanje o povijesti društveno-tehničkog razvoja i kulturno-znanstvene baštine, kao i pozitivan utjecaj na podizanje svijesti o važnosti knjige u društvenom, kulturnom i znanstvenom životu. Na temelju navedenih principa stremi se prema potvrdi relevantne uloge muzejske knjižnice i njezinih specifičnih djelatnosti u okvirima društvenog i kulturnog razvoja.

Oblikovanje izložbenih projekata Knjižnice Tehničkoga muzeja Nikola Tesla u Zagrebu – temeljne konceptualne postavke

Postavljanje knjižničnih izložbi jedno je od najmanje istraženih područja rada u knjižnicama, no ako mu se pristupa s visokom razinom planiranja i organizacije, može se nazvati umjetnošću knjižnične izložbe, čija je raznolikost vezana za maštovitost i svestranost knjižničara.¹² Izložbe, osim kustosa, koji imaju specijalizirano znanje iz određenog područja, razvijaju stručnjaci komunikacijskih i informacijskih znanosti sa znanjem o pedagoškim i edukacijskim principima kako bi javnosti mogli prevoditi složene informacije na edukativan i zabavan način.¹³ „Kao visoko razvijena umjetnost, uloga knjižnične izložbe nije samo da inspirira i educira, već da služi samoj knjižnici. Kao jedan od najučinkovitijih metoda ostvarivanja medijskog publiciteta, izložba može osnažiti utjecaj na korisnike, približiti usluge, uštediti vrijeme, pobuditi skrivene interese i dijalog u javnosti.“¹⁴

---

¹² Usp. Tanasoca, D. Exhibits, Library. // Encyclopedia of library and information science. / ed. A. Kent, H. Lancour. New York: Marcel Dekker, 1968. Sv. 8. Str. 289.

¹³ Usp. Exhibition development and curation. // Encyclopedia of library and information sciences. 3rd ed. Boca Raton, FL: CRC Press, 2009. Vol. 1. Str. 788.

¹⁴ Usp. Parker, S. M.; H. R. Purtle, A guide to the planning and development of exhibits for medical libraries. // Bulletin of the medical library association 46, 3(1958), 335. Dostupno i na: <http://>

U osnovi je svake izložbe želja za komunikacijom sadržaja i artikulacijom relevantnih poruka, a kvaliteta kontekstualizacije izloženih objekata uvjetovat će u promatrača snagu doživljaja izložena objekta, ili samo kao jednoobraznog predmeta, ili kao snažna čimbenika čovjekove povijesti s potencijalom da u njemu izazove emocionalni angažman.¹⁵ Dizajnom izložbenog postava ostvaruje se didaktička interpretacija izloženih objekata, a karakteristike postava utječu na način kako posjetitelj iščitava izložene objekte. „Korisnik knjižnice postaje posjetilac izložbe i s knjižničnom građom ulazi u otvoreni komunikacijski i informacijski proces.“¹⁶

U Tehničkom muzeju Nikola Tesla provodi se konceptijska ideja koja nalaže da se jedinice knjižne građe odabrane za muzeološku interpretaciju i prezentaciju fizički povezuju s drugim muzejskim predmetima tehničke baštine. Time se ističe važnost tehničkoga zapisa i njegova ostvarenja, a osnovna je želja da promatrač izložbe osjeti duh svekolike tehničke baštine, kako trodimenzionalnog predmeta, tako i njegove srodne pisane građe, odnosno njegov tehnički zapis, nacrt i patent. Oslanjajući se na kreativnost i estetiku u prikazu i objašnjavanju prirode tehnike i znanosti, u izložbama se dobiva osjećaj kontrasta, ali i sinergije „lijepog“ i „mehaničkog“.¹⁷

Platformu oblikovanja izložaba knjiga iz fonda Knjižnice Tehničkoga muzeja Nikola Tesla grade sljedeće premise: knjiga uči i inspirira, knjiga budi stvaralačku iskru, nosi duh prošlih vremena i dokaz je njegova stvaranja i razvoja. Slova, riječi, nacrti, formule, patenti: na papiru počiva sveukupno iskustvo i znanje iz povijesti čovjeka. Ovako građeni sentiment pokušava se pobuditi i u promatraču izložbe.

Struktura planiranja izložbenih projekata Knjižnice Tehničkoga muzeja Nikola Tesla

U procesu strukturiranja i planiranja specifičnih i izložbenih projekata Knjižnice Tehničkoga muzeja aktivnosti se izvršavaju u tri osnovne faze, a to su: faza analize i planiranja, izvedbena te završna faza.

Faza analize i planiranja uključuje:

- identifikaciju i analizu konteksta za ostvarenje projekta: odabir i definiranje predmeta/teme i glavnih odrednica te značaja projekta

---

www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC200277/ [citirano: 2019-09-16].

¹⁵ Usp. Dornie, D. *Exhibition design*. New York; London: W. W. Norton and Company, 2006. Str. 6.

¹⁶ Horić, A. Knjiga kao izložbeni objekt u knjižnici. // *Muzeologija* 48/49(2012), 39.

¹⁷ Kalanj, K. Tehnička knjiga u muzejskom kontekstu: oblici prezentacije tehničke baštine kroz knjižni fond Tehničkoga muzeja u Zagrebu. // *Muzeologija* 48/49(2012), 167.

- analizu stanja i potreba, identifikaciju svrha i ciljeva te očekivanih rezultata projekta, njegovih proizvoda i učinaka, identifikaciju dodanih vrijednosti te održivosti programa
- planiranje financijskih sredstava i izvora financiranja te definiranje terminskih rokova
- definiranje projektnih aktivnosti i razradu izložbenih nacrti i planova
- planiranje resursa potrebnih za izvršenje projektnih aktivnosti: građa, oprema, materijal i sirovine potrebne za izvedbu projekta, sudionici u projektu te tehnička izvedba
- planiranje promidžbe programa.

Izvedbena faza uključuje:

- organizaciju materijala i građe potrebne za izvedbu projekta
- razradu i izvršavanje projektnih aktivnosti i organizaciju suradnje sa svim uključenim subjektima
- tehnički postav
- izvedbu programa: dostupnost programa javnosti
- promidžbene aktivnosti (*web*-stranice/*web*-portali, društvene mreže, plasman tiskanoga i medijskoga oglašavanja)
- praćenje uspješnosti razvoja programskih aktivnosti.

Završna faza uključuje:

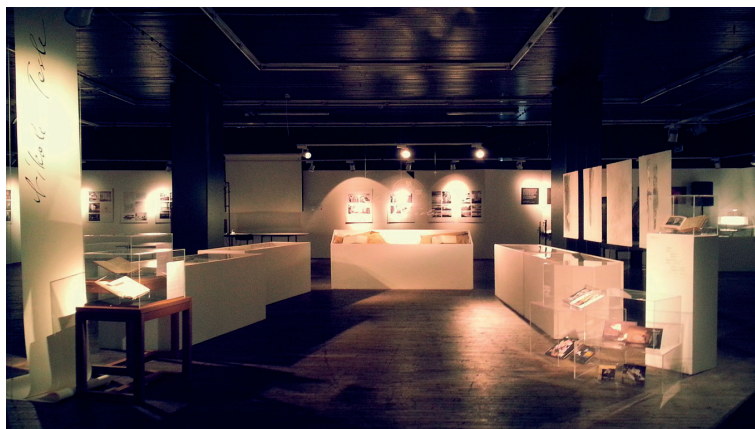
- analizu pokazatelja uspješnosti i učinaka te podatkovne analize broja korisnika i odjeka u javnosti
- internu analizu i komparaciju s prije ostvarenim projektima i razdobljima
- alternativne plasmane programa/održivost projekata.

Muzejska izložba knjiga i Knjižnica Tehničkoga muzeja Nikola Tesla u Zagrebu

Knjižnica Tehničkoga muzeja Nikola Tesla u posljednjih deset godina javnosti i ciljanim skupinama korisnika prezentirala je pisanu tehničku baštinu iz svoga fonda raznovrsnim projektima povremenih izložbi građe. Edukativnim i informativnim izložbama širokoj su javnosti predstavljene najvažnije jedinice knjižnične građe iz fonda, kao i cijele zbirke, koje svjedoče i ilustriraju najistaknutije interesne točke povijesnoga razvoja raznovrsnih grana tehnike i znanosti, obrta, industrije i izumiteljstva. Osobita je pozornost obraćena prezentaciji izumitelja i tehničkih izuma te srodnih vizionarskih misli o oblikovanju tehničkog objekta u odnosu na prirodu njegove uporabe i značenje za napredak društva.

Ostvarene izložbe knjiga iz fonda Knjižnice Tehničkoga muzeja Nikola Tesla uključuju izložbe *Nikola Tesla – iz fonda knjižnice Tehničkog muzeja* (2006.), *Oton Kučera – znanstvenik, popularizator prirodoslovlja i tehnike* (2007.), *Aqua mobilis – izložba knjiga o primjeni vode u tehnici* (2008.), *Machinae novae – tehnički zapisi u ogledalu vremena* (2009.), *Ipak se (o)kreće! – povijest astronomskih otkrića* (2010.), *Deset tehnika na papiru* (2012.), *Vizionarstvo u tehnici* (2013.), *Na istoj valnoj dužini* (2014.), *Dvadeset godina muzejske knjige – publikacije u izdanju Tehničkoga muzeja 1995. – 2015.* (2015.), *Nikola Tesla – avangarda znanosti* (2016.) (Slika 1.), *Tehnički zapisi na izvorima novoga vremena* (2017.).¹⁸

Namjena je ostvarenih izložaba bila educirati, informirati i pobuditi djelovanje znanstvene misli i mašte u pojedincu te razvijati mnogostruku primjenu znanja radi napretka i poboljšanja kvalitete života. Izložbeni projekti oblikovani su i predstavljene javnosti i korisnicima radi promocije i izučavanja tehnike, znanosti i pisane tehničke baštine te radi promoviranja čitanja i učenja, kao i same Knjižnice Tehničkoga muzeja Nikola Tesla.

Slika 1. Izložba knjiga *Nikola Tesla – avangarda znanosti*, Tehnički muzej Nikola Tesla, Zagreb (2016.)

¹⁸ Autor izložaba i likovni postav: Kristina Kalanj; broj korisnika po godinama: 2006.: 6 368; 2007.: 5 529; 2008.: 5 460; 2009.: 6 020; 2010.: 6 100; 2012.: 6 743; 2013.: 6 590; 2014.: 4 700; 2015.: 4 350; 2016.: 4 329; 2017.: 4 015 (u skladu sa službenom statistikom Tehničkoga muzeja Nikola Tesla).

Hrvatske muzejske i galerijske knjižnice u projektu promicanja pisane baštine

U Tehničkom muzeju Nikola Tesla u Zagrebu 2018. godine javnosti je predstavljena izložba *Otkrića pisane baštine – izložba odabrane građe iz fondova hrvatskih muzejskih i galerijskih knjižnica*,¹⁹ kao zajednički projekt 11 muzejskih i galerijskih knjižnica²⁰ kojom se otvorio dijalog o vrijednostima i mogućnostima interdisciplinarna područja muzejskoga knjižničarstva, a koji je oblikovala skupina autora Komisije za muzejske i galerijske knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva. Izložbom je predstavljena relevantna građa za dokumentiranje, istraživanje, upoznavanje s povijesti, znanosti i kulturom koja je muzeološkom interpretacijom korisnicima omogućila uvid u trodimenzionalno bogatstvo informacija i baštinski potencijal sačuvan u knjižničnim fondovima. Zaokruživanjem svih priča o „životnom putu“ izloženih jedinica, njihovim autorima i važnosti tematike koju predstavljaju stvorena je živopisna slika muzejskoga knjižničarstva i ispričana priča o knjizi, knjižnicama i knjižničarima te međusobnim vezama koje čine ovaj odnos jedinstvenim te društveno odgovornim i korisnim. Doživjeti trodimenzionalno bogatstvo informacija i baštinskog potencijala sačuvana u bogatim fondovima hrvatskih muzejskih i galerijskih knjižnica sentiment je koji je izložba *Otkrića pisane baštine* utkala u iskustvo svojih posjetitelja²¹ (Slika 2.).

¹⁹ Izložba *Otkrića pisane baštine – izložba odabrane građe iz fondova hrvatskih muzejskih i galerijskih knjižnica* – organizatori: Komisija za muzejske i galerijske knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva i Tehnički muzej Nikola Tesla • Skupina autora stručne koncepcije/izložbe: Štefka Batinić, Renata Bošnjaković, Darija Čaleta, Anđelka Galić, Maja Grims Nonveiller, Kristina Kalanj, Ivana Knežević Križić, Irena Kolbas, Marina Maruna, Snježana Radovanlija Mileusnić, Renata Rašić, Indira Šamec Flaschar, Marina Vinaj • Koordinatorica projekta i likovni postav: Kristina Kalanj • Vrsta izložbe: edukativna, kulturno-povijesna, promotivna • Mjesto održavanja: Tehnički muzej Nikola Tesla • Vrijeme trajanja: 16. – 21. travnja 2018. Izložba otvorena u vrijeme manifestacija Festival znanosti i Noć knjige.

²⁰ Arheološki muzej Zadar; Etnografski muzej Zagreb; Gradski muzej Vinkovci; Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Strossmayerova galerija starih majstora, Zagreb; Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb; Hrvatski školski muzej, Zagreb; Muzej Slavonije Osijek; Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb; Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb; Tehnički muzej Nikola Tesla, Zagreb; Zavičajni muzej Našice.

²¹ Broj posjetitelja izložbe: 4105, u skladu sa službenom statistikom posjeta programa Tehničkoga muzeja Nikola Tesla za 2018.

Slika 2. *Otkrića pisane baštine – izložba odabrane građe iz fondova hrvatskih muzejskih i galerijskih knjižnica, Tehnički muzej Nikola Tesla, Zagreb (2018.)*

Zaključak – Djelatnost muzejske knjižnice i ulozi za budućnost

Muzejska knjižnica Tehničkoga muzeja Nikola Tesla realizacijom izložbenih projekata unutar javnih i kulturnih manifestacija korisnicima je predstavila nove oblike aktivnosti radi promocije i edukacije o tehničkim znanostima i pisanoj tehničkoj baštini. Unapređivala je i svoj rad u prikupljanju, istraživanju i obradi pisane tehničke baštine i građe čuvane u svom fondu te pridonosila daljnjem razvoju modela njezina predstavljanja javnosti. Plasman izložbenih projekata knjižnice u javni muzejski prostor pridonio je dodatnoj afirmaciji muzejske knjižnice Tehničkoga muzeja Nikola Tesla u Zagrebu i njezina fonda te ostvarivanju njezinih strateških postavki. Projektni su rezultati bolje razumijevanje i vrednovanje znanosti i kulturne baštine; snažnija vidljivost i pozicioniranje u javnosti; razvoj prezentacijskih formi, oblika komunikacije i prijenosa sadržaja i znanja; povećano znanje u organizaciji projekata te viša kvaliteta programa i više korisnika.

Stečena iskustva i znanje proisteklo iz ostvarenih projekata poslužit će za razvoj novih oblika istraživanja, predstavljanja i komunikacije pisane tehničke kulturne i znanstvene baštine te njezina integriranoga kulturološkog i informacijskoga značaja i potencijala kao izvora za edukaciju, promociju i komunikaciju knjižnične građe te njezinu afirmaciju na muzeološko-knjižničarskoj platformi, kao i vidljivost Knjižnice krajnjem korisniku. Ostvareni su izložbeni projekti Knjižnici Tehničkog muzeja Nikola Tesla osigurali skup dodanih vrijednosti koje otvaraju nove mogućnosti u ostvarivanju strateških ciljeva i pozicioniranju Knjižnice kao relevantna čimbenika u kulturnome i društvenome razvoju.

Literatura

- Dernie, D. Exhibition design. New York; London: W. W. Norton and Company, 2006.
- Exhibition development and curation. // Encyclopedia of library and information sciences. 3rd ed. Boca Raton, FL: CR C Press, 2009. Vol. 1. Str. 788-789.
- Festival znanosti. [citirano: 2019-09-16]. Dostupno na: <http://www.festivalznanosti.hr>
- Franulić, M. Strateški plan Tehničkog muzeja: nacrt. Zagreb: Tehnički muzej, 2012.
- Green Bierbaum, E. Museum Librarianship. 2nd ed. Jefferson: McFarland & Company, 2000.
- Horić, A. Knjiga kao izložbeni objekt u knjižnici. // Muzeologija 48/49(2012), 38-45.
- Kalanj, K. Petogodišnji strateški plan Knjižnice Tehničkog muzeja. Zagreb: Tehnički muzej, 2013.
- Kalanj, K. Tehnička knjiga u muzejskom kontekstu: oblici prezentacije tehničke baštine kroz knjižni fond Tehničkoga muzeja u Zagrebu. // Muzeologija 48/49(2012), 166-175.
- Kriteriji za procjenu predmeta, Tehnički muzej Nikola Tesla, Zagreb, 2017.
- Maroević, Ivo. Muzejski predmet kao povijesni izvor i dokument. Informatica museologica, 1/2, 36(2005), 54-57.
- Noć knjige. [citirano: 2019-09-16]. Dostupno na: <https://nocknjige.hr>
- Noć muzeja. [citirano: 2019-09-16]. Dostupno na: <https://nocmuzeja.hr>
- Parker, S. M.; H. R. Purtle. A guide to the planning and development of exhibits for medical libraries. // Bulletin of the medical library association 46, 3(1958), 335-343. [citirano: 2019-09-16]. Dostupno na: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC200277>
- Radovanlija Mileusnić, S. Mjesto i uloga knjižnice u muzeju // Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / uredile M. Willer, T. Katić. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2000. Str. 174-186.
- Stalni postav. // Tehnički muzej Nikola Tesla. [citirano: 2019-09-16]. Dostupno na: <https://tmnt.hr/hr-hr/stalni-postav>
- Stublić, H.; Ž. Vujić. Oblici knjižne baštine i njihovo prezentiranje na izložbama. // Muzeologija 48/49(2012), 31-37.
- Tanasoca, D. Exhibits, Library. // Encyclopedia of library and information science. / ed. A. Kent, H. Lancour. New York: Marcel Dekker, 1968. Sv. 8. Str. 289-296.
- Tehnički muzej Nikola Tesla. [citirano: 2019-09-16]. Dostupno na: <http://tmnt.hr>
- Tehnički muzej Nikola Tesla. Izjava o politici skupljanja građe. Zagreb: Tehnički muzej Nikola Tesla, 2017.
- Tica, M. Izložba u knjižnici. Zagreb: Naklada Jurčić, 2017.
- Zagrebački energetska tjedan. [citirano: 2019-09-16]. Dostupno na: <http://energyweek.zagreb.hr>

INSTITUCIJSKI REPOZITORIJ KAO SREDSTVO GLOBALNE VIDLJIVOSTI ZNANSTVENIH INFORMACIJA – NA PRIMJERU DIGITALNOGA REPOZITORIJA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

INSTITUTIONAL REPOSITORY AS A MEANS OF GLOBAL VISIBILITY OF SCIENTIFIC INFORMATION – ON EXAMPLE OF THE UNIVERSITY OF ZAGREB REPOSITORY

Ivona Milovanović

imilovanovic@nsk.hr

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

Ivana Matijević

imatijevic@nsk.hr

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

UDK / UDC 02:001:004(497.5)

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

Sažetak

Otvorena znanost, načela otvorenoga pristupa i slobodan pristup informacijama neprestano se zagovaraju i promiču u akademskim i znanstvenim krugovima. Rezultat navedenih nastojanja ogleda se u globalnoj vidljivosti znanstvenih informacija, što izravno utječe na konkurentnost, priznanje i vrednovanje ustanova i pojedinaca u međunarodnome okruženju. Jedan od načina za ostvarivanje tih ciljeva svakako su i institucijski repozitoriji. Hrvatska akademska i znanstvena zajednica ima potrebne preduvjete za to, no pitanja otvorenosti nisu još posve prihvaćena te je potrebno učestalo podsjećati na njihovu važnost.

U radu se na primjeru Digitalnoga repozitorija Sveučilišta u Zagrebu analiziraju pohranjeni objekti s obzirom na vrstu i pristup sadržajima. Uz početnu pretpostavku da otvoreni pristup radovima izravno utječe i na korištenje njima, istraživanje je pokazalo kako omjer pregledavanja i preuzimanja radova nije uvjetovan isključivo otvorenim pristupom. Upravo suprotno, digitalni objekti s najviše pogleda u ograničenome su pristupu. Dobiveni rezultati pokazuju kako potreba za znanstvenim informacijama sve više raste te je nužno nastaviti pro-

micati otvorenost sadržaja u repozitorijima radi povećanja zastupljenosti i vidljivosti hrvatskih znanstvenih informacija u međunarodnome okruženju.

Cljučne riječi: institucijski repozitoriji, otvorena znanost, otvoreni pristup, Sveučilište u Zagrebu, vidljivost znanstvenih informacija

Summary

Open science, open access principles and free access to information are constantly advocated and promoted in the academic and scientific circles. The result of these efforts is reflected in the global visibility of scientific information, which directly affects the competitiveness, recognition and evaluation of institutions and individuals in the international environment. Institutional repositories are certainly one of the tools for achieving these goals. The Croatian academic and scientific community has the necessary prerequisites regarding these topics, but openness issues have not yet been fully adopted and it is necessary to remind of their importance frequently.

Based on the example of the University of Zagreb Repository, the paper analyzes stored objects in relation to the type and access to the content. Starting from the initial assumption that open access to papers directly affects their use, further research has shown that the ratio of viewing and downloading content is not conditioned solely by open access. On the contrary, digital objects with the highest number of views are in restricted access. The results show that the need for scientific information is increasing and that it is necessary to continue to promote openness of content in repositories in order to increase the representation and visibility of Croatian scientific information in the international environment.

Key words: institutional repositories, open access, open science, University of Zagreb, visibility of scientific information

Uvod

Pojam otvorene znanosti definira se kao pokret kojim se znanstvena istraživanja, podaci i znanstvene informacije općenito žele učiniti javno dostupnima, a obuhvaća više načela, procesa i alata za postizanje transparentnosti istraživanja, otvorenosti, suradnje te distribucije informacija i znanja.¹ Jedan je od načina za postizanje navedenoga otvoreni pristup sadržajima. U akademskom okruženju, u kojem su obrazovni, stručni i znanstveni sadržaji ne samo dio studijskih programa već je i njihovo stvaranje okosnica djelatnosti ustanova i instituta, neograničen i otvoreni pristup njima vrlo je važan i potreban. Radi što bolje znanstvene komunikacije, ali i kao odgovor na izazove otvorene znanosti, potiče se uspostava institucijskih i/ili tematskih repozitorija – mjesta za prikupljanje, pohranu, dugoročno čuvanje digital-

---

¹ Open Science. // FOSTER. [citirano: 2019-07-14]. Dostupno na: https://www.fosteropenscience.eu/taxonomy/term/7_

ne imovine te osiguravanje otvorenoga pristupa cjelokupnoj produkciji studenata i djelatnika, što izravno utječe i na vidljivost, konkurentnost i vrednovanje ustanove i pojedinaca u međunarodnome okruženju. Lynch ističe institucijske repozitorije kao pokretače promjena u visokoškolskim ustanovama, pa i cijelim znanstvenim zajednicama i šire. Ako se razvija u pravom smjeru, može postizati brojne ciljeve i zadovoljavati širok spektar potreba svoje zajednice.²

Većina svjetskih strateških dokumenata koji se odnose na otvoreni pristup navodi repozitorije kao jednu od polazišnih točaka za ostvarivanje ciljeva povezanih s promjenama u znanstvenom izdavaštvu, dostupnosti, distribuciji, pretraživanju te korištenju znanstvenim i istraživačkim informacijama. *Budimpeštanska inicijativa za otvoreni pristup (Budapest Open Access Initiative – BOAI)*³ iz 2002. godine prva je takva inicijativa koja poziva na otvoreni i besplatan mrežni pristup znanstvenim informacijama, ponajprije znanstvenim člancima. Osim objavljivanja časopisa u otvorenome pristupu („zlatni put“ objavljivanja), kao jedan od načina ostvarivanja otvorenoga pristupa preporuča se samoarhiviranje, što podrazumijeva pohranu i objavu vlastitih radova u svojevršnim digitalnim arhivima i/ili repozitorijima („zeleni put“). Na temelju *Budimpeštanske inicijative* nastale su i mnoge druge s istim ciljevima i težnjama. Već 2003. godine prihvaćene su *Bethesdanska izjava o otvorenom pristupu u izdavaštvu (Bethesda Statement on Open Access Publishing)*⁴ i *Berlinska deklaracija (Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities)*,⁵ u kojima se također pojam otvorenoga pristupa izravno veže uz pohranjivanje elektroničkih inačica znanstvenih radova u repozitorij, i to „kojeg podržava i održava akademska ustanova, znanstvena udruga, vladina agencija ili druga etablirana organizacija koja želi omogućiti otvoreni pristup, neograničenu distribuciju, interoperabilnost i dugoročnu pohranu“. ⁶ U *Izjavi o otvorenom pristupu IFLA-e* iz 2011. (*IFLA Statement on open access – clarifying IFLA’s position and strategy*)⁷ navodi se kako je jedna od uloga knjižnica u pružanju potpore akademskoj i znan-

² Lynch, C. A. Institutional repositories: essential infrastructure for scholarship in the digital age. // portal: Libraries and the Academy 3, 2(2003), 327-336. DOI: 10.1353/pla.2003.0039

³ Budapest Open Access Initiative. [citirano: 2019-07-14]. Dostupno na: <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>

⁴ Bethesda Statement on Open Access Publishing. [citirano: 2019-07-14]. Dostupno na: https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/4725199/suber_bethesda.htm?sequence=1

⁵ Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities. // Max Planck – Gesellschaft Open Access. [citirano: 2019-07-14]. Dostupno na: <https://openaccess.mpg.de/Berlin-Declaration>

⁶ Berlinska deklaracija o otvorenom pristupu znanstvenom znanju. [citirano: 2019-07-14]. Dostupno na: http://eprints.rclis.org/4571/1/prijevod_berlinske_deklaracije.pdf

⁷ IFLA Statement on open access – clarifying IFLA’s position and strategy. [citirano: 2019-07-14]. Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/news/documents/ifla-statement-on-open-access.pdf>

stvenoj zajednici i slobodnome pristupu informacijama upravo uspostava i održavanje repozitorija s otvorenim pristupom digitalnim sadržajima.

Prihvatanje, važnost i stalan porast broja repozitorija najbolje se ogledaju u uspostavi globalnih mreža digitalnih repozitorija u otvorenome pristupu koji omogućuju njihovu vidljivost i identifikaciju – već 2005. godine uspostavljen je OpenDOAR (Directory of Open Access Repositories),⁸ a 2009. i COAR (Confederation of Open Access Repositories).⁹ Na temelju navedenih inicijativa i drugih srodnih dokumenata, 2012. godine donesena je i *Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu*,¹⁰ koja ističe potrebu i važnost pohrane, slobodnoga pristupa, distribucije i dugoročna očuvanja znanstvenih informacija.

Na europskoj razini, cilj je aktualne inicijative *Plan S*,¹¹ objavljene 2018. godine, postizanje potpuno otvorenoga pristupa za sve znanstvene publikacije koje su rezultat istraživanja financiranih javnim sredstvima. Jedan od načina ispunjavanja tih zahtjeva jest objavljivanje u časopisima u otvorenome pristupu, a drugi automatska pohrana i objava konačne verzije ili autorskog rukopisa u repozitorije u otvorenome pristupu, uz licenciranje publikacije (CC BY licencija). Neke zemlje i sveučilišta za svoj put otvorenoga pristupa odabrali su isključivo objavu u repozitorijima, a ima onih koji kombiniraju repozitorije i časopise, kao što je to tako i u Hrvatskoj.

S obzirom na sve navedeno, važno je istaknuti kako je za primjenu, uspostavu i održavanje institucijskih repozitorija nužna i institucionalna i nacionalna potpora u obliku strateških dokumenata i politika vezanih za promicanje otvorenih znanstvenih informacija. Visokoškolske knjižnice, prepoznajući važnost otvorenoga pristupa u promicanju znanstvene produktivnosti djelatnika i studenata vlastitih ustanova, bile su pokretači prvih institucijskih repozitorija ranih 2000-ih. Neki od prvih repozitorija u Hrvatskoj uspostavljeni su upravo na Sveučilištu u Zagrebu – na Fakultetu strojarstva i brodogradnje, Filozofskome fakultetu, Medicinskome fakultetu. Sustavan razvoj repozitorija u Hrvatskoj započeo je 2015. godine uspostavom nacionalne e-infrastrukture Republike Hrvatske, razvojem Dabra (Digitalni akademski arhivi i repozitoriji).¹² U trenutku ovog istraživanja u Dabru je uspostavljen 131 institucijski repozitorij ustanova iz sustava znanosti i obrazovanja. Nažalost, manje od polovine pohranjenih digitalnih objekata u Dabru dostupno je u otvorenome pristupu.¹³

---

⁸ OpenDOAR. [citirano: 2019-07-15]. Dostupno na: <http://v2.sherpa.ac.uk/opensoar>

⁹ COAR. Confederation of Open Access Repositories. [citirano: 2019-07-15]. Dostupno na: <https://www.coar-repositories.org>

¹⁰ Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu. [citirano: 2019-07-15]. Dostupno na: <https://www.fer.unizg.hr/oa2012/deklaracija>

¹¹ Plan S. [citirano: 2019-07-15]. Dostupno na: <https://www.coalition-s.org>

¹² Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2019-07-15]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr>

¹³ Prema statističkim podacima, na dan 30. travnja 2019. sveukupno je u repozitorije sustava Dabar

Digitalni repozitorij Sveučilišta u Zagrebu

Digitalni repozitorij Sveučilišta u Zagrebu uspostavljen je u sklopu sustava Dabar 2016. godine radi okupljanja, pohrane, dugoročna očuvanja i mogućnosti korištenja rezultatima znanstvenoga, istraživačkoga, intelektualnoga i kreativnoga rada Sveučilišta u Zagrebu te svih njegovih sastavnica, studenata i djelatnika.¹⁴ Prateći načela otvorene znanosti te radi promicanja i veće vidljivosti hrvatskih znanstvenika i istraživača, repozitorij je uključen u OpenDOAR (Directory of Open Access Repositories). Administrator je repozitorija Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, koja u suradnji sa Sveučilištem obavlja djelatnosti vezane za njegovo održavanje i sadržaj. Sveučilište u Zagrebu ima 34 sastavnice,¹⁵ od kojih 30 visokih učilišta ima uspostavljen vlastiti institucijski repozitorij kao dio mreže sustava Dabar. Navedeni su repozitoriji uključeni u Digitalni repozitorij Sveučilišta (28 ih je aktivno, s pohranjenim digitalnim objektima), a uključen je i repozitorij Sveučilišnoga računskog centra (Srce), koji također pohranjuje produkciju svojih djelatnika. Time repozitorij Sveučilišta ujedinjuje svu produkciju svojih sastavnica, čime omogućuje dostupnost, pregledavanje, pretraživanje i uporabu digitalnog sadržaja. Osim navedenoga, omogućeno je i bolje praćenje akademske i znanstvene produktivnosti te globalna zastupljenost i vidljivost znanstvenih informacija u skladu s poslanjem i vizijom Sveučilišta koje „ima posebnu ulogu i odgovornost u očuvanju i unaprjeđenju nacionalnoga intelektualnoga, znanstvenoga i kulturnoga naslijeđa te u jačanju međunarodne prepoznatljivosti i atraktivnosti hrvatskoga visokog obrazovanja i znanosti“.¹⁶ U ispunjavanju navedenih zadaća Digitalni repozitorij Sveučilišta u Zagrebu može biti izvrsno sredstvo za postizanje takve međunarodne vidljivosti i konkurentnosti pod uvjetom da pruža otvoreni pristup sadržajima jer jedino tako mogu biti vrednovani i korisni u domaćim i u svjetskim akademskim i znanstvenim krugovima.

---

bilo pohranjeno i objavljeno 89 853 digitalnih objekata, od čega 38 324 u otvorenome pristupu (42,6 %). Izvor: Statistika pohrane objekata: [skup podataka]. // Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2019-07-15]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/stats/objects>

¹⁴ O repozitoriju. // Digitalni repozitorij Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2019-07-15]. Dostupno na: <https://repozitorij.unizg.hr>

¹⁵ Od toga 30 fakulteta, 3 akademije te jedan Sveučilišni odjel. Izvor: Sastavnice Sveučilišta u Zagrebu. // Sveučilište u Zagrebu. [citirano: 2019-07-15]. Dostupno na: <http://www.unizg.hr/o-sveucilistu/sastavnice-sveucilista>

¹⁶ Misija i vizija Sveučilišta u Zagrebu. // Sveučilište u Zagrebu. [citirano: 2019-07-15]. Dostupno na: <http://www.unizg.hr/o-sveucilistu/sveuciliste-jucer-danas-sutra/misija-i-vizija-sveucilista>

Pregled prijašnjih istraživanja u Hrvatskoj

O institucijskim repozitorijima u kontekstu otvorene znanosti i otvorenoga pristupa piše sve više hrvatskih autora, a također je provedeno niz istraživanja o tome. U nastavku rada prikazana su neka od istraživanja provedena na nacionalnoj, sveučilišnoj i razini pojedinih ustanova i repozitorija. Hebrang Grgić i Barbarić provele su 2010. godine anketno istraživanje među visokoškolskim knjižnicama i institucijama u Hrvatskoj koje nemaju vlastiti repozitorij. Od 56 ispitanika, 98,2 % smatra da bi se repozitorij u njihovoj instituciji trebao uspostaviti unutar godine dana, a 91,1 % da bi repozitorij trebao biti u otvorenome pristupu.¹⁷ Hebrang Grgić istražila je u travnju 2011. godine repozitorije u otvorenome pristupu u zemljama europske periferije, s naglaskom na Hrvatsku, te zaključila kako institucijski repozitoriji u otvorenome pristupu mogu poboljšati utjecaj i vidljivost znanstvenih informacija pojedine zemlje, ali i ustanove, njezinih djelatnika i studenata, posebice ako je riječ o perifernim zemljama koje nisu uvijek vidljive u globalnom okruženju.¹⁸ Autorica je iste godine provela još jedno istraživanje o temi otvoreno dostupnih časopisa i repozitorija u Hrvatskoj. Rezultati su pokazali da hrvatski znanstvenici, knjižničari i izdavači prepoznaju važnost otvorenoga pristupa radovima u časopisima i repozitorijima, međutim, u trenutku istraživanja, češći način objavljivanja bio je u otvoreno dostupnim časopisima.¹⁹ Krelja Kurelović, Rako i Tomljanović provele su tijekom prosinca 2012. i siječnja 2013. godine pilot-istraživanje o otvorenome pristupu i objavi otvoreno dostupnoga sadržaja na uzorku znanstveno-nastavnog osoblja u Puli, Rijeci i Zagrebu. Na pitanje objavljuju li sadržaje „zelenim putem“, dakle na javnim servisima i repozitorijima, 50 % ispitanika odgovorilo je da nikada ne objavljuju na taj način.²⁰ Autorice ovoga rada provele su u studenom 2016. godine istraživanje o spremnosti visokih učilišta za javnu objavu ocjenskih radova u repozitorijima sustava Dabar. Istraživanje je uključivalo sveobuhvatnu analizu dokumentacije vezane za pohranu

¹⁷ Hebrang Grgić, I.; A. Barbarić. The future of open access in Croatia: a survey of academic and research libraries. // *Library Review* 60, 2(2011), 155-160. DOI: 10.1108/0024253111113096

¹⁸ Hebrang Grgić, I. Usage of open access institutional repositories in some of the European peripheral scientific communities. // *The future of information sciences: INFUTURE2011: information sciences and e-society* / ur. C. Billenness, A. Hemera, V. Mateljan, M. Banek Zorica, H. Stančić, S. Seljan. Zagreb: Department of Information Sciences, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, 2011. Str. 33-42. [citirano: 2019-07-16]. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/4090>

¹⁹ Hebrang Grgić, I. Open Access to Scientific Information in Croatia: Increasing Research Impact of a Scientifically Peripheral Country. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing, 2011. Dostupno i na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/1397/> [citirano: 2019-07-16].

²⁰ Krelja Kurelović, E.; S. Rako; J. Tomljanović. Prihvaćanje otvorenog pristupa u znanosti i obrazovanju. // *Zbornik Veleučilišta u Rijeci* 1, 1(2013), 1-16. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/103442> [citirano: 2019-07-16].

i objavu ocjenskih radova javnih i privatnih visokih učilišta u Hrvatskoj.²¹ Nastavljajući se na prijašnje istraživanje, te su autorice 2017. godine provele analizu ocjenskih radova repozitorija u Dabru. Prema vrsti pristupa, 45,56 % repozitorija ima ograničen pristup radovima, 43,33 % ima radove većinom u otvorenome pristupu, a 11,11 % ima radove u zatvorenome pristupu. Dostupni su samo metapodatkovni opisi.²² Nemeč također u svome radu analizira dio dokumentacije hrvatskih visokih učilišta vezane uz autorska prava i javnu objavu ocjenskih radova.²³

Majstorović je tijekom listopada 2015. godine provela istraživanje metodom ankete među studentima Sveučilišta u Zagrebu u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Cilj istraživanja bio je ustanoviti stavove studenata o plagiranju i javnoj objavi ocjenskih radova. Polovina ispitanika smatra da bi radovi trebali biti javno objavljeni u repozitoriju.²⁴ Vrana u radu iz 2016., među ostalim, istražuje mišljenje visokoškolskih knjižničara Sveučilišta u Zagrebu o važnosti otvorenoga pristupa u kontekstu funkcioniranja digitalnih repozitorija. Istraživanje je provedeno metodom ankete 2014. godine. Na uzorku od 25 knjižničara, 92 % smatra da je otvoreni pristup posve ili djelomično važan za uspješno funkcioniranje repozitorija.²⁵ Taj je autor proveo slično istraživanje 2009. godine metodom ankete među visokoškolskim knjižničarima Sveučilišta u Zagrebu. Od 15 knjižničara, 33,33 % posve se složilo, 53,33 % složilo se, a 13,33 % uglavnom se složilo s tvrdnjom o važnosti otvorenoga pristupa za što bolji pristup informacijama.²⁶ Hebrang Grgić, Barbarić i Džambaski

²¹ Čadovska, I.; I. Milovanović. Spremnost visokih učilišta za javnu objavu ocjenskih radova u repozitorijima sustava Dabar: analiza dokumenata dostupnih na mrežnim stranicama visokih učilišta. // 15. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: položaj knjižničarske zajednice u sustavu kulture, visokog obrazovanja i znanosti: knjižnica kao posrednik znanstvenih i stručnih informacija: Knjižnice. Solidarnost. Društvo: zbornik radova / ur. D. Mašina Delija i K. Kalanj. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2019. Str. 25-36.

²² Čadovska, I.; I. Milovanović. Croatian ETD repositories – ready for openness: abstract. // PUBMET2017: book of abstracts / ur. J. Stojanovski. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2017. Dostupno i na: <http://pubmet.unizd.hr/pubmet2017/sessions/croatian-etc-repositories-ready-openness/> [citirano: 2019-07-16].

²³ Nemeč, D. Institucijski repozitoriji: čije obveze i čija prava? // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 3/4(2016), 301-324. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/187621> [citirano: 2019-07-16].

²⁴ Majstorović, D. Stavovi studenata korisnika Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu o plagiranju i javnoj objavi ocjenskih radova. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 3/4(2016), 131-152. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/187613> [citirano: 2019-07-16].

²⁵ Vrana, R. Digitalni repozitoriji znanstvenih informacija u knjižnicama visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 3/4(2016), 265-300. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/187620> [citirano: 2019-07-16].

²⁶ Vrana, R. Digitalni repozitoriji ustanova i njihova uloga u znanstvenom komuniciranju: istraživanje o digitalnim repozitorijima u visokoškolskim knjižnicama Sveučilišta u Zagrebu. // 13. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / ur. M. Willer i S. Faletar Tanacković. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 278-291.

također su 2009. godine provele anketno istraživanje upućeno visokoškolskim i specijalnim knjižnicama u Zagrebu koje nemaju uspostavljen institucijski repozitorij. Od 32 knjižnice koje su odgovorile na anketu, 96,9 % smatra nužnim pokretanje repozitorija u svojoj ustanovi, a 93,8 % da on treba biti u otvorenome pristupu.²⁷

Vrana je proveo anketno istraživanje 2009. godine među znanstveno-nastavnim osobljem Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Od 151 ispitanika 74 se koristi repozitorijima u svakodnevnu radu, 35 nije znalo što su repozitoriji.²⁸ Montan i Aparac-Jelušić provele su u rujnu 2014. godine metodom intervjuja istraživanje stavova znanstveno-nastavnog osoblja Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci. Među ostalim, većina ispitanika pozitivno je odgovorila na mogućnost otvaranja institucijskoga repozitorija. Oko 40 % ispitanika izjavilo je da samoarhivira svoje radove u nekoj vrsti repozitorija ili na javnim servisima, ali pokazalo se da uvelike nisu upoznati s konceptom otvorenoga pristupa i repozitorija ili ih pogrešno interpretiraju.²⁹ Škorić, Vrkić i Petrak prikazale su u svome radu iz 2014. statistiku i zastupljenost radova u otvorenome pristupu u Repozitoriju Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.³⁰ Gašo, Čadovska i Klajić provele su istraživanje metodom ankete na znanstveno-nastavnom osoblju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku tijekom listopada 2015. godine. Od 68 ispitanika, 76,5 % podupire inicijativu otvorenoga pristupa, a 63,2 % pohranilo bi vlastite radove u otvorenome pristupu u institucijski repozitorij.³¹

²⁷ Hebrang Grgić, I.; A. Barbarić; I. Džambaski. OA Repositories @ Special and Academic Libraries in Zagreb. // *The future of information sciences: INFUTURE2009: Digital resources and knowledge sharing* / ur. H. Stančić, S. Seljan, D. Bawden, J. Lasić-Lazić, A. Slavić. Zagreb: Department of Information Sciences, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, 2009. Str. 469-477. Dostupno i na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/8045/> [citirano: 2019-07-16].

²⁸ Vrana, R. ICT-supported communication of scientists and teaching staff at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb. // *New Library World* 11, 9/10(2010), 413-425. DOI: 10.1108/03074801011089332

²⁹ Montan, A.; T. Aparac-Jelušić. Uloga visokoškolske knjižnice u znanstvenoj komunikaciji: istraživanje korisnika knjižnice Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 59, 3/4(2016), 17-46. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/187569> [citirano: 2019-07-17].

³⁰ Škorić, L.; D. Vrkić; J. Petrak. Current state of open access to journal publications from the University of Zagreb School of Medicine. // *Croatian Medical Journal* 57, 1(2016), 71-76. DOI: 10.3325/cmj.2016.57.71

³¹ Gašo, G.; I. Čadovska; M. Klajić. Stavovi znanstveno-nastavnog osoblja o institucijskom repozitoriju: primjer Repozitorija Filozofskoga fakulteta u Osijeku. // 19. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / ur. V. Hodak, A. Martek i R. Petrušić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2016. Str. 15-45.

Istraživanje

Istraživanje za potrebe ovog rada provedeno je u svibnju 2019. godine analizom podataka dostupnih u Digitalnome repozitoriju Sveučilišta u Zagrebu. U trenutku istraživanja, u sveučilišnome repozitoriju bilo je 29 institucijskih repozitorija sastavnica Sveučilišta u kojima se sustavno pohranjivala građa. Svrha istraživanja jest ustanoviti koliko je pohranjivanje digitalnih objekata u institucijski repozitorij doista od koristi široj javnosti, odnosno ispunjava li repozitorij svoju svrhu i omogućuje li slobodan pristup sadržajima te vidljivost produkcije Sveučilišta.

Metodologija

Osim analize pohranjenih digitalnih objekata s obzirom na vrstu rada i prava pristupa sadržajima, naglasak je u istraživanju na dostupnosti i uporabi radova. Uz pretpostavku da otvoreni pristup radovima izravno utječe i na korištenje njima, istraživanjem se pokušalo odgovoriti na sljedeća pitanja: jesu li radovi koji su najviše puta pregledani isti oni koji su najviše puta i preuzeti, odnosno upotrebljavaju li se i koliko radovi koji su u ograničenome (autoriziranome) ili zatvorenome pristupu.³² Analiza omjera pregledavanja i preuzimanja digitalnih objekata provedena je metodom usporedbe na uzorku od 100 radova s najviše pogleda (na razini metapodatkovnog opisa) te 100 radova za koje je zabilježeno najviše preuzimanja dokumenta.

Analiza pohranjenih digitalnih objekata

U svibnju 2019. godine u repozitorij Sveučilišta u Zagrebu bilo je pohranjeno više od 35 000 digitalnih objekata, što je odraz sustavna pohranjivanja građe na razini pojedinih visokih učilišta. U trenutku istraživanja u repozitorij su, prema vrsti rada, bili pohranjeni sljedeći digitalni objekti: ocjenski rad³³ (32 331), disertacija³⁴ (1697), rad u časopisu (629), prilog (213), rad u zborniku (47), slikovna građa (36),

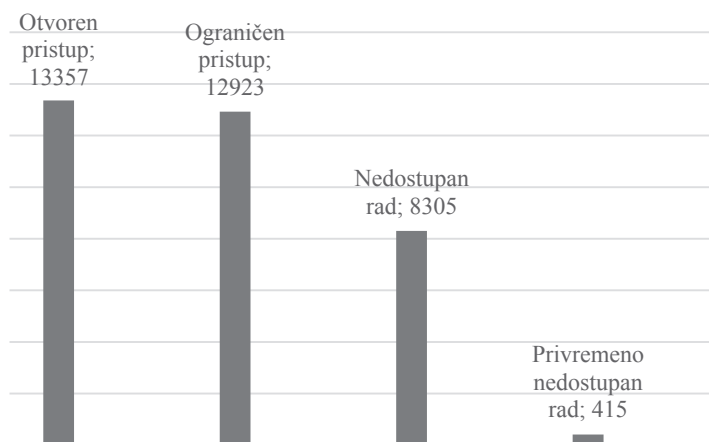
³² U institucijskim repozitorijima postoji mogućnost podnošenja zahtjeva (Zatraži primjerak dokumenta – Request a copy) radovima u ograničenome ili zatvorenome pristupu. Više na: Omogućeno podnošenje zahtjeva za pristup radovima u zatvorenome ili ograničenome pristupu, // Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2019-07-15]. <https://dabar.srce.hr/2018-03-09/omoguceno-podnosenje-zah-tjeva-za-pristup-radovima-u-zatvorenom-ili-ogranicenom-pristupu>

³³ Ovdje su skupno prikazani svi završni radovi kojima se stječe akademski naziv: diplomski rad (20 542), završni rad (11 153), završni specijalistički rad (426), specijalistički diplomski stručni rad (210).

³⁴ Pod pojmom disertacija obuhvaćeni su znanstveni radovi kojima se stječe akademski stupanj: doktorska disertacija (1 491) i magistarski (znanstveni) rad (205).

poglavlje u knjizi (15), izlaganje na skupu (10), knjiga (9), audiovizualna građa (7), ocjenski rad (umjetnički rad) (4) te audio građa (3).³⁵ Najviše je ocjenskih radova (92,4 %), s obzirom na to da ih visoka učilišta sustavno pohranjuju u skladu sa zakonskim propisima,³⁶ a ostale vrste radova ne unose se sustavno već u skladu s odlukama i mogućnostima pojedinih ustanova.

S obzirom na vrstu pristupa, samo 38,2 % pohranjenih digitalnih objekata dostupno je u otvorenome pristupu, a visok je postotak od 36,9 % radova u ograničenome pristupu, što znači da je sadržaj dostupan samo djelatnicima i studentima matične ustanove, uz prijavu u sustav AAI elektroničkim identitetom. Čak 23,7 % radova u zatvorenome je pristupu, a 1,2 % privremeno su nedostupni radovi sa statusom embarga.³⁷ Podatci o broju digitalnih objekata prema vrsti pristupa dostupni su u Slici 1.

Slika 1. Broj pohranjenih digitalnih objekata prema pravu pristupa

Iz navedenoga je vidljivo kako je najviše radova u otvorenome pristupu, ali ni približno ne ispunjava svrhu repozitorija kao mjesta za pristupanje cjelovitim tekstovima i korištenjem sadržajem. Brojni objekti u ograničenome pristupu možda ispunjavaju svrhu za pojedinu ustanovu, ali s obzirom na nedostupnost ostalim srodnim

³⁵ Podatci od 12. svibnja 2019. U repozitorij se svakodnevno pohranjuju novi digitalni objekti, a stalno se podupiru pohrana i samoarhiviranje drugih vrsta sadržaja. Potkraj 2018. godine omogućen je unos skupova podataka, a od srpnja 2019. godine i unos obrazovnih sadržaja.

³⁶ Obvezna pohrana i javna objava završnih radova i disertacija propisane su čl. 40, st. 11-13. Vidi: Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. // Narodne novine 94(2013). [citirano: 2019-07-16]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_07_94_2132.html

³⁷ Nakon isteka embarga, radovi automatski postaju dostupni u otvorenom pristupu.

ustanovama, kao i široj javnosti, nije u skladu s načelima otvorene znanosti te smanjuje globalnu vidljivost Sveučilišta.

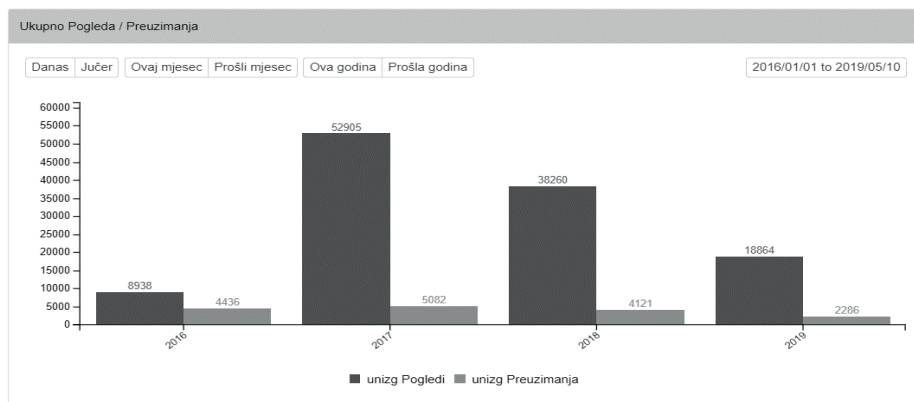
Najviše radova u otvorenome pristupu pohranjeno je na Prirodoslovno-matematičkome fakultetu (3132), slijede Medicinski fakultet (1667), Fakultet prometnih znanosti (1424), Farmaceutsko-biokemijski fakultet (767) te Hrvatski studiji (636). Prema područjima znanosti, najviše je radova u otvorenome pristupu pohranjeno iz prirodnih znanosti (3179), biomedicine i zdravstva (3 128), tehničkih znanosti (2 549), a slijede društvene (1987) i biotehničke znanosti (1469).³⁸

Analiza korištenja

Svaki institucijski repozitorij u Dabru ima omogućeno praćenje statistike njegove posjećenosti sa zabilježenim brojem pogleda i preuzimanja digitalnih objekata, lokacijom pogleda i preuzimanjem te deset najvažnijih pogleda i preuzimanja. Navedeni pokazatelji bilježe se na razini pojedinog rada pohranjena u zaseban repozitorij, pa se broj pogleda i preuzimanja jednog rada razlikuje ovisno o mjestu pristupanja. Na primjer, za jedan ocjenski rad statistika posjećenosti može se pratiti i uspoređivati na razini institucijskoga repozitorija matične ustanove koja je pohranila rad, sveučilišnoga te nacionalnoga repozitorija, pa je za točan podatak o korištenju njime potrebno uzeti u obzir sve tri vrijednosti, odnosno njihov zbroj. U ovom radu analiziraju se statistike korištenja isključivo na razini Digitalnog repozitorija Sveučilišta u Zagrebu, gdje je od njegove uspostave 2016. pa do svibnja 2019. godine zabilježeno ukupno 118 967 pogleda i 15 925 preuzimanja (Slika 2.). Vidljiv je velik interes za pohranjene radove, ali i nepovoljan omjer broja pogleda i njihova preuzimanja. S jedne se strane nameće činjenica kako poslije pregledavanja metapodatkovnog opisa nije ni postojala namjera da se preuzmu i čitaju u cijelosti (sadržaj koji tematski nije odgovarajući, jezična barijera i sl.), a s druge se strane postavlja pitanje dostupnosti i otvorenosti sadržaja, na što će se dijelom pokušati odgovoriti u nastavku rada.

---

³⁸ Podatci od 12. svibnja 2019.

Slika 2. Pregled ukupnog broja pogleda i preuzimanja digitalnih objekata na razini Digitalnog repozitorija Sveučilišta u Zagrebu

Statistike posjećenosti obuhvaćaju i praćenje lokacija s kojih se pristupalo na određeni repozitorij pa se pogledi i preuzimanja mogu pratiti i globalno. Prema dostupnim podacima, pohranjenim digitalnim objektima repozitorija Sveučilišta pristupalo se sa svih kontinenata, što upućuje na dobru vidljivost repozitorija na mreži i interes za pohranjene sadržaje, bez obzira na eventualnu jezičnu barijeru. Primjerice, iz Bosne i Hercegovine zabilježena su 9483 pogleda i 1646 preuzimanja, iz Republike Srbije 4727 pogleda i 780 preuzimanja, iz Njemačke 2958 pogleda i 344 preuzimanja, Ujedinjenoga Kraljevstva 1676 pogleda i 56 preuzimanja, Sjedinjenih Američkih Država čak 9572 pogleda i 2614 preuzimanja te Kine 3909 pogleda i 59 preuzimanja.³⁹

Za potrebe istraživanja uspoređeno je 100 radova s najviše pogleda te 100 radova s najviše preuzimanja cjelovitih dokumenata. Pretpostavka istraživanja bila je da će radovi s najviše pogleda također biti najviše preuzimani, međutim rezultati su to opovrgnuli. Primjerice, u trenutku istraživanja, rad s najviše pogleda imao je 1713 jedinstvenih pogleda, a samo 3 preuzimanja. Rad je u ograničenome pristupu, što znači da mu se može pristupiti samo pomoću AAI elektroničkoga identiteta ustanove. K tome, samo je u 18 radova preklapanje, odnosno među 100 su radova s najviše pogleda i među 100 radova s najviše preuzimanja cjelovitih dokumenata.

S obzirom na vrstu pristupa, daljnjom analizom 100 radova s najviše pogleda ustanovljeno je kako je samo 17 radova u otvorenome pristupu, većina je radova u ograničenome (71), a ostatak u zatvorenome pristupu (12). Suprotno pretpostavci da su radovi s najviše pogleda oni u otvorenome pristupu, rezultati istraživanja poka-

³⁹ Podatci od 10. svibnja 2019.

zuju da najviše pogleda imaju ipak oni u ograničenome pristupu. Najviše se radova na ovom popisu odnosi na diplomske (54) i završne radove (44), a manjim dijelom na ostalu vrstu radova. To i nije čudno s obzirom na to da su upravo ocjenski radovi većina pohranjenih objekata u repozitoriju.

Analiza 100 radova s najviše preuzimanja cjelovita dokumenta pokazala je oče-kivano najviše radova u otvorenome pristupu (68), a ostali su u ograničenome pristupu (32), dakle dostupni su studentima i djelatnicima ustanove. Za radove u ograničenome pristupu ispostavilo se da je riječ o ocjenskim radovima jednoga visokog učilišta koje je u trenutku uspostavljanja repozitorija pohranjivalo radove u otvorenome pristupu, a tek se kasnije na razini ustanove odlučilo ograničiti im pristup. Detaljnijom analizom ta 32 rada moglo bi se ustanoviti jesu li preuzimanja zabilježena prije nego što je navedeni sadržaj repozitorija zatvoren za širu javnost. Prema vrsti, najviše je diplomskih (49) i završnih radova (34), slijede disertacije (8), završni specijalistički rad (4), rad u časopisu (2), prilog (2) i jedna knjiga. Dakle, analiza 100 radova s najviše preuzimanja potvrđuje da se digitalni objekti u otvorenome pristupu kojima može pristupiti šira javnost najviše koriste. Također se može primijetiti da se preuzima više vrsta radova, a ne isključivo ocjenski radovi. Pohranjivanjem više različitih vrsta radova povećala bi se i zainteresiranost javnosti za pregledavanje i preuzimanje, što je jedna od osnovnih svrha institucijskoga repozitorija.

Zaključak

Digitalni su repozitoriji definirani i osmišljeni kako bi bili mjesto za sustavnu pohranu otvoreno dostupne građe i to ih razlikuje od digitalnih arhiva ili knjižnica. Institucijski repozitoriji omogućuju pristup obrazovnim i znanstvenim informacijama, promicanje otvorenoga pristupa i transparentnost djelatnosti na razini ustanove pa time potiču i kvalitetu znanstvenoga rada i akademsku čestitost te omogućuju globalno povećanje vidljivosti i promociju ustanova iz sustava znanosti i obrazovanja.

Digitalni repozitorij Sveučilišta u Zagrebu također želi ispuniti navedene funkcije, a provedenim istraživanjem nastojalo se na temelju podataka o pregledavanju i preuzimanju pohranjenih sadržaja istražiti koliko on služi kao sredstvo vidljivosti i promocije sveučilišne i hrvatske akademske, istraživačke i znanstvene produkcije. Usporedbom omjera pregledavanja i preuzimanja pohranjenih radova za koje se bilježe visoke brojke, pokazalo se kako otvoreni pristup nije uvjet za vidljivost rada, ali presudan je za preuzimanje i daljnje korištenje njime. Dobiveni rezultati pokazuju kako potreba za znanstvenim informacijama sve više raste te da je potrebno poduzeti dodatne korake u promicanju otvorenoga pristupa i važnosti sustavne pohrane različitih vrsta sadržaja. Uspostava i održavanje infrastrukture tek su prvi korak u senzibiliziranju javnosti, ostvarivanju otvorenoga pristupa i popularizaciji znanosti,

pa time Sveučilište i druge ustanove mogu i trebaju povećati zastupljenost i vidljivost hrvatskih znanstvenih informacija u međunarodnom okruženju.

Literatura

- Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities. // Max Planck Gesellschaft Open Access. [citirano: 2019-07-14]. Dostupno na: <https://openaccess.mpg.de/Berlin-Declaration>
- Berlinska deklaracija o otvorenom pristupu znanstvenom znanju. [citirano: 2019-07-14]. Dostupno na: http://eprints.rclis.org/4571/1/prijevod_berlinske_deklaracije.pdf
- Bethesda Statement on Open Access Publishing. [citirano: 2019-07-14]. Dostupno na: https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/4725199/suber_bethesda.htm?sequence=1
- Budapest Open Access Initiative. [citirano: 2019-07-14]. Dostupno na: <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>
- COAR. Confederation of Open Access Repositories. [citirano: 2019-07-15]. Dostupno na: <https://www.coar-repositories.org>
- Čadovska, I.; I. Milovanović. Croatian ETD repositories – ready for openness: abstract. // PUBMET2017: book of abstracts / ur. J. Stojanovski. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2017. Dostupno i na: <http://pubmet.unizd.hr/pubmet2017/sessions/croatian-etc-repositories-ready-openness/> [citirano: 2019-07-16].
- Čadovska, I.; I. Milovanović. Spremnost visokih učilišta za javnu objavu ocjenskih radova u repozitorijima sustava Dabar: analiza dokumenata dostupnih na mrežnim stranicama visokih učilišta. // 15. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: položaj knjižničarske zajednice u sustavu kulture, visokog obrazovanja i znanosti: knjižnica kao posrednik znanstvenih i stručnih informacija: Knjižnice. Solidarnost. Društvo: zbornik radova / ur. D. Mašina Delija i K. Kalanj. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2019. Str. 25-36.
- Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2019-07-15]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr>
- Gašo, G.; I. Čadovska; M. Klajić. Stavovi znanstveno-nastavnog osoblja o institucijskom repozitoriju: primjer Repozitorija Filozofskoga fakulteta u Osijeku. // 19. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / ur. V. Hodak, A. Martek i R. Petrušić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2016. Str. 15-45.
- Hebrang Grgić, I. Open Access to Scientific Information in Croatia: Increasing Research Impact of a Scientifically Peripheral Country. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing, 2011. Dostupno i na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/1397/> [citirano: 2019-07-16].
- Hebrang Grgić, I. Usage of open access institutional repositories in some of the European peripheral scientific communities. // The future of information sciences: INFUTURE2011: information sciences and e-society / ur. C. Billenness, A. Hemera, V. Mateljan, M. Banek Zorica, H. Stančić, S. Seljan. Zagreb: Department of Information Sciences, Faculty of Humanities and Social

- Sciences, Universtiy of Zagreb, 2011. Str. 33-42. Dostupno i na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/4090/> [citirano: 2019-07-16].
- Hebrang Grgić, I.; A. Barbarić. The future of open access in Croatia: a survey of academic and research libraries. // *Library Review* 60, 2(2011), 155-160. DOI: 10.1108/00242531111113096
- Hebrang Grgić, I.; A. Barbarić; I. Džambaski. OA Repositories @ Special and Academic Libraries in Zagreb. // *The future of information sciences: INFUTURE2009: Digital resources and knowledge sharing* / ur. H. Stančić, S. Seljan, D. Bawden, J. Lasić-Lazić, A. Slavić. Zagreb: Department of Information Sciences, Faculty of Humanities and Social Sciences, Universtiy of Zagreb, 2009. Str. 469-477. Dostupno i na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/8045/> [citirano: 2019-07-16].
- Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu. [citirano: 2019-07-15]. Dostupno na: <https://www.fer.unizg.hr/oa2012/deklaracija>
- IFLA Statement on open access – clarifying IFLA’s position and strategy. [citirano: 2019-07-14]. Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/news/documents/ifla-statement-on-open-access.pdf>
- Krelja Kurelović, E.; S. Rako; J. Tomljanović. Prihvatanje otvorenog pristupa u znanosti i obrazovanju. // *Zbornik Veleučilišta u Rijeci* 1, 1(2013), 1-16. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/103442> [citirano: 2019-07-16].
- Lynch, C. A. Institutional repositories: essential infrastructure for scholarship in the digital age. // *portal: Libraries and the Academy* 3, 2(2003), 327-336. DOI: 10.1353/pla.2003.0039
- Majstorović, D. Stavovi studenata korisnika Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu o plagiranju i javnoj objavi ocjenskih radova. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 59, 3/4(2016), 131-152. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/187613> [citirano: 2019-07-16].
- Misija i vizija Sveučilišta u Zagrebu. // *Sveučilište u Zagrebu*. [citirano: 2019-07-15]. Dostupno na: <http://www.unizg.hr/o-sveucilistu/sveuciliste-jucer-danas-sutra/misija-i-vizija-sveucilista/>
- Montan, A.; T. Aparac-Jelušić. Uloga visokoškolske knjižnice u znanstvenoj komunikaciji: istraživanje korisnika knjižnice Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 59, 3/4(2016), 17-46. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/187569> [citirano: 2019-07-17].
- Nemec, D. Institucijski repozitoriji: čije obveze i čija prava? // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 59, 3/4(2016), 301-324. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/187621> [citirano: 2019-07-16].
- O repozitoriju. // *Digitalni repozitorij Sveučilišta u Zagrebu*. [citirano: 2019-07-15]. Dostupno na: <https://repozitorij.unizg.hr>
- Omogućeno podnošenje zahtjeva za pristup radovima u zatvorenom ili ograničenom pristupu. // *Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar*. [citirano: 2019-07-15]. <https://dabar.srce.hr/2018-03-09/omoguceno-podnosenje-zah-tjeva-za-pristup-radovima-u-zatvorenom-ili-ogranicenom-pristupu>
- Open Science. // *FOSTER*. [citirano: 2019-07-14]. Dostupno na: <https://www.fosteropenscience.eu/taxonomy/term/7>
- OpenDOAR. [citirano: 2019-07-15]. Dostupno na: <http://v2.sherpa.ac.uk/opensoar>

- Plan S. [citirano: 2019-07-15]. Dostupno na: <https://www.coalition-s.org>
- Sastavnice Sveučilišta u Zagrebu. // Sveučilište u Zagrebu. [citirano: 2019-07-15]. Dostupno na: <http://www.unizg.hr/o-sveucilistu/sastavnice-sveucilista>
- Statistika pohrane objekata: [skup podataka]. // Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2019-07-15]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/stats/objects>
- Statistika Repozitorija. // Digitalni repozitorij Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2019-05-10]. Dostupno na: <https://repozitorij.unizg.hr/stats/repository>
- Škorić, L.; D. Vrkić; J. Petrak. Current state of open access to journal publications from the University of Zagreb School of Medicine. // Croatian Medical Journal 57, 1(2016), 71-76. DOI: 10.3325/cmj.2016.57.71
- Vrana, R. Digitalni repozitoriji ustanova i njihova uloga u znanstvenom komuniciranju: istraživanje o digitalnim repozitorijima u visokoškolskim knjižnicama Sveučilišta u Zagrebu. // 13. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / ur. M. Willer i S. Faletar Tanacković. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 278-291.
- Vrana, R. Digitalni repozitoriji znanstvenih informacija u knjižnicama visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 3/4(2016), 265-300. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/187620> [citirano: 2019-07-16].
- Vrana, R. ICT-supported communication of scientists and teaching staff at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb. // New Library World 11, 9/10(2010), 413-425. DOI: 10.1108/03074801011089332
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. // Narodne novine 94(2013). [citirano: 2019-07-16]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_07_94_2132.html

**ZBIRKA KOJA PRIPOVIJEDA O SEBI – NEKA
ZAPAŽANJA O KOMUNIKACIJI S KORISNICIMA U
POVODU 90. OBLJETNICE OSNUTKA TALIJANISTIČKE
KNJIŽNICE I TALIJANSKOGA PROSEMINARA
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

A STORY OF LIBRARY COLLECTION NARRATING ITSELF
– SOME OBSERVATIONS ON THE COMMUNICATION WITH
LIBRARY USERS INSPIRED BY THE 90TH ANNIVERSARY OF
THE ITALIAN STUDIES AT THE FACULTY OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES, UNIVERSITY OF ZAGREB

Marijana Mišetić

mmisetic@ffzg.hr

Knjižnica Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Nevia Raos

nraos@ffzg.hr

Knjižnica Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

UDK / UDC 027.7:021.7(497.5)

Pregledni rad / Review paper

Sažetak

Na primjeru izlaganja i radova nastalih posljednjih godina, Postaju li knjižnice posljednje utočište knjiga?, Filološke zbirke u visokoškolskim knjižnicama: od zahtjeva kurikula do osobnoga čitateljskog izbora i Privatna knjižnica prof. emeritusa Mate Zorića darovana Zbirci za talijanistiku Knjižnice Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, zatim doktorske disertacije *Vrednovanje filološke knjižnične zbirke u suvremenoj visokoškolskoj knjižnici*, te izložbe i svečana obilježavanja 90. obljetnice osnutka Talijanističke knjižnice i Talijanskoga proseminara, autorice prikazuju svoje iskustvo u predstavljanju i promicanju knjižnične zbirke na način koji integrira korisnike u narativ o važnosti knjižnice i otkriva smisao imperativa izgradnje zajedništva, kohezijskoga povezivanja i srastanja korisnika i zbirke u visokoškolskoj knjižnici.

Ključne riječi: izgradnja zajednice knjižnice i korisnika, komunikacija knjižnice s korisnicima, Zbirka za talijanistiku Knjižnice Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Summary

The article deals with the communication with library users from the perspective of the Italian Studies Collection of the Library of Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb. It is based on three conference presentations, *Are Libraries Becoming the Last Resort for Books?*, *Language and Literature Collections in Academic Libraries: between Curricula Requirements and Personal Reader's Choice*, and *The Private Library of Professor Emeritus Mate Zorić Donated to the Italian Studies Collection of the Faculty of Humanities and Social Sciences Library*, on the doctoral thesis *Evaluation of Language and Literature Collections in Contemporary Academic Libraries*, and on the exhibition held in occasion of the 90th anniversary of the Italian Studies Department and Collection.

Beyond usual communication with library users focused on informing and marketing, the paper highlights the story about Italian Studies Collection aiming to integrate its users into the academic library narrative, which reveals the real meaning of community building and community cohesion between the collection and its users in academic libraries.

Key words: communication with library users, community building, Italian Studies Collection of the Faculty of Humanities and Social Sciences Library, University of Zagreb

Uvod

U suvremenim uvjetima za opstanak i razvoj knjižnica važnima se pokazuju ne samo njihova tradicionalna formalna uporišta (zaposlenici, zbirke, službe, usluge, prostor, oprema) nego sve više i njihove unutarnje i vanjske mreže, čije oblikovanje i održavanje ponajviše ovise o suradnji knjižničara i korisnika i njihovu stalnu dijalogu. Pritom vitalne komponente knjižničnoga djelovanja postaju: integrativnost, razvijanje partnerstva, oblikovanje i izgradnja zajednice.¹ U tom je kontekstu cilj rada prikazati recentno iskustvo Zbirke za talijanistiku Knjižnice Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u predavljanju i promicanju Zbirke na način koji integrira korisnike te ih upozorava na višestrukost njezinih kulturnih, akademskih i znanstvenih identiteta u kojima i oni sudjeluju. Rad je prilog obilježavanju 90-godišnjeg djelovanja Zbirke za talijanistiku Knjižnice Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

---

¹ Herson, P.; E. Altman; R. E. Dugan. *Assessing Service Quality: Satisfying The Expectations Of Library Customers*. 3rd ed. Chicago: ALA Edition, 2015. Str. xii.

Korisnici u središtu knjižničnoga poslovanja

Suvremena društvena uloga knjižnica u prvi plan stavlja korisnike sa zadatkom praćenja, razumijevanja i zadovoljavanja njihovih različitih, dinamičkih, a rastućih informacijskih, obrazovnih, kulturnih, znanstvenih i osobnih potreba. U suvremenoj knjižnici, koju se definira upravo kao knjižnicu orijentiranu na korisnika,² korisnik je mjera svih službi i usluga, pa tako i njihove kvalitete,³ koja postaje imperativ uspješna i učinkovita gospodarskoga i financijskoga poslovanja knjižnice kao uslužne ustanove.⁴ Pritom se kvaliteta kao percipirana vrijednost mjeri ne samo objektivnim pokazateljima nego sve više i istraživanjem zadovoljstva korisnika⁵ koje sve više i sve snažnije utječe na knjižničnu djelatnost kao javnu, posredničku i uslužnu djelatnost, i to u svakom smislu, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj.⁶

Ovaj rad razmatra veze korisnika i knjižnice na temelju iskustva Zbirke za talijanistiku Knjižnice Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i njezin stalan dijalog s korisnicima kao trajnim akterima narativa o važnosti knjižnice, koja u vremenu hiperprodukcije sadržaja, fragmentiranosti znanja, kao i rastućega konzumerizam, nudi vrijednosti kojima današnjica oskudijeva: pouzdanost, trajnost, smisao, partnerstvo, osjećaj pripadanja i zajedništva, pa i identitet. Stoga se u radu promišlja na koje sve načine korisnike utkati u postojanje i djelovanje Zbirke za talijanistiku i izgrađivati zajedništvo korisnika sa Zbirkom.

U radu se upotrebljava pojam narativa,⁷ u humanističkim i društvenim znanostima uobičajen u značenju priče nastale na događaju (sagledanu u vremenskom slijedu, čiji su akteri, mjesta i okolnosti semantički povezani različitim mehanizmima i načelima),⁸ a koja potiče interakciju te u dinamičkom procesu oblikuje trajne pro-

² engl. *customer-oriented library*

³ Munde, G.; K. Marks. *Surviving The Future: Academic Libraries, Quality, And Assessment.* Oxford: Chandos Publishing, 2009. Str. 3.

⁴ Brophy, P. *The Quality Of Libraries.* // *Die effektive Bibliothek: zum 65. Geburtstag von Roswitha Poll* / hrsg. von K. Hilgemann und P. te Boekhorst. München: K. G. Saur, 2004. Str. 30-46.

⁵ Za više o mjerenju korisničkoga očekivanja i percepcije kvalitete knjižničnih usluga vidi: Cullen, R. *Perspectives On User Satisfaction.* // *Library Trends* 49, 4(2001), 662-686.

⁶ O tome svjedoči i sve više znanstvenih i stručnih radova o toj temi; vidi: Aleksić, Lj.; S. Zec. *Knjižnične usluge i službe s gledišta korisnika: prilozi za bibliografiju.* // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 60, 2/3(2017), 317-339.

⁷ Uz termin „nativ“ nerijetko se upotrebljava i termin „priča“, kao njegov samo dijelom zadovoljavajući sinonim. Vidi: Ryan, M.-L. *Toward A Definition Of Narrative.* // *The Cambridge Companion To Narrative* / ed. by D. Herman. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. Str. 22–35.

⁸ *Memory, Identity, Community: The Idea Of Narrative In The Human Sciences* / ed. by L. P. Hinchman [and] S. K. Hinchman. Albany: State University of New York Press, 1997. Str. xvi.

sudbe i vrijednosti.⁹ Takva se priča konstruira različitim metodama, pri čemu se njezina pripovijedna matrica odašilje tekstem, slikom i zvukom, različitim medijima i u različitim komunikacijskim prigodama.

U visokoškolskoj knjižnici te su komunikacijske prigode raznovrsna akademska i znanstvena događanja, skupovi, predavanja, gostovanja, izložbe, predstavljanja knjiga i druga kulturna događanja, razgledi i obilasci knjižnice (posebice sa studentima prvih godina studija), prigodna događanja u znanstvene i kulturne obljetnice, edukacija korisnika, radovi u stručnim i znanstvenim publikacijama itd. Sve su to prilike da knjižnica potvrdi svoju orijentiranost prema korisničkoj zajednici i da se korisnička zajednica dovede u suodnos i dijalog s knjižnicom, gdje će sudjelovati na način koji širinom i trajnošću nadmašuje pojedinačan ili trenutačan komunikacijski čin, a sve kako bi knjižnica uspješno odašiljala poruku i ostvarivala poslanje da spaja i povezuje ljude s informacijama, znanjem, kulturom i, nadasve, drugim ljudima.

Za korisnike visokoškolske knjižnice to se poslanje ne iscrpljuje samo u korištenju resursima i alatima za razvijanje informacijske pismenosti i svladavanje studijskih programa nego i u njezinoj funkciji snažna formativnog i integrativnog, pa i statusnog čimbenika zajednice koja uči, koja ima izgrađenu svijest o sebi i usmjerenja je prema trajnim vrijednostima. Korištenjem visokoškolskim knjižnicama, ništa manje nego pohađanjem nastave na sveučilištu, korisnik obrazovno, znanstveno i društveno postaje, i potvrđuje se, kao dio akademske zajednice, a uspješnost veza koje uspostavlja sa zbirkom ili knjižnicom, uz kvalitetu studijskih programa, uvelike određuje njegovo akademsko obrazovanje, pripadnost, pa i budućnost.¹⁰

Iskustvo Zbirke za talijanistiku

Knjižničari Zbirke za talijanistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu nastoje prikupiti, opisati i predstaviti znanje o raznolikim aspektima njezina djelovanja, u koje nastoje uključiti i korisnike i s njima izgrađivati zajednicu prostora, struke, akademije te onu najvažniju, a najširu, zajednicu štovatelja knjige. Predstavljajući povijest i sadašnjost Zbirke za talijanistiku te naznačujući teme koji će određivati smjerove njezina budućeg razvoja, korisnike se sustavno nastoji činiti dionicima trajna društvenog susreta i dijelom veće priče koja ima obilježja zapamćene i usvojene vrijednosti¹¹ i koja će u konačnici posve nadrastiti njihovo pojedinačno iskustvo i doprinos, konkretnu informacijsku i obrazovnu potrebu te sadašnji trenutak.

---

⁹ Usp. Goodson, I. F.; S. R. Gill. The concept of narrative. // *Counterpoints* 386(2011), 3-16.

¹⁰ Waxman, L.; S. Clemons; J. Banning; D. Mckelfresh. The Library As Place: Providing Students With Opportunities For Socialization, Relaxation, And Restoration. // *New Library World* 108, 9/10(2007), 426.

¹¹ Goodson, I. F.; S. R. Gill. The Concept Of Narrative. Nav. dj., 9.

Posljednjih godina Zbirka za talijanistiku pet je puta bila u prigodi predstaviti se široj javnosti: trima izlaganjima pod naslovima Postaju li knjižnice posljednje utočište knjiga?, Filološke zbirke u visokoškolskim knjižnicama: od zahtjeva kurikula do osobnoga čitateljskog izbora i Privatna knjižnica prof. emeritusa Mate Zorića darovana Zbirci za talijanistiku Knjižnice Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, održanima na međunarodnim znanstvenim skupovima, zatim doktorskom disertacijom *Vrednovanje filološke knjižnične zbirke u suvremenoj visokoškolskoj knjižnici* te priređivanjem izložbe i organizacijom svečana obilježavanja 90. obljetnice osnutka Talijanističke knjižnice i Talijanskoga proseminara. To su bile prigode da se u kontekstu suvremenih problematika u obrazovanju, kulturi i znanosti zadane teme obrade iz perspektive Zbirke za talijanistiku, a da se korisnike upozori na njihov udio i doprinos u oblikovanju i održavanju njezina identiteta i važnosti u sadašnjosti i budućnosti.

Izlaganje Postaju li knjižnice posljednje utočište knjiga?

Riječ je o izlaganju Sonje Avalon, Marijane Mišetić i Nevie Raos na Drugome međunarodnom znanstvenom skupu Knjiga i društvo: socijalna, filološka i intelektualna povijest i sadašnjost knjige, održanu u sklopu 28. Knjige Mediterana (Split, 2016.), u kojemu se, iz perspektive i iskustva Zbirke za talijanistiku, tematiziraju netraženi darovi kao sve učestalija praksa u knjižnicama. Naime, Zbirka za talijanistiku Knjižnice Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu od svojega je osnutka 1927. godine stekla veliko iskustvo s darovima za zbirke. No dok su u povijesti prevladavali darovi pojedinaca iz poznate akademske talijanističke i romanističke sredine, danas se kao darovatelji sve češće javljaju građani. Ponajviše je riječ o vlasnicima ili nasljednicima privatnih knjižnica koji se obraćaju Zbirci kako bi pronašli prikladno mjesto za vrlo vrijedne, a često i rijetke knjige koje iz niza razloga, po gotovo utvrđenu obrascu (promjena posla, promjena ili preuređenje životnog prostora, selidba, mirovina, promjena ekonomskih prilika, smrt bližnjih), sami ne mogu zadržati, a ne nalaze druge zainteresirane primatelje. Izlaganje je artikuliralo i potaknulo raspravu o nizu važnih pitanja vezanih uz budućnost knjige, propitujući i sam narativ društvene važnosti knjižnica, a sve potaknuto tranzicijom knjige, koja je u opasnosti da u globalnoj digitalnoj paradigmi postane relikv analogna doba.

Izlaganje Filološke zbirke u visokoškolskim knjižnicama: od zahtjeva kurikula do osobnoga čitateljskog izbora

Izlaganje Marijane Mišetić, Mile Perasović i Nevie Raos održano je na Trećem međunarodnom znanstvenom skupu Knjiga i društvo: socijalna, filološka i intelek-

tualna povijest i sadašnjost knjige, u sklopu 29. Knjige Mediterana (Split, 2017.). U njemu su izneseni rezultati istraživanja koje je provedeno u Zbirci za talijanistiku, a čiji su predmet bile transakcije posudbe građe u ovoj Zbirci. Rezultati istraživanja pokazali su da je, uzimajući u obzir osobitosti filologije kao znanstvene discipline, Zbirka za talijanistiku kao visokoškolska filološka zbirka uvelike zaslužna za razvijanje navike čitanja, kritičkog pristupa te za izgradnju osobnoga čitateljskog ukusa korisnika studenata u njihovoj formativnoj dobi. U izlaganju je istaknuta neprolaznu važnost čitanja kao temeljna oblika rada u filologiji.

Rad Privatna knjižnica prof. emeritusa Mate Zorića darovana Zbirci za talijanistiku Knjižnice Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Rad Marijane Mišetić, Mile Perasović i Nevie Raos (u postupku objave) nastao je na temelju izlaganja na Međunarodnome znanstvenom skupu u spomen na prof. dr. sc. Matu Zorića (1927. – 2016.) (Convegno internazionale in onore del prof. Mate Zorić (1927–2016)), koji je održan u Zadru i Šibeniku 17. i 18. studenoga 2017. godine, a organizirao ga je Odjel za talijanistiku Sveučilišta u Zadru u suradnji s Gradskom knjižnicom “Juraj Šižgorić” iz Šibenika.

Rad opisuje privatnu knjižnicu prof. emeritusa Sveučilišta u Zagrebu Mate Zorića (Šibenik, 1927. – Zagreb, 2016.), darovanu Zbirci za talijanistiku, te iz perspektive knjižničara donosi sjećanja na darovatelja, prof. emeritusa Mate Zorića, njegovo dugogodišnje plodno djelovanje kao filologa, talijanista, komparatista, sveučilišnoga nastavnika, prevoditelja i bibliofila. Ističe se uloga prof. emeritusa Mate Zorića u razvoju zagrebačke romanistike i talijanistike te u izgradnji Zbirke za talijanistiku kao najvažnije i najveće visokoškolske predmetne zbirke talijanistike u Republici Hrvatskoj, a upozorava i na trajnu važnost tiskane knjige i knjižnica za znanstveni rad u humanističkim znanostima.

Doktorska disertacija Vrednovanje filološke knjižnične zbirke u suvremenoj visokoškolskoj knjižnici

Za potrebe doktorske disertacije, obranjene 2017. godine na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu,¹² autorica je provela dva istraživanja, od kojih se jedno posve bavilo korisnicima Zbirke za talijanistiku, tj. studentima studijskih programa talijanistike i njihovim nastavnicima. U nizu korisnih informacija koje su istraživanjem dobivene, a koje su pružile iscrpan uvid u iskustvo, navike i učestalost

---

¹² Mišetić, M. Vrednovanje filološke knjižnične zbirke u suvremenoj visokoškolskoj knjižnici: doktorski rad. Zagreb: [vlast. naklada], 2017.

korištenja te stavove korisnika o Zbirci za talijanistiku, vrijedi istaknuti dragovoljan odziv ispitanika, velik obuhvat korisničke populacije te izrazito pozitivnu percepciju Zbirke za talijanistiku, koju korisnici procjenjuju izrazito važnom za praćenje studijskih programa talijanistike na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Priredivanje izložbe i organizacija svečana obilježavanja 90. obljetnice osnutka Talijanističke knjižnice i Talijanskoga proseminara

U povodu svečana obilježavanja 90. obljetnice osnutka Talijanističke knjižnice i Talijanskoga proseminara 10. studenoga 2017. godine postavljena je prigodna izložba, koju su priredili Vinko Kovačić, Marijana Mišetić, Mila Perasović i Nevla Raos. Dvostruko slavljeničko događanje, koje je bilo u znaku zajedničke povijesti Odsjeka i Zbirke, okupilo je sadašnje i bivše studente talijanistike, članove Odsjeka za talijanistiku i druge profesore Filozofskoga fakulteta, darovatelje Zbirke za talijanistiku, sadašnje i bivše demonstratore, te knjižničare Zbirke za talijanistiku i cijele Knjižnice, mnoge od njih u višestrukim ulogama.

Na ulazu u izložbeni prostor na dva je velika postera predstavljena povijest i sadašnjost Zbirke za talijanistiku.¹³ U vitrinama su bile izložene knjige i radovi sadašnjih i bivših profesora Odsjeka za talijanistiku iz fonda Zbirke za talijanistiku. Iznimno posjećeno slavljeničko događanje bilo je prigoda za evociranje sjećanja i susret različitih generacija. Sadašnji studenti mogli su susresti i bolje upoznati velikane struke i steći nov pogled na Odsjek za talijanistiku, studijske programe talijanistike i Zbirku za talijanistiku. Događanje je oblikovalo novu sponu kojom je učvršćena „zajednica sjećanja“,¹⁴ a sudionici su postali dijelom priče duge devet desetljeća. Svečano obilježavanje 90. obljetnice osnutka Talijanističke knjižnice i Talijanskoga proseminara potvrdilo je da su zajedništvo u znanju i proživljenu iskustvu, koji su preoblikovani u značenje, te neprekinuta veza povijesti i sadašnjosti najvažnije sastavnice u oblikovanju zajedničke priče o Zbirci za talijanistiku.

---

¹³ Izložba u povodu 90. obljetnice osnutka Talijanističke knjižnice i Talijanskoga proseminara. // Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2020-06-29]. Dostupno na: <http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/uploads/f9/b5/f9b51068d10d4431c8a3b6c2ea4a0abc/Izlozba-povodom-90.-obljetnice-osnutka-Talijanisticke-knjiznice-i-Talijanskoga-proseminara---poster.pdf>

¹⁴ Assmann, J. Kultura sjećanja. // Kultura pamćenja i historija / prir. M. Brkljačić i S. Prlenda. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2006. Str. 55.

Zaključno

Rad donosi pozitivna iskustva u predstavljanju i promicanju Zbirke za talijanistiku Knjižnice Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u kontekstu knjižničarstva i talijanistike. Ističu se recentna izlaganja o Zbirci za talijanistiku na stručnim i znanstvenim skupovima, stručni i znanstveni radovi i izložbe te sudjelovanja u različitim kulturnim, akademskim i znanstvenim događanjima kojima Zbirka za talijanistiku potvrđuje svoju orijentiranost prema svojoj korisničkoj zajednici kako bi s njom gradila trajan društveni susret koji ne prestaje završetkom studija.

U radu se zaključuje da se stalan dijalog i interakcija s korisnicima kao trajnim sudionicima knjižničnoga djelovanja ne iscrpljuju obavješavanjem korisnika i marketingom knjižničnih usluga, nego i nastoje pobuditi i održavati trajne korisničke interese za Zbirku. Integriranje korisnika u narativ o važnosti knjižnice sigurna je platforma za uspješno ostvarivanje poslanja knjižnice u zadovoljavanju različitih informacijskih, obrazovnih, kulturnih, znanstvenih i osobnih potreba.

Literatura

- Aleksić, Lj.; S. Zec. Knjižnične usluge i službe s gledišta korisnika: prilozi za bibliografiju. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 60, 2/3(2017), 317-339.
- Assmann, J. Kultura sjećanja. // *Kultura pamćenja i historija* / prir. M. Brkljačić i S. Prlenda. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2006. Str. 45–78.
- Brophy, P. The Quality Of Libraries. // *Die effektive Bibliothek: zum 65. Geburtstag von Roswitha Poll* / hrsg. von K. Hilgemann und P. te Boekhorst. München: K. G. Saur, 2004. Str. 30–46.
- Cullen, R. Perspectives On User Satisfaction. // *Library Trends* 49, 4(2001), 662-686.
- Goodson, I. F.; S. R. Gill. The Concept Of Narrative. // *Counterpoints* 386(2011), 3-16.
- Hernon, P.; E. Altman; R. E. Dugan. *Assessing Service Quality: Satisfying The Expectations Of Library Customers*. 3rd ed. Chicago: ALA Editions, 2015. Str. xii.
- Izložba u povodu 90. obljetnice osnutka Talijanističke knjižnice i Talijanskoga proseminara. // Knjižnica Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2020-06-29]. Dostupno na: <http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/uploads/f9/b5/f9b51068d10d4431c8a3b6c2ea4a0abc/Izlozba-povodom-90.-obljetnice-osnutka-Talijanisticke-knjiznice-i-Talijanskoga-proseminara---poster.pdf>
- Memory, Identity, Community: The Idea Of Narrative In The Human Sciences* / ed. by L. P. Hinchman [and] S. K. Hinchman. Albany: State University of New York Press, 1997. Str. xvi.
- Mišetić, M. *Vrednovanje filološke knjižnične zbirke u suvremenoj visokoškolskoj knjižnici: doktorski rad*. Zagreb: [vlast. naklada], 2017.

- Munde, G.; K. Marks. *Surviving The Future: Academic Libraries, Quality, And Assessment*. Oxford: Chandos Publishing, 2009.
- Ryan, M.-L. *Toward A Definition Of Narrative*. // *The Cambridge Companion To Narrative* / ed. by D. Herman. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. Str. 22-35.
- Waxman, L.; S. Clemons; J. Banning; D. Mckelfresh. *The Library As Place: Providing Students With Opportunities For Socialization, Relaxation, And Restoration*. // *New Library World* 108, 9/10(2007), 424-434.

PRILOZI

PROGRAM SKUPA

16. DANI SPECIJALNIH I VISOKOŠKOLSKIH KNJIŽNICA KNJIŽNICE, OSNIVAČI, ZAJEDNICA: DIJALOG ZA PROMJENE

Lovran, 15.-18. svibnja 2019.

Hotel Excelsior

SRIJEDA, 15. svibnja 2019.	
13:00 - 15:00	REGISTRACIJA SUDIONIKA
14:00 - 14:15	OTVORENJE SKUPA Moderator: Blaženka Peradenić-Kotur Pozdravni govor: Edita Bačić, predsjednica Sekcije za specijalne i visokoškolske knjižnice HKD-a
14:15 - 16:45	OKRUGLI STOL Značaj pravnih i srodnih knjižnica za dostupnost i promociju pravnih informacija u široj društvenoj zajednici Moderator: Edita Bačić Sudionici: Dejana Golenko, Ljiljana Siber, Katrin Lück (Saarbrücken, Njemačka), Mirela Rožajac-Zulčić (Sarajevo, Bosna i Hercegovina) i članovi pravnih i srodnih knjižnica Oana Stoian (Elsevier) Open Access
16:45 - 17:15	STANKA ZA KAVU
17:15 - 18:45	OKRUGLI STOL Zagovaranje za knjižnice u široj društvenoj zajednici Moderator: Marija Šimunović Sudionici: Davorka Pšenica, Edita Bačić, Milanka Babić Vukadinov i gosti Hannah Burnel (Clarivate Analytics) Uncover Complete Potential of Web of Science
18:45 - 19:00	Predstavljanje Zbornika 15. dana specijalnih i visokoškolskih knjižnica
20:00	KOKTEL DOBRODOŠLICE

ČETVRTAK, 16. svibnja 2019.	
8:30 - 10:00	REGISTRACIJA SUDIONIKA
9:00 - 9:15	<p>OTVORENJE SKUPA Moderator: Lovela Machala Poplašen Pozdravni govori: Dijana Machala, predsjednica Hrvatskog knjižničarskog društva Tatijana Petrić, glavna ravnateljica Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu Senka Tomljanović, Sveučilišna knjižnica Rijeka Edita Bačić, predsjednica Programskog odbora</p>
9:15 - 11:30	<p>OTVORENA ZNANOST Moderator: Lovela Machala Poplašen Dijana Machala Visokoškolsko knjižničarstvo na razmeđu postmoderne krize i digitalne transformacije Jadranka Stojanovski Otvorena znanost i uloga knjižnica Alen Ružić Open Science – ključ institucijskog i društvenog razvoja Tiberius Ignat (Scientific Knowledge Services) Focus on Open Science: Chapter V: Lovran (Croatia) Miro Pušnik (Scientific Knowledge Services) Encouraging Open Science „Literacy“: Four Years of Focus on Open Science Workshops Ignasi Labastida y Juan (Scientific Knowledge Services) Fostering the Open Science agenda from the Library Alisa Martek, Ivana Čadovska, Sonja Borak Analiza hrvatske znanstvene produktivnosti za razdoblje 2014. – 2018. godine Radka Krivankova, Laura Bonald (Emerald Publishing Limited) Emerald towards Open: What does Emerald do in Open Access?</p>

11:30 - 12:00	STANKA ZA KAVU
12:00 - 14:00	<p>ZAKONODAVSTVO Moderator: Blaženka Peradenić-Kotur</p> <p>Tatijana Petrić Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti s osvrtom na Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu u Zagrebu</p> <p>Barbara Kavčič, Violetta Bottazzo Stručni standardi za specijalne knjižnice u Sloveniji (2018. – 2028.)</p> <p>Anita Katulić Pristup zaštiti osobnih podataka u praksi visokoškolskih i specijalnih knjižnica</p> <p>Vlatka Božičević, Emilia Domazet, Irena Gotal Gdje su „nestale“ crkvene knjižnice?</p> <p>Tamir Borensztajn (EBSCO) Collect, Preserve, Discover.</p> <p>Alma Lušetić Knjižnica HVU-a „Dr. Franjo Tuđman“ – knjižnična djelatnost u labirintu zakona</p> <p>Vesna Golubović Obvezni primjerak u (novom) Zakonu o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti</p>
14:00 - 15:30	STANKA ZA RUČAK

<p>15:30 - 17:15</p>	<p>EDUKACIJA KNJIŽNIČARA I MENTORSKI RAD Moderator: Irena Pilaš</p> <p>Jasna Dolić, Roberta Subjak Edukacija i obrazovanje knjižničara u visokoškolskim knjižnicama Sveučilišta u Osijeku</p> <p>Dorja Mučnjak Izazovi mentoriranja studenata knjižničarstva</p> <p>Neil Block (EBSCO) FOLIO: Re-imagining Open Source Library Services</p> <p>Blaženka Klemar-Bubić, Dubravka Luić-Vudrag Mentorski rad sa studentima u knjižnici Filozofskog fakulteta: očekivanja, realizacija, mogućnosti</p> <p>Irena Pilaš, Goranka Mitrović Uloga Informacijskog centra Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu u edukaciji knjižničara</p> <p>Vesna Župan Doprinos visokoškolskog knjižničarstva Srbije problematici ekonomskog razvoja i srodnih disciplina: pogled iz digitalnog okruženja</p>
<p>17:15 - 18:00</p>	<p>STANKA ZA KAVU i PREDSTAVLJANJE POSTERA</p>
<p>20:00</p>	<p>SVEČANA VEČERA</p>

PETAK, 17. svibnja 2019.	
9:00 - 11:00	<p>EDUKACIJA KORISNIKA Moderator: Dubravka Luić-Vudrag</p> <p>Sonja Borak, Sanela Karabašić, Ivona Milovanović Edukacijske radionice u sklopu Projekta e-Izvori – na pola puta</p> <p>Sandra Cuculić, Ivana Dorotić Malič, Jana Krišković Baždarić, Branka Pemper, Branka Turk „Informacijski alati za istraživače“ – program cjeloživotnog učenja Sveučilišne knjižnice Rijeka</p> <p>Leszek Czerwinski (Cambridge University Press) Evidence Based Acquisition (EBA) – the most Efficient Model of E-books Acquisition</p> <p>Marzena Giers-Fidler (Oxford University Press) Oxford University Press Highlights – Updates and Recent News about OUP Online Products and Journals</p> <p>Ljiljana Hajdin, Bernarda Kos, Ladislav Cvetko Edukacija korisnika u Knjižnici FOI</p> <p>Damjana Frančić Da, korisno je / nije sve domaće /</p> <p>Evgenia Arh, Dejana Golenko Modeli i standardi informacijske pismenosti u području prava i medicine</p> <p>Mojca Brenko-Puzak, Lahorka Crnković Lako kao čarobnim štapićem – sustav za e-učenje Merlin</p>
11:00 - 11:30	STANKA ZA KAVU

11:30 - 13:00	<p>Radionica: Kako komunicirati s korisnicima na obostrano zadovoljstvo Dvorana LOVOR Ograničen broj sudionika: 30 Predavač: Željka Kamenov</p>
11:30 - 13:00	<p>EDUKACIJA KORISNIKA Dvorana LAURIANA Moderator: Igor Mladinić</p> <p>Lovela Machala Poplašen Uloga knjižničara u visokoškolskom obrazovanju</p> <p>Sanja Brbora Treba li sveučilišna knjižnica ponuditi program akademske pismenosti?</p> <p>Eva Czegledi (ProQuest) What Researchers want in 2019: Understanding the Evolving Information Needs of Researchers</p> <p>Tamara Krajna Sudjelovanje knjižničara u visokoškolskoj nastavi na primjeru Fakulteta strojarstva i brodogradnje Sveučilišta u Zagrebu</p> <p>Marina Nedić Osobe s invaliditetom kao korisnici specijalnih knjižnica u Srbiji</p>
13:00 - 14:30	STANKA ZA RUČAK
14:30 - 16:45	<p>KOMUNIKACIJA SA ZAJEDNICOM Moderator: Edita Bačić</p> <p>Ivona Milovanović, Ivana Čadovska Institucijski repozitorij kao sredstvo globalne vidljivosti znanstvenih informacija na primjeru Digitalnog repozitorija Sveučilišta u Zagrebu</p>

14:30 - 16:45	<p>Dina Vrkić, Ivana Majer #SredišnjaMedicinskaKnjižnica@Facebook</p> <p>Tatjana Aparac-Jelušić, Lejla Kodrić Zaimović Centralizirani vs. decentralizirani sveučilišni knjižnično-informacijski sustavi: komparativna analiza prednosti i nedostataka na primjeru nove zgrade knjižnice Univerziteta u Sarajevu</p> <p>Jacek Lewinson (De Gruyter) De Gruyter Evidence Based Acquisition – Freedom for Libraries</p> <p>Amelia Kovačević Zagovaranje knjižnice kroz edukaciju korisnika</p> <p>Tetiana Khristova (CAS – American Chemical Society, SciFinder) Users with Special Needs in Academic and Special Libraries: SciFinder® – the Choice for Chemistry and Life Science Research</p> <p>Milena Bušić, Iva Vrkić Knjižničari u sastavu – proširena uloga: doprinos specijalnog i visokoškolskog knjižničara u izdavačkoj i izložbenoj djelatnosti ustanove</p> <p>Marijana Mišetić, Nevia Raos Zbirka koja priča priču o sebi samoj: uz 90. obljetnicu osnutka Talijanističke knjižnice Talijanskoga proseminara</p> <p>Elvira Gotal, Jasmina Sočo, Lana Zrnić Zelena knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu</p> <p>Melinda Grubišić Reiter Specijalne knjižnice u Šibeniku</p>
16:45 - 17:15	RASPRAVA, ZAKLJUČCI, ZATVARANJE SKUPA

Organizatori skupa:

Hrvatsko knjižničarsko društvo – Sekcija za visokoškolske i specijalne knjižnice
Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
Sveučilišna knjižnica Rijeka

Organizacijski i programski odbor

Edita Bačić, Kristina Kalanj, Dubravka Luić-Vudrag, Lovela Machala Poplašen,
Igor Mladinić, mr. sc. Blaženka Peradenić-Kotur, dr. sc. Tatijana Petrić, Irena Pilaš,
Senka Tomljanović

SPONZORI

The Web of Science Group organizes the world's research information and data to enable academia, corporations, publishers, and governments accelerate the pace of research. It is home to the Web of Science - the world's most trusted and largest publisher-neutral citation index, and independent research intelligence platform. Its many well-known brands also include EndNote, Converis, ScholarOne, Publons, Kopernio and the Institute for Scientific Information (ISI). The 'university' of the Web of Science Group, ISI maintains the knowledge corpus upon which the index and related information and analytical content, products, and services are built.

Scientific Knowledge Services (SKS) has extensive experience in working closely with libraries, consortia and content providers to facilitate access to scientific knowledge. SKS has a well-established practice in finding the right place where interests of libraries, universities, research organizations and content providers meet and in proposing winning solutions for all parties. Scientific Knowledge Services routes its efforts in understanding each market, by connecting and dedicating time to local communities, assisting the content providers to better serve the specific information needs of each country and supporting the advancement of Open Science elements. We promote 4 basic values that accompany us daily: honesty, politeness, transparency and hard work. Since 2015, we organise a series of events called Focus on Open Science that promote the concept of, values and best practices in the Open Science to European communities.

For over 50 years, championing fresh thinking has been at the heart of the Emerald business. Our core ethos from our early roots to modern day Emerald, is to help make a difference so that little by little, those in academia or in practice can work together to make a positive change in the real world. We publish over 300 journals, more than 3000 books and over 1,500 case studies and offer a choice of publication routes, including open access, ensuring content is available beyond academia. In March 2018, our efforts were acknowledged at the IPG Independent Publishing Awards where we were awarded Academic & Professional Publisher of the Year 2018. Info: emeraldpublishing.com | Facebook/[EmeraldPublishingImpact](https://www.facebook.com/EmeraldPublishingImpact) | Twitter/[EmeraldGlobal](https://twitter.com/EmeraldGlobal) | Instagram/[emerald.publishing](https://www.instagram.com/emerald.publishing) | LinkedIn/[EmeraldPublishing](https://www.linkedin.com/company/emerald-publishing)

ELSEVIER

ProQuest's 2018 researcher study found that European faculty see value in students using a wide variety of content types. The results showed that while traditional peer-reviewed journal content remains a staple resource, researchers increasingly rely on using a mix of content types and students are being encouraged to consult a breadth of resources including ebooks, dissertations, video, newspapers and more. Now in 2019, ProQuest is expanding the research to reveal the librarian perspective on the latest trends in academic re-

search and reveal how library collections are evolving to allow for the ever expanding need for content types beyond traditional journal and monograph formats.

DE GRUYTER

De Gruyter isn't a megapublisher, but we do know what we're doing – you'd think so after 270 years of publishing. But just because we've been around for a long time doesn't mean we're stuffy – how could we be when we publish *Humor*, the international journal of humor research?

In fact, our fresh and modern attitude to open access and publisher partners have gotten us modest headlines. Everything we do is based on our values: partnership, courage, openness and competence and our mission includes connecting researchers to scientific knowledge, nurturing interdisciplinary exchange and thus contributing to wider conversations and progress in society.

DE GRUYTER publishes first-class scholarship and has done so for 270 years. De Gruyter is independent, international and specialized in academic and research content in the humanities, STEM, health sciences, law and art & architecture:

- 1,300 new book titles each year
- More than 900 journals (500 of them Open Access)
- More than 1,500 Open Access books on degruyter.com/openaccess
- 50 databases and online resources on degruyter.com/databases
- 700 new Publisher Partner titles per year
- 100% eBooks archives to be available in the short term

In addition, De Gruyter provides eBooks published by renowned North American Presses: Chicago University, Columbia University, Cornell University, Harvard University, Hawai'i University, Pennsylvania University, Princeton University, Toronto University and Yale University.

Interested in a conversation?

Chemical Abstracts Service, CAS, a division of the American Chemical Society, is a global non-for-profit organization of expert scientists, technologists, and business leaders with a successful and extended history of delivering

scientific information opportunities. For over 100 years CAS collects and analyzes the world's disclosed science to help advance discovery. CAS employs hundreds of scientists who read the literature every day to extract, organize, and connect the valuable details within. CAS products and services, such as SciFindern, PatentPak, MethodsNow, provide comprehensive, reliable answers to a myriad of questions that researchers, business leaders, and information professionals ask every day. Having the right information at the right time is the foundation of successful and efficient innovation. Partnering with CAS empowers organizations around the world to turn information into a strategic advantage

Cambridge University Press is the publishing house of the University of Cambridge. The Press is one of the oldest publishing houses in the world. Cambridge University

Press currently publishes more than 380 peerreviewed academic journals covering subjects across the humanities, social sciences and science, technology and medicine. Many of these titles are the leading journals in their fields and together they form one of the most valuable and comprehensive collections of research available today.

OXFORD UNIVERSITY PRESS

Oxford University Press (OUP) is the world's largest university press with the widest global presence. Our Global Academic Publishing program spans the entire academic and higher education spectrum, including a wide array of scholarly and general interest books, journals, and online products. Everything we publish relates to our mission: to support Oxford University's objective of excellence in research, scholarship, and education.

EBSCO

EBSCO Information Services (EBSCO) offers premium content through databases, journals & magazines, e-books and more, including subscription management for more than 360,000 serials, including more than 57,000 e-journals, and online access to 1,000,000+ e-books. EBSCO provides a versatile discovery tool for searching across all library resources and EBSCO's content and feature-rich technology platforms serve the needs of researchers at all levels—academic institutions, schools, public libraries, hospitals and medical institutions, corporations and government institutions. Through its GOBI Library Solutions division, EBSCO is also the largest collection development and book purchasing services provider for academic libraries. For more information, visit: www.ebsco.com

SAGE Humanities and Social Science Package

Discover over 720 journals from the leading publisher in social science. The SAGE Humanities and Social Science (HSS) Package provides access to 729 journals, including leading international peer-reviewed titles, many of which are ranked in the 2017 Journal Citation Reports® (Clarivate Analytics, 2018).

The HSS Package includes:

- Access to 729 SAGE journals, encompassing over 576,000 articles
- Over 55% of the package content is ranked in the 2017 Journal Citation Reports® (Clarivate Analytics, 2018)
- Complimentary access back to 1999, where available, while a current subscription is maintained

Why SAGE Journals?

High-quality, high impact scholarly and professional content which is international in scope, peer-reviewed and published in partnership with key societies.

Discoverability

SAGE journals are indexed in Summon (ProQuest), World Cat Discovery (OCLC), Primo Central (Ex Libris) and EDS (EBSCO). Weekly feeds that comply with KBART (Knowledge Bases and Related Tools) to all major E-Resource Management Services (ERMs). Many SAGE journals also included in discipline-specific databases and discovery tools, such as PubMed, Scopus, and many more.

Access

Our platform has a responsive design giving a seamless multi-device experience with PDF download options and article metrics powered by Altmetric.com. We also provide COUNTER 5 compliant usage statistics available for download by administrators.

Support

Dedicated Account Representatives to assist with customer inquiries, renewals, and any questions specific to institutional accounts. We also offer user guides, videos, and live online training sessions highlight features and functionality for librarians and end-users.

For more information visit: sagepub.com/hss-collection

Poduzeće POINT d.o.o. osnovano je 1991. godine. U poduzeću je trenutno zaposleno pet djelatnika, a pomaže nam više vanjskih honorarnih suradnika. Stručnu pomoć i podršku imamo u velikom broju knjižničara i ostalih stručnjaka u velikom broju knjižnica i ustanova iz nekoliko država s kojima tijesno surađujemo (trenutno više od 1.400). Djelatnici Pointa se u svojem radu susreću uglavnom s nestandardnim projektima, a trenutno su najznačajniji integrirani programski proizvod za upravljanje knjižnicama i digitalne knjižnice s repozitorijem. U radu se koristimo modernim razvojnim alatima u WINDOWS okruženju. Raspoložemo s nekoliko poslužitelja unutar poduzeća te više vrlo snažnih WEB poslužitelja (Windows i Unix) na kojima se nalaze zajednički METEL OPAC i digitalna knjižnica. Posjedujemo vrhunsku opremu za digitalizaciju svih vrsta građe (skeniranje, mikrofilmiranje, konvertiranje s mikrofilma u digitalni oblik, digitalizaciju gramofonskih ploča, kazeta, videa i sl.). Digitalizacijom se bavimo sedamnaest godina, a obradom zvuka još od 1994. kad smo razvili prvi sustav za emitiranje radijskog programa pomoću računala u RH. Specijalizirani smo za zavičajne fondove. U radu smo temeljiti, precizni i stručni jer smatramo da se baština ne smije podcjenjivati lošom ili brzopletom izvedbom. Prvi smo na internet postavili digitalizirane novine s mogućnošću fulltext pretraživanja 2008. godine. Digitalna knjižnica trenutno broji oko 1,500.000 stranica raznovrsne građe koje su slobodno dostupne i u potpunosti pretražive, više tisuća zvučnih knjiga te oko 6.000 razglednica i fotografija.
<http://library.foi.hr>

The library is a gateway to knowledge. That's why Wiley partners with libraries across the globe to deliver access to critical resources that support innovative research and learning. Engineered with the library's goals in mind, our powerful and purpose-built platforms offer an unobstructed route to an extensive collection. We provide primary and secondary research across health, physical sciences, social sciences, the humanities, and more. Our resources inform future research, advance professional practice, and satisfy curiosity. With such a wealth of information at your fingertips, there's always more to learn. From Wiley Online Library to Wiley Digital Archives, our platforms enhance discoverability and promote your institutional branding, so your users remember that your library makes their research possible. For more information, visit wileyonlinelibrary.com

INFO-KOD je partner vodećih svjetskih proizvođača opreme za automatsku identifikaciju Zebra, Handheld Europe, Unitech, Intermec, Datalogic, Europlus. Na taj način osiguravamo kvalitetnu opremu za sve vaše potrebe: printere za ispis naljepnica s barkodom, printere za identifikacijske kartice, čitače barkoda, prijenosne terminale, programe za dizajniranje i ispis naljepnica/članskih iskaznica, RFID opremu. Neke od aplikacija podržanih nabrojanom opremom: cjelovita rješenja za ispis naljepnica i članskih iskaznica, očitovanje barkoda kod izdavanja/vraćanja knjiga, inventura osnovnih sredstava (knjiga ili imovine), kontrola ulaza i izlaza knjižnog fonda/osoba. Za sve dodatne informacije posjetite www.info-kod.hr.

ACS Publications provides the most trusted, most cited, and most read journals in chemistry and related sciences. The portfolio consists of more than 50 high quality journals and over 1,400 eBooks. The division offers high quality research with a rapid time to publication and a comprehensive program of Open Access initiatives. ACS Publications also publishes Chemical & Engineering News – a news magazine covering science and technology, business and industry, government and policy, education, and employment aspects of the chemistry field.

UPI2M BOOKS je knjižarska, nakladnička i distribucijska tvrtka iz Zagreba prisutna na tržištu od 2005. godine. Do sada smo ostvarili suradnju s brojnim fakultetima, institucijama i tvrtkama kojima kontinuirano osiguravamo nabavu stručne literature i periodike iz svih područja: prirodne znanosti, tehničke znanosti, biomedicina i zdravstvo, biotehničke znanosti, društvene znanosti, humanističke znanosti, umjetničko područje, interdisciplinarna područja znanosti, interdisciplinarna područja umjetnosti. UPI2M BOOKS, a/ Medulićeva 20, Zagreb, t/ +385 1 4921 389, f/ +385 1 4921 390, e/ info@upi2mbooks.hr, w/ www.strucnaliteratura.hr, w/ www.upi2mbooks.hr

Svoju strategiju gradimo na 27-godišnjem iskustvu u proizvodnji, projektiranju i instaliranju arhivske, skladišne, sigurnosne i industrijske opreme, skladišnih i informatičkih sustava te opremanja svih vrsta objekata. Visokom razinom kvalitete naših proizvoda i usluga, implementiranjem suvremenih tehnologija te stalnim ulaganjem u razvoj ljudskih potencijala i intelektualnog kapitala tvrtke, osiguravamo kontinuitet u pružanju visokokvalitetnih rješenja s područja djelovanja. Sa svojih 35 zaposlenika – specijalista: arhitekata, inženjera građevine, inženjera drvne tehnologije, informatike, strojarstva te ostalih struka, predanim i stručnim radom stvorili smo respektabilnu tvrtku u opremanju na području čitave Hrvatske, a širimo se i u regiji. Veliku korist za naše klijente predstavlja upravo savjetodavna i projektantska pomoć pri svakom projektu, koja u konačnici stvara efikasna rješenja i uštede. Locirani smo u Zagrebu u objektu površine od 4700m², gdje posjedujemo sve resurse; od proizvodnih, skladišnih, monterskih, prijevoznih te ostalih potrebnih za pružanje vrhunske usluge. S jasnom definiranom koncepcijom projektiranja idejnih rješenja, izvođenja obrtničkih radova, izradom tipskog i projektiranog namještaja, opremanjem objekata te izvođenjem projekata u mogućnosti smo izvesti projekt po sistemu „ključ u ruke“. Ponosni smo na naša ostvarenja prema kojima smo prepoznati, a to su: kvaliteta i vrijednost naših proizvoda te vrhunska izvedba svakog projekta. Obratite nam se s povjerenjem.

Nakladnik

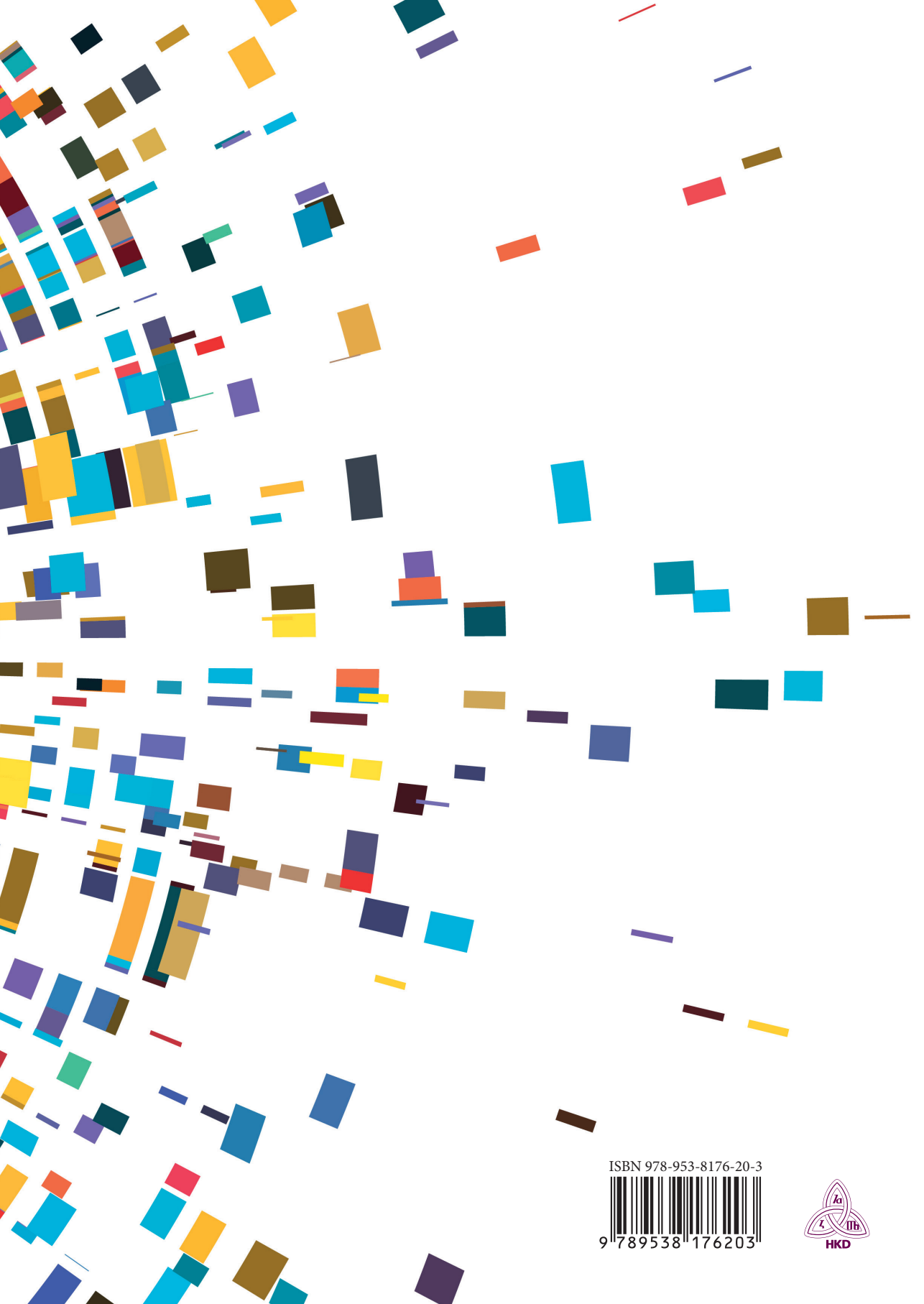
Hrvatsko knjižničarsko društvo
c/o Nacionalna i sveučilišna Knjižnica
Hrvatske bratske zajednice 4, Zagreb
e-mail: hkd@hkdrustvo.hr
www.hkdrustvo.hr

Za nakladnika
Jasenska Pleško

Prijelom
Grafika Helvetica d.o.o., Rijeka

Izrada UDK oznaka članaka
doc. dr. sc. Drahomira Cupar

Korektura
dr. sc. Breza Šalamon-Cindori

ISBN 978-953-8176-20-3

9 789538 176203

